

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGRO-VLAHIEI

ANUL XX Nr. 3 - 4 MARTIE - APRILIE - 1961

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

APARE LUNAR SUB CONDUCEREA UNUI
COMITET DE REDACȚIE

ANUL XX Nr. 3-4
MARTIE-APRILIE
1961

Redacția și Administrația : Sectorul Social-Cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Raionul Nicolae Bălcescu

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

P. F. JUSTINIAN,
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul Romîniei

VICE-PREȘEDINȚI :

P. S. ANTIM,
Episcopul Buzăului

P. S. CHESARIE,
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. TEOCTIST,
Episcop Vicar

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU,
Vicar al Mitropoliei

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. STAN DIMANCEA,
Consilier administrativ al Mitropoliei

C U P R I N S U L

PASTORALE

P. F. PATRIARH JUSTINIAN, <i>Pastorală de Învierea Domnului</i>	189
P. S. Episcop ANTIM al Buzăului, <i>Pastorală de Învierea Domnului</i>	195
P. S. Episcop CHESARIE al Dunării de jos, <i>Pastorală de Învierea Domnului</i>	200

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Pr. DAVID POPESCU, <i>Cuvint la Sfinții Trei Ierarhi</i>	205
Pr. Prof. LIVIU STAN, <i>La Duminica Lăsăturii sec de carne</i>	212
Pr. Prof. I. RĂMUREANU, <i>La Duminica a Patra a Sfântului și Marei Post</i>	213
Pr. Prof. M. CHIALDA, <i>La Buna Vestire</i>	218
Pr. Prof. PETRU REZUȘ, <i>La Duminica Floriilor</i>	222

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

Prof. TOMA CULCEA, <i>Femeile și lupta pentru pace</i>	226
Pr. AL. IONESCU, <i>Lucrările sesiunii Marii Adunări Naționale</i>	229

ARTICOLE ȘI STUDII

Magistrand ANATOLIE ZAREA, <i>În legătură cu simbolismul în V. Testament</i>	240
Pr. GABRIEL COCORĂ, <i>Gherasim Rătescu, episcop al Buzăului</i>	250
Prof. VICTOR BRĂTULESCU, <i>Documente și inscripții vechi din Biserici</i>	257
B. A. ALEXANDRU, <i>O influență palamită în iconografa rusă</i>	266
Pr. I. PAROCESCU, <i>Biserica Bucur</i>	273
PAUL I. CERNOVODEANU, <i>Bisericile din orașul Roșiorii de Vede</i>	287

Pr. AT. NEGOIȚĂ, <i>Cum se interpreta Scriptura acum 2000 de ani</i>	308
Pr. Prof. I. RĂMUREANU, <i>Însemnări cu prilejul unei vizite la localitățile istorice din Scythia Minor</i>	321
Magistr. DUMITRU POPESCU, <i>Problema «chipului» din om, după Sfântul Grigore de Nisa</i>	338
Diac. VINTILĂ POPESCU, <i>Hirotonia și consacrarea în Biserica Anglicană</i> (trad.)	352

ÎNSEMNĂRI

A. LEFTER, <i>La moartea academicianului preot Gala Galaction</i>	358
N. VĂTĂMANU, <i>Fintina de la Filaret</i>	361

EVENIMENTE, FAPTE, COMEMORĂRI

REDACȚIA, <i>1. Patrice Lumumba, eroul independenței naționale. 2. Votul conștiinței. 3. Drumul spre stele. 4. «O mare bucurie pentru toți oamenii de pe pământ»</i>	368
Pr. AL. CONSTANTINESCU, <i>Din viața Bisericii Suedeze</i>	375

† JUSTINIAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU ȘI VOINȚA CLERULUI ȘI
POPORULUI DREPTCREDINCIOS, PATRIARH AL BISE-
RICII ORTODOXE ROMINE, LOCTIITOR AL SCAUNULUI
DIN CEZAREEA CAPADOCHIEI, MITROPOLIT AL UN-
GROVLAHIEI ȘI ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR
IUBITULUI NOSTRU CLER ȘI POPOR
DREPTCREDINCIOS,

Har și pace de la Dumnezeu, iar de la Noi arhierească
binecuvîntare.

«Dacă mărturisești cu gura ta pe Domnul
Iisus și crezi în inima ta că Dumnezeu L-a
înviat pe El din morți, te vei mintui».

(Romani X, 9)

Iubiții mei fii sufletești,

Pretutindeni în lume, unde trăiesc fiii Bisericii creștine
Orodoxe, se prăznuiește în această noapte sfântă minunea
învierii din morți a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Sub
bolta de întuneric a cerului, ard acum făcliile credinței în
nemurirea sufletului, căci „Hristos, înviind din morți, s-a
făcut începutul învierii pentru toți cei din veac adormiți”
(I Corinteni XV, 20). Pentru aceasta, fiori de bucurie sfântă
pătrund în inimi și sufletele ni se deschid în fața nădejzii
învierii noastre, ca mugurii de pe ramuri sub îmbrățișarea
caldă a razelor de soare.

• Cel ce „s-a împovărat cu durerile noastre și a fost stră-
puns pentru păcatele noastre și zdrobit pentru fărădelegile

noastre“ (Isaia LIII, 4-5) ; „Cel ce ne-a iubit și s-a dat pe Sine însuși pentru noi“ (Efeseni V, 2) ; Cel ce spusese ucenicilor Săi : „Iată, ne suim în Ierusalim și Fiul Omului va fi dat în mâna căpeteniilor preoților și a cărturarilor și-L vor osîndi la moarte ; și-L vor da în mâna păgînilor, ca să-L batjocorească și să-L biciuiască și să-L răstignească ; dar a treia zi va învia“ (Matei XX, 18-19), ne-a trecut „din moarte la viață și de pe pămînt la cer“ prin învierea Sa din morți. Stăpîniți de fericirea pe care o dă încredințarea împlinirii celor spuse de Iisus ucenicilor Săi, creștinii de pretutindeni „saltă de bucurie cu îngerii, se veselesc cu arhanghelii, prăznuiesc împreună cu heruvimii și serafimii“ și cîntă : „Cerurile după cuviință să se veselească și pămîntul să se bucure, — și să prăznuiască toată firea cea văzută și cea nevăzută, căci a înviat Hristos, veselia cea veșnică“ (Canonul Paștilor).

Iubiții mei fii duhovnicești,

Încă înainte de începutul Păresimilor, cînd am pornit pe drumul pregătirii noastre sufletești pentru întîmpinarea cu vrednicie a sfintei sărbători de astăzi, ne-am rugat Mîntuitorului Hristos să ne deschidă „ușile pocăinței“ și să ne primească în „casa Tatălui Său“ cu iubire iertătoare de părinte, așa precum El însuși ne-a învățat prin pilda Fiului risipitor (Luca XV, 11-32). De bună seamă, noi creștinii știm că Învierea Domnului este sărbătoarea cea mai măreață a Bisericii, care revarsă peste inimi cele mai alese bucurii duhovnicești ; dar nu putem uita că bucuriile acestea izvorăsc din Patimile și moartea Mîntuitorului, îndurate de El pentru păcatele noastre. Avînd conștiința înstrăinării sale de Dumnezeu prin păcat și chinuit de simțămîntul vinovăției față de Cel ce ne vrea fără întinăciune, creștinul adevărat nu se socotește vrednic să sărbătorească Sfintele Paști, dacă mai întîu nu și-a curățit sufletul prin pocăință. De aceea fericim pe acei creștini care, întrînd prin „ușile pocăinței“ în biserică cea sfîntă a lui Dumnezeu, și-au mărturisit păcatele înaintea duhovnicilor și astăzi primesc din mîinile lor Sfînta Împărtășanie cu Trupul și Singele Dom-

nului, „spre iertarea păcatelor și spre viața de veci“ (Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur).

Potrivit învățăturilor evanghelice, creștinii știu că moștenirea vieții veșnice este legată de împlinirea mai multor îndatoriri în această viață. Cea dintâi dintre ele este cunoașterea lui Dumnezeu și credința în El, precum ne arată Sfânta Evanghelie de la Ioan, spunând : „Aceasta este viața veșnică, ca toți să Te cunoască pe Tine, singurul adevăratul Dumnezeu, și pe Iisus Hristos, pe Care L-ai trimis“ (Ioan XVII, 3). Urmează apoi „împlinirea poruncilor“ (Matei XIX, 17), adică iubirea față de Dumnezeu și iubirea față de aproapele nostru, în care se cuprind „toată Legea și proorocii“ (Matei XXII, 40). În sfârșit, moștenirea vieții veșnice este legată de săvârșirea faptelor bune, căci Dumnezeu „va da fiecăruia după faptele lui : viață veșnică celor ce, prin stăruință în faptă bună, caută mărire, cinste și nestricăciune ; mînie și urgie fiilor zavistiei, care nu se supun adevărului, ci se supun nedreptății“ (Romani II, 6-8). Iar cea mai mare dintre îndatoriri, care deschide porțile veșniciei pentru orice creștin la trecerea sa din această viață, este împărtășirea cu Trupul și Sângele Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, Care a zis : „Cel ce mănîncă Trupul Meu și bea Sângele Meu are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi“ (Ioan VI, 54). Amintindu-ne astăzi despre toate aceste adevăruri ale dreptei noastre credințe, vom rosti și noi împreună cu Sfîntul Apostol Petru : „Bindecuvîntat fie Dumnezeu-Tatăl, care, după mare mila Sa, prin învierea lui Iisus Hristos din morți, ne-a născut pe noi din nou, spre nădejde vie, spre moștenire nestricăcioasă, neîntinată și nevestejită, păstrată în ceruri pentru noi“ (I Petru I, 3-4).

Vom spori strălucirea acestei sfinte sărbători și vom afla o și mai mare bucurie sufletească, dacă vom pune înaintea ochilor noștri duhovnicești și alte fapte și învățăminte evanghelice, legate de învierea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Să-L privim pe Iisus și după slăvita Sa înviere din morți. Iață-L mai întîi în preajma Sfîntului Mormînt, în dimineața învierii. Cuprinși de spaimă, ostașii care îi străjuiseră mormîntul „s-au făcut ca niște morți“ (Matei XXVIII, 4). Aceștia primiseră misiunea să-I păzească bine mormîn-

tul „pînă a treia zi, ca nu cumva ucenicii Lui să vină și să-L fure și să spună poporului că a înviat din morți“ ! (Matei XXVII, 64). Dar văzînd ei strălucirea îngerului pogorît din cer, și auzînd cuvintele lui Iisus Cel înviat către sfintele femei mironosițe, sînt coplesîți de măreția clipei, și „venind în oraș, au spus căpeteniilor preoților toate cele ce s-au întîmplat“ (Matei XXVIII, 11).

Iată-L apoi întîlnindu-se cu sfintele femei, care veneau la mormînt în revărsatul zorilor zilei Sfintei Învieri. „Bucurați-vă!“ , le spune El, iar „ele venind aproape au cuprins picioarele Lui și I s-au închinat“ (Matei XXVIII, 9). Fericită clipa acestei întîlniri. Din ea cunoaștem cele ce s-au petrecut cu Iisus îndată după învierea Sa din morți. Din istorisirea evanghelică a acestei clipe, avem încredințarea că primul cuvînt rostit de Iisus, după ridicarea Sa glorioasă din moarte, a fost un îndemn spre bucurie — și cunoaștem că întîiul act de cult religios pe care l-au împlinit față de El cei care L-au iubit, a fost să-I cuprindă picioarele și să I se închine ca unui Dumnezeu adevărat.

Iată-L, în sfîrșit, în întîlnirile Sale cu ucenicii iubiți. Unora, pe drumul spre Emaus, le tilcuiește „din toate Scripturile, locurile despre El“, arătîndu-le că „Hristos trebuia să pătîmească și să între întru slava Sa“ (Luca XXIV, 26-27). Pentru cei mai mulți, pe care îi întîlnește în seara învierii, incremeniți și înfricoșați, le cere să-I vadă mîinile și picioarele, pentru a se încredința că este El, Învățătorul lor, în carne și oase ; le adresează cuvinte de pace și stă la masă cu ei. În seara aceea, Mîntuitorul Hristos întemeiază preoția creștină, căreia îi și determină principalele rosturi, cînd zice : „Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată zidirea“ (Marcu XVI, 15) ; „Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi... Luați Duh Sfînt ; căroră veți ierta păcatele, le vor fi iertate ; căroră le veți ține, vor fi ținute“ (Ioan XX, 21-23). Propovăduirea Evangheliei de către Sfinții Ucenici ai Mîntuitorului nostru Iisus Hristos și tot ceea ce ține de lucrarea preoției creștine în această lume, sînt roduri duhovnicești izvorîte din minunea Învierii. Pen-

tru aceea și cîntăm astăzi împreună cu psalmistul : „Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim întru ea“ (Psalmul CXVII, 24).

Iubiții mei fii sufletești,

Prăznuim învierea din morți a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos o dată cu trezirea întregii firi la o viață nouă. În jurul nostru, toată firea își schimbă acum veșmîntul. Înverzesc cîmpiile, iar florile — mîngîiate de lumina și căldura soarelui — țin covoare pe pajiști ; din mugurii pomilor ies frumoasele flori, care anunță rod bogat ; brazdele ogoarelor sînt acoperite de bogata verdeață a semănăturilor, care înveșelesc inima semănătorilor ; ramurile copacilor înverzesc și peste tot se aude ciripitul păsărelelor ; sub streșinile caselor se primenesc cuiburi de rîndunele ; pămînturile bune de muncă sînt scormonite de brațe harnice ; în fabrici și în uzine, în laboratoare și biblioteci, peste tot primăvara se muncește cu mai mult avînt, cu mai multă bucurie și însuflețire.

Ce și-ar mai putea dori o inimă creștină în aceste zile ? De bună seamă, înainte de orice, adevăratul creștin dorește să se bucure de sănătate și rîvnește să poată munci în pace, încredințat că fericirea lui, a familiei, a neamului său și a lumii întregi, nu-și pot afla împlinire fără sănătate și muncă, fără pace și bună înțelegere între toți laolaltă.

Cînd în lume ar domni pacea, țarinile ar fi lucrate în tihnă și cu voie bună, iar roada lor ar fi neîndoielnic mai bogată. Cînd în nici un loc al pămîntului nu va mai fi nici un neam înrobît și nu se va mai auzi „de silnicie, de prăpăd și de pustiire“ (Isaia LX, 18) ; cînd nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altuia și nu-și vor mai face războaie, iar „din săbiile lor își vor face pluguri și din lăncile lor seceri“ (Isaia II, 4), cum zice proorocul Isaia, atunci din oțelul, scos cu atîta trudă de brațele muncitorului, nu se vor mai fabrica arme, și marile descoperiri științifice vor fi puse în slujba omului, fără putința de a se mai întoarce vreodată împotriva lui. Atunci omul va fi sigur de propria sa fericire și de fericirea lumii întregi.

Nimic de mirare, deci, că Biserica îndeamnă pe credincioșii ei să se roage „pentru pacea a toată lumea“, și prin glasul proorocului Iezechil îndeamnă pe conducătorii popoarelor la dezarmare, spunându-le : „Ardeți armele, scuturile și pavezele, arcurile, săgețile și sulitele“ (XXXIX, 9), pentru ca, după cuvîntul psalmistului, „mila și adevărul să se întîmpine, dreptatea și pacea să se îmbrățișeze“ (Ps. LXXXIV, 11). Sîntem încredințați că Mîntuitorul nostru Iisus Hristos — Cel înviat din morți — va asculta rugăciunile noastre și va împlini dorința de pace a întregii lumi, luminînd cugetele conducătorilor de popoare să afle căile păcii —, și astfel bucuria de a trăi viața în libertate și demnitate omenească să se reverse ca o ploaie binefăcătoare peste întreg pămîntul.

Rog pe „Domnul nostru Iisus Hristos și Dumnezeu, Tatăl nostru, care ne-a iubit și ne-a dat prin harul Său o mîngîiere veșnică și bună nădejde, să mîngîie Insuși inimile voastre și să vă întărească la tot cuvîntul și la toată fapta bună“ (II Tesaloniceni II, 16-17), și, îmbrățișîndu-vă cu dragoste părintească, vă spun din adîncul inimii : Hristos a înviat !

+ Justina

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMINE

† A N T I M

DIN MILA LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL EPARHIEI
BUZĂULUI

*Iubitului Nostru cler și binecredincioșilor creștini har,
milă și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul nostru
Iisus Hristos, iar de la Noi arhierescă binecuvântare.*

«Veseliți-vă ceruri, trimbițați temelile pământului, munților, strigați cu veselie că iată, Emanuil pe cruce a pironit păcatele noastre și, Cel ce dă viață, moartea a omorit, pe Adam înviindu-l, ca un iubitor de oameni» (din stihirile Vecerniei, gl. 1).

H R I S T O S   A   Î N V I A T !

Iubiți fii sufletești,

Sosit-a Paștile cel mult dorit și așteptat, sărbătoare a sărbătorilor și al praznicelor praznic.

Acum biserica se împodobește, schimbă cântările de întristare și durere din săptămîna Sfintelor Patimi, în cântări de veselie, și ne cheamă să luăm parte la slăvita înviere a Domnului Iisus Hristos.

Bucuria de Paști este duhovnicească și dumnezeiască, căci zice psalmistul : „Inima mea și trupul meu s-au bucurat de Dumnezeu cel viu“ (Ps. LXXXIII, vers. 2).

„Veseliți-vă ceruri, trîmbițați temelile pământului, munților, strigați cu veselie, că iată, Emanuil pe cruce a pironit păcatele noastre !...“.

Proorocul Isaia îl numește pe Mîntuitorul, Emanuil, ce se tălmăcește : „Cu noi este Dumnezeu“. El a luat asupra Sa păcatele noastre și le-a pironit pe cruce, iar acum ne-a dăruit învierea.

Să zăbovim cîteva clipe înaintea Sfintei Sale Cruci!

Am privit-o în Vinerea Patimilor. Dar cu ce credință, gînduri și simțiri?

„Poporul stătea și privea“ (Luca XXIII, 35) la Domnul Iisus cel răstignit. Unii erau poate înduioșați de durerile răstignirii, iar alții admirau răbdarea Lui. Fiind însă și unii și alții simpli curioși și în trecere, uitau de toate cele văzute și simțite la priveriștea Crucii.

Dar noi, cu ce credință, gînduri și sentimente am privit Sfinta Cruce și am luat parte la „Prøhodul Domnului“? Ne-am asemănat oare celor ce își băteau piepturile cu pumnii, văzînd moartea Domnului pe cruce, și se gîndeau la păcatele lor pentru care El a murit?

Ne-am adus aminte de sfintele femei care îl plîngeau și cărora Domnul le-a zis : „Fiice ale Ierusalimului, nu Mă plîngeți pe Mine, ci plîngeți-vă pe voi !...“ (Luca XXIII, 27-28).

Învățătorul și prietenul, tăgăduit de Iuda și chiar de Sfîntul Apostol Petru, umilit înaintea lui Caiafa, lui Pilat, bătut, scuipat și hatjocorit, este osîndit la moarte, cade sub povara crucii și, ajuns la Golgota — Muntele Căpățînii — „Își dă duhul“. Cerul și pămîntul au apus de la privirile Sale. Un cortegiu funebru — ai zice niște umbre — duc spre îngropare în noaptea albăstruie un trup mort, dar plin de strălucire.

„Și luînd Iosif trupul, L-a învăluit în giulgiu curat și L-a pus în mormîntul său cel nou, care era săpat în stîncă și, prăvălind o piatră mare pe ușa mormîntului, s-a dus“ (Matei XXVII, 60).

„Iar după ce a trecut sîmbăta, cînd se lumina spre ziua cea dintîi a săptămîinii, a venit Maria Magdalena și cealaltă Marie să vadă mormîntul. Și iată, s-a făcut cutremur mare, căci îngerul Domnului pogorîndu-se din cer și venind, a prăvălit piatra de pe ușa mormîntului și s-a așezat pe dînsa..., și a zis femeilor : Nu vă temeți ! Căci știu că pe

Iisus Cel răstignit îl căutați. Nu este aici, căci s-a sculat, cum a zis. Veniți de vedeți locul unde a zăcut Domnul..." (Matei XXVIII, 1-2, 5-6).

Cu glasul îngerului, Biserica ne aduce vestea Învierii Domnului, iar Noi vă spunem, cu Sfântul Apostol Pavel : „Căci eu mai întâi v-am dat ceea ce și eu am primit de la alții, adică cum că Hristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi, și că El a fost îngropat, și că a treia zi a înviat, după Scripturi“ (I Cor. XV, 3-4).

Biserica, în prisosul ei de bucuria Învierii, repetă ceea ce a zis psalmistul : „Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim întru dînsa“ (Ps. CXVII, 23).

Deși Dumnezeu a făcut toate zilele, totuși nu este nici una care să fie o urmare directă a atotputerniciei Sale, vrednică de măreția Lui, ca Duminica Paștilor. Crucea și mormîntul au primit Trupul Domnului Iisus. Crucea L-a primit viu și L-a dat mort ; în vreme ce mormîntul L-a primit mort, iar azi ni-L dă viu. Trupul lui Iisus a fost pogorît de pe cruce de către oameni, în vreme ce iese din mormînt prin a Sa singură putere, fără ajutorul cuiva.

În viața Sa pămîntească, Domnul Iisus s-a arătat, deseori, stăpînul morții. A înviat pe fiica lui Iair, pe fiul văduvei din Nain și pe prietenul Său Lazăr, „cel mort de patru zile“. Acum El însuși se înviază pe Sine, fiind „Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat“.

Să nu ne mai vorbească nimeni acum în sfînta și marea zi a Învierii, de ocările și defăimările Crucii, căci Slava Învierii a șters și a îngropat în veșnică uitare toate cele ce Domnul a suferit.

Capul cel încununat cu spini este plin de strălucirea slavei, fața desfigurată este plină de podoaba cerească, iar obrazii scupați și palmuiți se scaldă în raze de strălucire dumnezeiască.

Iubiților,

Pe marele fapt al Învierii s-a temeluit Biserica și s-a zămislit credința noastră. Fără Înviere și fără arătările Domnului nostru Iisus înaintea Sfinților Săi Ucenici și Apos-

toli, sfințelor femei și la „cinci sute de frați deodată“, totul s-ar fi sfârșit pe Golgota.

Iată pentru ce Sfântul Apostol Pavel face din învierea Domnului temelia credinței noastre și cheazășia învierii noastre proprii.

Știm că Răscumpărătorul este viu și că vom învia la ziua cea de apoi. Zarea vieții se transformă în urma faptului învierii.

Zicem cu proorocul Isaia : „Toți, ca niște oi, am rătăcit, fiecare din calea sa s-a abătut și Domnul L-a dat pentru păcatele noastre“ (Isaia LIII, 6). Sfântul Apostol Pavel ne poruncește zicînd : „Gîndiți-vă, deci, la Cel ce a suferit...“ (Evrei XII, 3).

Și în altă parte zice : „Fiind, deci, vrăjmașii lui Dumnezeu, am fost împăcați cu El, prin moartea Fiului Său“ (Rom. V, 10).

Scumpul Său Sînge ne-a răscumpărat din robia păcatului, iar la „Cina cea de Taină“ a rînduit Sfînta împărtășanie.

Știm toate acestea, le credem, dar nu ne gîndim îndeajuns la ele, căci dacă ne-am gîndi, nu am avea îndrăzneala păcatului și încă a păcatelor de moarte. Nu ne gîndim la acestea, căci astfel am face din Sfînta Evanghelie și din învățătura Bisericii dreptarul vieții noastre.

Să rostim „Crezul“, să mărturisim Sfintele Învățăături, însă nu ca pe o simplă credință istorică, care nu ne îndatorează la nimic, ci ca pe una care ne îndatorează să fim buni și adevărați fii ai Bisericii și cetățeni cinstiți ai patriei iubite.

Dacă rămînem în păcate nu putem avea împărtășanie la bucuria Paștilor — zi de viață și de înviere.

Iubiților,

Între sfințele și strălucitele calități pe care proorocii le-au atribuit Domnului nostru Iisus Hristos, este și aceea de „Domn al păcii“. Cel dintîi rod al morții Sale și pe care îl vestește după înviere, este : „Pace vouă !“. De trei ori după înviere, El dă pacea Sa și anume : pacea cu Tatăl; pacea cu aproapele și pacea cu noi înșine. Ce fel de pace poate avea

un suflet în care sălăşluiesc numai păcate, vicii sau patimi ? Nişte astfel de suflete se aseamănă cu o „mare răscolită de furtună“.

Bucuriile învierii sînt pentru cei curaţi, căci zice proorocul : „Nu este bucurie celor necuraţi, a zis Domnul“ (Isaia LVII, 21).

Pacea cu aproapele este şi o dorinţă firească. Ştiind că aproapele este orice om, zicem cu Sfîntul Apostol Pavel : „Un Tată avem, Dumnezeu, şi toţi fraţi sîntem“ (Efes. II, 19). Omenirea doreşte pacea, iar nu războiul, şi, deci, moartea. Să sprijinim pacea şi să urîm războiul şi moartea.

Să nu uităm că mai sînt, în colonii, neamuri şi popoare care zac în umbra şi întunericul robiei. Ele gem greu sub apăsarea conducătorilor hrăpăreţi. Ceasul izbăvirii lor a sunat, căci toţi sîntem fii ai aceluiaşi Tată din ceruri.

Şi acum vă rog, iubiţilor, să vă purtaţi ca fii ai Învierii, ştiind că omul nostru cel vechi este răstignit împreună cu Hristos, ca să se desfiinţeze corpul cel păcătos, ca să nu mai fim robi păcatului...

Dacă însă noi vom muri cu Hristos, credem că vom şi vieţui împreună cu El (Rom. VI, 6 şi 8).

Nu uitaţi să vă împliniţi datoriile către patrie, cu toată hotărîrea şi voioşia, spre binele şi fericirea obştească.

Vă dorim sănătate şi să aveţi parte de bucuriile Învierii, zicîndu-vă tuturor : Hristos a înviat !

Harul Domnului Iisus să fie cu voi cu toţi.

Al vostru de amîndouă fericirile rugător fierbinte către Dumnezeu,

† A N T I M
Episcop

+ CHESARIE

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOPI AL EPARHIEI
DUNĂREA DE JOS

Întregului cler și tuturor credincioșilor din această eparhie, har milă și pace de la Dumnezeu Tatăl și de la Domnul nostru Iisus Hristos, iar de la smerenia Noastră arhierescă binecuvîntare.

«Ziua Învierii să ne luminăm cu prăznuirea»

Iubiții mei fii duhovnicești,

„Binecuvîntat să fie Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Carele, după mare mila Sa, prin învierea lui Iisus Hristos din morți ne-a născut din nou spre nădejde vie“ (I Petru I, 3), pentru că slăvita Înviere înviorează acum sufletele noastre cu un duh nou de evlavie și aduce pace în toate cugetele. Ea pe toți ne unește în rugăciune și în bucurie duhovnicească, pe toți ne cheamă „să ne luminăm cu prăznuirea“.

Dar, cum să nu ne bucurăm și cum să nu ne luminăm astăzi cu prăznuirea, cînd în zilele care au trecut, am avut în cuget icoana Patimilor Domnului și L-am privit pe scumpul nostru Mîntuitor, pășind greu pe drumul Crucii, drumul suferințelor, „fără chip și fără frumusețe“, ca să ne uităm la El și „fără înfățișare“, ca să fie drag; „disprețuit și socotit ca nimic“ ? (Is. LIII, 3-4).

Astăzi, însă, „toate s-au umplut de lumină, cerul și pământul și cele dedesubt“. Astăzi e „Ziua Învierii și să ne luminăm cu prăznuirea, și unii pe alții să ne îmbrățișăm“. „Că din moarte la viață și de pe pământ la cer, Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi“. Drumul Crucii s-a preschimbat în cale luminoasă către cer, drum de bucurie că Hristos a înviat, iar acum „Prăznuim omorîrea morții, sfărîmarea iadului și începutul altei vieți veșnice“. Prăznuim „Paștile care ne-a deschis ușile raiului“, Paștile cele mîntuitoare.

Iubiților fii duhovnicești,

În fața slăvitei Învierii noi ne închinăm cu cea mai adîncă evlavie, căci în ea simțim toată puterea mîntuitoare a credinței noastre, tot reazimul sufletesc pentru dobîndirea fericirii cerești. Căci „Hristos s-a dat pentru păcatele noastre și a înviat pentru îndreptarea noastră“ (Rom. IV, 25). El este jertfă de ispășire pentru mîntuirea tuturor celor ce cred în Dumnezeu și împlinesc voia Lui. Prin moartea și învierea Sa, El ne-a dat harul Său sfințitor, adică puterea de a ne smulge din legăturile vechi ale păcatului și de a deveni oameni noi, prin sfințenie.

Această transfigurare, a ceea ce a fost vechi în ceea ce e nou, prin har, a reînsuflețit natura noastră duhovnicească, și i-a dat avînt și putere ca să facă roade pentru mîntuire și pentru slava lui Dumnezeu. Căci toate faptele mari din viața credincioșilor, tot ceea ce ține de trăirea credinței noastre, sînt roade ale ajutorului care ne vine de la Dumnezeu, prin jertfa Fiului Său.

Năzuințele cele mai înalte spre bine, înnoirile spirituale, rîvna spre sfințenie, de aici pornesc. Nădejdea în Dumnezeu aici își are rădăcina, în jertfa și învierea Mîntuitorului.

Pentru desăvîrșirea sa, natura omenească avea absolută nevoie de aceste semne și puteri prin care ni s-a descoperit milostivirea lui Dumnezeu. Pentru că, după cum pentru existența noastră trupească avem nevoie de hrană, de îmbrăcăminte și de adăpost, pe care ni le agonisim prin muncă și printr-o bună chiverniseală, tot așa pentru sufletul nostru avem nevoie de bunurile spirituale, pe care ni le oferă

credința noastră ortodoxă. Bunurile acestea sînt certitudinile morale, temeiurile care ne călăuzesc în viață, pentru a urmări înfăptuirea binelui și a evita ceea ce este rău. Ele ne întăresc credința și ne apropie de semenii noștri și deci de Dumnezeu.

Învierea Domnului este unul dintre cele mai puternice temeiuri ale credinței noastre, este toată comoara sufletului nostru, căci de aici purced sușurile lui spre cele înalte. Mîntuitorul a știut cît de mare nevoie avem noi de această adevăritate, pentru rodirea cea duhovnicească. De aceea, a ținut să ne dea cît mai multe dovezi despre aceasta, ca nimeni să nu se îndoiască vreodată de adevărul ei.

După cum credem în Sfînta Înviere, așa credem și în învierea noastră, căci „Dumnezeu, Care a înviat pe Domnul, și pe noi ne va învia, prin puterea Sa“ (I Cor. VI, 14). Prin înviere, Mîntuitorul Iisus Hristos întinde fiecăruia mîna Sa dumnezeiască, precum lui Petru Apostolul, ca să nu ne afundăm în valurile ispitelor. „Fiți desăvîrșiți, ne spune El, precum și Tatăl vostru din ceruri, desăvîrșit este“ (Mat. V, 48), îndemnîndu-ne să ne ridicăm continuu spre o viață de cinste, de muncă și de jertfă, pentru a cîștiga prin aceasta și viața cea veșnică.

Iubiților,

Sfîntul Apostol Pavel consideră viața aceasta a noastră ca o întrecere și alergare în stadion, pentru a cîștiga cununa biruinței (I Cor. IX, 24-25). Această cunună pentru noi este mîntuirea sufletului. Ea nu ne vine de la sine, ci cu trudă se dobîndește, și cu sîrguință, căci nici o cunună sau premiu nu vine pe nemuncite. Așa și „împărăția lui Dumnezeu se ia cu sila, și cei ce se silesc, aceia o răpesc“ (Mt. XI, 12). Ea nu stă în vorbe, ci în fapte, sprijinită pe dragostea către toți oamenii.

Deci și noi trebuie să ne supunem rînduieșilor vieții duhovnicești „cu bucurie și nu suspinînd“. Să păzim duhul Evangheliei păcii și să-l trăim așa cum ne-a învățat Bunul nostru Mîntuitor, Care Și-a dat chiar viața Sa pentru mîntuirea noastră și pentru a ne sluji ca exemplu de urmat.

Trăirea vieții după această rînduială nu înseamnă nicidecum renunțare sau dezertare de la lupta care se desfășoară pe arena largă a vieții, pentru progres și pentru fericirea oamenilor. Mîntuitorul însuși a venit „ca oamenii să aibă viață și să aibă din belșug“ (Ioan X, 10), „căci nimeni nu și-a urît vreodată trupul său, ci-l hrănește și-l încălzește“ (Efes. V, 29). Așa și noi, în spiritul adevărat al învățaturii Bisericii noastre, nu putem fi decît pentru afirmarea vieții, în drepturile ei firești, așa cum a voit-o Creatorul.

Legea dumnezeiască nu se opune bucuriilor legitime ale vieții noastre, ci dimpotrivă, le cultivă și le sporește în conținutul lor, prin binecuvîntarea și sfințenia pe care le revărsă asupra ei, în cele mai însemnate momente, de la leagăn pînă la mormînt. Dar ea nu încetează nici aici la marginea mormîntului, ci merge mai departe cu noi și descoperă simțirilor omenești în viitor „cele ce ochiul n-a văzut, nici urechea n-a auzit, nici la inima omului nu s-au suit, și pe care Dumnezeu le-a gătit celor ce îl iubesc pe El“ (I Cor. II, 9).

Noi știm că „jugul lui Hristos este bun și sarcina Lui, ușoară“ (Mt. XI, 30). Deci dacă se cere o grijă deosebită și un control permanent asupra felului cum trăim, aceasta nu se face nici în detrimentul vieții și nici cu sacrificarea bucuriilor ei îndreptățite, ci se face tocmai pentru conservarea și întărirea vieții, prin nimicirea patimilor și prin dezvoltarea înclinărilor celor bune, care duc la virtute și la rodirea cea bună a faptelor care ne apropie de dragostea semenilor noștri.

De aceea, iubiții mei, „Bucurați-vă totdeauna în Domnul, și iarăși zic : bucurați-vă ! De nimic să nu vă îngrijorați. Și pacea lui Dumnezeu, care depășește toată mintea, va păzi inimile voastre și capetele voastre curate în Hristos Iisus !“ (Filip. IV, 4-7).

Iubiților fii duhovnicești,

Cu prilejul acestei întîlniri a Noastră cu voi, de Sfințele Paști, vreau să vă reamintesc „să cinstiți pe cei ce se ostenesc între voi și care sînt mai-mari ai voștri întru Domnul, și să aveți față de ei cîvîrșitoare dragoste pentru lucrul lor“ (I Tes. V, 12-13).

La 5 martie anul acesta știți că a avut loc un mare eveniment în țara noastră : alegerile de deputați în Marea Adunare Națională și pentru Sfaturile Populare. Atunci poporul nostru a ales pe cei mai destonici fii ai săi, ca să ne conducă pe drumul muncii rodnice, al propășirii și al păcii. Noii aleși ne sînt bine cunoscuți. Ei sînt oameni cu pricepere și buni gospodari, care au dat repetate dovezi că merită cinstea ce li s-a încredințat, au mare dragoste pentru a sluji interesele obștești și ale poporului nostru.

De aceea, se cuvine să-i sprijinim cu toată căldura. Să-i ascultăm și să-i cinstim, căci de ei depinde, în mare măsură, pacea și mulțumirea noastră a tuturor. Să răspundem la toate acțiunile pe care ei le vor iniția pentru interesele obștești, dovedind prin fapte și prin exemplul personal, că sîntem buni fii ai Bisericii și buni cetățeni ai Patriei.

Cu acestea, iubiții mei fii duhovnicești, „Bine încredințat fiind de ascultarea voastră, am scris vouă, știind că și mai presus decît grăiesc veți face“ (Filim. I, 21). Eu îmi închei cuvîntul păstoresc către voi și, ca pe niște fii prea iubiți, vă rog să îi dați ascultare, că e spre folosul vostru al tuturor.

Vă îmbrățișez pe toți întru slava Sfintei Învieri a Domnului nostru Iisus Hristos și vă binecuvîntez să sporiiți în tot lucrul bun.

HRISTOS A ÎNVIAT !

La mulți ani, cu pace, cu sănătate și cu fericire în inimile și în casele voastre.

Al vostru către Domnul de tot binele rugător,

† *CHESARIE*

Episcopul Dunării de Jos

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

PREDICI

CUVÎNT LA SFINȚII TREI IERARHI

Înmănunchiați într-un buchet de pietate și de sfințenie apar astăzi împreună în raza Ortodoxiei pe care au apărut-o și au consolidat-o, cei trei mari dascăli ai lumii și Ierarhi: *Vasile cel Mare*, *Grigorie de Dumnezeu Cuvîntătorul*, și *Ioan Gură de Aur*.

Pomeniți și cinstiți fiecare în parte, de către dumnezeiasca Ortodoxie, în prima lună a anului, sint sărbătoriți și astăzi împreună, ca o înaltă prețuire pentru rîvna, munca și sfințenia lor, ca patroni ai organizării bisericești, ai teologiei și ai minunatelor omilii, prin care Biserica lui Hristos a propășit în lume.

Așa cum se văd în icoane, așa au fost în viață și așa au rămas, strălucitori și măreți în galeria marilor dascăli ai Ortodoxiei, la care aleargă de veacuri întreaga creștinătate să le asculte liturghiile, să le urmeze sfaturile sau să le guste minunatele poeme.

Luptători vajnici ai adevărului doctinar, apără cu toții în plină frămîntare hristologică, pe Iisus Hristos cel răstignit și înviat, pe Cel de o ființă cu Tatăl, Domnul păcii, Carele din Tatăl s-a născut mai înainte de toți vecii.

Primul care intră în luptă pentru biruința Ortodoxiei și ia atitudine împotriva urmașilor lui Arie, este *Sfîntul Vasile cel Mare*.

Născut în Cezareea Capadociei pe la anul 330 — acolo unde mai tîrziu va păstori ca arhiepiscop —, dintr-o veche familie creștină și crescut de către bunica sa, *Nona*, va primi de la aceasta o aleasă educație creștină.

Tatăl său, — un bine cunoscut retor —, și tînăra sa mamă au suferit mucenicia în timpul persecuției. În astfel de dureri și triste amintiri a

crescut tînărul Vasile, împreună cu cei nouă frați ai săi, dintre care trei vor ajunge episcopi, și cu surorile sale.

Face studii strălucite în Capadocia, Constantinopol și mai ales la Atena, unde îl întâlnește pe Sfîntul Grigorie de Nazianz, care devine prietenul său de toată viața. Tovarăși de retorică, de studii și pasionați pentru elocință, împreună iau hotărîrea să slujească lui Dumnezeu, printr-o viață curată.

Ciștigat pentru rosturile bisericesti de către sora sa Macrina, Sfîntul Vasile, o călătorie prin Egipt, Mesopotamia și Siria, vine și se așează pe malurile rîului Iris și, după ce se botează, pune temeliele unei mînăstiri și face o primă împărțire a averii sale la săraci.

Aici vine și stă împreună cu dînsul o vreme și prietenul său Grigorie. Nimic nu le lipsea fericirii. Împărțind vremea după principiul «roagă-te și muncește» — ora et labora —, citeau din Origen și extrăgeau din operele marelui dascăl, cele mai frumoase pasaje care strînse la un loc vor forma *Filocalia* ortodoxă. Urmașul episcopului Dianus, — Eusebiu — îl cheamă la preoție și devine cel mai apropiat prieten și sfătuitor al lui.

În acest timp se ivesc luptele ascuțite împotriva Sfîntului Duh, care împletesc arianismul cu apolinarismul, lupte care se desfășoară sub patronajul împăratului Valens — arian după credință —, care exilează pe episcopii ortodocși. Sfîntul Vasile, rămînînd neexilat din cauza curajului, binefacerilor și popularității pe care o avea în cetate, lucrează vreme de nouă ani și se luptă prin cuvînt și scris, ca un vajnic apărător al Ortodoxiei.

Luptele și tulburările vremii aduc marelui ierarh dureroase suferințe. Renunțînd la prietenii scumpe, care ar fi trebuit să-l sprijine, și rămînînd îndurerat din punct de vedere omenesc, nu a reușit să vadă biruința adevărului pe care l-a susținut și pentru care a luptat.

Cînd trece la cele veșnice, la 1 ianuarie 379, deși pare că este un învins, în curînd ideile sale vor birui și vor străluci în cununa Ortodoxiei.

Spirit practic și organizatoric de înaltă clasă, născut ca să conducă pe oameni, stăpînînd cu pricepere toate împrejurările ce i se ivesc, metodic, înțelept, precis și cu mare tact, — așa cum se arăta mai înainte de a fi preot în «*Regulele sale monahale*», iar mai tîrziu în episcopat, Sfîntul Vasile cel Mare caută să rezolve marile probleme ale vieții.

Astfel, el dezvăluie o mare tărie de caracter și o rară finețe, care se văd mai ales în epistolele sale. Scrisorile Sfîntului Vasile cel Mare rămîn ca un scump tezaur al literaturii secolului de aur al Bisericii creștine.

Exameronul, omiliile la psalmi, cuvîntările, panegiricele și operele dogmatice ale Sfîntului Vasile, sărbătorit azi, formează un material bogat patristic.

Pentru cultul Bisericii, în afară de frumoasa și delicata Sfîntă Liturghie pe care ne-a lăsat-o, mai amintim înfricoșetoarele molitfe ale sale care se citesc în ziua de Anul Nou și ori de cîte ori se simte nevoia în mijlocul credincioșilor noștri.

De numele său se leagă vestita *Vasiliadă*, primul spital organizat din lume, făurit sub auspiciile Bisericii, în apropierea cetății Cezareei Capadociei.

În opera sa nimic nu s-a învechit, nimic nu a îmbătrinit.

Cel de al doilea ierarh dintre cei sărbătoriți astăzi, patronul teologiei ortodoxe, care apare în icoană la mijloc, între Sfântul Vasile și Ioan Gură de Aur, este Sfântul Grigorie de Nazianz, numit și Teologul.

Născut în cetatea Nazianz dintr-o veche familie de creștini, și contemporan cu Sfântul Vasile cel Mare, are ca părinte pe episcopul Grigorie cel Bătrîn, iar ca maică pe vestita creștină Nona.

Primind cele mai calde învățături în casa părintească, va merge să le desăvârșească la Cezareea Capadociei, unde cunoaște pe prietenul său Vasile, cu care va studia mai departe, în Atena cea de aur, așa cum va arăta în amintirile din tinerețe mărturisite în Necrologul la moartea lui Vasilie.

Legăți printr-o aleasă și sfântă prietenie, acești doi oameni aveau caractere cu totul deosebite. Sfântul Grigorie apare blînd, duios, părintesc; Sfântul Vasile apare aspru, om de acțiune, spirit viu, practic, comandant, șef. Sfântul Grigorie este un orator, care după ce a înflăcărat inimile ascultătorilor, lasă pe alții să lucreze; Sfântul Vasile lucrează singur și se consumă pînă la sfîrșit. Lui Vasile nu-i este irică de răspundere. Pe Grigorie, firea sa sensibilă îl face să se îngrozească de aceasta.

După o petrecere minunată pe malurile râului Iris — unde împreună cu Sf. Vasile va scrie o parte din *Filocalia*, este chemat de tatăl său, bătrîn, să-l ajute. Este făcut preot în Nazianz și stă aici pînă la 374, cînd bătrînul episcop închide ochii.

Ridicat la episcopat de către Sf. Vasile, care ajunsese episcop la Cezareea, pentru scaunul de la Sasima, Sf. Grigorie nu se duce aici niciodată, ci pleacă atras de viața singuratică, de meditație și de studii la Mînăstirea Sfînta Tecla în Seleucia și apoi în Isauria, unde rămîne vreme de patru ani.

E chemat la 379 la Constantinopol de către ortodocșii fără de păstor, care erau amenințați din ce în ce mai mult de către arianism.

Se auzise de Grigorie, de elocința lui, de sfințenia vieții și de virtutea sa, și credeau că acesta va fi poate salvatorul cetății lui Constantin.

În capela Sfîntei Învieri din cetatea imperială, deschisă în casa unei rude, se aude luni la rînd cuvîntul înaripat al Sfîntului Grigorie. Arienii se împuținează, ortodocșii încep să se înmulțească din nou și, cuprinși de o sfință și înaltă încredere, îl aduc în triumf pe Sfîntul Grigorie pe scaunul patriarhal, unde este instalat de către împăratul Teodosie la 27 noiembrie 380, și confirmat de către Sinodul II Ecumenic.

Invidia unora va provoca neînțelegeri mari în sinod, în legătură cu canonicitatea alegerii sale. Indurerat, Sfîntul Grigorie își dă demisia și rostește unul dintre cele mai emoționante discursuri de rămas bun, care s-au păstrat în vechea noastră literatură clasică creștină.

Retras la Nazianz, își petrece vremea în studii, scrieri, meditații și poeme, pînă la moartea sa, în 389-390, în vîrstă de 60 de ani, lăsînd în testamentul său toată averea Bisericii din Nazianz.

Cele 45 de cuvîntări ale sale sînt unele din cele mai frumoase creații ale genului din literatura creștină.

În ele Sfîntul Grigorie arată necesitatea studiului teologiei, subliniind că a vorbi despre Dumnezeu, întrupare, Sfintele Taine, înseamnă a vorbi despre dogme, și asupra lor nu se poate filozofa. A vorbi însă, despre lume, suflet, om, înviere, judecată, Patimile lui Hristos, putem filozofa.

Vrednice de amintit sînt necrologurile sale, mai ales cele ținute la moartea surorii sale Gorgonia, la moartea tatălui său și la moartea Sfîntului Vasile cel Mare, care îl face pe Sfîntul Grigorie creatorul sublim al acestui nou gen literar. Dar cea mai frumoasă cuvîntare a lui rămîne tot cuvîntarea ținută la Constantinopol în biserica Învierii, clerului și credincioșilor săi, în care bătrînul patriarh își revarsă întreg sufletul său care se dăruiește și dezvelește suferințele crude ale acestei despărțiri.

Deși în epistolele sale Sfîntul Grigorie nu îmbracă farmecul Sfîntului Vasile cel Mare, totuși în ele se arată toată sensibilitatea și curăția ființei sale, care va apărea mult mai accentuată în minunatele poeme, compuse în viața retrasă de la Nazianz.

Opera aceasta va face dintr-însul aproape primul scriitor de versuri creștine. În cele 507 poezii ale sale, cu peste 18.000 de versuri, Sfîntul Grigorie Teologul va apare neîntrecut iubitorului de operă patristică, care va răfoi literatura secolului de aur al Bisericii.

Putem sublinia importanța exegetică a operei sale și mai ales faptul că el enumeră cărțile Canonului Vechiului și Noului Testament.

Alături de acești doi mari atleți ai vieții patristice apare, ca și în icoană, Sfîntul Ioan Gură de Aur, suflet fin, plin de emoție, blind cu alții, aspru cu sine însuși, nemilos cu viciul și cu păcătoșii, dar în același timp nepregătit pentru lupta vieții, cu răutățile oamenilor în mijlocul cărora va trăi. Va suferi toată viața de durerile oamenilor cinstiți și va sfîrși epuizat, de răzbunarea vrăjmașilor demascați de către dînsul în fața adevărului etern.

Născut la Antiohia la anul 354, din părinții: Secundus, ofițer roman bine cunoscut, și Antuza, femeie creștină, rămasă văduvă la vîrsta de 20 de ani, primește de la aceasta educația creștină care va sta la temelie întregii sale vieți și opere.

Studiază retorica și filozofia. Botezat în anul 370 și numit lector, se va retrage în pustie după moartea mamei sale, și va rămîne acolo vreme de șase ani. Acolo, într-o peșteră umedă și cu aspre severități, își va consuma sănătatea.

Revenit la Antiohia, intră în cler ca diacon și scrie valoroasa lucrare «Despre Preoție», care a rămas ca model de urmat veacurilor creștine.

Numit predicator la 386 de către episcopul Flavian, bunul său protector, va începe predicile sale în Antiohia.

Tot din vremea aceasta rămân prețioasele lui predici «Despre statui», în care ia apărarea celor vinovați de sacrilegiul dărîmării statuiilor împăratului Teodosie și a familiei sale, în care consolează și mîngîie pe cei care își așteptau moartea, arătînd care sînt îndatoririle creștine din punct de vedere moral.

Avînd tot ceea ce se cerea pentru predicarea Evangheliei: credință puternică, zel, elocință aleasă, însoțită de o adîncă cunoaștere a retoricii și a ascunzîșurilor firii omenești, rămîne pentru Biserica maestrul oratoriei creștine.

Ales arhiepiscop la Constantinopol prin concursul deosebit al lui Eutropius, ministrul de încredere al împăratului, el va aduce cu sine pe scaunul patriarhal o inimă sinceră și foarte deschisă. Cu toate acestea, talentul său oratoric și toată pregătirea sa nu vor putea să deslășoare la Constantinopol minunile de la Antiohia. Răul era prea puternic. Ierarhul, nedepriins să facă concesii, se va lovi de cerbicia împărătesei Eudoxia, a curtezanilor, a invidioșilor și a bogăților avari, în care Sfîntul Ioan a lovit fără milă.

După depunerea sa întimplată la Sinodul de la Stejar (403), fapt care a fost socotit totdeauna ca o mare nedreptate, Sf. Ioan Gură de Aur este exilat. Rechemat după puțină vreme, va fi exilat din nou în Caucaz. Pornind în exil, moarte pe drum în 407, spunînd pentru ultima dată cuvintele de mărturisire care îi erau atit de obișnuite: «*Slavă lui Dumnezeu pentru toate*».

De la marele ierarh prăznuit azi a rămas Bisericii creștine un tezaur de preț. Liturghia, comentariile la Sfînta Scriptură a Vechiului și Noului Testament, în care Sfîntul Ioan va adînci cu evlavia veacurilor pe marele Apostol Pavel, la ale cărui epistole apelează neîncetat, atit în Antiohia cit și la Constantinopol, scriind asupra lor 250 de cuvîntări.

Nelăsînd la o parte nici un aspect al vieții religioase, el va excela în opera dogmatico-apologetică și ascetică, dar mai ales în problemele educativ-morale cu o corespondență în viața socială.

«Ambasador al săracilor», «Apostol al iubirii», așa cum a fost numit de către credincioși, Sf. Ioan Gură de Aur va rămîne astfel în istoria literaturii, a vieții și a rîvnei creștine pentru mîntuire.

*

Așa apar acești trei Sfinți Ierarhi, reprezentanți străluciți ai creștinătății, sulete alese, firi sensibile, iubitori ai Evangheliei, ai teologiei, și făuritori de noi direcții în disciplina vieții creștine.

Aproape că nu există problemă creștină pe care ei să nu o fi discutat, să nu o fi adîncit și căreia să nu-i fi dat soluții pentru viață.

În privința poziției sale pe linia tradiției creștine, Sfîntul Vasile cel Mare are cuvinte ca acestea: «*Se cuvine ca noi să păstrăm cele ce ne-au fost transmise de Domnul prin Evanghelie și Apostoli, văzînd în toate științele lumii lui Dumnezeu un postament sigur pentru edificiul teologiei*», iar în aceasta, în sensul obișnuit de azi, a văzut forma limpede,

cristalizată, explicită a învățăturii creștine, despre Revelație și trăirea adevărilor creștine.

În fața vrăjmașilor Ortodoxiei, Sfântul Grigorie de Nazianz fixează poziția credinței creștinului în Hristos într-o atitudine de sfință și dumnezeiască ecumenicitate, zicînd :

«Credeți în Fiul lui Dumnezeu, Cuvîntul cel mai înainte de veci, Cel ce s-a născut din Tatăl cel fără de ani și fără de trup, Carele în zilele cele din urmă s-a născut pentru tine și a venit ca Fiu al Omului din Fecioara Maria»; «căci Dumnezeu era întotdeauna, este și va fi, căci El este în veci». «Dumnezeirea este în Treime și cele trei una sint, treimea Lor (persoanelor) este una, sau mai bine zis, ele sint Treimea». «Ele (persoanele) se deosebesc fără să se împartă și se unesc deosebit».

De la înălțimea acestor forturi ale dogmelor, Sfinții Trei Ierarhi vor păstra întotdeauna atitudinea de mari dascăli ai lumii și ierarhi.

În calitatea aceasta ei au privit preoția cu frică și cu cutremur, deoarece *«preoția este semnul iubirii lui Hristos, ea este semnul iubirii turmei pe care Hristos a încredințat-o păstorului», «căci nu credinciosul simplu, ci episcopul, preotul poartă răspunderea întreagă a propovăduirii cuvintelor».*

Sfântul Ioan Gură de Aur, maestrul omiliei creștine, socotește că pentru rănilor sufletești, în afară de pilda prin faptă, nu există decît o singură cale: PREDICA. Aceasta este instrumentul, aceasta este hrana, aceasta este cel mai bun aer. Ea ține loc de leac, de cauterizare, de bisturiu, căci prin ea ridicăm sufletul deznădăjduit, prin predică smerim sufletul cel îngîmfat.

Cît de plastic va arăta Sfântul Grigorie de Nazianz oglinda vieții creștine, cînd numește *intrarea în creștinism ca o naștere de a doua, care vine prin Botez; creșterea vine prin Sfîntul Mir și hrana prin Sfînta Împărțășanie; învățătura, conducerea și puterea de a sfinți prin preoție, înnoirea morală prin pocăință; sfințirea și legătura căsătoriei prin Taina Nunții și tămăduirea de boală prin Sfîntul Maslu.*

Socotind că totalitatea desfășurării vieții creștine va da un nou profil vieții sociale, cei trei ierarhi văd opera mintuitoare a lui Hristos ca *«un rod al iubirii cerești pentru noi oamenii, care se revarsă din Dumnezeu în inimile noastre, prin Duhul Sfînt cel ce s-a dat nouă; deoarece fără aceasta credința creștină slăbește, căci ea lucrează prin dragoste, iar nădejdea se ofilește și scade». «Nu este nici un păcat pe care să nu-l ardă puterea cea mare a dragostei», «căci «creștinul va săvîrși bine lucrul său, dacă va referi la Dumnezeu tot ce va face, spre a îndeplini voia Sa».*

Privind aspectul economic al vremii și inechitatea repartizării bunurilor, Sfinții Trei Ierarhi iau atitudine dîrză împotriva bogaților neîndurători, care nu cunosc milostenia.

Sfîntul Vasilie cel Mare apreciînd acest lucru, spune: *«Cei ce judecă cu înțelepciune ar trebui să nu uite că bogățiile ne-au fost date pentru a le întrebuiința, nu pentru a le face să ne slujească la plăceri»; iar Sfîntul Ioan Gură de Aur zice: «Pe cei bogați îi va întreba într-o zi Dumnezeu despre milostenia lor, iar pe cei săraci despre răbdarea lor».*

Referindu-se la bogățiile comune, Sfântul Ioan Gură de Aur are cuvinte minunate când spune: *«Există bunuri comune tuturor oamenilor: aerul, soarele, apa, pământul, cerul, marea, luna și stelele. Dumnezeu ni le-a dat pe toate ca unor frați... Mai sînt și altele: băile, orașele, piețele și parcurile. Nimeni nu se ceartă pentru aceste lucruri comune, și peste tot este pacea desăvîrșită. Izvorul tuturor relelor este numai setea de bogăție. Înlăturați dragostea de bani și nu vor mai fi războaie, nici lupte».*

Sfinții Trei Ierarhi se situează pe linia concepției creștine pentru pace, socotind războiul ca o crimă. Astfel, Sfântul Vasile cel Mare spune că nu poți fi cu adevărat slujitor fără să ai dragoste către aproapele și fără să fi în pace cu toți. Ba, mai mult, într-o viziune vrednică de vremurile actuale, el îndeamnă pe toți făcătorii de pace la întrecere, zicînd: *«Să se facă între voi întreceri bune; cel care se va învrednici să fie întii, să fie numit fiu al lui Dumnezeu, agonisindu-și această vrednicie prin facerea de pace».*

Pacea nimicește războiul, distruge teama, alungă vrăjmășia. Niciodată *«nu am fost și nici nu vom fi dușmanii păcii, căci dacă vom pierde pacea, ne vom face dușmani ai celor ce au auzit de la Hristos cuvintele: PACE VOUĂ».* *«Pacea este maica tuturor bunurilor și ne rugăm cerînd pe îngerul păcii și pretutindenii cerem pace, pentru că nimic nu este asemenea ei».*

Problema muncii, Sfinții Trei Ierarhi au privit-o cu cea mai mare atențiune. Condamnînd lenea și huzurul, Sf. Ioan Gură de Aur are cuvinte ca acestea: *«Dumnezeu ți-a dat mîini nu ca să primești ajutor de la alții, ci ca să fi tu în stare să dai ajutor și altora».* *«Deci să nu ponegrim munca și să nu ne șerim de osteneală, căci de pe urma ei ne alegem încă aici pe pămînt cu cea mai mare răsplată și din ea noi înșine avem plăcere, dar nu numai aceasta, ci și sănătatea cea mai deplină».* *Prin urmare, să nu disprețuim pe cei care trăiesc din munca mîinilor lor, ci tocmai pentru aceasta să-i cinstim și să-i socotim vrednici de laudă».*

Privind astăzi, în plină jumătate a veacului al XX-lea, la chipurile strălucitoare ale celor trei ierarhi sărbătoriți acum, care au străbătut cu pilda vieții lor pînă în zilele noastre, care prin dragostea lor pentru Hristos și pentru oameni nu au îmbătrînit niciodată în teologia și rivna lor pentru progresul Bisericii, oferind omului prețul acordat lui de către Fiul lui Dumnezeu, și păstrîndu-le tezaurul neprețuit al operelor lor, să-i laudăm zicînd: *«Cei ce ați fost întocmai cu Apostolii pe scaun șezători și lumii învățători, Stăpînului tuturor rugați-vă pace lumii să dăruiască și sufletelor noastre mare milă».*

Pr. DAVID POPESCU

LA DUMINICA LĂSATULUI SEC DE CARNE

Cine a auzit vreun cuvînt bun care să nu-l bucure, și cine a auzit vreo mustrare care să nu-l întristeze? Trebuie să fie cineva cu totul lipsit de simțire și răpus de patimi, ca să se bucure de rău și să se întristeze de bine. Dar nici pe unii ca aceștia Domnul nu ostenește a-i chema la lumina adevărului, la calea cea dreaptă a mîntuirii, după cuvîntul Său, care zice: «N-am venit să-i chem pe cei drepți, ci pe cei păcătoși la pocăință» (Matei IX, 13). Asemea unui părinte bun care are și fii de treabă și fii netrebniți, El îi cuprinde cu dragostea Sa pe toți, îi cheamă și-i îndrumază spre tot lucrul bun și caută să-i facă părtași la bucurii cit mai alese.

A urma calea Domnului, ca și a asculta povețele bune ale semenilor noștri și în primul rînd ale părinților, este un lucru ce stă în puterea noastră. Nici Dumnezeu, nici oamenii nu pot face silă cugetului nostru. Sîntem liberi să alegem calea pe care o vrem.

Pe temeiul acestei libertăți, noi și răspundem de faptele noastre. Prin ele ne agonisim bucurie și nouă și celor ce ne iubesc pe noi, sau ne agonisim întristare și chiar osîndă. Prin ele dobîndim bucurie înaintea Domnului și-L bucurăm pe Făcătorul și Ziditorul tuturor, sau Il întristăm și ne agonisim osîndă înaintea Lui.

Așadar, stă în puterea noastră ca la sfîrșitul drumului prin lumea aceasta să ne facem părtași de bucuria celor pe care îi ferește Domnul, spunîndu-le: «Veniți, binecuvîntații Părintelui Meu, moșteniți împărăția cea gătită vouă de la întemeierea lumii», ori să gustăm amarul celor pe care îi osîndește Domnul, zicîndu-le: «Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic» (Matei XXV, 41).

Prin aceste cuvinte sîntem puși în fața unei alegeri fără înconjur. Și nu este niciodată prea tîrziu să alegem binele, să-l facem și să cîștigăm prin el arvuna bucuriei în împărăția cerurilor.

Dar calea pe care trebuie s-o urmăm în acet scop este calea vieții noastre pămîntești, o cale pe care trebuie s-o ținem în veacul acesta, printre semenii noștri, împreună cu ei. Ea ne este arătată prin multe pilde și învățături ale Domnului, dar cu deosebire prin cuvîntul Său așternut în cuprinsul Sfintei Evanghelii de astăzi.

Nimeni nu se poate plînge că i-ar lipsi vreodată prilejul de a face binele. Acesta nici nu trebuie căutat, căci se oferă de la sine. Și el constituie totodată pentru fiecare credincios o încercare a credinței sale, care fără de fapte este moartă, o credință veștedă, neroditoare, de nici un folos pentru nimeni, nici pentru sine și nici pentru alții; ba din contra, este chiar vătămătoare. O astfel de credință fără de fapte este asemenea cuvîntului prin care ne legăm față de oameni că vom face sau că nu vom face un asemenea lucru și pe care îl rostim în deșert, fără a ne ține de el. Cui nu strică un astfel de cuvînt? El strică tuturor.

Tot la fel stau lucrurile și cu credința: ea este cuvîntul nostru către Dumnezeu, cuvîntul prin care ne legăm în fața lui Dumnezeu că vom face voia Lui, iar neținerea acestui cuvînt înseamnă luarea lui Dumnezeu:

în deșert. Și nu este nici un alt mijloc de a ne ține cuvântul nostru către Dumnezeu decât faptele prin care facem voia Lui, faptele prin care dăm viață credinței noastre, o facem vie și lucrătoare, spre binele nostru și al semenilor noștri și spre slava lui Dumnezeu.

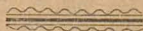
Dar gândindu-ne la noianul de fapte bune pe care avem prilejul a le săvârși, simțem puși în situația de a ne îndrepta atenția și osteneala spre mai multe deodată. Pe care le vom alege? La care ne vom opri? Fără îndoială că în fiecare clipă hotărîrea noastră poate fi alta, pentru că viața nu se oprește în loc și nevoile ei se succed neîntrerupt, alungindu-se parcă una pe alta la nesfârșit. Cu toate acestea, firea chibzuită a omului, cumpănind nevoile și vremea, îl îndeamnă de fiecare dată spre ceea ce poate fi mai de folos țieși și tuturor.

Luînd aminte la cele ce se petrec cu noi și în jurul nostru, ne simțim totdeauna îndemnați să ne ferim de rele și să-i ferim și pe alții. Iar cînd lucrăm în felul acesta și izbutim să evităm răul, avem conștiința că am făcut cel mai mare bine pe care trebuia să-l facem și care ne stătea în putință.

Dar care este oare în zilele noastre răul cel mai cumplit care ne amenință pe fiecare și pe toți, fără deosebire? Nici nu trebuie să-l mai numesc; vă este cunoscut tuturor: este războiul; este pustiirea. Pentru a înlătura acest rău, mai mare decât toate, inima și mintea oamenilor din vremea noastră a găsit că nu este alt mijloc mai sigur decât unirea în lupta pentru pace a tuturor forțelor sănătoase ale omenirii.

Aceasta este cea mai imperioasă faptă bună a vremii noastre. Săvîrșirea ei înseamnă izbăvirea lumii întregi de cel mai mare dintre rele. Ea trebuie să primeze și în conștiința credincioșilor față de oricare alta, pentru că în numele credinței noastre nu poate fi arătată vreo altă faptă mai vrednică, nu numai de numele de creștin, ci și de numele de om, în genere. Săvîrșind-o cu inimă curată și cu toată hotărîrea de a face binele la care simțem chemați în viața aceasta, sporim nemăsurat faptele bune, fără de care nu putem nădăjdui să dăm de acum înainte vieții noastre vreun rost vrednic de fiii Domnului păcii și nici să auzim la sfîrșit chemarea Lui sfîntă: «Veniți, binecuvîntații Părintelui Meu, moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii».

Pr. prof. LIVIU STAN

LA DUMINICA A PATRA A SFÎNTULUI ȘI MARELUI POST

Ne aflăm în duminica a patra a Sfîntului și Marelui Post al Paștilor. Dreptmăritoarea noastră Biserică a rînduit ca, în fiecare din duminicile acestui post, să fie pomenit și cinstit, după toată cuviința, cite

unul dintre sfinții ce s-au nevoit cu ostenele duhovnicești, cu post și cu rugăciune neincetată către Dumnezeu, Părintele nostru și Dăruitorul a tot binele, pentru ca și noi, credincioșii de astăzi, privind la faptele lor, să urmăm viața lor îmbunătățită și sfântă, pe cât ne ajută puterile trupului și ale sufletului nostru.

Sărbătorim astăzi pe Sfântul Ioan Scărarul, unul dintre cei mai mari îndrumători duhovnicești ai Părinților care au trăit în Mănăstirea Sf. Ecaterina din Muntele Sinai, munte pe care proorocul Moise a primit de la Dumnezeu cele zece porunci ale Legii Vechi.

Sfântul Ioan — numit mai târziu Scărarul — s-a născut în Siria și și-a petrecut viața în mănăstirea Muntelui Sinai, în prima jumătate a veacului VII († 649). De la biograful său, Daniil de Rait, și din «Povestirile folositoare pentru suflet» ale monahului Atanasie, care ne-a lăsat unele știri asupra viețuirii Părinților din Sinai, aflăm că Sfântul Ioan Scărarul s-a apropiat de ogorul nevoițelor sale pustnicești la vârsta de 16 ani, încredințându-se ascultării starețului Martiriu din Muntele Sinai. După o conviețuire de 19 ani, starețul Martiriu săvârșindu-se din viață, Sfântul Ioan Scărarul s-a hotărît să trăiască în desăvârșită singurătate și pustnicie, alegându-și în acest scop o peșteră la poalele Muntelui Sinai, în pustietatea Tola. Aci a dus o viață de înfrînare și post, de rugăciune, meditație și studiu, timp de 40 de ani, pururea fiind aprins de dragoste către Dumnezeu. Mînca cu măsură și se nevoia cu priveghearea, dormind numai atît cît să nu vatăme firea.

Îmbogățindu-se cu multă experiență în cele duhovnicești și îmbunătățindu-și viața prin multe ostenele, rîvnind la cele înalte, la vârsta de 75 de ani a fost chemat de Părinții din Muntele Sinai și făcut stareț. În noua lui vrednicie, Sfântul Ioan a stăruit ca părinții călugări, care-și închină viața lui Dumnezeu, străduindu-se să trăiască chipul vieții îngerești, să-și înalte fără conținere mintea și inima către Dumnezeu, după pilda Lui, — căci toată călătoria vieții lui a fost rugăciunea cea de-a pururea și minunata iubire față de Dumnezeu. El a înflăcășat Părinților din Sinai și creștinilor de pretutindeni roadele minții și ale neîncetatei sale năzuințe către Dumnezeu, într-o carte numită «Scara raiului», de la care și-a primit și numele de Scărarul; iar pentru că și-a petrecut mai toată viața în Muntele Sinai, i se mai spune și Sfântul Ioan Sinaitul.

Scara paradisului, cartea Sfântului Ioan, este alcătuită din 30 de cuvîntări care închipuie cei 30 de ani ai Mintuitorului, cînd Domnul a ieșit la propovăduirea vestei celei bune, a Evangheliei, fiecare an cores-punzînd unei creșteri duhovnicești pentru fiecare creștin și mai ales pentru părinții monahi.

Sfântul Ioan Scărarul ne arată cum să ne lepădăm de noi înșine, cum să ne ferim de ispitire și păcate. Toate slăbiciunile și păcatele de care este încercată firea noastră slabă omenească au fost observate cu atenție de Sfântul Ioan Scărarul și el ne arată virtuțile, mijloacele și armele spirituale prin care ne putem feri de ele. El ne vorbește despre lepădarea grijilor lumesti, despre aducerea aminte de moarte, despre neminiere și blîndețe, despre simplitate și nerăutate, despre clevetire sau

vorbirea de rău, despre multa vorbire și despre tăcere, despre minciună și viclenie, despre lenevire, despre îmbuibarea trupului, despre iubirea de argint, despre slava deșartă și mândrie, despre rugăciune și psalmodierea în comun, despre curăția trupului și a sufletului, despre pocăință, despre tristețea aducătoare de bucurie, despre bucuria duhovnicească și liniștea trupului și a sufletului, despre creșterea celor trei virtuți în sufletul nostru: credința, nădejdea și dragostea.

*

Nu vom putea stăruii asupra tuturor acestora. Pentru că ne aflăm în Sfântul și Marele Post al Paștilor, socotim că e bine să stăruim mai întâi asupra pocăinței.

Sfântul Ioan Scărarul ne vorbește în chip special despre pocăință în treapta a cincea a *Scării paradisului*, iar în genere, de-a lungul întregii sale opere.

Fiindcă petrecerea noastră din această lume e copleșită de felurile mea păcatelor chiar de la început, viața credinciosului trebuie să fie o continuă pocăință. Ca proorocul David, care se scula în mijlocul nopții și implora milostivirea lui Dumnezeu pentru păcatele sale, așa să se trezească sufletul nostru și să-și mărturisească înaintea Celui Sfânt păcatele sale, cerind iertare și mângâiere: «Că fărădelegea mea eu o cunosc și păcatul meu înaintea mea este pururea... Că, iată, întru fărădelegi m-am zămislit și în păcate m-a născut maica mea» (Ps. L, 3, 6).

Pocăința înseamnă în viața morală a credinciosului înnoirea Sfântului Botez. Credinciosul care se pocăiește și își mărturisește păcatele înaintea duhovnicului, face un legământ înaintea lui Dumnezeu, să-și îndrepte viața cea păcătoasă. Pocăința înseamnă — ne spune Sfântul Ioan Scărarul — neconținuta lepădare de plăcerile și dezmierdările trupului; este gândul neadormit al osîndirii păcatului, al lepădării de sine, al smereniei spiritului. Pocăința este viața întoarsă de la păcate; înseamnă părerea de rău și suferința pentru păcatele făptuite. Viața celui ce se pocăiește spre a dobîndi mîntuirea de la Dumnezeu e plină de suspine către Creatorul său, de la care cere îndurare și iertare. Pocăința este fiica nădejzii izbăvitoare în dobîndirea mîntuirii, este lepădarea deznădejzii, curățirea conștiinței, eliberarea sufletului de apăsarea și greutatea păcatelor. Din adîncul inimii, creștinul care vine să se ușureze de păcatele sale strigă ca vameșul: «Dumnezeule, milostiv fi mie, păcătosului!».

Pocăința este împăcarea noastră cu Hristos prin înfrînarea trupului, prin smerenia cugetului semet, prin lucrarea faptelor bune. Pocăința este roua care răcorește focul conștiinței și al inimii, prin mărturisirea păcatelor.

Primind Botezul în pruncie, noi toți l-am întinat cu tot felul de păcate. Ne-am întinat haina trupului și ne-am întunecat frumusețea sufletului cu dulcelețile poftelor și dezmierdările trupești. Și dacă iubirea de oameni a lui Dumnezeu nu ne-ar fi dat Taina Pocăinței pentru ușurarea sufletului, apoi într-adevăr cu greu s-ar găsi, sau abia ar fi cei ce s-ar învrednici de mîntuire și de ajungere în împărăția lui Dumnezeu.

Credinciosul care stăruie în pocăință nu se minie, nu se bucură de răul altuia, nu se ceartă, nu aleargă după cinstire nemeritată, făcând nedreptate aproapelui său, nu se gîndește numai la veselie, la băutură și mîncare multă, nu osîndește în deșert pe fratele său, ci se roagă și cere iertare, grijește de stăruință în rugăciune și înfrinare.

De-a lungul întregii sale opere, Sfîntul Ioan Scărarul insistă asupra păstrării curăției trupești și sufletești de fiecare credincios. El ne vorbește în chip special despre aceasta în treapta 14 din *Scara paradisului*. Cum se știe, în genere, curăția trupului și a sufletului se păstrează cu ajutorul postului și al rugăciunii fierbinți către Dumnezeu.

Lupta împotriva îmbuibării și a desfrînării se face prin îmblînzirea pîntecelui cu post, cu înfrinarea de la mîncare și băutură fără rațiune. Îmbuibarea cu multă mîncare și băutură nu numai că vatămă sănătatea, încît cine nu se supune rînduiei Bisericii se supune de voie, de nevoie, rînduiei doctorului, dar este în același timp mama desfrînării. De la beție pînă la împlinirea poftelor trupești, drumul e foarte scurt și alunecos.

Înfrinarea pîntecelui prin post este folositoare pentru sănătatea trupului și în același timp pricinuitoarea curăției. Postul înseamnă stingerea aprinderii trupești, sănătatea trupului și a sufletului, nimicirea slaturilor și gîndurilor viclene, scăparea de visurile cele necurate, înseamnă zdrobirea cea plină de bucurie lăuntrică, silirea și întărirea firii să reziste la ispîțirea celui rău, să nu se dedea vorbelor celor deșarte și feluritelor păcate.

Postul ne aduce luminarea sufletului și bucuria lăuntrică, ne deschide ușa raiului și a deslătărilor de sus. De aceea, Sfîntul Apostol Pavel ne îndeamnă: «Îmbrăcați-vă în Domnul nostru Iisus Hristos, iar grija de trup să n-o faceți spre poftă» (Romani XIII, 14).

Dar postul nu este atît abținerea de la bucate, ci cu mult mai mult: abținerea de la păcate. Ostenindu-ne deci trupește să postim și duhovnicește. Postul cel primit, adevărat și bine plăcut Domnului înseamnă înstrăinare de răutate, înfrinarea limbii, lepădarea miniei, îndulcirea și îmblînzirea inimii, depărtarea de aprinderea și dulceața poftelor, ferirea de smintelile păcatului.

Cunoscînd acestea, Sfîntul Apostol Pavel ne spune cu autoritatea lui de Apostol: «Nu este împărăția lui Dumnezeu mîncare și băutură, ci dreptate, pace și bucurie în Duhul Sfînt». Astfel și Sf. Ioan Scărarul, cu postul și păstrarea curăției trupești și sufletești a lepădat amărăciunea deslătărilor și s-a suit la înălțimea bunătăților cerești.

În lucrarea sa, *Scara raiului*, Sf. Ioan Scărarul ne vorbește despre bucuria duhovnicească. Ea urmează în sufletul credinciosului după bucuria lacrimilor. Omul, în genere, se bucură în multe feluri. Mulți cred că bucuria constă în petreceri vulgare, în beții și desfrînări, dar acestea pînă la urmă ne produc o amară deziluzie și ne aduc ruina grabnică a trupului și dezgustul de noi înșine. Există și alte bucurii: una dintre ele este ca omul să se încadreze în ritmul sacru al universului creat

de Dumnezeu și să-și desfăteze inima, să se bucure de frumusețile sale. În acest anotimp al anului, răbufnirile răscolirilor viforoase din timpul iernii s-au potolit și dulcea primăvară învesește inimile noastre. Cerul parcă primește o limpezime și o luminozitate nouă. Lucirea blândă a soarelui de primăvară, adierea și mângâierea liniștită a zefirului umplu sufletul nostru de bucurie și plăcere. Plesnesc mugurii în coaje pe ramuri, vestind biruința vieții; prin parcuri și grădini mijeste verdea strălucitor și proaspăt al ierbii. Întreaga fire își îmbracă din nou podoaba sa, începe să freacă de bucuria vieții, supunându-se poruncii Creatorului. Păsărelele vestesc de pe ramuri, în mii de glasuri, izbucnirea bucuriilor primăverii. Cu primele vioarele, cu primii ghiocei și toporași, se trezesc în noi speranțe noi și bucurii noi.

Bucurii curate aduc omului artele și cultura. O muzică frumoasă o pictură frumoasă, lectura unei cărți interesante și plăcute, dau sufletului omenesc bucurii negrăite, care depășesc cu mult bucuriile înșelătoare ale desfătărilor vinovate. E o mare binefacere să gustăm roadele culturii și să știm să facem și pe alții să le guste. A îndemna pe aproapele nostru la realizarea binelui, a-i arăta calea învățaturii ziditoare de suflet, a-l feri de greșeli și rătăcirii, este nu numai prilej de bucurie și mulțumire sufletească, ci și o faptă bună dintre cele mai mari înaintea lui Dumnezeu.

«Frații mei — zice Sfântul Apostol Iacob —, cel ce a întors pe un păcătos de la rătăcirea căii lui, își va mântui sufletul din moarte și va acoperi mulțime de păcate» (Iacob V, 20).

Sfântul Ioan Scărarul ne vorbește și de altă bucurie: bucuria lacrimilor, care ne vine din plînsul cel fericit. Plînsul acesta este dezlipirea sufletului de la dragostea pătimase a celor lumești și căutarea neîncetată a lui Dumnezeu, după care inima omului, văzîndu-se cît e de copleșită de păcate, tinjește printr-o sfîntă întristare. Izvorul lacrimilor — ne spune Sf. Ioan — ne curăță de păcatele făcute după Botez. Și după cum focul mistuie vreascurile, tot așa și lacrimile cele curate nimicesc toate întinăciunile din afară și din lăuntru.

Depărtarea de păcate face să renască în noi dragostea de Dumnezeu și de aproapele, ne face să trăim împăcați cu noi înșine, în pace cu toată lumea, și să ne rugăm pentru liniștea, bunăstarea și pacea a toată lumea. Lacrimile se prefac în bucurie, sufletul nostru e plin de mulțumire de liniște și pace, fața ne înflorește de fericire.

Ce fericire mai mare poate fi decît aceea de a trăi în mulțumire și pace pe pămînt și a ne ști împăcați cu Dumnezeu?

În sufletul omului împăcat cu Dumnezeu se îmbină în chip fericit cele trei mari virtuți creștine: credința, dragostea și nădejdea. Dar în virful scării stă dragostea de Dumnezeu și de aproapele, care revarsă în sufletul omului suprema bucurie și fericire. Drept aceea, Sf. Pavel ne spune: «Bucurați-vă totdeauna în Domnul, și iarăși zic: bucurați-vă» (Filip. IV, 4).

Stingînd patimile trupului cu roua nevoițelor și aprins de focul credinței și al dragostei de Dumnezeu, Sf. Ioan Scărarul s-a făcut sfeș-

nicul înfrînării trupești și sufletești, învrednicindu-se, fiind încă în trup, să simtă bucuria bunătăților celor cerești și veșnice.

Iată pentru ce Biserica noastră îl preamărește cu astfel de cîntări: «Luat-ai în suflet dumnezeiasca bogăție a Duhului, rugăciunea cea fără prihană, curăția, cinstea, privegherea neîncetată, ostenele postului, prin care te-ai cunoscut casă a lui Dumnezeu (Slujba Utreniei — Imnos la Cîntarea 6).

Să ne străduim și noi, creștinii de astăzi, ca urmînd pilda Sfîntului Ioan Scărarul, să urcăm pe scara virtuților și să ajungem la desăvîrșire și la cunoștința lui Dumnezeu.

Timpul petrecerii noastre pămîntești trece repede. Vedem cum ni se duc anii ca un sunet — zice Psalmistul (Ps. XC, 9). Timpul în sine este indiferent și nu respectă emoțiile omenești, dar în sufletul omului, fiecare moment își schimbă perspectivele; iar cine se grijește de sufletul său, caută să folosească fiecare clipă.

Dumnezeul îndurării, al bunătății și al iubirii de oameni să ne ajute ca neîncetat să urcăm tot mai sus pe scara virtuților, pînă la desăvîrșire, «la starea bărbatului desăvîrșit, după măsura vârstei plinătății lui Hristos» (Efeseni IV, 13), și, împodobiți în haina de nuntă a faptelor bune, a credinței, a nădejzii și a dragostei, să intrăm în camera Sa cea cerească. Amin!

Pr. prof. I. RAMUREANU

LA BUNA VESTIRE

«Bucură-te, cea plină de har! Domnul este cu tine!» (Luca I, 28).

Sfînta noastră Biserică prăznuiește în acest început de primăvară Vestea cea bună pe care Sfîntul Arhanghel Gavriil o aduce Sfîntei Fecioare Maria. Astăzi, cînd natura începe să renască la o nouă viață, cerurile vestesc cu putere începătura mîntuirii noastre, vestea cea bună despre izbăvirea noastră.

În această zi de mare sărbătoare, de început al praznicelor, ni se anunță «taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută», primăvara mîntuirii, praznicul nădejzii noastre.

Astăzi este ziua în care cerul se unește cu pămîntul, rînduiala lirii se biruiește și cele ce sînt mai presus de om se lucrează.

Astăzi, Cel ce va rupe pecetea osindei păcatului și puterea cea dă-tătoare de viață o va face cunoscută, se vestește. Intinericul începe să fie biruit și lumina mântuirii se sălășluiește între oameni. Astăzi, cerul se deschide și solul îngeresc, bunătatea și îndurarea lui Dumnezeu o vestește în mica cetate a Nazaretului. Vestea cea bună despre Intruparea Fiului lui Dumnezeu se anunță Fecioarei. Izvorul mântuirii se unește cu omul, lumina cea adevărată se împreună cu trupul, Cuvîntul lui Dumnezeu vine în lume ca să-i asigure moștenirea împărăției și a fericirii veșnice. Fiul lui Dumnezeu, fiu Fecioarei se face. Cel pe care măririle cerești nu pot să-L încapă, se zămislește ca om în pîntecele Fecioarei, ca pe om să-l ridice la cer.

Astăzi se adevăresc cuvintele: «Căci așa a iubit Dumnezeu lumea, încît și pe Fiul Său, cel Unul Născut, L-a dat, ca oricine va crede în El să nu piară, ci să aibă viață de veci» (Ioan III, 16).

Mare taină și necuprinsă de mintea omenească se adevărește astăzi prin puterea, înțelepciunea și dragostea lui Dumnezeu. Fecioara cea nenunțită primește astăzi în trupul ei curățit de Duhul, pe Cel care se pogoră din cer ca să împace pe om cu Dumnezeu. Cea cu totul sfințită și fără de prihană se face sălaş Celui ce vine să gătească împărăția cerurilor, să deschidă porțile mântuirii. Cel ce a primit de bună voie a se face om și a răscumpăra omenirea prin jertfa Sa mîntuitoare, în pîntecele curat al Fecioarei neîntinate se zămislește și se zidește ca om.

Astăzi, în Nazaretul Galileei, Mîntuitorul se pogoră între oameni, asemenea omului făcîndu-se, ca să vestească învățătura cea nouă și să întemeieze o nouă împărăție.

Dumnezeu toate le rînduiește cu înțelepciune. Dacă la început a fost Adam și Eva, astăzi este Mîntuitorul și Sfînta Fecioară. Dacă Adam cel vechi a păcătuit, noul Adam, Mîntuitorul Iisus Hristos, ridică pe om din osînda păcatului. «Că, de vreme ce printr-un om a venit moartea, tot printr-un om și învierea morților; și precum întru Adam toți mor, așa și întru Hristos, toți vor învia» — zice Sfîntul Apostol Pavel (I Corinteni XV, 21-22). Dacă la început prima femeie a uneltit zămislirea păcatului, astăzi Sfînta Fecioară Născătoarea de Dumnezeu zămislește mîntuirea. Atunci șarpele, unealta ispititorului viclean, a lucrat; Sfîntul Arhanghel Gavriil, trimisul lui Dumnezeu, vestește mîntuirea pogorîtă pe pămînt. Dacă în Eden, primii oameni au călcat porunca divină, astăzi, în Nazaretul Galileei, făgăduința mîntuirii se împlinește. Dacă după păcat a urmat osînda, astăzi solia cerească anunță Vestea cea Bună.

De micul orașel al Galileei, prea puțin cunoscut în vremurile de atunci, — căci de numele lui pînă atunci nu fusese legată nici una din făgăduințele divine —, se leagă acum cea mai mare, mai frumoasă și mai minunată veste, începutul mîntuirii noastre. Astăzi, trimisul lui Dumnezeu se coboară la umila Fecioară din neamul lui David, al cărei nume era Maria, ceea ce înseamnă «doamnă», «prîntesă», sau «femeie aleasă», și îngerul i se adresează cu cel mai măreț salut: «Bucură-te, cea plină de har, Domnul este cu tine; binecuvîntată ești tu între femei» (Luca I, 28). O adevărată binecuvîntare venită de sus, care prevestește

Vestea cea Bună de care se învrednicește Sfânta Fecioară și, prin ea, întreaga omenire.

Cea care în sufletul ei era atât de curată și în smerenia ei se purtase cu atîta nevinovăție, se va supune poruncii divine, dar acum se înspăimîntă de urarea solului ceresc. Alegerea divină însă s-a făcut după vrednicia acestei Fecioare, de aceea îngerul liniștește sufletul ei tulburat, zicînd: «Nu te teme, Maria, căci ai aflat har de la Dumnezeu» (Luca I, 30).

Cea fără de prihană se învrednicește astăzi de cea mai înaltă alegere, de milostivirea lui Dumnezeu, ca prin ea să se mijlocească întruparea Fiului lui Dumnezeu. «Și iată, vei lua în pîntece și vei naște Fiu și vei chema numele Lui Iisus. Acesta va fi mare și Fiul Celui Prea Înalt se va chema..., și va împărăți..., și împărăția Lui nu va avea sfîrșit» (Luca I, 32-33). Aceasta este Vestea cea Bună. Cuvintele sublimе prin care Sfânta Fecioară este înălțată mai presus decît toate femeile, arată că ea va deveni Maica lui Dumnezeu.

Bucurie mai mare și veste mai bună nici că se poate afla. Cerul trimite solie pămîntului, Dumnezeu vestește omului că se va naște un Mîntuitor din Sfînta Fecioară. Din întunericul păcatului răsar astăzi zorile Soarelui Dreptății. Darul pe care primii oameni l-au pierdut atunci, se coboară din nou de sus, Sfînta Fecioară va zămisli și va naște pe Cel de o ființă cu Tatăl, pe Mîntuitorul lumii, Domnul nostru Iisus Hristos.

Așa cum odinioară, prin puterea și vrerea lui Dumnezeu, apa a izvorît din stîncă seacă a pustiului, toiagul cel uscat al lui Aaron a înfrunzit, iar rugul cel neaprinș ardea și nu se mistuia de foc, trupul neprihănit al Sfintei Fecioare cea fără de nuntă va odrăsli din el pe Dumnezeu-Omul, pe Mîntuitorul tuturor.

Pentru a alunga din sufletul Sfintei Fecioare orice fărîmă de îndoială, îngerul îi descoperă marea taină a Intrupării Fiului lui Dumnezeu: «Duhul Sfînt se va pogori peste tine și puterea Celui Prea Înalt te va umbri; pentru aceasta, și Sfîntul ce se va naște din tine Fiul lui Dumnezeu se va chema» (Luca I, 35). Raza de lumină cerească coboară și lumină cerească pătrunde și luminează toată ființa Sfintei Fecioare, care lămurită asupra tainei, cunoaște adevărul. După cum Fiul lui Dumnezeu, cu veșmînt pămîntesc primește a se îmbrăca, tot așa Sfînta Fecioară, zămislind pe Dumnezeu, cu veșmînt ceresc se umbrește prin puterea Sfîntului Duh.

În nevinovăția acestui ceas ales în care primește pe Mîntuitorul, Sfînta Fecioară ascultă porunca divină, se supune și răspunde: «Iată, roaba Domnului sînt. Fie mie după cuvîntul tău» (Luca I, 38). Ca rod al darului de care era plină ființa Sfintei Fecioare, răspunsul ei dovedește cea mai vie credință, cea mai adîncă smerenie, cea mai desăvîrșită ascultare, totală supunere în împlinirea vocii lui Dumnezeu.

Acest cuvînt puternic, care a deschis cerul și a coborît pe Dumnezeu pe pămînt, a făcut din Sfînta Fecioară sălaș și cort viu al Dumnezeirii. Pămîntul cel neșemănat și rugul cel nears a primit în el sămînța

cea dumnezeiască a nemuririi. Fiul lui Dumnezeu s-a făcut Fiul Omului, ca pe om să-l ridice la Dumnezeu. Cel fără de trup a luat trup din Sfânta Fecioară, ca pe cei cu trupuri să-i facă părtași la viața cea veșnică. Cel ce este duh s-a pogorît, ca pe cei din lumea pămîntească să-i înduhovnicească. Cel ce este Fiu al lui Dumnezeu a venit în lume, ca pe oameni fii bine plăcuți lui Dumnezeu să-i facă. După cum la facerea lumii, prin rostirea cuvîntului «să fie!», toate cele de pe pămînt au luat ființă, tot așa la rostirea cuvintelor «fie mie după cuvîntul Tău!» de către Sfânta Fecioară, s-a săvîrșit Taina Întrupării Fiului lui Dumnezeu din trupul și sîngele Prea Curatei Fecioare.

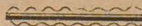
Sfîntul Duh s-a coborît peste Sfînta Fecioară și puterea cerească a umbrit-o, și atunci Fiul-Cuvîntul lui Dumnezeu, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, Lumină din Lumină, trup s-a făcut. «Și Cuvîntul trup s-a făcut și s-a sălășluit între noi», cum mărturisește Sfîntul Evanghelist Ioan (I, 14).

Aceasta este taina cea mare, vestea cea bună pe care o prăznuim astăzi cu toții : Întruparea Fiului lui Dumnezeu din Sfînta Fecioară Maria. Dar cum vom putea cinsti cu mai multă evlavie și vrednicie acest praznic, cînd porțile cerului s-au deschis, cînd lumina cea adevărată răsare printre noi, cînd izvorul cel de viață dătător se zămislește ca să ne curețe de păcate ?

Se cuvine, desigur, ca prin darul minții și căldura inimii, să ne îndreptăm în această zi de prăznuire, spre Acela care, întrupîndu-se din Sfînta Fecioară, a venit să ne aducă mîntuirea, pacea și buna înțelegere între oameni. Cu o credință vie și puternică, o nădejde plină de încredere și o dragoste deplină, avem datoria să urmăim plini de rivnă pe Acela care n-a dorit decît ca între oameni să se sălășluiească dragostea și pacea. Să plinim Testamentul pe care ni l-a lăsat : «Pace las vouă, pacea Mea o dau vouă» (Ioan IV, 27). Și mai avem și o altă datorie :

În rugăciunile noastre, să ne îndreptăm spre cea care este Maica lui Dumnezeu, ca să ne mijlocească la Fiul iertarea și îndreptarea noastră. Să luăm drept pildă viața curată și neprihănită a celei «ce este mai cinstită decît heruvimii și mai mărită, fără de asemănare, decît serafimii». Să cinstim în Sfînta Fecioară pe Născătoarea de Dumnezeu, Maica lui Dumnezeu și Maica noastră a tuturor. Glasul nostru să se unească împreună cu cel al psaltului, ca împreună să aducă laudă Sfintei Fecioare : «Bucură-te, cea plină de har, Domnul este cu tine ; bucură-te, Curată Fecioară ; bucură-te, Mireasă ce nu știi de miré ; bucură-te, Maica vieții ; bucură-te, rugul cel nears ; bucură-te, dezlegarea blestemului ! Binecuvîntat este rodul pîntecelui Tău». Amin !

Pr. prof. M. CHIALDA

LA DUMINICA FLORIILOR

De la un capăt pînă la altul al lumii ortodoxe, credincioșii noștri, adunați la sînul Sfintei Biserici prăznuiesc azi evenimentul Intrării Domnului nostru Iisus Hristos în Ierusalim. Pe drumul întristării Marelui Post al Sfintei Învieri s-au ivit așa ca o poiană plină de lumină, de flori și de bucurie : Floriile. Parcă anume s-au ivit după săptămînile de post cu care am urcat încet spre cutremurătoarea săptămînă a Patimilor, care începe miine. Înfrînările, rugăciunile, privegherile, deniile celor șase săptămîni de dinainte fac deodată loc acestei mari bucurii, cînd Domnul Iisus Hristos intră înainte de suferințe și de moarte ca un biruitor în cetatea Ierusalimului, ca adevărat fiu al împăratului David, ca adevăratul Mesia, Cel ce venea întru numele Domnului (Matei XXI, 9). Să cercetăm, plini de cea mai adîncă evlavie, cu ochii minții noastre această intrare triumfală a Domnului în Ierusalim și să-i aflăm înțelesurile adînci și pentru sufletele noastre.

Firea însăși s-a împodobit astăzi, ca să întîmpine pe Domnul cu verdeață proaspătă, cu adieri primăvăratice, cu soare blînd și cald și cu flori gingașe. Firea îndeamnă pe credincioși să se bucure și ei de acest mare eveniment al intrării Domnului în cetatea inimilor noastre. Căci astăzi, Domnul intră glorios, intră în toate inimile noastre, pe care le-a cucerit ca pe niște cetăți ale Ierusalimului.

Domnul nostru Iisus Hristos intrase de multe ori în Ierusalim, dar o singură dată este primit cu flori, cu ramuri de finic și cu strigăte de bucurie. Intrarea aceasta triumfală este aproape de Patimile și Moartea Sa. Atunci Domnul, apropiindu-se de cetate, a venit la Betfaghe, spre Muntele Măslinilor, și îndată a trimis doi ucenici în sat, spunîndu-le că vor găsi o asină legată și un mînz cu ea, pe care dezlegînd-o, s-o aducă la Sine. Dacă va întreba cineva ceva, apoi să zică acestea : că trebuie, Domnului, și-i vor lăsa în pace.

Mergînd, ucenicii au făcut așa cum li s-a spus, și au adus asina și mînzul ei. Pe spinarea mînzului au pus veșmintele lor și Domnul a șezut pe el. S-au împlinit, astfel, cuvintele proorocului : «Ziceți fetei Sionului : iată, Împăratul tău vine la tine blînd și șezînd pe asină și pe mînz, fiul celei de sub jug» (Matei XXI, 5).

Urmat de ucenicii Săi, Domnul s-a îndreptat spre cetatea Ierusalimului. Venea o oaste pașnică, o oaste a dragostei de oameni, a bucuriei și a vieții celei noi. Vestea că vine Domnul se răspîndise îndată. Mulțimea se strînse ca de obicei și îndată ea își arată și dragostea ei pentru Domnul. Mulți își așterneau veșmintele pe cale, alții tăiau ramuri din copaci și I le puneau înainte așternut picioarelor, iar mulțimile care mergeau înainte și cele care veneau pe urmă strigau : «Osana, Fiul lui David, binecuvîntat este Cel ce vine întru numele Domnului ! Osana întru cei de sus» (Matei XXI, 9).

Și intrînd aceste mulțimi în Ierusalim, s-a cutremurat toată cetatea. Cei ce nu știau ce s-a întîmplat, întrebau văzîndu-L pe Iisus venînd în strigătele mulțimilor : «Cine este Acesta ?». Mulțimile răspundeau : «Acesta

este Iisus, Proorocul din Nazaretul Galileei». Și a intrat Iisus în templul lui Dumnezeu și a scos afară pe toți cei ce vindeau și cumpărau, și a răstunat mesele schimbătorilor de bani, spunându-le: «Scris este: Casa Mea, casă de rugăciune se va chema, iar voi ați făcut-o peșteră de tilhari» (Matei XXI, 13).

Au venit apoi, ca de obicei, la El orbi și șchiopi și i-a vindecat. Văzînd toate minunile acestea, mai-marii preoților și cărturarii și auzînd strigătele mulțimilor și ale pruncilor în templu: «Osana, Fiul lui David», s-au miniat și l-au zis lui Iisus: «Auzi ce zic aceștia?». Iar Iisus le-a zis: «Da! Niciodată n-ați citit că din gura copiilor și a celor ce sug ți-ai pregătit laudă?». Și lăsîndu-i, Iisus a ieșit afară din cetate, la Betania, și a rămas acolo peste noapte (Matei XXI, 14-17).

Iată starea lucrurilor la intrarea Domnului nostru Iisus Hristos în cetatea Ierusalimului. Mulțimile îl înconjurau și-l însoțeau, pline de bucurie și de dragoste. Cine erau cei ce alcătuiau aceste mulțimi de oameni? Erau toți aceia care ascultaseră cuvîntul Domnului, care umblaseră după Dînsul pe drumurile Galileei și Iudeei, care mîncaseră din pîinile și peștii înmulți minunat, care se vindecaseră de diferite boli sufletești și trupești. Între ei erau paralizicii, șchiopii, ciungii; între ei erau cei vindecați de lepră; între ei erau cei din care fuseseră scoși demonii; între ei erau cei ce pierduseră solzii orbirii și vedeau iar; între ei erau femeile care se tămăduiseră de diferite suferințe; tot între ei erau cei înviați din morți.

Era un cortegiu minunat și mișcător acesta care-l însoțea pe Domnul. Era desfășurarea mare a dragostei poporului pentru cel care-i făcuse bine, care spusese că-l este milă de norod, care arătase că-și pune viața pentru ucenicii și urmașii Săi. Pe calea durerilor și a morții, iată deci și o clipă de bucurie senină și de împărtășire a ei de către norod și de către Domnul: este sărbătoarea florilor; este ziua strigătelor de veselie în cinstea Domnului; este Duminica Floriilor. Aceasta era adevărata stare de lucruri: norodul îl iubea pe Domnul nostru Iisus Hristos. Ne sînt mărturie pînă astăzi strigătele sale de bucurie: «Osana, Fiul lui David!».

Desfășurarea aceasta de dragoste și de bucurie își atinge culmea sa în strigătele pruncilor din templu; ele sînt strigătele celor nevinovați, ale celor cu inimile curate. Copiii aceștia ne dau pînă astăzi măsura acelei însuflețiri obștești care cuprinsese mulțimile. În acele neuitate clipe strigau pînă și copiii: «Osana, Fiul lui David!». De aceea, mai cu seamă strigătele lor îi minie pe mai-marii preoților și pe cărturari, care îi aduc o învinuire Domnului, cînd îl întrebă: «Auzi ce zic aceștia?». Domnul le răspunde că aude, și-i întrebă la rîndul Său dacă n-au citit niciodată că Domnul Și-a pregătit laudă din gura copiilor și a celor ce sug. În strigătele bucuroase și nevinovate ale copiilor din templu se împlineau astfel cuvintele Scripturii, așa că Domnul nostru Iisus Hristos nu le-a oprit. Ele continuă, umplînd templul, revărsîndu-se afară și cuprinzînd inimile tuturor celor care-l iubeau și-l urmau pe Domnul.

Față de mulțimile acestea pașnice, pline de bucurie și de dragoste, cetatea Ierusalimului cuprindea însă și pe cei plini de ură și de duș-

mănie, pe ațîțatori și pe invidioși. Aceștia erau, după cum am văzut, mai-marii preoților și cărturarii; și ei îl urmăreau pe Domnul de aproape, dar nu se bucurau ci căutau să-L prindă și să-Lucidă.

Mai erau mulți în cetate care încă nu-L cunoșteau pe Domnul: erau gărzile romane din turnuri, castre și tabere, care stăpîneau în numele împăratului din Roma, Țara Sfîntă; erau fel de fel de negustori și de străini veniți de departe. Aceștia, stîrniți de tumultul gloatelor, întrebă: «Cine este Acesta?». Mai-marii preoților și cărturarii știau însă prea bine cine-i Iisus. Ei își vedeau interesele lor de castă dărîmate de Domnul, de aceea îl urau de moarte.

În cetatea Ierusalimului se întîlniseră astfel, două oști: oastea păcii, a bucuriei, a dragostei și a vieții, oastea cea mare a norodului, care striga: «Osana», și oastea vrajbei, a urii și a morții, care în curînd va ațîța și va intriga împotriva Domnului, pe străzile cetății, strigînd îngrozitoare cuvinte: «Răstigniți-L! Răstigniți-L!».

Printre strigătele de bucurie ale mulțimilor, parcă auzim din urmă aceste cuvinte grozave care vor răsună în Săptămîna Patimilor, însoțindu-L pe Domnul nu pe drumul triumfului Său, împodobit cu flori, ci pe drumul Patimilor și al Morții Sale pe Cruce. Pe cînd în mulțimile pașnice care strigau «Osana» se aflau cei vindecați, hrăniți, înviați și reînscuți la o nouă viață, în cetele învrăjbite și înrăite se aflau mai-marii preoților, cărturarii și năimiții lor, cei lacomi după arginții trădării, slugile lor.

În întîmplarea de azi se pot vedea astfel, două tabere, două feluri de a-L primi pe Domnul, două feluri de viață. Cel dintîi fel de viață este cel curat, drept și cinstit al norodului credincios, care-L iubea pe Domnul nostru Iisus Hristos, care-L urma, care-L preamărea pentru faptele Sale și pentru învățătura Sa. Cel de al doilea fel de viață este cel murdar, mincinos și păcătos, al celor ce asupreau norodul și-L urau pe Domnul nostru Iisus Hristos, voindu-I moartea. Ei reprezentau tabăra dușmăniei, a urii și a morții; tabăra celor ce totdeauna ațîță la neînțelegere, vrajbă și războaie între oameni, tabăra celor ce încalcă drepturile oamenilor cu ajutorul banilor trădării lui Iuda; tabăra celor ce se întristează de bucuria curată a celor mulți; tabăra conspiratorilor împotriva păcii. Aceștia, în loc de flori, poartă în mîini cuțite și unelte de caznă; în loc de primire triumfală, îi pregătesc Domnului răstignirea pe Cruce.

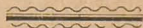
Duminica Floriilor ne-a pus astăzi înaintea două drumuri, amîndouă foarte grăitoare pentru fiecare dintre noi: drumul vieții și drumul morții; drumul bucuriei și drumul întristării. Astăzi ni s-a arătat cum mulțimile L-au însoțit pe Domnul pe drumul împodobit al cetății Ierusalimului, cîntîndu-I: «Osana!». Acest drum de bucurie este drumul nostru. Și noi trebuie să ne aflăm între cei care-L însoțesc pe Domnul și se bucură și strigă: «Osana!». Și noi trebuie să avem inimile pline de bucurie. În mîini trebuie să ne fluture florile și ramurile păcii. Drumul nostru trebuie să fie un drum de laudă a Domnului nostru Iisus Hristos, un drum al vieții, un drum al păcii și al dragostei.

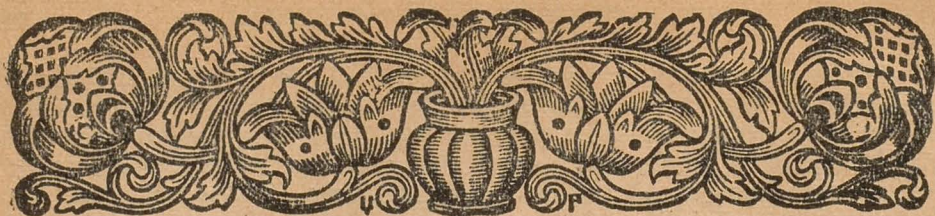
Pentru aceasta nu este vreme mai potrivită de pregătire și de meditație. Noi trebuie să ne dăm seama de apropierea mării Săptămîni a Patimilor Domnului și să ne pregătim s-o întîmpinăm cu vrednicie. Astăzi L-am însoțit pe Domnul pe cea din urmă cale a bucuriei și a slavei Sale. Ne-am bucurat, căci știm că Domnul Iisus Hristos este Dumnezeu Fiul care ne-a mîntuit murind pe Cruce, după firea Sa omenească. L-am primit în cetățile inimilor noastre cu flori, cu ramuri de verdeață și cu strigăte de bucurie. Ceea ce vine deci în Săptămîna Patimilor, se întîmplă după înțelepciunea lui Dumnezeu și pentru mîntuirea noastră. Bucuria mare de astăzi este urmată de întristare; ea e ca o arvună a bucuriei celei mai mari care vine după patimi și moarte, bucuria cea mai mare a credincioșilor: izbînda Domnului „asupra morții și Învierea Sa.

Urmează marele timp de meditație și de pregătire duhovnicească a Săptămîni Patimilor, cînd fiecare dintre noi se apropie de sine și de Domnul, urmîndu-L pe drumul întristării, al suferințelor și al morții. Urechile noastre vor auzi strigătele vărsătorilor de sînge, ale ațîțătorilor și ale celor care-L vînează pe Domnul. Ele să ne fie spre învățătură, ca să ne mărim dragostea față de semenii și dragostea față de Domnul, să fim oameni ai păcii, ai înțelegerii și ai vieții, nu oameni a vrajbei, ai urii și ai morții.

Să ne așternem sufletele noastre înaintea Domnului nostru Iisus Hristos, așa cum cei din mulțime își așterneau veșmintele lor pe cale; să le așternem pline de dragoste și de bucurie, și să strigăm zicînd: «Osana Fiului lui David, binecuvîntat este Cel ce vine întru numele Domnului! Osana întru cei de sus! Amin!».

Pr. prof. PETRU REZUȘ

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

FEMEILE ȘI LUPTA PENTRU PACE

Nu cred să existe un mai mare elogiu adus femeilor din lumea întreagă, cu prilejul zilei de 8 Martie, decît afirmația dovedită că ele aduc o importantă contribuție la lupta popoarelor pentru pace. Deoarece pacea este bunul cel mai de preț al omenirii, dobîndirea acestui bun aduce lumii progresul material și cultural care înseamnă în același timp ridicarea nivelului de trai și fericirea popoarelor. Tocmai de aceea, oamenii iubitori de pace luptă de 16 ani, pentru a împiedica izbucnirea unui nou război mondial, care în împrejurările de astăzi, datorită armelor termonucleare și chimico-bacteriologice, ar putea dezlănțui cataclism asupra omenirii întregi.

Lupta aceasta are în frunte țările socialiste și a găsit cel mai desăvîrșit exponent în Consiliul Mondial al Păcii, din care fac parte cei mai de seamă savanți, scriitori, activiști pe teren social, reprezentanți ai diferitelor culte și curente filozofice din lume. Ea este susținută cu tărie de Federația Sindicală Mondială, de tineretul democrat de pretutindeni, de Federația Democrată Internațională a Femeilor, de Comitetul Permanent Internațional al Mamelor și de alte organizații de masă, atît din statele socialiste, cît și din cele capitaliste, în plus, statele recent eliberate de sub jugul colonial din Africa, s-au dovedit ferme apărătoare ale păcii și coexistenței pașnice.

Urmînd pilda unor vrednice luptătoare pentru pace din diferite țări ca: Nina Popova (Uniunea Sovietică), Dora Russel (Anglia), Catherine Cole (S. U. A.), Andreea Andreen (Suedia), Eugénie Coton, Yves Farge și Hélène Langevin, fiica marelui Frédéric Joliot Curie (Franța), Gyan Chand (India), Isabelle Blum (Belgia), Maria Lamos (Portugalia), Clara-Maria Fassbinder și Thea Arnold (R. F. Germană), Maria-Rosa Oliver (Argentina), Raluca Ripan, Maria Rosetti, Sanda Rangheț (R. P. Romînă) și multe altele, atît din țările socialiste cît și din țările capitaliste —, femeile din țara noastră și de pretutindeni, fie grupate în diferite organizațiuni, fie individual, luptă din toate puterile împotriva războiului.

Firește, ca mame, soții și fiice, femeile n-au alt dușman mai mare decît războiul, care le ucide fiii, soții și părinții sau dacă nu-i ucide,

îi face infirmi, adică incapabili de a-și câștiga existența și de a duce o viață normală; care prin brutalitatea oamenilor deveniți liare, varsă și sîngele femeilor, și al bătrînilor și al copiilor, și aduce dezastru și mizerie în orașe și sate.

Iată de ce femeile se opun categoric războiului, activează intens pentru pace, sînt prezente la orice demonstrație în favoarea păcii, pledează pentru ea, semnează apeluri pentru încetrea experiențelor cu arma atomică și cu hidrogen, pentru dezarmarea generală și totală, pentru coexistența pașnică a tuturor popoarelor. Ele se opun cu îndrăzneală măsurilor de înzestrare a Bundeswehrului din Germania apuseană cu arme atomice și rachete; ele se opun la fel continuării războiului din Algeria; în Anglia manifestează împotriva bazelor americane, împotriva acordurilor militare anglo-vest-germane și pentru o conferință la nivel înalt; în colonii cer independența; în Asia și Africa luptă pentru drepturi politice, economice și sociale; în Porto-Rico protestează cu putere împotriva bazelor americane, iar în multe alte țări, s-au alăturat Comitetelor de luptă pentru Pace.

Femeile din țara noastră au vrednice înaintașe în lupta pentru libertatea și fericirea poporului: Ana Ipătescu, Ecaterina Teodoroiu, Suzana Pîrvulescu, Donca Simo, Elena Sirbu, Olga Bancic, Ada Marinescu, etc. De aceea, ele caută să fie la înălțimea acestor eroine ale neamului și pentru aceasta sînt văzute la toate manifestările care au de scop menținerea păcii. Cu orice prilej, femeile din țara noastră își exprimă atașamentul față de politica de pace a Partidului și Guvernului Republicii Populare Romîne, cum de pildă vedem din telegrama adresată Comitetului Central al P.M.R., Consiliului de Miniștri și Prezidiului Marii Adunări Naționale, cu prilejul adunării festive pentru Ziua Internațională a Femeii, din anul trecut: «Pătrunse de răspunderea ce ne revine, în lupta pentru apărarea păcii, femeile din țara noastră vor sprijini cu toată hotărîrea politică de pace a statului nostru, politică ce corespunde năzuințelor celor mai scumpe ale întregului popor... Ne angajăm să stringem rîndurile și mai puternic în jurul Partidului și Guvernului nostru, să muncim cu tot entuziasmul pentru victoria deplină a socialismului, pentru înflorirea patriei iubite».

Intr-o altă telegramă trimisă de Consiliul național al femeilor din R. P. R., către Comitetul internațional de inițiativă pentru sărbătorirea celei de a 50-a aniversări a Zilei Internaționale a Femeii, se face următoarea declarație: «Cu un sentiment de adîncă răspundere pentru viața și liniștea căminelor, pentru viitorul copiilor noștri, convinse fiind că astăzi există mai mult ca oricînd posibilități reale pentru preîntîmpinarea războaielor, noi femeile din Republica Populară Romînă ne exprimă deplina solidaritate cu femeile din lumea întregă, care luptă alături de toate forțele iubitoare de pace, împotriva cursei înarmărilor, împotriva experiențelor cu arma nucleară, pentru dezarmare, pentru folosirea tuturor cuceririlor științei și tehnicii în slujba vieții și fericirii omului, pentru o pace trainică în lume...».

O altă cale însă, a femeilor din țările socialiste, în lupta pentru pace, este contribuția lor la construirea socialsimului.

În această privință, este vrednică de luat în seamă munca femeilor și fetelor din țara noastră, care au înțeles că îndeplinirea sarcinilor lor, la locul de muncă al fiecăreia, e o cărămidă pusă la construcția marelui edificiu al socialismului.

Cine vizitează numeroasele întreprinderi de pe întinsul patriei noastre poate vedea foarte multe chipuri de femei și fete, care surid din fotografiile încadrate în panourile frunțașilor în producție. Muncitoare ca: Ana Boghină de la Industria Bumbacului B din București; Maria Buha și Elena Tudor de la țesătoria Flamura Roșie din București; Elena Ionescu de la întreprinderea Steagul Roșu din Brașov; Juliana Kukola, Maria Cociș, Ecaterina Bradea de la fabrica Teba din Arad; Mișca Dane de la fabrica de postav Buhuși; Florica Lazăr de la întreprinderea 7 Noiembrie din Sibiu; Florica Vlad de la fabrica Răscoala din 1907 din București și multe altele, alături de inginerile: Ecaterina Constantinescu, Clementa Miclea, Victoria Doncet de la Institutul de cercetări agronomice; Cornelia Nați de la întreprinderea Pavel Tcacenco; Larisa Maicu de la țesătoria Flacăra Roșie; Valentina Istoc de la Combinatul siderurgic Hunedoara, etc., sînt o mîndrie a femeilor în lupta lor pentru îndeplinirea și depășirea planurilor de producție.

Pe lîngă acestea, mai sînt mii de țărănci muncitoare, care prin munca lor neobosită în cuprinsul gospodăriilor agricole colective și întovărășirilor, dau țării recolte bogate, pentru îndeplinirea populației. De asemenea în artă, literatură, învățămînt, medicină, în laboratoare și birouri, în magazine și pe șantiere, găsim nenumărate femei care fac cinste locurilor pe care le ocupă, atît prin calitatea cît și prin cantitatea muncii lor. Unele femei s-au ridicat la posturi de răspundere în conducerea statului, iar altele își onorează calitatea lor de femei în diferite alte activități care sprijină pacea și construirea cu un ceas mai devreme a socialismului.

De la salahoră pînă la ingineră, de la îngrijitoare pînă la directoare, de la infirmieră pînă la medică, de la țărancă muncitoare pînă la ingenera agrotehnică, de la elevă pînă la profesoara universitară și de la simpla gospodină pînă la deputată, marea majoritate a femeilor și fetelor din patria noastră își îndeplinesc cu prisosință datoriile.

Această muncă cinstită și conștiințioasă aduce după sine înflorirea țării noastre, întărirea lagărului socialist și deci a forțelor păcii, pentru care femeile luptă împreună cu bărbații, fiindcă este un ideal comun nu numai al cetățenilor din Republica Populară Romînă, ci al tuturor locuitorilor de pe glob, înzestrați cu minte sănătoasă, cu dragoste de semeni și dornici de progres și fericire.

Prof. TOMA CULCEA

LUCRĂRILE SESIUNII MARIÍ ADUNĂRI NAȚIONALE

În zilele de 20-22 martie a.c., au avut loc lucrările primei sesiuni a celei de a patra legislaturi a Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române, aleasă la 5 martie a.c.

Potrivit prevederilor regulamentului de funcționare a Marii Adunări Naționale, primele lucrări ale sesiunii au fost prezidate de cel mai în vîrstă dintre deputați, și anume de către deputatul Mihai Gh. Bujor, din Circ. electorală Cîmpina, Regiunea Ploiești, — care, ocupînd scaunul prezidențial, a rostit un cuvînt de deschidere evocînd vremurile de început ale mișcării socialiste din țara noastră și arătînd însemnătatea vremurilor noastre, cînd poporul își exprimă liber voința sa, alegîndu-și reprezentanții săi la conducerea treburilor obștești.

În continuare, vorbitorul s-a referit la deslășurarea campaniei electorale pentru alegerile de la 5 martie, expresie a profundului democratism al orînduirii noastre. Fiecărui deputat îi sînt vii în memorie întîlnirile cu alegătorii în miile de adunări cetățenești. În cuvinte izvorite din inimă, muncitori și țărani, bărbați și femei, tineri și vîrstnici, și-au exprimat atașamentul față de regimul nostru democrat-popular, au făcut numeroase propuneri pentru îmbunătățirea activității în diferite domenii, de la cele de interes local pînă la cele care interesează întreaga țară. Aceste adunări, care au avut loc pe tot cuprinsul țării, au fost ca o uriașă adunare populară. Propunerile și observațiile făcute în cuprinsul campaniei electorale trebuie să fie un îndreptar pentru toți deputații în activitatea Marii Adunări Naționale.

Vorbitorul s-a referit apoi la condițiile internaționale în care își începe activitatea cea de a patra legislatură. «Capitalismul își trăiește procesul lui fatal de descompunere și încearcă pe toate căile să reînvie militarismul și fascismul, să frîneze progresul social, să submineze pacea lumii. Dar, în zilele noastre, pe arena mondială se manifestă tot mai mult precumpănirea forțelor socialismului asupra imperialismului, a forțelor păcii asupra forțelor războiului. Lumea socialistă obține mereu noi succese. Aici există un avînt extraordinar de muncă, de producție, de înălțare și de desăvîrșire. Aici oamenii nu se tem de șomaj, de ziua

de mâine, ci, dimpotrivă, privesc cu încredere viitorul. Ei își făuresc planuri nu numai pentru ani, dar chiar și pentru lungi perioade».

Primele lucrări ale sesiunii au fost: alegerea Comisiunii pentru validarea alegerilor și alegerea Comisiunii de redactare a proiectului de hotărâre pentru modificarea regulamentului de funcționare a Marii Adunări Naționale.

Cu aceasta s-a încheiat ședința din dimineața zilei de 20 martie a.c.

După amiază a fost ascultat raportul Comisiunii de validare, în care se arată că, lucrând în conformitate cu dispozițiunile art. 8 din regulamentul de funcționare a Marii Adunări Naționale, comisia de validare a examinat, pentru fiecare deputat în parte, procesele verbale ale comisiilor electorale de circumscripții, cu privire la rezultatul alegerilor, și că din verificarea acestor documente a reieșit că în toate cele 465 de circumscripții electorale, alegerile deputaților pentru cea de a patra legislatură a Marii Adunări Naționale s-au făcut în strictă conformitate cu prevederile Constituției Republicii Populare Române și ale legii cu nr. 9/952, pentru alegerea deputaților în Marea Adunare Națională.

În continuare, raportul comisiei arată că «din cei 465 de deputați, 335, adică 72,04% sînt muncitori și țărani muncitori, iar 130, adică 27,96% sînt intelectuali.

«Printre deputații Marii Adunări Naționale sînt muncitori dintre cei mai înaintați din toate ramurile principale ale industriei, țărani colectiviști din toate regiunile țării, oameni de știință și artă, — printre care 24 de academicieni, fruntași ai culturii noastre socialiste —, numeroși ingineri, tehnicieni, profesori, juriști, medici, ziariști, militari, care își pun cu devotament puterea de muncă, talentul și cunoștințele în slujba poporului muncitor.

Din punct de vedere al ocupației actuale, 226 de deputați, adică aproape jumătate, lucrează nemijlocit în uzine, mine, pe șantiere, în transporturi, pe ogoarele țării, în laboratoare, spitale, școli și instituții de artă, unde, alîndu-se în primele rînduri ale luptei întregului popor pentru construirea socialismului, contribuie din plin la făurirea bunurilor materiale și spirituale necesare creșterii bunei stări a oamenilor muncii, întăririi și înfloririi patriei.

Printre deputații aleși în Marea Adunare Națională, 34 sînt conducători ai celor mai mari întreprinderi industriale și șantiere de construcții, ai gospodăriilor de stat, ai stațiunilor de mașini și tractoare și ai unor importante organizații economice; 43 de deputați sînt președinți de gospodărie agricole colective, gospodari pricepuți ai agriculturii socialiste; 26 sînt conducători de instituții științifice, artistice și de învățămînt.

Din totalul deputaților, 95 dețin funcții de conducere în organizațiile de partid și de masă, în slaturile populare și în alte organe de stat locale din regiuni, raioane, orașe și comune, iar 81 de deputați fac parte din conducerea centrală a organelor de partid, organizațiilor de masă și de stat. Ei sînt dintre cei mai devotați fii ai poporului, cărora masele muncitoare, statul democrat-popular, le-au încredințat sarcini de mare

răspundere în activitatea politică de stat și obștească în conducerea operei istorice de făurire a vieții noi socialiste.

Componența deputaților Marii Adunări Naționale scoate în evidență și atenția deosebită ce o acordă regimul democrat popular promovării femeilor pînă la funcțiuni de cea mai mare răspundere în stat. Din numărul total al deputaților în Marea Adunare Națională, 77 sînt femeii, muncitoare, țărănci, intelectuale, demne reprezentante ale maselor de femei, cetățene egale în drepturi cu bărbații din patria noastră, eliberată pentru totdeauna de orice fel de exploatare și asupraire.

Componența deputaților Marii Adunări Naționale oglindește în același timp unitatea și prietenia trainică a poporului român cu naționalitățile conlocuitoare. Astfel, din totalul deputaților aleși, 61 sînt, după naționalitate: maghiari, germani, evrei, ucraineni, sîrbi etc.

După vîrstă, deputații Marii Adunări Naționale se împart astfel: 82 au vîrsta între 23 și 30 de ani, 175 între 30 și 40 de ani, 123 între 40 și 50 de ani, 85 peste 50 de ani.

Toți deputații aleși în Marea Adunare Națională au fost candidați ai F.D.P. Ei sînt membri ai Partidului Muncitoresc Român, ai sindicatelor, ai Uniunii Tineretului Muncitor, ai comitetelor de femei, ai altor organizații economice, culturale și obștești etc.

Marea Adunare Națională se poate mîndri cu faptul că între deputați, 248, adică 53,30% sînt decorați cu ordine și medalii ale R.P. Romîne, laureați ai Premiului de Stat și deținători ai altor distincții conferite de statul democrat-popular pentru aportul lor însemnat la construirea socialismului în țara noastră și pentru contribuția adusă în lupta pentru apărarea păcii în lume, 11 deputați poartă înaltul ordin de «Erou al Muncii Socialiste».

Datele prevăzute mai sus reflectă puternic caracterul reprezentativ al Marii noastre Adunări Naționale, faptul că în cel mai înalt organ al puterii de stat au fost aleși oameni care și-au cîștigat respectul și încrederea poporului muncitor, care cunosc îndeaproape viața maselor, care au dovedit că sînt ferm hotărîți să slujească cu credință interesele poporului și patriei, măreței cauze a construcției socialismului».

În continuare, raportul arată că alcătuirea Marii Adunări Naționale este o puternică cheazășie pentru mersul mereu înainte al țării noastre pe linia progresului în toate domeniile de activitate și că la alegerile pentru Marea Adunare Națională de la 5 martie, din 12 milioane, 444.977 cetățeni înscrși s-au prezentat la vot 12.417.800, adică 99,78%, iar din aceștia, 12.388.787 cetățeni, adică 99,77% au votat pentru candidații F.D.P.

În concluzie, raportul conchide validarea celor 465 de deputați ai Marii Adunări Naționale aleși la 5 martie.

După validarea mandatelor, s-a procedat la alegerea biroului Marii Adunări Naționale, fiind ales președintele deputatul Ștefan Voitec, din circ. electorală «Electroputere», Oltenia, iar vicepreședinți, Nicolau Ștefan din circ. electorală Focșani, și Moiescu Anton din circ. electorală Matca, Regiunea Galați.

La propunerea președintelui au fost aleși apoi cei 4 secretari ai Marii Adunări Naționale: Haralambie Alexa din circ. electorală Vidra, Regiunea București, Alexandru Boabă din circ. electorală Brazi, Regiunea Ploiești, Dumitru Popa din circ. electorală Vitan, Orașul București, și Roman Morar din circ. electorală Cimpia Turzii, Regiunea Cluj.

Președintele Marii Adunări Naționale, deputatul Ștefan Voitec, a rostit o scurtă cuvîntare, mulțumind deputaților pentru încrederea ce i s-a acordat atît d-sale cît și colegilor săi, care au fost aleși în Biroul Marii Adunări Naționale.

A fost citit după aceea raportul Comisiei cu privire la proiectul de hotărîri pentru modificarea Regulamentului de funcționare a Marii Adunări Naționale, proiect ce a fost aprobat cu unanimitate de voturi.

În continuarea lucrărilor, s-a procedat la alegerea celor 8 comisii permanente ale Marii Adunări Naționale și anume: economică-financiară, agricultură și silvicultură, de apărare, de politică externă, administrativă, cultură și învățămînt, sănătate și prevederi sociale, și comisia juridică.

Cu aceasta s-au încheiat lucrările primei zile, anunțîndu-se ședința următoare pentru ziua de 21 martie, avînd a se discuta proiectul de lege privind modificarea unor articole din Constituția Republicii Populare Romîne.

În dimineața zilei de 21 martie, deschizîndu-se ședința, deputatul Ion Gheorghe Maurer, președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale, a făcut o expunere de motive privind modificarea cap. III, precum și a articolelor 43, 44 și 75 din Constituția Republicii Populare Romîne.

Prin acest proiect se pune în lumină principiul că Marea Adunare Națională — ca organ suprem al puterii de stat — exercită toate drepturile statului democrat-popular.

Pentru asigurarea puterii de stat între sesiuni, Marea Adunare Națională alege din sinul său un organ al puterii de stat, pe care-l controlează și care răspunde față de ea de întreaga lui activitate.

Acest organ suprem al puterii de stat este denumit în loc de Prezidiul Marii Adunări Naționale, Consiliul de Stat al Republicii Populare Romîne.

«În ce privește atribuțiile Marii Adunări Naționale, — a spus în continuare vorbitorul —, enumerarea lor, care de altfel nu privește decît atribuțiile sale principale, este mult sporită față de cea cuprinsă în actualele texte ale Constituției, se subliniază și pe această cale însemnătatea tot mai hotărîtoare pe care o are Marea Adunare Națională în conducerea vieții noastre de stat».

Potrivit noilor prevederi constituționale, atribuțiile Marii Adunări Naționale sînt următoarele:

1. Validarea mandatelor deputaților Marii Adunări Naționale;
2. Alegerea Biroului Marii Adunări Naționale;
3. Aprobarea Constituției Republicii Populare Romîne și modificarea ei;

4. Alegerea Consiliului de Stat al Republicii Populare Romîne ;
  5. Controlul activităţii Consiliului de Stat ;
  6. Prelungirea mandatului Marii Adunări Naţionale, în cazul unor împrejurări excepţionale ;
  7. Formarea guvernului Republicii Populare Romîne ;
  8. Organizarea Consiliului de Miniştri şi a ministerelor, a Tribunalului Suprem, a Procuraturii Generale, cit şi a altor organe centrale ale statului ;
  9. Stabilirea organizării administrative a teritoriului Republicii Populare Romîne ;
  10. Numirea şi revocarea preşedintelui şi a membrilor formînd Tribunalul Suprem, cit şi a procurorului general al Republicii Populare Romîne ;
  11. Stabilirea planurilor de dezvoltare a economiei naţionale a Republicii Populare Romîne ;
  12. Aprobarea bugetului de stat şi a încheierii exerciţiilor bugetare ;
  13. Declararea stării de război în cazul unei agresiuni armate îndreptate împotriva Republicii Populare Romîne, sau împotriva unui alt stat faţă de care Republica Populară Romînă are obligaţii de apărare mutuală ce decurg din tratate internaţionale ;
  14. Controlul asupra activităţii guvernului ;
  15. Stabilirea liniei generale a politicii externe a statului ;
  16. Declararea mobilizării parţiale sau generale ;
  17. Numirea şi revocarea comandantului suprem al forţelor armate ale Republicii Populare Romîne ;
  18. Proclamarea în interesul apărării Republicii Populare Romîne, a asigurării ordinii publice sau a securităţii statului, a stării excepţionale în unele localităţi sau pe întreg teritoriul ţării ;
  19. Exerciţarea dreptului de amnistie ;
- Atribuţiile de la pct. 1—6 se exercită numai de către Marea Adunare Naţională.
- Atribuţiile principale ale Consiliului de Stat sînt următoarele :
- A. — Între sesiuni :
    1. Convoacă între sesiuni Marea Adunare Naţională ;
    2. Emite decrete. Cînd decretele emise reprezintă acte normative, ele au putere de legi. Acestea din urmă sînt supuse spre ratificare Marii Adunări Naţionale în sesiunea care urmează ;
    3. Dă legilor în vigoare interpretarea legală ;
    4. Ascultă dări de seamă şi execută controlul asupra activităţii guvernului ;
    5. La propunerea preşedintelui Consiliului de Miniştri, numeşte şi revocă pe membrii guvernului ;
    6. Ascultă dări de seamă asupra activităţii Tribunalului Suprem ;
    7. Controlează activitatea Procuraturii Generale a Republicii Populare Romîne ;
    8. Numeşte şi revocă pe :
      - Preşedintele sau membrii Tribunalului Suprem ;

— Comandantul suprem al Forțelor Armate ale Republicii Populare Romîne ;

9. Declară în caz de urgență mobilizarea parțială sau generală ;

10. În interesul apărării Republicii Populare Romîne, al asigurării ordinii publice sau a securității statului, proclamă în caz de urgență, în unele localități, sau pe întreg teritoriul țării, starea excepțională ;

11. Declară starea de război în cazul unei agresiuni armate îndreptate împotriva Republicii Populare Romîne sau împotriva altui stat față de care Republica Populară Romînă are obligații de apărare mutuală, ce decurg din tratate internaționale ;

12. Instituie decorațiile, medaliile și titlurile onorifice ale Republicii Populare Romîne ;

13. Stabilește gradele militare, rangurile diplomatice și alte titluri speciale ;

14. Exerciță dreptul de amnistie.

B. — În mod permanent :

15. Conferă decorațiile, medaliile și titlurile onorifice ale Republicii Populare Romîne ;

16. Ratifică și denunță înțelegerile internaționale ale Republicii Populare Romîne ;

17. Acreditează și recheamă pe reprezentanții plenipotențari ai Republicii Populare Romîne în statele străine ;

18. Primește scrisorile de acreditare și de rechemare ale reprezentanților diplomatici ai statelor străine acreditați pe lângă Consiliul de Stat al Republicii Populare Romîne ;

19. În relațiile internaționale, Consiliul de Stat, prin președintele său, reprezintă Republica Populară Romînă ;

20. Exerciță dreptul de grațiere și comutarea pedepselor.

După ce a fost ascultat raportul Comisiei juridice și cuvântările mai multor deputați, proiectul de lege pentru modificarea Constituției a fost votat în unanimitate.

În continuarea lucrărilor, președintele Marii Adunări Naționale a propus următoarea ordine de zi :

1. Alegerea Consiliului de Stat al Republicii Populare Romîne ;

2. Proiectul de lege cu privire la organizarea Consiliului de Miniștri ;

3. Formarea guvernului Republicii Populare Romîne ;

4. Proiectul de lege pentru constituirea Consiliilor Economice regionale ;

5. Alegerea comisiei pentru elaborarea noii Constituții a Republicii Populare Romîne ;

6. Proiectul de lege pentru ratificarea decretelor emise de Prezidiul Marii Adunări Naționale în intervalul dintre sesiuni.

În continuarea lucrărilor prevăzute și adoptate în ordinea de zi, — deputatul Nicolae Ceaușescu — în numele unui grup numeros de deputați din toate regiunile țării, a propus ca președinte al Consiliului de Stat

pe deputatul Gheorghe Gheorghiu-Dej, propunere ce a fost întimpinată cu vii, puternice și îndelungate urale.

Au fost propuși totodată și ceilalți membri ai Consiliului de Stat.

Prin vot secret, Marea Adunare Națională a ales cu unanimitate de voturi Consiliul de Stat al Republicii Populare Române. Iată formația lui :

Președintele Consiliului de Stat : Gheorghe Gheorghiu-Dej ;

Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri : Emil Bodnăraș ;

Vicepreședinte al Consiliului de Stat : Ștefan Voitec ;

Vicepreședinte al Consiliului de Stat : Avram Bunaciu ;

Membri ai Consiliului de Stat : Anton Breitenhofer, Ion Creangă, Constantin Daicovici, Dumitru Diaconescu, Grigore Geamănu, Martin Isac, Atanasie Joja, Roman Moldovan, Mihail Ralea, Maria Rosetti, Ludovic Takacs, Iacob Teclu și Vasile Vilcu.

Ca secretar, Consiliul de Stat a ales pe deputatul Grigore Geamănu.

Președintele Consiliului de Stat a rostit după aceea o cuvîntare, prin care a mulțumit Marii Adunări Naționale pentru încrederea acordată, asigurînd totodată Marea Adunare Națională că nu va precupeți nici un efort și nici o energie pentru îndeplinirea sarcinilor de mare răspundere ce-i revin.

«Trăim în epoca măreață — a spus în continuare președintele Consiliului de Stat — cînd, datorită raportului de forțe creat în lume, a apărut posibilitatea pe deplin realizabilă de a bara calea războiului. Popoarele lumii sînt conștiente de pericolul unui nimicitor război atomic și văd din ce în ce mai limpede că singura politică rațională o constituie politica de coexistență pașnică între toate statele, fără deosebire de regim social. Sutele de milioane de oameni de pretutîndenî năzuiesc din adîncul inimii spre îndepărtarea norilor care întuneacă atmosfera internațională. Pacea reprezintă dorința fierbinte a întregii omeniri. Toate statele, toate guvernele sînt chemate să dovedească prin fapte că țin seama de dorința de pace a popoarelor.

Politica externă de pace a Republicii Populare Romîne se bucură de aprobarea și sprijinul deplin al poporului nostru, de simpatia cercurilor largi ale opiniei publice internaționale.

Fundamentul politicii externe a statului nostru îl constituie prietenia și alianța de nezdruccinat cu Uniunea Sovietică, cu celelalte țări ale lagărului socialist. În strînsă unire cu țările socialiste frățești, cu toate statele iubitoare de pace, Republica Populară Romînă militează pentru destindere internațională, pentru rezolvarea pe calea tratativelor a tuturor problemelor litigioase, acționează cu vigoare pentru zădărnicierea uneltirilor cercurilor imperialiste agresive împotriva păcii.

Credincioasă principiilor coexistenței pașnice, Romînia își va aduce și în viitor contribuția activă la lupta pentru apărarea și consolidarea păcii. Republica Populară Romînă va milita cu și mai mare perseverență pentru realizarea propunerilor făcute la Organizația Națiunilor Unite de

Uniunea Sovietică, cu privire la dezarmarea generală și totală, pentru lichidarea oricăror forme de asuprire colonială și dreptul tuturor popoarelor la deplina independență și suveranitate, pentru încheierea tratatului de pace cu Germania și înlăturarea primejdiei militarismului revanșard, în interesul consolidării păcii în Europa.

Vom continua acțiunile întreprinse pentru dezvoltarea colaborării interbalcanice, crearea unei zone denuclearizate și fără arme-rachetă în Balcani, extinderea relațiilor politice, economice și culturale cu toate statele».

Cuvîntarea a fost deseori întreruptă de puternice și furtunoase aplauze.

A fost votat, după aceea, în unanimitate, proiectul de lege privind organizarea Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Romîne.

Președintele Marii Adunări Naționale, deputatul Ștefan Voitec, a dat citire unei scrisori adresate Marii Adunări Naționale de către deputatul Chivu Stoica, cu privire la depunerea mandatului Consiliului de Miniștri, și în care scrisoare se arată că, potrivit prevederilor constituționale, Consiliul de Miniștri depune mandatul pe care l-a primit de la cea de a treia legislatură a Marii Adunări Naționale, pentru ca cea de a patra legislatură, la începutul activității sale, să-și aleagă noul guvern.

În unanimitate, Marea Adunare Națională a aprobat depunerea mandatului Consiliului de Miniștri.

Președintele Consiliului de Stat, deputatul Gheorghe Gheorghiu-Dej, — din împuternicirea Comitetului Central al P.M.R. și a Consiliului de Stat —, a propus ca președinte al Consiliului de Miniștri pe deputatul Ion Gheorghe Maurer, propunere care a fost primită cu puternice aplauze.

Deputatul Ion Gheorghe Maurer a supus spre aprobarea Marii Adunări Naționale lista noului guvern al Republicii Populare Romne.

Marea Adunare Națională a ales, prin vot secret, cu unanimitate de voturi, noul guvern al țării, după cum urmează :

Președintele Consiliului de Miniștri : Ion Gheorghe Maurer ;
 Prim vicepreședinte al Consiliului de Miniștri : Gheorghe Apostol ;
 Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri : Emil Bodnăraș ;
 Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri : Petre Borilă ;
 Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri : Alexandru Bîrlădeanu ;
 Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor Interne : Alexandru Drăghici ;

Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri : Alexandru Moghioroș ;
 Președintele Comitetului de Stat al Planificării : Gheorghe Gaston Marin ;

Ministrul Afacerilor Externe : Corneliu Mănescu ;
 Ministrul Forțelor Armate : Leontin Sălăjan ;
 Ministrul Finanțelor : Aurel Vijoli ;

Ministrul Metalurgiei și Construcțiilor de Mașini: Constantin Tuzu ;
Ministrul Minelor și Energiei Electrice: Bujor Almășan ;
Ministrul Industriei Petrolului și Chimiei: Mihail Florescu ;
Ministrul Economiei Forestiere: Mihai Suder ;
Ministrul Industriei Ușoare: Alexandru Sencovici ;
Ministrul Industriei Alimentare: Janos Fazekas ;
Ministrul Transporturilor și Telecomunicațiilor: Dumitru Simulescu ;
Ministrul Agriculturii: Ion Cozma ;
Ministrul Comerțului: Gogu Rădulescu ;
Ministrul Învățămîntului și Culturii: Ilie Murgulescu ;
Ministrul Sănătății și Prevederilor Sociale: Voinea Marinescu ;
Ministrul Justiției: Ioan Constant Manoliu.

După rezultatul votului, noul președinte al Consiliului de Miniștri, deputatul Ion Gheorghe Maurer, a rostit o scurtă cuvîntare :

«Permiteți-mi — a spus d-sa — ca în numele Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Romîne, format de actuala sesiune a Marii Adunări Naționale, să exprim cele mai calde mulțumiri pentru înalta încredere ce ne-ați acordat.

Ne vom strădui să răspundem acestei încrederi, punînd întreaga noastră activitate în slujba muncii creatoare pe care poporul nostru o desfășoară sub conducerea Partidului Muncitoresc Român, pentru deplina victorie a socialismului în patria noastră, în slujba cauzei nobile a păcii, înțelegerii și prieteniei între popoare.

Vă asigurăm, tovarășii deputați, că vom dedica toată puterea noastră de muncă pentru a traduce în viață, cu consecvență neabătută, politica Partidului și statului nostru de dezvoltare continuă a economiei și culturii patriei, de ridicare a nivelului de trai al poporului, de apărare a păcii în lumea întreagă».

Cu aceasta s-au încheiat lucrările celei de a doua zile.

În dimineața zilei de 22 martie, lucrările sesiunii au continuat cu următoarea ordine de zi :

Proiectul de lege pentru constituirea Consiliilor Economice Regionale.

Alegerea Comisiei pentru elaborarea noii Constituții a Republicii Populare Romîne.

Proiectul de lege pentru ratificarea decretelor emise în intervalul dintre sesiuni.

Președintele Consiliului de Miniștri a făcut o documentată expunere cu privire la proiectul de lege pentru înființarea Consiliilor Economice ale Sfaturilor Populare Regionale. Aceste organe ale puterii de stat întocmesc studii cu privire la dezvoltarea în perspectivă a economiei regiunilor, urmărind în mod deosebit îmbunătățirea activității în domeniul descoperirii și valorificării raționale a resurselor locale naturale ale regiunilor, — analizează proiectul planului și bugetului local, coordo-

nează planul industriei locale cu cel al industriei republicane, analizează proiectele de plan ale întreprinderilor și instituțiilor republicane în regiuni, — toată această activitate avînd rolul de a contribui la o mai bună îmbinare a conducerii centrale cu inițiativa locală, în vederea înfăptuirii cu succes a sarcinilor desăvîrșirii construcției socialiste.

După ce a ascultat raportul Comisiilor economico-financiară, administrativă și juridică, cum și cuvîntările mai multor deputați, Marea Adunare Națională, prin vot secret a aprobat în unanimitate acest proiect de lege.

A fost aleasă după aceea, cu unanimitate de voturi, Comisia pentru elaborarea unei noi Constituții a Republicii Populare Romîne.

Această comisie este alcătuită din deputații: Gheorghe Gheorghiu-Dej, președintele Comisiei; Augustin Alexa, Gheorghe Apostol, Iosif Bayerle, Mihail Beniuc, Emil Bodnăraș, Petre Borilă, Avram Bunaciu, Nicolae Ceaușescu, Chivu Stoica, Dumitru Coliu, Ion Creangă, Constantin Daicoviciu, Vasile Daju, Alexandru Drăghici, Constantin Dumitrache, Florea Anastasia, Grigore Geamănu, Nicolae Hudîțeanu, Traian Ionașcu, Isac Martin, Atanase Joja, Gyorgy Kovács, Ion Gheorghe Maurer, Manea Mănescu, Ștefan Milcu, Alexandru Moghioroș, Constantin Paraschivescu-Bălăceanu, Mihail Ralea, Leonte Răutu, Maria Rosetti, Gheorghe Roșu, Leontin Sălăjan, Ludovic Takacs, Ștefan Tripsa, Virgil Trofim, Ștefan Voicu, Ștefan Voitec, Alexandru Voitinovici.

După alegerea comisiei, secretarul Consiliului de Stat, deputatul Grigore Geamănu, a prezentat proiectul de lege pentru ratificarea decretelor emise de Prezidiul Marii Adunări Naționale în perioada 22 decembrie 1960—20 martie 1961.

Prin vot secret, Marea Adunare Națională a aprobat în unanimitate acest proiect de lege.

Cu aceasta au luat sfîrșit lucrările primei sesiuni a celei de a patra legislaturi a Marii Adunări Naționale.

Președintele Marii Adunări Naționale, deputatul Ștefan Voitec, a rostit, cu acest prilej, următoarea cuvîntare:

«Încheiem lucrările rodnice ale primei sesiuni a celei de a patra legislaturi a Marii Adunări Naționale, în care au fost dezbătute și hotărîte o seamă de probleme de o importanță deosebită. Marea Adunare Națională a adus importante îmbunătățiri Constituției R. P. Romîne. Ea a ales în unanimitate Consiliul de Stat al Republicii Populare Romîne, în frunte cu tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej, președintele Consiliului de Stat (aplauze puternice), și a format guvernul Republicii Populare Romîne. A fost adoptată legea cu privire la comisiile economice regionale; a fost aleasă Comisia pentru elaborarea noii Constituții a R. P. Romîne.

Cea de a IV-a legislatură a Marii Adunări Naționale și-a început activitatea în condițiunile avîntului creator al poporului nostru, care mun-

cește cu entuziasm nestăvilit pentru a da viață istoricelor hotărâri ale celui de al III-lea Congres al Partidului Muncitoresc Român, pentru a întâmpina cea de-a 40-a aniversare a partidului cu noi succese în dezvoltarea economiei și culturii socialiste (aplauze).

Este datoria noastră, a deputaților Marii Adunări Naționale, de a participa activ la această luptă nobilă și măreață a întregului popor, dusă sub conducerea Partidului Muncitoresc Român, pentru înflorirea continuă a scumpei noastre patrii, pentru creșterea bunăstării poporului, pentru triumful politicii de pace (aplauze).

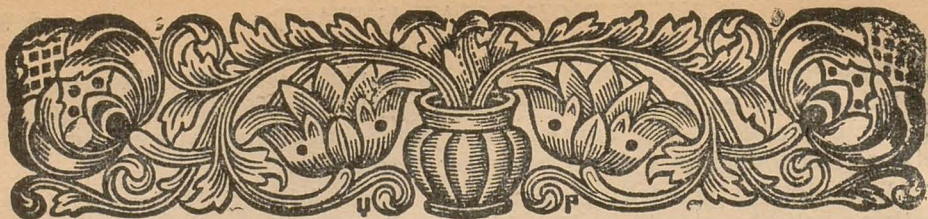
Întorcându-vă la circumscripțiile dvs. electorale, înfățișați hotărârile luate oamenilor muncii care v-au trimis cu toată încrederea ca reprezentanți ai lor în Marea Adunare Națională a țării.

Vă urez, stimați tovarăși, mult succes în îndeplinirea mandatului dvs. de deputat al Marii Adunări Naționale (aplauze).

Declar închise lucrările primei sesiuni a celei de a IV-a legislaturi a Marii Adunări Naționale».

Pr. AL. IONESCU

ARTICOLE ȘI STUDII

ÎN LEGĂTURĂ CU SIMBOLISMUL ÎN VECHIUL TESTAMENT

În cadrul studiilor de Exegeză Biblică, problema simbolismului ocupă un loc important. Ea n-a fost totuși îndeajuns de studiată pînă acum și nici unitar înfățișată de către diferiții cercetători teologi pe care i-a interesat modalitatea simbolică de exprimare a ideilor și faptelor.

Revelația Vechiului Testament și mintea aghiografilor au folosit simbolismul ca mod de exprimare cît mai grăitor și eficace. Vorbirea abstractă se întilnește rar în Vechiul Testament, iar stilul care folosește cuvîntul în sensul lui propriu nu e un mijloc de expresie suficient, deși e mai la îndemîna celui ce scrie. Pe acesta îl vom întilni în cărțile istorice ale Vechiului Testament.

Astăzi, simbolul e studiat de psihologie, teoria cunoașterii, de diferite discipline lingvistice, de ermineutică, exegeză. Aprofundarea sa e folositoare, între altele, în legătură cu traducerea textului sînt (simboalele nu trebuie traduse prin expresii proprii) și, de asemenea, cu exegeza locurilor unde se află.

Simboalele Vechiului Testament au atras de mult luarea aminte, începînd cu vechii exegeți iudei. Interpretarea lor n-a fost totdeauna corectă, dacă ne gîndim la exegeza cabalistică, defectuoasă și arbitrară, sau la spiritul interesat și deformant cu care se tratau textele referitoare la persoana lui Mesia ce avea să vină. Dacă uneori înțelesul simboalelor era desprins și reținut clar, în schimb nu-i erau puse totdeauna în aplicare învățămintele. Spunînd acestea, anticipăm asupra valorii practice religioase și morale a simbolului biblic, această notă fiind una din cele ce-l disting de simbol în genere și unul din aspectele care deosebesc exegeza biblică a simbolului de exegeza profană a sa.

Studiul simbolismului l-a preocupat — între alții — și pe Filon din Alexandria. El aplică metoda alegorică în exegeza sa, căutînd simboale și sensuri ascunse și acolo unde nu sînt. Între Părinții și scriitorii bisecești, trebuie remarcat Meliton de Sardes. El a scris *Cheia*, un tratat

despre simboalele aflate în toate cărțile biblice, cu explicații asupra lor. Clement din Alexandria, mai ales în cartea I-a a Stromatelor, dă reguli de interpretare a sensului simbolic, alcătuind un fel de gramatică a limbajului tainic al Sfintei Scripturi. Origen, Sfântul Ambrozio, Grigorie cel Mare, Sfântul Justin Martirul, Sfântul Irineu și alții, acordă de asemenea multă atenție simbolismului biblic.

Cuvîntul «simbol» se întilnește în cartea *Înțelepciunea lui Solomon*, la cap. II, 9¹. Simboalele ca atare sînt foarte frecvente în Vechiul Testament, cum s-a mai spus.

Studiul simbolismului biblic e de competența Bisericii. Cine nu e în Biserică, integrat în harul și spiritul ei, este expus să facă interpretări greșite. Biserica creștină, ca așezămînt sfînt, care păstrează și propovăduiește cuvîntul lui Dumnezeu, s-a îngrijit să găsească normele de înțelegere și de propovăduire ale acestuia.

Evident, interpretarea cărților Sfintei Scripturi nu e o operație ușoară. Caracterul lor dumnezeiesc, inspirat, particularitățile de timp, loc, limbă, împrejurări privind pe autor, destinatar, motivul și scopul redactării lor, impun două feluri de reguli de interpretare a lor: «unele generale sau omenești, care se aplică la studiul oricărei scrieri, și altele speciale sau teologice»². În exegeza simboalelor Vechiului Testament se aplică acest dublu punct de vedere.

În ce privește simbolismul, studiul său e comun pînă la un punct, atît scrierilor sfînte cît și celor profane, dar se constată și deosebiri, cu toate că ele folosesc deopotrivă simbolul.

Și acum, ce înțeles are conceptul de simbol? Care e geneza, funcțiunea și sfera lui de întrebuițare?

Simbolul e un mijloc de cugetare și comunicare între oameni, precum și între oameni și Dumnezeu. Cugetarea și comunicarea lucrurilor cugetate sînt acțiuni ale spiritului. În lumea cerească, aceste acțiuni se desfășoară pe plan pur spiritual. În cadrul uman pămîntesc, cugetarea și comunicarea sînt acțiuni unite cu concretul, cu sensibilul, ca să se poată exterioriza și desfășura. Numai în stările extatice, omul se apropie cu mîntea goală de lucrurile goale, spirituale, — spune Sfîntul Grigorie Teologul³. Dar aici pe pămînt, în mod obișnuit, ne apropiem de cele spirituale prin intermediul simțurilor și prin ele ne și exprimăm. De aceea, vom folosi elemente sensibile, concrete, semne, lucruri intermediare naturale. Cu ajutorul lor, se vor exprima realități de dincolo de ele, spirituale sau abstracte.

Procedeul simbolului în cugetare este, evident, un lucru în ordinea firii. Tot ce există se află în multiple legături reciproce, dialectice. Mîntea omenească constată sau creează legături între obiecte și fenomene prin juxtapuneri, corespondențe, paralelisme, analogii, abstractizări și

1. *Teologia dogmatică și simbolică*, manual pentru Institutele Teologice, vol. I, București, 1958, p. 167.

2. *Studiul Noului Testament*, curs, f.a., p. 101.

3. Sf. Grigorie de Nazianz, *Cele cinci cuvîntări despre Dumnezeu*, trad. Pr. Gh. Tilea și N. I. Barbu, București, 1947, cuvîntarea II-a, cap. XXI, p. 24.

generalizări. În acest sens, orice cuvânt — psihologiceste vorbind — e un simbol, căci stă în locul unei realități și are un grad mai mic sau mai mare de abstracție. Simbol — în înțeles ermineutic însă — este cuvântul, acțiunea sau viziunea profetică care stă în locul unei alte realități care s-ar exprima anevoie sau ineficace în termeni proprii.

E o lege psihologică faptul că curgerea vieții sufletești în evoluția sa se clarifică, se fixează, se delimitează și se cristalizează neincetat. Psihologia demonstrează că imaginile noastre despre lume se pot fixa atunci când sînt asociate direct «cu un fenomen ori obiect exterior nouă, adică dacă îl legăm cu un semn exprimabil obiectiv»⁴. Cutare obiect sau cuvînt «va însemna de aci înainte cutare ori cutare stare sufletească»⁵.

E fapt cunoscut că procesul de simbolizare se realizează prin mai multe feluri de semne (cuvinte, obiecte, acte sau viziuni — în cazul harismaticilor), de care sînt asociate anumite realități. Felul semnelor e ales după inspirația divină și potrivit particularităților umane din viața spirituală și socială ale aghiografilor.

În general, lucrurile divine și spirituale sînt foarte greu de exprimat. Dacă ne gîndim la limba ebraică, știm cît de puțin evoluată era și totuși, ea a trebuit să servească, cu lexicul ei sărac, ca organ de comunicare al Revelației. Providența divină a folosit-o compensînd sărăcia de lexic, între altele, prin procedeele simbolului lingvistic, al vorbirii figurate, cît și prin intermediul simbolului profetic.

Prin vorbire figurată sau simboale lingvistice, se înțeleg metafore, alegoria, parabola și fabula. Caracterizarea lor drept simboale, adică procedee de exprimare simbolică, este îndreptățită de însăși analiza etimologică a termenului «simbol» σύμβολον, derivat de la συμβάλλειν, care înseamnă «a compara». Exprimarea simbolică implică un constant fapt de comparare a realităților. Gîndirea simbolică distinge totdeauna doi termeni: semnul și lucrul semnificat; ambii stau în legături strînse. Semnul invită la discernarea realității simbolizate, el sugerînd, trimițînd dincolo de el, revelînd, instruînd. El are putere de plasticizare și dă sentimentul a ceva nou, evocînd și fixînd îndată realitatea semnificată. Simbolul biblic, prin rolul său de a comunica cele dumnezeiești prin icoane sensibile, ușor de perceput, are conținut religios.

Vorbirea figurată, simbolică, e studiată de exegeza. Exegeza nu rămîne însă la stabilirea de categorii formale, ci ea studiază procedeele expresive în unitate cu conținutul pe care-l îmbracă ele, adică ține să determine lucrul semnificat de către semnul simbolic, sau, cu alte cuvinte, desprinde înțelesul lor mai adînc. Așadar, simboalele biblice nu sînt artificii literare. Biblia e o carte inspirată. Conținuturile ei iau formele cele mai adecvate pentru a exprima cuvîntul lui Dumnezeu.

4. Mihai Ralea, *Psihologie și viață*, București, 1938, p. 44.

5. *Ibidem*, p. 44.

În mod firesc, «mijloacele verbale și procedeele limbajului figurat se organizează în strînsă legătură cu conținutul de idei și de sentimente»⁶ al unei cărți sau unități de cuprins revelat.

*

O formă a simbolismului lingvistic biblic este *metafora*. Ea este foarte des întîlnită în Vechiul Testament. Fiind «rezultatul exprimat al unei comparații subînțelese»⁷, ea se mai definește ca «înlocuirea unui cuvînt propriu cu un altul impropriu care-i seamănă ca sens»⁸. Foarte multe din cuvintele Vechiului Testament au caracter metaforic din necesitatea de a exprima cele duhovnicești atît de greu de prins în cuvintele uzuale. De fapt, «nici în simpla viață practică impresia individuală nu poate fi determinată în sine: abia stabilirea de raporturi, analogiile»⁹, comparațiile, «aduc claritatea și înțelegerea». Metaforele se întîlnesc foarte frecvent în Vechiul Testament, multe din ele fiind antecedente și echivalente ale celor din Noul Testament. Exemple: pîinea, apa vieții, lumina, oile, păstorul etc. «Întru lumina Ta vom vedea lumină» (Ps. XXXVI, 10; Matei V, 14 etc.).

Metafora poate apărea sub forma personificării, conținînd deci antropomorfisme și antropopatisme: mina Domnului (Iov XIX, 21 etc.), căința Sa (Facere VI, 6) etc.

Metoda exegezei metaforei constă în găsirea termenului al doilea, prin intermediul căruia s-a format comparația eliptică a metaforei. Acesta se găsește citind contextul sau avînd în vedere felul de a judeca al poporului biblic, care dădea cuvintelor semnificații speciale. De exemplu: la Facere XLIX, 14, patriarhul Iacob îl elogiază pe fiul său Isahar, asemănîndu-l cu un asin robust. Astăzi, termenul «asin» are altă semnificație decît atunci¹⁰.

Alegoria biblică este o figură stilistică de esență de asemenea metaforică. Ea e constituită dintr-un șir de metafore, comparații și imagini luate din natură și viață, ca să formeze o imagine unitară ce va sugera o noțiune abstractă. Foarte adesea, «alegoria constă în personificarea unor concepte abstracte; astfel, virtutea, credința, dreptatea, speranța pot fi reprezentate ca figuri alegorice»¹¹.

Via neroditoare din Isaia (V, 1-2)¹² este imaginea poporului biblic care nu produce virtuți, ci păcate. Tot la Isaia (XI, 6-10), alegoriile conlocuirii lupului cu mielul, a leopardului cu iedul, a vițelului cu puiul de leu, a vacii cu ursoaica, a pruncului cu vipera, evocă caracterul pașnic al

6. D. D. Dragomirescu, P. Dumitrașcu, N. Zarenghea, *Analize gramaticale și stilistice*, București, 1959, p. 144.

7. Tudor Vianu, *Problemele metaforei și alte studii de stilistică*, București, 1957, p. 9.

8. I. Suciu, *Ermeneutica biblică*, Arad, 1933, p. 32.

9. T. Vianu, *op. cit.*, p. 32.

10. I. Suciu, *op. cit.*, p. 36.

11. T. Vianu, *op. cit.*, p. 108.

12. «Prietenul meu avea o vie pe o coastă mănoasă. El a săpat-o, a curățat-o de pietre și a sădit-o cu viță de bun soi. Ridicată în mijlocul ei, un turn a săpat și un teasc. Și avea nădejde că va face struguri, dar ea a făcut aguridă».

epocii mesianice. Alte alegorii în Vechiul Testament sînt: via devastată (Psalmul LXXX, 9-17), vița de prisos (Iezechieel XV, 1-8), cei doi vulturi și ramurile cedrului (Iezechieel XVII), păstorii cei răi ai lui Israel (Iezechieel XXXIV), lăcustele de care vorbește profetul Ioil. Vechiul Testament are o carte întregă care, luată în ansamblul ei, e o alegorie, vorbind în *Cintarea Cintărilor* de dragostea lui Dumnezeu pentru poporul Său.

Regula de bază a exegezei alegoriilor rămîne aceeași ca și la metafore; căutarea celor doi termeni ce se confruntă pentru a înfățișa ceva. Se va ține seama de context, de datele ajutătoare cu privire la înțelesul unui capitol sau al unei cărți, a scopului lor, de ideea principală căreia i se subordonează ideile secundare.

Desigur, nu vom căuta peste tot un sens alegoric, căci alegorizarea excesivă duce la interpretări arbitrare, subiective și denaturate. Elementele ornante ale unei alegorii trebuie considerate ca atare; lor nu li se va căuta înțelesul. Alegoriile au uneori caracter tipic, profetic, exprimînd fapte care vor avea loc mai tîrziu.

Fabula este o alegorie luată din natură, în care sînt puse să vorbească plantele și animalele, pentru a da mai multă plasticitate unui adevăr moral¹³. În Vechiul Testament găsim două fabule: 1. copacii își aleg un rege (Judecători IX, 7-15); 2. spinul și cedrul (II Paralip. XXV, 18).

Parabola este o comparație dezvoltată printr-o serie de metafore și alegorii. Spre deosebire de alegorie, parabola se caracterizează prin faptul că povestește totdeauna ceva. Elementele parabolei își păstrează caracterul lor natural și verosimil, țintind să exprime un adevăr etern¹⁴. «Asemănările de care se folosește ea sînt luate din viața zilnică, pentru ca prin fapte cunoscute să devină mai explicite adevărurile religioase și morale care prin natura lor sînt abstracte».

Parabola, ca și fabula, în Vechiul Testament sînt specii ale mășalului, care în general este o poezie didactică. Parabolele Vechiului Testament sînt puține. Cităm: 1. parabola cu mieluseaua săracului (II Samuel XII, 1); 2. parabola femeii din Tecua (I Regi XX).

Fabula și parabola sînt alegorii în care «cei doi termeni ai comparației subînțelese care le constituie» sînt clari, primul fiind ușor de recunoscut «sub învelișul sensibil al celui de al doilea»¹⁵.

Regulile de interpretare a parabolelor sînt aceleași ca și la alegorii. Specific pentru parabole este existența unei idei fundamentale care trebuie să reiasă din contextul apropiat sau din contextul îndepărtat, cînd e cazul. Alegorizarea excesivă a elementelor parabolei este contraindicată. Explicarea părților ei se face în funcție de scopul și ideea fundamentală a parabolei considerate în întregul ei.

13. *Studiul Noului Testament*, fasc. 1, dactil., 1955, p. 131.

14. *Ibidem*, p. 131.

15. T. Vianu, *op. cit.*, p. 115.

Acestea sînt simboalele, numite lingvistice, de care se ocupă și ermineutica la capitolul despre sensul zis literal, pe care le-am examinat ca forme specifice de exprimare literară figurată întîlnite în stil biblic.

Pe lîngă un simbolism al cuvintelor, Sfînta Scriptură a Vechiului Testament mai conține un simbolism al realităților, numit simbolism profetic. Acesta este un simbolism pur religios, specific Vechiului Testament; lucruri și ființe, acțiuni și viziuni capătă prin revelație dumnezeiască, un sens simbolic, profetic. Deci, în sfera acestui gen de simbolism nu intră orice fel de semne, ci numai acelea care prin descoperire capătă o semnificație dată.

Simboalele Vechiului Testament au mai fost împărțite și altfel, și anume în simboale istorice, doctrinale și profetice propriu zis¹⁶.

Simboalele istorice¹⁷ sînt cele care se referă la trecutul religios al iudeilor, constînd din persoane, obiecte sau acte de cult. Astfel, serbarea Paștilor are un simbolism cu rezonanță istorică, reamintind dezrobirea israeliților din Egipt și mîntuirea celor dintii născuți (Exod XII). Coloana de nori și adierea vîntului (Exod XIV, resp. III Împ. XVII, 12) simbolizau prezența lui Dumnezeu. Acestea sînt simboale cu sens dogmatic. «Jertfele Legii Vechi, reprezentînd sentimentele religioase de care sînt animați jertfitorii, sînt simboluri morale»¹⁸.

Dar aproape toate simboalele Vechiului Testament pot fi socotite simboluri profetice, iar multe din ele pot fi luate drept simboluri cu valoare de tip.

Simbolul profetic, cuprins în viziuni și acte simbolice, trebuie subliniat în mod deosebit. Exegeza sa pune cele mai multe probleme. Funcțiunea sa esențială este de a prevesti un eveniment viitor. El poate fi constituit dintr-un fapt real sau dintr-o ficțiune. Studiul său este important pentru exegeza Vechiului Testament și deci pentru o pătrundere mai adîncită a acestuia.

Cele două părți ale sale, semnul și lucrul semnificat, se disting prin unele particularități: semnul poate fi mult dezvoltat, necesitînd destul efort pînă e desprins ca atare din text, iar semnificația, învățătura sau explicația sa simbolică reiese abia după aflarea clară a semnului. Această explicație poate fi inclusă în textul biblic, în complexul unor amănunte fără legătură directă cu lucrul semnificat. Aceste amănunte sînt simple «elemente extrasimbolice». Alte ori, un simbol se suprapune cu un altul, potrivit legii lipsei de perspectivă adesea întîlnită la profeți, «datorită căreia evenimentele mai apropiate se amestecă cu altele mai îndepărtate, fiindcă în viziunile profeților ele se succed nemijlocit unele după altele»¹⁹.

După caracteristicile de ansamblu ale acestui simbol sau ale uneia din părțile lui, sînt trei feluri de simboale profetice:

16. *Studiul Noului Testament*, p. 132.

17. I. Suci, *op. cit.*, p. 56.

18. *Ibidem*, p. 56.

19. *Studiul Noului Testament*, manual unic, p. 108.

1. *Simboale parabolice*, care sînt înțelese ca și parabolele, căutîndu-se adică o singură semnificație a semnului, fără preocupări asupra sensului detaliilor ;

2. *Simbolul alegoric*, frecvent mai ales în viziuni, plin de alegorii ale unor lucruri. Profetul Ieremia poartă un jug, semn alegoric al soartei de rob ce așteaptă pe poporul său ;

3. *Simbolul tip* se referă la viitor, cînd se va realiza. În Vechiul Testament, acesta este simbolul cel mai numeros. Definiția cea mai proprie a acestui fel de simbol cuprinde nota de referință a sa la Mesia. Simboalele sale profetice luate în general, se preocupă doar de poporul biblic, fără a viza timpurile Noului Testament. Astfel e cazul căsătoriei profetului Osea cu o desfrînată. «Grăitu-i-a Domnul lui Osea astfel : «Ia-ți de nevastă o femeie desfrînată și aibi copii din desfrînare. Căci iată, a desfrînat țara lui Israel, abătîndu-se de la Domnul ! Atunci, s-a dus el și și-a luat de soție pe Gomer, fiica lui Diblataim și ea a zămislit și i-a născut un fiu» (Osea XII, 3).

Căsătoria profetului Osea simbolizează abaterea poporului lui Israel de la Legea Domnului. Cei doi termeni ai simbolului sînt : Gomer desfrînată și Israel cel căzut în idolatrie. Pasajul de mai sus poate fi interpretat în termeni proprii, astfel : precum Gomer, dată de soție lui Osea, este o femeie desfrînată, tot așa și Israel e cufundat în idolatrie.

Din profetul Isaia vom remarca simbolul de la cap. XX, 1-6. Domnul îi cere lui Isaia să meargă gol și desculț, spunîndu-i : «Precum robul Meu Isaia a umblat gol și desculț vreme de trei ani», ca «semn și prevestire pentru Egipt și egipteni, astfel va aduce împăratul Asiriei robi din Egipt... tineri și bătrîni, despuiați și desculți și cu mijloacele goale!». Goliciunea lui Isaia era semnul necazurilor ce se vor abate peste Egipt și Etiopia. Simbolismul reiese aci foarte clar.

Un exemplu asemănător găsim la Ieremia (XIX, 1-5). Profetul e trimis să cumpere un ulcior de lut și să țină o cuvîntare de înfierare a devierilor idolatre ale poporului său ; el sparge apoi ulciorul în fața poporului, drept semn că așa va sfîrîma Domnul poporul și cetatea Ierusalimului în locurile numite Tofet și Ben Hinnom. Precum sparge profetul ulciorul, tot așa e gata Domnul să distrugă Ierusalimul.

Aceste simboale²⁰ sînt clare prin însuși enunțul lor. Dar nu totdeauna stau lucrurile astfel, mai ales la profetul Zaharia. Munca exegetică de pînă acum ne-a dat cheia înțelegerii juste a tuturor simboalelor Vechiului Testament. Lucrul acesta nu se poate afirma însă cu privire la tipuri, cum nu se poate spune cu atît mai mult despre simboalele apocaliptice ale Noului Testament.

Un alt gen de simboale profetice sînt *viziunile*. Ele nu sînt simboale concrete, în sensul că ar fi fost perceptibile unei mulțimi, deoarece ele s-au petrecut în viziune. Viziunile sînt de trei feluri²¹ :

20. D. Buzy, *Les symboles de l'Ancien Testament*, Paris, 1923, folosit în toată această parte a simbolului profetic.

21. *Studiul Vechiului Testament*, p. 128.

1. Viziuni prin care se înfățișează unele lucruri prin mijlocirea simțurilor externe (Daniil V, 25) ;
2. Viziuni prin care se imprimă unele imagini pe cale interioară (Isaia VI) ;
3. Iluminarea rațiunii pe cale supranaturală, spre a cunoaște misterele Providenței.

Viziuni simbolice sînt cele din categoria a doua. Aplecare spre concret, sensibil și real, îi caracterizează pe orientali în gîndirea și exprimarea lor, manifestate în pilde, într-o poezie plină de imagini, în alegorism... Dumnezeu le satisface această nevoie structurală a lor, pînă acolo că un profet prezintă drept simbol concret regelui Ahab, ce urma să fie pedepsit, propriul său corp, snopit în bătaie și rănit, la cererea expresă a profetului, cu scopul de a lămuri fără echivoc pe regele său. Dar Dumnezeu îi instruește și prin viziuni ca simple stări lăuntrice, dar cu valoare simbolică, ce prevestesc un eveniment viitor.

Isaia, Ieremia, Iezechiel, Daniil sau Zaharia s-au învrednicit de astfel de viziuni simbolice.

Ieremia are viziunea unei cupe cu vin care simbolizează calamitățile de care vor avea parte popoarele ce au băut din ea (XXV, 15-19).

Aceste viziuni au semnificație alegorică și uneori tipică. Viziunile se recunosc ca atare după indicațiile date de text, dar și după alte criterii. Mai întii vom cerceta dacă simbolul s-a putut realiza obiectiv ; în caz contrar, el este o viziune (criteriul imposibilității). S-a mai propus (D. Buzy) și un criteriu al eficacității, după care un simbol e real dacă în situația aceasta e mai impresionant, mai eficace asupra simțurilor ; altfel, e considerat viziune, căci în realitatea sa sensibilă, n-ar fi prezentat interes.

Exemplu : În cazul viziunilor, trebuie cercetat atent și contextul, spre a determina semnul (simbolul) și corespondentul său, adică simbolismul semnului. Mai mult, se cuvine să se utilizeze date mai largi cu privire la profet și mediul istoric în care a trăit el, pentru a găsi corespondentul real al semnului simbolic. Căci prin același cuvînt, se pot semnifica realități diferite de către profeți diferiți, precum și un act simbolic sau o viziune simbolică dată desemnează persoane sau evenimente diferite, în raport cu epoca, cu împrejurările istorice în care se produc.

Simbolul tipic. Cum s-a mai spus, foarte multe din simboalele de care s-a făcut mențiune mai sus au un sens tipic, referindu-se la Mesia care va veni. Simboalele istorice și liturgice erau poruncite de Dumnezeu, revelate de El și legate de realități viitoare privind pe viitorul Mesia și împărăția Sa. Tipurile sînt cele mai caracteristice simboale profetice ale Vechiului Testament, indicînd lucruri privitoare la Mîntuitorul și Biserica ce o va întemeia. Întreg Vechiul Testament poate fi considerat ca avînd un sens tipic, vizînd întruparea și faptele Cuvîntului. Simboalele lui se mai pot numi de aceea și simboale mesianice. În ce privește exegeza lor, observăm că ele conțin de asemenea doi termeni : tipul și anti-tipul. În Vechiul Testament se află numai tipul, constituit din toate acele realități istorice — persoană, lucru, eveniment, faptă sau orînduire —

care preînchipuie realități analoge din Noul Testament, realități care vor fi realizarea desăvârșită a acelora. Sfântul Evanghelist Matei citează²² în tot cursul Evangheliei sale numeroase texte profetice din cărțile Vechiului Testament, spre a dovedi realizarea lor în persoana și opera lui Hristos. Sfântul Apostol Pavel spune că legea constituie umbra bunurilor viitoare (Evrei X, 1), aduse de Hristos. De aceea, umbră fiind, simboalele tipice, tipurile Vechiului Testament au fost scoase din cult de către Biserică. Acum nu mai venerăm tipurile, căci în locul lor Il avem prezent pe Mântuitorul însuși.

Simbolul ca atare este prezent și în Noul Testament. Comentatorul Durand²³ observă că însăși viața Mântuitorului este o sumă de semne revelatoare a unor realități de dincolo de simțuri. Limbajul simbolic al Mântuitorului e des întâlnit, trimițând la realitățile spirituale ale împărăției lui Dumnezeu.

Trebuie remarcat că, în genere, exegeza simbolului nu e chestiune de simplu efort uman, bazat pe erudiție și putere de discernare. Nicodim și samarineanca nu-L înțeleg pe Mântuitorul; ucenicii însăși îi cer să le tălmăcească învățătura ce le-o dă în pilde. Harul este puterea care vine în ajutor, în scopul ușurării înțelegerii simbolismului biblic și a căutării lui numai acolo unde e cazul, fără abuzuri de interpretare dusă prea departe.

Cercetarea simbolismului vechi-testamentar a comportat studierea sa ca fapt sufletesc și ca fapt de limbă, distingându-l din punct de vedere ermeneutic-exegetic, în două mari categorii: simbolismul cuvintului și simbolismul profetic-tipic, făcându-se și aplicații exegetice, în rîndurile de mai sus.

Studiul simbolismului este un mijloc de aprofundare a spiritului Scripturii, precum și un îndemn pentru o bună pregătire exegetică personală. Taina succesului unei juste interpretări a bogatului simbolism biblic stă în studiu, în climatul sufletesc al smereniei și al bunei îndrumări de a ține seama de doctrina exegetică tradițională a Sfintei Biserici. În depozitul acesteia stă Sfânta Scriptură, cit și exegeza ei. Dumnezeu însuși a ales în Vechiul Testament, umbră a celor viitoare, modul de comunicare simbolică ca procedeu pedagogic prin care să conducă la Hristos pe credincioșii Lui. Simbolul evident e cerut și de legile vieții sufletești ale oamenilor, «în virtutea tendinței inerente tuturor, spre o comuniune sensibilă cu Dumnezeirea și spre o exprimare concretă a stărilor duhovnicești personale»²⁴.

Lucrarea nevăzută a Sfântului Duh se săvârșește prin mijlocirea semnelor și a simboalelor văzute²⁵, în forme perceptibile firii omenești. Iată

22. Prof. N. I. Nicolaescu, *Cadrul problemei sinoptice*, în rev. «Studii Teologice» 1954, nr. 3-4, p. 119.

23. A. Durand, *Evangile selon Saint Jean*, 15-ème édition, Paris, 1930, p. 30.

24. n «Jurnal Moskovskoi Patriarhii», 1958, nr. 1.

25. N. Chișescu, în rev. «Mitropolia Moldovei și Sucevei», 1957, nr. 3-4, p. 275.

dar antinomia simbolului : ca să cunoști ceea ce nu se vede, privești la ceea ce se vede. Simboalele Vechiului Testament n-au fost înțelese în majoritatea cazurilor, dar ele au avut rolul providențial de a fixa și transmite elementele Revelației divine, necesare procesului istoric de mîntuire a oamenilor.

Simbolismul are o uriașă însemnătate în dezvoltarea sufletească, în procesul de cunoaștere, dar și în formarea religioasă a omului. Cuvintele de toată ziua, prin deasa lor folosire, își slăbesc legătura lor inițială cu noțiunea pe care au exprimat-o. De aceea este necesară metafora, exprimarea figurată în general. Dar prin simbolism se înțelege nu numai exprimarea verbală figurată în general, ci și ansamblul tipurilor de exprimare plastică prin semne, cu categoriile și funcțiunea fiecăreia dintre ele. Simboalele arată mai mult decît ar putea exprima vorbirea comună ele înfățișînd văzut lucrurile nevăzute sau greu de exprimat și stimulînd la cugetare îndelungă.

Simbolul e un substitut ; el înlocuiește o realitate cu alta, sau o expresie a realității cu altă expresie a ei, generînd adînci semnificații. Dacă în Vechiul Testament era ocolit idolul ca reprezentare văzută, Dumnezeu a îngăduit utilizarea simbolului ca mod adecvat de comunicare și fixare a activității spirituale umane, precum și a Revelației divine făcute oamenilor.

Magistrand ANATOLIE ZAREA

GHERASIM RĂTESCU, EPISCOP AL BUZĂULUI

29 IULIE 1819 – 9 SEPTEMBRIE 1824

Conflictul izbucnit între domnitorul Al. Șuțu și episcopul Buzăului Costandie, în timpul primii domnii, când episcopul semnase o petiție către Poartă împotriva abuzurilor și lăcomiei nemăsurate a acestuia, se sfârșește în a doua domnie, când domnitorul, neuitând și neiertându-i atitudinea, îl silește să dea «din însuși bună voie și nesilit paretisis în scris».

Acțiunea de înlăturare trebuia făcută în grabă și aceasta se vede și din mijloacele infamante cu care lucrase, silind și pe arhierieii țării să-l acuze de fapte imaginare și compromițătoare, ca apoi în aceeași zi, fiind în posesia demisiei, să ceară întrunirea Divanului la Curte, unde «făcînd chibzuirea spre folosul obștei», să aleagă un nou episcop.

Intrunit la 28 iulie, Divanul, printr-o anafora, arăta că «următori fiind luminatei porunci... și făcînd chibzuire se alese cu sfat de obște a se rîndui episcop la mai sus numita Episcopie a Buzăului cuviosul Gherasim Arhimandritul în locul părintelui Costandie, ce de sine-și s-au lepădat, ca unul ce este bun pămîntean și îl știm că este cu frica lui Dumnezeu, cuvios, cu smerenie și destoinic cunoscut din cercare a otcîrmui și a chivernisi această sfîntă casă cu bună și lăudată orînduială...»¹.

În promtitudinea cu care lucra de a definitivă înlăturarea lui Costandie, Domnitorul, în aceeași zi, aproba alegerea printr-o rezoluție în care arăta că «de vreme ce cuviosul arhimandrit Gherasim, ca un pămîntean cuvios și din cercare cunoscut destoinic spre a bine otcîrmui această sfîntă casă a Episcopiei, s-au ales prin sfat de obște de către părinții arhieriei și de dumnealor boerii, vrednic de a se orîndui episcop la Sfînta Episcopie a Buzăului, primită este și Domniei mele această obștească alegere pe care și întărînd-o, otărîm ca întocmai să se facă urmare».²

Ales de Divan la 27 iulie 1819, sinodul arhierieilor îndeplinește și el forma alegerii, peste două zile, la 29 iulie, când întrunit «cu porunca prea osfinției sale mitropolitul Ungro-Vlahiei chiriu chiriu Dionisie și cu cea întru un-recugetarea a măriei sale Domnul nostru chiriu chiriu Alexandru

1. V. A. Urechia, *Istora Romînilor*, București, 1898, vol. XII, p. 33.

2. Idem, *ibidem*, p. 33.

Nicolae Șuțu Voevod» ca să aleagă «obraz vrednic» de a fi conducător episcopiei Buzăului, arată că punând înainte pe arhimandritul Iosif, ecleziarhul sfinței mitropolii, arhimandritul Romano și pe arhimandritul Gherasim «ce au fost chivernisitor și la sfința mitropolie ot Tîrgoviște», acesta din urmă «s-a arătat mai ales decît ceilalți și mai de folos a fi la această episcopie»³.

Alegerea, atît a mitropolitului Dionisie Lupu, cît și a episcopului de Buzău, domnitorul Al. Șuțu are grijă ca pe lîngă avantajele materiale ce le-a avut de la aceștia, să se întărească cu un act de supunere față de el.

Din înscrisul pe care mitropolitul l-a dat înainte de alegere, se vede că acesta se lega să păstreze «concordie cu domnul în orice afacere de utilitate publică, se va abține de la orice partid și intrigi, despre care aflînd ceva să le facă cunoscute și să se abțină de la orice complot împotriva lui»⁴.

Despre existența unui asemenea act din partea noului episcop de Buzău nu se știe nimic. Dar, cum mitropolitul, în schimbul banilor pe care i-a luat Domnitorul, cerea veniturile episcopiei Rîmnice și deși acesta îi promisese, dar la opoziția boierilor olteni făgăduiala neputînd fi îndeplinită⁵, se pare că atunci i s-a dat veniturile de la episcopia Buzăului, căci numai așa s-ar explica înscrisul de mai jos pe care îl da episcopul Gherasim către mitropolit :

«Din pronia Dumnezeiască aridicîndu-se la scaunul Sf. Mitropolii Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit Dionisie și Prea Sfinția Sa din bunătatea Prea Sfinției Sale mi-au proralsit prin Nicolae, logofătul Mitropoliei ca să primesc a mă însărcina cu oțîrmuirea scaunului Episcopiei Buzăului și măcar de mă și cunos nevrednic de această treaptă, dar ca să nu mă arăt împotrivor și nesupus vouîței și poruncii Prea Sfinției Sale, am primit de va fi de la Dumnezeu a se săvîrși și prin aceasta mă leg și mă făgăduiesc că atît în pricinile bisericești, cît și politicești fără știrea și povața Prea Sf. Sale nu voi face nici o mișcare sau pornire întru nimic și fiindcă la arădicarea mea în scaunul Episcopiei este a se face cheltueli, Prea Sfinția Sa cum va ști să economisească acele cheltueli și să orînduiească oamenii Prea Sf. Sale pentru stringerea veniturilor Episcopiei pînă ce se va plăti toată datoria, dîndu-mi-se mie numai trebuincioasele cheltueli și ale oamenilor Episcopiei și plătîndu-se de datorie să rămie veniturile slobode pe seama mea și a Episcopiei»⁶.

Deși episcopul Gherasim nu voia cheltueli și fast cu ocazia confirmării în scaunul episcopal, totuși domnitorul Șuțu nu renunță la obișnuita ceremonie și stabilea, și de data aceasta, «orînduiala obișnuitului alaiu

3. Ghenadie Enăceanu, *Condica Sfirții*, în «Biserica Ortodoxă Romînă», an. X, nr. 9, p. 769.

4. R. Mihail, *Mitropolitul Dionisie Lupu*, în «Mitropolia Oltenie», an. XI (1959), nr. 5-6, p. 266.

5. *Ibidem*, p. 264.

6. E. Erbiceanu, *Documente inedite privitoare la istoria națională, politică și bisericească a Romînilor*, în «Biserica Ortodoxă Romînă», an. XVII, p. 40.

iubitorului de Dumnezeu Episcop al Sfintei Episcopii Buzău, la ieșirea din Domneasca noastră Curte pînă la Metohul Sfintei Episcopii»⁷.

Cine a fost acest Gherasim, documentele cercetate pînă acum nu ne spun prea mult.

Ca date biografice mai importante se cunoaște că era român descendent din familia Răteștilor⁸, iar după mamă se trăgea din cunoscutul neam al Bălăcenilor⁹ și că de tînr a intrat în monahism «slujind sfintei mitropolii»¹⁰.

Anul cînd a intrat în monahism, nu se cunoaște. Se știe însă sigur că în anul 1800, după cum se vede dintr-un act prilejuit de o cercetare privitoare la moșia Pădurești a lui Hristodor Caraianopolu și Răteasca și Cățelești «a lui Gherasie Călugărul», era deja monah¹¹.

Văr cu paharnicul Bălăceanu, în anul 1819, Gherasim dăruia fiicei acestuia — deci nepoatei de văr — Smaranda, proprietatea sa Cățelești din Teleorman, pentru a-i spori zestrea, ca astfel să suplinească fizicul mai puțin înzestrat față de celelalte surori¹².

Alte știri mai găsim în actul de alegere ca episcop, unde se face mențiunea că a fost «chivernisitor» al mitropoliei Tîrgoviște și în cronică lui Zilot Românul, unde se arată că a slujit «de mică vîrstă» nfitropoliei, unde se și călugări, iar în timpul mitropolitului Dositei, cerînd să fie egumen «la vre o mînăstioară se înfruntă cu cuvinte proaste, zicîndu-i-se și «scațovhahos» din care viind la adîncă mîhnire fugi de la Mitropolie și se duse din loc în loc, iar în sfîrșit se așeză întru schimnicească petrecere» la mînăstirea Sinaia¹³.

Scirbit de atitudinea mitropolitului grec Dositei, Gherasim trăi la Sinaia, unde, ca un păisian din «cei mai adevărați», se ocupa cu transcriere de manuscrise și cu faceri de stihuri¹⁴.

Din manuscrisele transcrise de el, amintim pe cel intitulat «Adunarea din Pateric, adică graiurile prea cuvioșilor părinți», care are însemnarea=«Această carte ce se chiamă pateric iaste a smerenii mele, care mai jos mă voi iscăli și o am scris în mînăstirea Sinaia din Sud Prah(o)va la leat 1819 iunie în opt, iar acum la leat 1820 fevr. în șapte o am dat de au legat-o, pentru pomenirea mea. Aceasta scriu, Gherasim episcopul Buzăului»¹⁵.

7. V. A. Urechia, *Istoria Romînilor*, vol. XII, p. 34.

8. N. Iorga, *Istoria Bisericii Romînești*, ed. II, București, 1928, vol. II, p. 223.

9. Zilot Românul, *Domnia a treia a lui Alexandru Vodă Șutul ce se zice și Drakake*, în «Revista pentru istorie, arheologie și filologie», an. III, vol. V, p. 75.

10. *Ibidem*, p. 75.

11. Informația scrisă a Pr. I. Spiru din Alexandria.

12. Ștefan D. Greceanu, *Genealogiile documentare...*, publicate de Paul St. Greceanu, București, 1913, vol. I, p. 177.

13. Zilot Românul, *op. cit.*, p. 75.

14. Academia R.P.R., *ms 489*, f. 89.

15. Econom D. Furtună, *Ucenicii starețului Paisie în mînăstirile Cernica și Căldărușani*, București, 1928, p. 99.

Cu toate acestea, el era un nume necunoscut, fapt ce a determinat pe consulul austriac, Marco, să arate, în raportul său consular, că era «un călugăr foarte ignorant»¹⁶.

Afirmația este însă gratuită, ea fiind infirmată atât de preocupările sale cărturărești și lirico-meditative, cât și geneologia sa, care presupune cel puțin o elementară cunoștință de carte.

În puținul timp cât a păstorit la Buzău — 5 ani — îl întâlnim scriind la diferite măsuri luate de Divan, din care făcea parte, iar în timpul mișcărilor politice din anul 1821, îl găsim în luna martie făcând parte din delegația care mergea la Tudor Vladimirescu în Bolintin, ca să-l determine de a nu intra în București înainte de sosirea lui Ipsilante¹⁷.

Mai tirziu, e închis de către acesta, împreună cu mitropolitul și șase boieri, în casele lui Dinicu Golescu de la Belvedere, spre a-i semna actele politice¹⁸. De aici scapă la 14 mai și se refugiază la Brașov¹⁹, reîntorcându-se în anul următor, 1822, când domnitor era acum Grigore Ghica, cu însărcinarea din partea mitropolitului de a gira afacerile mitropoliei.

Mitropolitul Dionisie, la 11 octombrie 1822, scria în acest sens din Brașov, Domnitorului că din pricina bolii nu se poate întoarce în patrie, dar are acolo locțiitor «pe adevăratul fiu al patriei, pe prea sfântul confrate al Buzăului, care în acest scurt răstimp al absenței mele silite poate să înlocuiască, fără nici un fel de lipsă, absența mea»²⁰.

Că a condus sau nu afacerile Mitropoliei, nu știm. Presupunem, însă că nu, deoarece nici de afacerile economice ale episcopiei Sale nu se interesa, ele fiind date în seama protosinghelului Azarie^{20 a}.

A fost membru al Eteriei^{20 bis}, iar când domnitorul Grigore Ghica, reorganizează Eforia școalelor, numea printre efori și pe episcopul Gherasim, cu îndatorirea de a cerceta starea școlii și să rânduiască dascălii necesari «a nu rămînea copiii patriei în proastă stare»²¹, iar la 15 septembrie 1823, îl întâlnim printre semnatarii adresei de mulțumire către Sultan că a dat Țării domn pămîntean în persoana lui Grigore Ghica²². Deasemeni, el semnează memoriul boierilor refugiați către țarul Rusiei cu descrierea jafurilor și silniciilor săvîrșite de turci în Țara Romînească^{22 bis}.

16. Hurmuzaki-N. Iorga, *Documente privitoare la Istoria Romînilor*, vol. X, p. 65.

17. R. Mihail, *Mitropolitul Dionisie Lupu*, în «Mitropolia Olteniei», an. XI (1959), nr. 5-6, p. 279. În ianuarie 1821 lua parte la îngroparea domnitorului Alexandru Vodă Șuțu, dîndu-i-se pentru slujbă «po taleri 50» (Emil Vîrtosu, *1821, Date și fapte noi*, București, 1932, p. 7).

18. *Ibidem*, p. 280.

19. *Ibidem*, p. 280; C. N. T., *Mitropolitul Grigorie IV al Ungrovlahiei*, 1927, p. 10, n. 1.

20. Emil Vîrtosu, *1821, — Date și fapte noi*, București, 1932, p. 177.

20 a. Arhivele Statului București, *Episcopia Buzăului*, pach. 60, doc. 61 și 85, doc. 87.

20 bis. Emil Vîrtosu, *Insemnări despre 1821*, în «Arhivele Olteniei», 1930, p. 273.

21. N. Bănescu, *Contribuție la istoria învățămîntului din Muntenia în veacul al XIX-lea*, în «Neamul Romînesc Literar», an. III (1915), nr. 15, p. 238.

22. Emil Vîrtosu, *Sigiliu Romînesci cu legendă în limba turcească*, în «Hrisovul», an. II (1942), p. 211.

22 bis. *Documente privind istoria Romîniei. Răscoala din 1821*. Editura Academiei R.P.R., 1959, vol. II, doc. 153, p. 227.

În scurta-i păstorie la Buzău, episcopul Gherasim a învelit cu şindrilă biserica catedrală a episcopiei, clopotniţa «dărîmată de vechime», a zidit-o de la jumătate în sus²³, iar la metocul Sf. Dimitrie din Bucureşti, a continuat lucrările, de mai mică importanţă, rămase de la predecesorul său, Costandie.

În afară de aceste lucrări, episcopul Gherasim şi-a legat mai mult numele de schitul Răteşti, prin diferite ajutoare în cărţi şi odore bisericesti, precum şi prin «alte faceri de bine», pe considerentul, poate, că printre ctitorii acestuia figurau şi neamuri de a le sale, ca acel biv vel vornic Bălăceanu²⁴.

Amintirea acestor danii se mai păstrează şi astăzi aici printr-o cruce de metal, pe care stă scris: «*Dania sfîntului Episcop Gherasim Rătescu şi poleită de D. D. Nicolae şi D. D. Smaranda Anica Greceanca*»²⁵, cît şi prin «*Pomelnicul prea Sfinţii Sale părintelui Gherasim, ce ne-au dat un rînd de minee la biserică şi alte cărţi multe*», avînd trecuţi numai «*ador-miţii*»: *Gherasim arhiereu, Stroe iereu, Tanasia prez(vitera) Sandul ierei cu fiii lui şi tot neamul lor*», cu însemnarea stareţii de pe vremuri: «*Acest Prea Sfinţit Părinte Gherasim, aflîndu-să Arhiereu al acestei Eparhii şi al nostru stăpîn şi eu ticăloasa fiind stareţă de Prea Sfinţia Sa pusă acestui sînt lăcaş, cu multe cărţi ne-au împodobit sînta biserică şi alte faceri de bine multe ne-au făcut, spre a noastră mîngîiere şi spre a P. S. Sale veşnică pomenire. Varvara Schimonahia*»²⁶.

Iordache Golescu, în lucrarea sa «*Starea Ţării Romîneşti*», împărţea protipendada vremii în «*patrihoţi*» şi «*patrioţi*», aceştia din urmă voind desfiinţarea multor biruri, ca cislele, ajutorinţele, havaeturile, etc.

Mai doreau aceştia ca adunarea obştească să fie aleasă de tot poporul şi ea să întocmească pravila, să stabilească dările, şi să aleagă pe Domn, care, la rîndul său, să fie şi el supus pravilelor.

23. Ioan C. Filitti, *Inventarul episcopiei de Buzău... la 1819 şi 1825*, Bucureşti, 1935, p. 7.

24. *Istoricul şi înzestrarea schitului Răteşti*, în «*Ingerul*», an. X (1938), nr. 10-11, p. 929.

Aici se mai găseşte şi pomelnicul paharnicului Dumitru Drăgănescu ce era căsătorit cu nepoala sa de văr — Smaranda —, pe care o înzestrase cu moşia Răteasca.

Acesta însemna la 1834, pe o Cazanie: «*Şi am dat ca să fie la Sf. biserică din Căteleşti şi Răteasca din judeţul Teleorman, ce o am zestre de la prea iubită mea soţioară, Smaranda, fiica răposatului paharnic Nicolae Bălăceanu din leat 1819 mai 2*» (Pr. Ion Spiru, *Din trecutul satului Surduleşti*, în «*Mitropolia Olteniei*», an. XI (1959), nr. 5-6, p. 358).

Pomelnicul de la Răteşti are însemnarea: «*Pomelnicu(1) d(unnea)lui marelui paharnic Dimitrie Drugănescu ca să şază la Sf. Proscomidie în veci, pentru banii ce i-am dat acum la leat 1840 iulie şi a se face cite o colioioară la toate simbetele morţilor şi la Joi mari*».

Adept al lui Tudor Vladimirescu, este recunoscut de el ca ispravnic de Tîrgovişte. (*Documente privind istoria Romîniei. Răscoala din 1821*. Editura Academiei R.P.R., 1959, vol. I, p. 408, doc. 248).

25. «*Ingerul*», an. XI (1939), nr. 1-2, p. 86.

26. *Ibidem*, p. 91.

Printre numele de frunte al acestor patrioți — puțini la număr — autorul enumera și pe episcopul Gherasim²⁷.

Prilejul pentru a-și demonstra această atitudine a fost uciderea primului ministru al Sultanului, Halet Efendi, la care s-a găsit o poliță a domnitorului Ghica în valoare de 1.500.000 lei, bani pe care Poarta îi cerea achitați în cel mai scurt timp.

Cum boierii voiau să scoată acești bani din popor, scutelnici, poslușnici și mînăstiri, episcopul Gherasim se opuse acestui procedeu și ca un protest vădit se retrase din scaunul episcopal, la începutul lui septembrie, anul 1824, la mînăstirea Căldărușani²⁸.

Fostul mitropolit Dionisie Lupu scria contelui Pahlin că Gherasim a fost silit să se retragă din scaunul episcopal de către mitropolitul Grigore²⁹, dar că această afirmație este neîntemeiată o dovedesc scrisorile schimbate între mitropolit și episcop.

Astfel, mitropolitul îi scrie că deși «măcar către mine prin graiu și către Măria Sa prin scris ai ales partea cea bună a Marii a ședeă adică lîngă picioarele lui Iisus, dar însă după datorie nu lipsesc din prea luminata porunca Mării Sale a te îndemna ca, socotind că și grija cea către frați nu este lucru la care singur Domnul puindu-se s-au făcut păstor oilor celor cuvîntătoare și s-au pus sufletul pentru dîsele să te întorci la păstoria turmii ceii ce ți s-au încredințat de Dumnezeu și mai virtos acum după ce te-ai făcut mai sănătos cu amîndouă sănătățile și mai puternic împotriva lupilor»³⁰.

Episcopul Gherasim nu mai iese de la Căldărușani, unde se afla și în luna ianuarie 1824 și, ferm în atitudinea lui, răspundea mitropolitului, la 9 septembrie 1824, că «prea cinstita scrisoarea Prea Sfinției tale cu smerită plecăciune priimă, și cele ce mi se poruncește văzuui, ca să mă întorc iarăși la episcopie și să caut de eparhie. Răspunzu Prea Sfinției tale cu umilînță că eu sînt tot bolnav și nu mai pociu să viu, una pentru boală, alta pentru sorocul ce l-am avut. De care veți ști Prea Sfinția ta că eu cînd am ieșit din mînăstire ca să fiu episcop, numai cu soroc de doi ani sau mult trei ani, am ieșit, iar nu mai mult: peste care soroc văz că au trecut doi ani și tot mă siliți ca să fiu, care este peste puțința mea, ci mă rog să mă ertați și Dumnezeu să vă erte...»³¹.

La Căldărușani, Gherasim a mai trăit încă douăzeci de ani în «asprimea schimmiciei» pînă ianuarie 1844³², cînd moare, perpetuîndu-i po-

27. Ioan C. Filitti, *Frămîntările politice și sociale în Principatele Romîne de la 1821 la 1828*, București, 1932, p. 146.

28. Icon. Ludovic Cosma, *Moldova și Muntenia de la 1820 pînă la 1829 în 53 de scrisori. Traduse și prescurtate din rusește*, în «Neamul Românesc Literar», an. II (1910), nr. 37; Gheorghe G. Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p. 244.

29. Pr. prof. Gheorghe I. Moisescu, Pr. Ștefan Lupșa și Pr. Alex. Filipașcu, *Istoria Bisericii Romîne. Manual pentru Institutele Teologice*, București, 1958, vol. II, p. 419.

30. *Mitropolitul Grigorie IV al Ungrovlahiei*, p. 176.

31. *Ibidem*, p. 177.

32. Ilie Corfus, *Insemnările Androneștilor*, București, 1947, p. 101.

menirea și acum acolo craniul, pe care stă scris : «Gherasim arh. Episcopul Buzăului 1844»³³, iar în eparhia Buzăului, pisania de la bisericuța din Lăpoș, care arată că s-a făcut «cu blagoslovenie prea Sfinții Sale părintelui nostru Gherasim episcopul Buzăului. Veleat 1823 septembrie 27»^{33 bis}, și un antimis sfințit în anul 1820.

Prin viețuirea sa, episcopul Gherasim a dovedit, pînă la sfîrșit, a fi fost un paisian dintre «cei mai adevărați, fără să aibă însă nici învățătura lor, nici rivna lor de a răspîndi lumina asupra celorlalți»³⁴, iar dacă păstoria lui de cinci ani la Buzău a fost «nulă din punctul de vedere al culturii bisericesti»³⁵, apoi atitudinea lui patriotică a fost apreciată cum se cuvine și cunoscută de toți, pînă și de umilul paraclisier de la biserica Sf. Dumitru din București, metocul episcopiei Buzăului, care nota, pentru posteritate, că episcopul Gherasim «s-au lipsit singur de episcopie de nedreptățile și hrăpirile ciocoilor»³⁶.

Preot, GABRIEL COCORA

33. Ieromonahul Damian Stănoiu, *Minăstirea Căldărușani*, București, 1924, p. 23 ; B. Iorgulescu, *Dicționar geografic, statistic, economic și istoric al județului Buzeu*, București, 1892, p. 129.

33 bis. Diacon Săndulescu-Verna, *Biseriçuța din Lăpoșel*, în «Ingerul», an. X (1938), nr. 12, p. 1120.

34. N. Iorga, *Istoria Bisericii Rominești*, ed. II, 1930, vol. II, p. 239.

35. *Ibidem*, p. 239.

36. Ioan C. Filitti, *Biserica Sf. Dumitru din București*, 1932, p. 18.

DOCUMENTE ȘI INSCRIȚII VECHI DIN BISERICI

Biserica din Domnești de Jos, raionul Domnești, are hramul Izvorul Tămăduirii.

Biserica nu este înscrisă în lista monumentelor istorice. Este așezată în mijlocul comunei Domnești, are formă de treflă, este bine proporționată și prezintă un pridvor deschis, cu 6 coloane groase de cărămidă, legate între ele prin arcuri simple, iar capetele lor se leagă prin coarde de lemn de stejar. Construcția este solidă, cu ziduri groase de cca. 1 m., altarul este boltit, iar naosul și pronaosul prezintă fiecare câte o calotă semisferică, a căror greutate se descarcă pe patru arcuri, — două transversale, mai late și două laterale, mai înguste, formînd între ele patru pandantive. Arcurile laterale de sub calota naosului se sprijină pe bolțile absidelor, pe care le marchează printr-o diferență de nivel, care le face să se distingă de aceste bolți.

Decorația exterioară. Fațada principală prezintă trei firide, dintre care cea din mijloc este marcată de un arc în acoladă, în partea superioară, iar celelalte două au o formă dreptunghiulară. Judecînd după urmele ce se zăresc prin cojiturile tencuielilor, aceste firide au fost cîndva zugrăvite. Briul în relief, rotunjit, lucrat din cărămidă, încinge biserica, împărțind-o în două zone și pare a fi fost și el zugrăvit, ba, ceva mai mult, poate că și panourile superioare să fi fost zugrăvite la origine, după maniera timpului, — așa cum întîlnim la foarte multe biserici din prima jumătate a veacului trecut. Straturile de văruială aplicate consecutiv au acoperit această decorație picturală, pe care este posibil s-o fi distrus în cea mai mare parte. O restaurare atentă, făcută cu grijă deosebită, poate că ar da la iveală lucruri prețioase.

Pe lîngă briul menționat mai sus, la o distanță de 1 m. spre partea inferioară, aflăm o bandă alcătuită dintr-o serie de baghete subțiri, care înconjoară biserica paralel cu briul amintit. Spațiile cuprinse între aceste două rînduri de briie, cum și acelea dinspre partea superioară, ca și cele din partea de jos, sînt mărginite de o parte și de alta, de benzi în relief, late de cca. 0,50 m., care pornesc de la soclu și se înalță pînă la cornișă. Între benzi și briiele respective se închid o serie de panouri de formă dreptunghiulară, distribuite vertical în trei zone, care îmbracă exteriorul

bisericii, cu excepția pridvorului, — într-un ansamblu decorativ de un efect plăcut, prin jocul de umbre și lumini pe care îl oferă diferențele de nivel dintre diversele planuri : unele în adâncime, altele mai la suprafață.

Pisania actuală, așezată deasupra ușii, de la intrarea din pridvor în pronaos, lămurește istoricul pe scurt al bisericii, dar arată și intervențiile care au dus la starea actuală decorația picturală din interiorul bisericii. Cuprinsul pisaniei, săpată pe o placă de marmură, este următorul :

«1920. Oct. 1.

«Acest sfânt lăcaș cu hramul Izvorul Tămăduirii, s-a zidit de Ion și Toma Caragea Voevod și soția sa Elena, la anul 1817-1818; slujitori au fost preoții Dinu, Constantin și Hristea, iar în 1882 în timpul ... a venit ca preot Dumitru Rădulescu, care a reparat cu a sa cheltuială de mai multe ori, iar epitrop Boșcu Stanciu.

In acest an s-a reparat cu ajutorul de la județ sub ... iar epitropi N. Ionescu și S. Zaharia.

Pr. D. Rădulescu».

Din cuprinsul pisaniei actuale, rezultă că intervențiile au fost începute în 1882 de preotul respectiv și mai reiese că vechea pisanie a fost înlăturată, poate și distrusă, și înlocuită cu acuala pisanie, mai pretențioasă dar mai lipsită de conținut. După unele informații, biserica aceasta ar fi fost începută de Ion Caragea voevod și terminată de Alexandru Ghica, a cărui familie își avea aci un conac împodobit cu zugrăveli. Conacul, așezat într-o curte largă de 6 ha., închisă cu ziduri, este așezat pe marginea Săbarului cu apă limpede și folosește astăzi gospodăriei locale de stat.

Două jețuri arhieresti, sculptate cu flori în relief, policrome, datează de la începutul veacului XIX și sînt în stil baroc. Icoana lui Iisus Hristos poartă inscripția : «1869, Fev. 25 Nicolae Zugraf». Aceasta înseamnă că icoanele actuale din timpla de lemn datează din acest an, fiind lucrate în tehnica ulei, în stil realist.

Inscripții. Pe chivotul de argint din altar, pe ușitele din față : «*Elena și Toma Caragea*»; pe candelile de la timplă : «*Elena și Toma Caragea voevod*». Pe fața chivotului, două flori în colțurile de sus, din care se desfac două vițe cu frunze și flori. Pe latura de sud, Buna Vestire, în inscripție grecească ; pe latura de est, Iisus în potir ; pe cea de nord, Sf. Constantin și Elena — inscripție grecească —. Cutia are forma obișnuită, cu un turnuleț în mijloc și cu patru bumbi în patru colțuri. Scenele și decorațiunile florale sînt lucrate în relief, la ciocan. Pe dosul unei cruci de argint, cu lanț de purtat la gît. **СВЯТЫМЪ СЛОКОМЪ ЖИТИЕМЪ ЛЮБОБИЮ ДСХОМЪ ВЪКРОУ ЧИСТИТОЮ АТИМОВ Д ВИ. А КТА З ДУЧС (1896) МАМ ДИ ДНХ.**

Trei cădelnițe de argit, cu decorațiuni în relief, atîrnă în fața altarului. Patru potire de argint, cu pahar aurit, datează ca și candela, de la începutul veacului XIX. Pe baza unui potir : «*Întru pomenirea robului lui Dumnezeu Răcucin*».

Pe foaia aibă dinaintea foii de titlu a unui triod tipărit la Mitropolia din București în anul 7277 (1768-1769) :

«Acest sfânt și dumnezeesc triod să se știe că este cumpărat de Ioan Gheorghe Karagea voivod și l-au trimis aci la biserica mării sale Izvorul Tămăduirii satu Domneștii de Jos și să se știe de Popa Costandin Bonteanu ot Domneștii de Jos am scris ca să să știe și cine va citi să nu mă puie în ponos că și eu sunt un păcătos iproci.

1817 Ghenar 8. Popa Costandin Bonteanu».

În josul paginii : «S-au cumpărat acest triod și s-au legat prin osirdia și cheltuiala cuviosului între arhimandriți chir Iosif și s-au dat din porunca preasfințitului părinte mitropolit Kiriu Kir Nectarie la biserica din satu (nu se spune numele satului).

Iosif Arhimandrit, 817 Decv. 17».

În partea stângă, în mijlocul aceleiași pagini :

«Anul 1840 în ziua de sfântul Gligore Ghenare 25 zile și s-au luat cheile și argintăriile sfintei biserici de dumnealui stolnicu Ghienache (?) îngrijitorul moșiei mării sale lui Vodă Alexandru Ghica Voivodu și s-au dat la leatu 1841 în ziua de Florii dar argintăriile nu mi s-au dat de am cumpărat de sticlă».

Pe spatele acestei file, însemnări din rugăciune de «Popa Dinu».

Pe o foaie albă, lipită de coperta de lemn din față : Această sfântă carte ce să chiamă minei iaste a sfintei ... mahalaoua Vi ... și unde să prăznuește hramul erarh ... (și cine) s-ar ispiti (s-o) instreineze să fie legat de ... și de la ...». De o altă mină mai nesigură : «Fraților grămăticilor sănătate Dumneavoastră. Să mă pomeniți și pre mine». Pe fila liberă de la începutul cărții — octoih tipărit la Rîmnic de episcopul Iosif al Argeșului, în anul 1811 : «Acest sfânt și dumnezeiesc Octoih să se știe că este cumpărat de luminatul și prea înălțatul domnul nostru Ioan Gheorghe Caragea Voevod în luna Domnului la anul dela Christos 1817 Noembrie 13».

«Popa Konstandin Bonteanu m-am piroforisit».

«Am scris să se știe și cine o citi să nu mă pună în ponos că și eu sînt un păcătos iproci 1817.

Popa Dinu Bonteanu ot Domneștii de Jos».

Pe o Psaltire tipărită la Buzău în 1835. Pe fila liberă de la începutul cărții :

«Pă această Psaltire am citit și eu cel mai jos iscălit cînd eram la părintele arhimandritul Climent Găiseanu și cine va citi mă va pomenii — Matei Bărbulescu 1848 Decembrie 23».

Al doilea exemplar din Octoihul tipărit la 1811, la Rîmnic : Pe fila liberă de la începutul cărții : «Acest sfânt octoih să să știe că este cumpărat de Caragea și l-am trimis aici la biserica Mării Sale Izvoru Tămăduirii ca să [fie] pentru slujba prioșilor la Satu Domneștii de Jos și ca să să știe 1817 Ghenarie 8. Popa Konstantin Bonteanu».

Pe dosul ultimei file tipărite, însemnarea :

«Spre știință am însemnat în dosul acestei cărți ce i să zice Octoih că în leatul cu numărul 1849 Noembrie în 15 zile într-o miercuri noaptea au dat zăpadă ca pă la glezna piciorului și au ținut pină la într-această vreme, s-au aflat și muscalii și turcii veniți atit în București cît să afla și prin țară împărțiți prin casele oamenilor și domn al țării rominești au fost dumnealui George Bibescu și l-au scos din scaun libertatea cu sila și apoi mai peste vreo cîtăva vreme au ales pă dumnealui domn al țării ruminești pă Barbu Dimitrie Știrbei Voevod iar mitropolit nu să afla într-această vreme fiind surghiunit de prinții atit rusești cît și turcești și pentru ca să fie spre credință celor ce vor citi am însemnat toate cu deamănuntul și cine să va întimpla de va citi această slovă scrisă de mine mai jos iscălitul să binevoiască de a pomenii Dumnezeu să-l ierte de toate păcatele lui rugîndu-l și pre milostivul Dumnezeu pentru sănătatea lor 1849 Noembrie 29 Preotul Hristea Bunescu ot satu Domneștii de Jos».

Antologhion tipărit de mitropolitul Veniamin la Iași în 1806 (fila ultimă) :

«Eu popa Dinu am slujit pină acum la sfînta biserică cu hramul Izvorul Tămăduirii și m-am făcut preot în anul 1817 luna lui Ianuarie 1 întii că m-au făcut măria sa Vodă Karagea și m-am așezat de am slujit pină la anul 1839 pină au venit Măria Sa Vodă Dimitrașcu Ghica Voevod și iar m-au așezat că s-au întimplat Dimitrașcu s-au învelit turla bisericii și a venit dumnealui stolnicul Enache ipistatul moșiei și au luat toate argintăriile sfîntei biserici și-au și închis-o și au șezut închisă un an și în anul 1840 în ziua de Florii mi s-au dat cheile ca să slujesc și slujesc și acum dar argintăriile nu mi s-au dat».

«Eu Ioan George Karagea am bine trimes acest minei la Sfînta și Dumnezeiasca biserică Izvorul Tămăduirii din satul Domneștii de Jos.

Popa Kostandin
și eu sînt un păcătos

Acest sfînt și Dumnezeiesc minei să se știe că este al Măriei sale Eu Ioan Gheorghie Caragea Voevod. Ileana, doamna mării sale și l-au trimis aici la biserica Izvorul Tămăduirii.

Popa Costandin ot satul Domnești».

(Pe verso) : «Să se știe de cînd s-au trăznit biserica Izvorul Tămăduirii la leat 1817 2 Mai.

Popa Costandin Bonteanu ot satu Domnești».

«Acest minei este al sfîntei biserici Izvorul Tămăduirii leat 1830. Ghenarie 1».

(Fila ultimă) : «Popa Ioan Bonteanu ot satul Domneștii de Jos».

(Coperta din față) : «Popa Dinu—Popa Dinu—Popa Dinu Bonteanu».

Pe fila albă dinaintea foii cu titlu :

«Această sfînt și dumnezeiasc minei să se știe că este dela Măria sa Vodă Caragea cumpărat și trimis aici la sfînta biserică Izvorul Tămă-

duirii la satul Domneștii de Jos și am scris eu popa Dinu și l-am primit de când s-au tirnosit biserica că m-au făcut și pă mine popă aici.

Popa Dinu 1817 Ghenarie 1».

Mai jos, pe aceeași filă :

«Să se știe de când m-au făcut Caragea Vodă popă la leat 1817 Februarie 6 și m-au rinduit la minăstirea din satul Domneștii de Jos cu popa Ion Ciocan tovarăș acesta.

Popa Dinu».

Pe dosul aceleiași file :

«Acest sfânt și Dumnezeiesc Minei să se știe că este cumpărat de Ioan Gheorghe Caragea Voevod să se știe de când au».

Cu altă mină :

«În știință să fie că de când m-am făcut eu cel de mai jos iscălit preot la satul Domneștii de jos la biserica cu hramul Isvorul Tămăduirii la acesi în anul 1843 Noembrie 20 și sint tovarăș la această Sfintă biserică cu părintele popa Constandin Bonteanu ce l-am găsit și aici într-acest sat».

«Jordan Hristache ot satul Clinceni».

Penticostar tipărit la tipografia Mitropoliei din București în anul 1800.

Pe fila liberă dinaintea foii de titlu :

«Acest sfânt și dumnezeiesc Penticostar să se știe că este cumpărat și trimis la slinta și dumnezeiască biserică hramul Isvorul Tămăduirii de luminatul și prea înălțatul domnul nostru Eu Ioan Gheorghe Caragea Voevod și Ileana doamna lui Dumnezeu să le primească și este biserica Măriei Sale 1817.

Popa Costandin Bonteanu am scris ca să se știe și cine o citi să nu mă pue în ponos că și eu sunt un păcătos iproci 1817 Ghenar 8».

Apostol tipărit la Blaj în anul 1814. Însemnare pe foaia albă dinaintea filei cu titlul :

«Acest sfânt și dumnezeesc apostol să să știe că este cumpărat de luminatu și prea înălțatul Domnul nostru eu (sic) Ioan Gheorghe Caragea Voevod și Ileana Doamna lui, la anu dela Hs. 1817. Și l-au dat aici la mănăstirea mării sale unde să prăznueste hramul Izvorul Tămăduirii.

Popa Ioan Costandin Bonteanu».

Pe dosul copertei din față a unui *Ceaslov*, fără foaia de titlu, însemnare cu literele alfabetului de tranziție :

«Acest ceaslov este al sfintei biserici ce să chiamă cu hramu Izvoru Tămăduirii ce să prăznueste în săptămîna luminată după Paște. S-au însemnat la văleat Ghenare 17 în ziua de sfîntu Antone. Preotu Costandin».

În josul filelor prime dintr-un *Triod*, fără foaie de titlu, sint înșirate 10 nume de bărbați cu soțiile lor, din care se mai pot citi următoarele : 1. ... ; 2. ... «cu soția sa Maria ; 3. Clămon cu ... ; 4. Alixandru Grecu cu soția sa Stana ; 5. Nicolae Grecu cu soția sa Ioana ; 6. Dumitru Roman cu soția ... ; 7. Dumitru Ștefan cu soția sa Ioana ; 8. Alimon Ștefan cu soția sa Ana ; 9. Ioaneș Toma să vetre (?) cu soția ; 10. Oprea Chirtovăț cu soția sa Stana».

Pe dosul ultimei file : «Popa Costandin Bonteanu».

Pe fila ultimă a *Octoihului* tipărit în 1811, de față, este scris troparul hramului, cu însemnarea «pe glasul 2», iar în verso : «troparu glas 4».

Pe fila liberă din față : «Spre știință să fie că acest octoih este al sfinței biserici cu hramul Izvorul Tămăduirii cumpărat de Ioan... Karagea Voevod dela anu 1817. Preot Costandin».

Mai jos : «În știință să fie că acest octoih este pă glasurile adică dela al patrulea glas și pină la al cincilea glas și cu slujba sfinței biserici... toată săptămîna de-a rîndul și cu ... glasuri sfîrșind Duminecă cu totu».

Pe fila albă de la începutul unei *Psaltiri*, tipărită la Buzău în 1835, însemnarea : «Pă această psaltire am citit și eu cel mai jos iscălit cînd eram la părintele arhimandritu Climent Găiseanu și cine va citi mă va pomeni. Matei Bărbulescu 848 Dichemv. 23».

Biserica din Domnești, raionul Domnești, cu hramul Izvorul Tămăduirii.

O cruce de piatră, cu inscripția în relief, fixată în pridvor, în soclu, între cele două coloane din latura de vest, spre Sud.

Din cauza semnelor de prescurtare și mai ales a unor litere, cuvintele care reprezintă nume de persoane se întregesc greu :

« **АНТРС** » (*Antru*) pare a fi prescurtarea și coruperea cuvîntului Alexandru; « **АНТСЕ** » ar putea fi Anastase; « **ТКТИ** » (Tache) s-ar putea să rezume trunchiat și prescurtat numele Constantin, deși la această vreme, se pronunța ca și azi în vorbirea obișnuită : Costandin ; « **АЕСН** » ; « **(РКА)** » (Reca) = Raluca ; « **ЗХРА** » = Zaharia ; « **(ТРАНИЦА)** » = Tarsița ; « **(А)ЛКЕДР** » (A)lkedr = Alexandru ; « **(ДМТРС)** » = (Dmtru) = Dumitru ; « **(ВСЛЕ)** » (Vsle) = Vasile ; « **(ІАРЕ)** » = Ianuarie. 1826».

Din însemnările aflate în cărțile vechi ale bisericii din Domneștii de Jos, rezultă că biserica este ctitorie a lui Gheorghe Caragea și a soției sale.

Dintr-o însemnare mai tîrzie a preotului Georgescu, rezultă că familia domnitorului Caragea a donat cărți și bisericii din comuna Domneștii de Sus.

Șirul preoților care au slujit la această biserică între anii 1817-1851, poate fi stabilit cu ajutorul însemnărilor pe care unii din ei le-au lăsat pe cărțile de ritual.

Ei sînt următorii : Costandin Bonteanu și Ion Ciocan în 1817. La 1843, un preot nou venit aici, Iordan Hristache, arată că el agăsit aci pe preotul Constantin Bonteanu. Ei sînt amintiți de pisană din față, sub numele : Dinu, Constantin și Hristea. Ordinea strictă însă, cred că este aceasta : Ion Ciocan și Constantin (Dinu) Bonteanu, (1817); Hristea Bunescu, 1843, pînă după 1851. La 1822, aflăm pe preotul Dumitru Rădulescu.

În timpul de față păstorește preotul Emanoil Hodrea, protoiereul raionului Domnești.

Biserica Cuvioasa Paraschiva din Domnești de Sus, raionul Domnești.

Are formă de navă și aparține sfârșitului veacului XVIII. Cîndva, pe la finele secolului XIX, i s-au mărit ferestrele, din care pricină, brîul în relief care înconjură biserica, a fost întrerupt în dreptul ferestrelor, dăunînd prin aceasta, din punct de vedere estetic, înfățișării exterioare.

Biserica este împărțită în patru compartimente, începînd cu altarul, de formă poligonală în afară, rotundă înlăuntru, și acoperit cu o boltă cilindrică mai scundă. Părțile laterale care se leagă de naos sînt mai retrase în exterior.

Timpla este de lemn. Frizele despărțitoare dintre icoane sînt sculptate à jour. Icoanele au fost în parte înlocuite, în parte date cu ulei, din care pricină și aspectul interiorului suferă.

Naosul are formă dreptunghiulară, este acoperit cu o calotă sprijinită pe patru arcuri, avînd între ele patru pandantivi, și se desparte de pronaos printr-un zid gros de cărămidă, în care este prevăzută o intrare largă. Lumina pătrunde prin patru ferestre așezate cîte două în cele două ziduri laterale.

Pronaosul este acoperit cu o boltă cilindrică longitudinală.

Pridvorul, sprijinit pe 10 coloane de cărămidă de formă prizmatică, cu laturi neegale la suprafață, este acoperit cu o boltă cilindrică transversală.

Pictura în frescă, datînd de la sfîrșitul secolului XVIII, a fost curățită de stratul de ulei în 1938.

Pe zidul de vest al pronaosului, spre colțul de sud, este zugrăvit tabloul votiv și cuprinde chipurile ctitorilor. Biserica este înfățișată în forma actuală, fără turlă, pe care au adăugat-o ulterior. Numele ctitorilor, îmbrăcați în costumele vremii, sînt redade de inscripțiile din partea de deasupra chipurilor: «Jupan Petru sluger, i jupanița ego Ancuța».

Spre latura de nord, pe același perete, se află zugrăvite chipurile altor ctitori din familie, însoțite de inscripții: «Jupan Matei vel ban snă (fiul lui) Petru Sluger i jupanița ego Păuna».

Decorația exterioară este realizată dintr-un brîu în relief, care a fost tăiat cînd s-au mărit ferestrele și care împarte exteriorul în două zone. Partea inferioară simplă, fără nici o împodobire, partea superioară împodobită cu panouri marcate prin ciubuce în relief, de formă rotundă spre partea de sus, se realizează pe brîul median.

Inscripții: pe un potir de argint: «Radu, Costandin, Marica, Mariia, Balașa cu tot neamul lor. † Răducan Filipescu, Aleco Ele(n)co, Grigori Costache 1792».

Pe dosul unui disc de argint: «† Radul Filipescu, Maria, Costandin Filipescu, cu tot neamul lor».

Pe o cădelniță de argint, inscripția cursivă: «Donată de Institutul Providența 1896».

Insemnări. Pe un tipic bisericesc, pe foaia albă din față: «Spre știință. Cititorilor veți ști că pe anul 1877 și 1878 au fost un mare rebelu cu Turcia, Rusia și cu România. Veți ști că și subsemnatul am luat parte

în acest resbel împrejurul Plevnei și la Vidin și prin Munții Balcani, asupra orașului Beligradicu.

Nastase fiu al preotului Matache duhovnicu (sic), care am venit la această sfântă biserică ca paracliser».

Pe dosul aceleiași file : «1894 Decembrie 18. Am venit ca preot la această sfântă biserică și în ziua de 28 am fost instalat de protoereul C. Dumitrescu. Spre ținere de minte am scris aci. Pr. C. Andreescu».

Pe altă filă : «Anul 1894, luna Decembrie 18, am cerut să fiu transferat la această sfântă biserică și am avut deplină voință de sus a mă transfera din com Priseceni-Buturugeni, unde cu puterea și voința Celui Prea Înalt am servit din anul 1884 și pînă în anul 1894, anul transferării mele aci, unde am fost instalat, de părintele protoereu C. Dumitrescu, dîndu-mi în primire toate obiectele după inventar. Și spre ținere de minte am semnat aci. Paroh pr. Georgescu».

La pagina 209 : «Cititorilor, Veți ști că acest sfînt Gheorghe în anul 1888 au fost în Simbăta cea mare a Paștelui în acest an și în această lună s-au făcut anume care nu știu dacă au mai fost toți țărani din toată țara, s-au răscolat asupra proprietarilor și arendașilor care parte din ei, au fost omoriți, spărgîndu-le magaziiile cu porumb și grîu și mai multe case dărîmate pînă la pămînt. Iar în curtea Str. Gh. Mavrache au fost bieții țărani bătuiți cu curele la spate pînă a-i face numai sînge, țărani bătuiți în această curte au (fost) aduși din toate părțile. Nastase Popescu».

La sfîrșit, pe foaia albă : «Anunțiu. În anul 1888, luna Aprilie în 3 și pînă la 17 Iunie s-au revoltat țărani asupra proprietarilor și arendașilor unde în multe părți le-au dărîmat casele și le-au pus foc și magaziiile cu bucate au fost sparte și bucatele luate. Pentru această revoltă țărani au fost bătuiți cumplit de armata noastră. Nastase Popescu».

Pe penultima foaie : «La 1875 au fost foamete și la 1866, iar foamete în toata țara romînească ... și am scris eu dascălul bisericii ca să ție minte cu care ne-am hrănit rău, dar Dumnezeu nu ne-a lăsat».

Pe o Evanghelie grecească din 1811, de la Veneția, însemnare pe fila albă de la sfîrșit : «În anul 1907 a fost o iernă nemaipomenită și de cei mai bătrîni oameni. Zăpada a fost 6 palme de mare, care credea că va fi un an abondent, însă a fost un an cu totul sec, încît grîul l-a luat Dumnezeu după topirea zăpezii nu s-a mai văzut nici fir de grîu, rămînînd locul cu pîrlog, cum a fost în timpul lui Iosif în Egipt. 1907 Pr. Georgescu».

În altă parte : «Această sf. evanghelie este donată bisericii Domneștii de Sus, de unul din membrii familiei domnești a lui G. Ion Caragea la 1811. Pr. Georgescu».

Prof. VICTOR BRĂTULESCU

O INFLUENȚĂ PALAMITĂ IN ICONOGRAFIA RUSĂ

După marea biruință repurtată de Dimitrie Donscoi asupra tătarilor, pe câmpul de la Culicovo, la 8 septembrie 1380, pe lângă imensa ușurare încercată de poporul rus scăpat, în sfârșit, de urgia tătărească, se constată și un mare avânt al artei religioase, și un mare progres în arta decorativă bisericească, în special în iconografie, care se dezvoltă de aci înainte pe o linie națională, nealterându-și totuși esența tradițională ortodoxă și bizantină, ci găsind doar o nouă interpretare. În această epocă de zbucium, când poporul rus își încheagă un stat național, sub presiunea asupririi tătărești, spiritul artistic al poporului mocnește ca un cărbune sub spuză, pentru a se dezvolta temeinic atunci când condițiile devin prielnice.

Printre marii meșteri iconari care au înrumusețat sfințele și mărețele lăcașuri din acea vreme, se disting în special monahii Pahomie Nerejtschii († 1384), arhimandritul Teodor din Rostov († 1394), care a fost unul din ucenicii Sfântului Serghie din Radonej, Epifanie cel Înțelept, întemeietorul mănăstirii de lângă Vologda, Dionisie († 1437), monahii Teofan, Prohor și Nicon, Daniil Ciornii (cel negru) și ucenicul său, vestitul Andrei Rubliov, monahul de la lavra Troița Serghievșcaia, de la Zagorsk, lângă Moscova.

De la nașterea acestui mare artist, pictor iconar și smerit monah, care timp de 30 de ani a păstrat votul tăcerii, au trecut 600 de ani. Biserica Rusă și cercurile artistice din U.R.S.S., comemorează pe Andrei Rubliov ca pe un mare pictor ce s-a bucurat încă din viață, de o glorie legendară.

Despre Andrei Rubliov au rămas puține date biografice. Se știe că s-a născut în jurul anului 1360 și că a intrat în monahism la lavra Sf. Treimi-Serghievșcaia, din apropierea Moscovei. Letopisetul îl menționează pentru prima dată la 1405, când se spune că monahul Andrei a lucrat, împreună cu meșterul iconar Teofan Grecul, la renovarea bisericii Buna Vestire, din incinta castelului marelui cneaz. Acest Teofan, dacă nu i-a fost meșter, cel puțin a putut să-l îndrumeze spre un stil propriu, care i-a adus lui Andrei o faimă încă necunoscută altor artiști ai vremii sale. Sinodul Bisericii Ruse, ținut la Moscova în 1551, sub «marele întregitor al pământului rus», țarul Ivan cel Groaznic, sinod cunoscut sub numele de «Stoglavii», adică sinodul celor 100 de capitole, care cuprindeau hotărârile luate

în diferite domenii ale treburilor bisericești, l-a dat pe Rubliov drept un îndreptar pe care trebuiau să-l aibă în vedere pictorii bisericești. Sinodul declară că icoanele să se «scrie», adică să se picteze după chip, asemănare și conținut, potrivit imaginilor înfățișate de cele mai bune și vechi icoane. «Se cuvine ca pictorii de icoane să lucreze după modelul vechilor icoane, așa cum le-a lucrat Andrei Rublov și alți vestiți pictori de icoane».

Datorită acestei comemorări oficiale, Rubliov este considerat printre promotorii artei religioase din secolele XV-XVI.

Cînd Andrei Rubliov a intrat în monahism, lavra Sf. Treime-Serghiev-scaia era cîrmuită de prea cuviosul Nikon, urmașul Sfîntului Serghie din Radonej. De la Zagorsk, Andrei vine la Moscova, într-o mînaștire condusă de prea cuviosul Andronic, un alt ucenic al Sfîntului Serghie. mînaștire înființată în 1360 și care ținea încă de lavra Sf. Treime. Sta-rețul Andronic a fost un bun sfătuitor și îndrumător duhovnicesc al tîna-rului monah Andrei, tot așa cum Daniil Ciornîi i-a fost un maestru în arta picturii religioase. Letopisețul, menționînd prietenia ce-i lega pe cei doi monahi — Daniil și Andrei — spune că ei au lucrat la catedrala Uspenia (Adormirea Maicii Domnului) din Vladimir, care «a avut de meșteri pe Daniil iconarul și pe Andrei Rubliov».

O altă mențiune contemporană a aprecierii deosebite de care se bucura Rubliov în viață, este aceea a biografului Sfîntului Serghie din Radonej, care scrie: «Andrei era un pictor iconar vestit, întrecîndu-i pe toți cu adîncă lui înțelepciune și bucurîndu-se de o căruntețe cinstită». Pe codicele de la Klințovsc, se află de asemenea o glosă care precizează că: «Prea Cuviosul Andrei, pictor iconar din Radonej, după pronume Rubliov, a pictat unele sfinte icoane foarte reușite și mult prea frumoase».

Printre lucrările lui Rubliov se cunosc astăzi cronologic, frescele din catedrala Buna Vestire din Kremlin, la care a lucrat în 1405 cu Teofan Grecul și Teodor din Gorodeț. În 1408, lucrează cu maestrul său, Daniil cel Negru, la pictarea catedralei Adormirea Maicii Domnului din Vladimir. Între 1408-1425, a lucrat la catedrala Adormirea Maicii Domnului din Zvenigorod și la mînaștirea Sf. Chiril de la Lacul Alb, de lângă Novgorod. În 1425, Rubliov și Daniil se apucă să picteze mînaștirea Sf. Sergiu din Zagorsk. Picturile murale ale acestui străvechi lăcaș nu s-au mai păstrat. S-a identificat doar ca original rubliovian un iconostas, model de compoziție și unitate decorativă. Ultima lucrare a lui Rubliov o constituie frescele catedralei Sf. Andronic din Moscova, astăzi dispărute în urma refacerilor ulterioare.

Andrei Rubliov a trecut către Domnul la anul 1430 și a fost înmormîntat la mînaștirea Sf. Andronic din Moscova, cu hramul Mîntuitorului, pe care mînaștirea a înfrumusețat-o cu arta sa.

Deși celebru încă din viață, cînd icoanele lui se vindeau cu preț mare și erau considerate ca odoare, fiind păstrate cu multă grijă, totuși, pînă la 1920, nu era cunoscută ca operă incontestabilă a sa decît icoana Sf. Treime din mînaștirea Sf. Treime și Sf. Sergiu, de la Zagorsk. Astăzi, la Galeriile Tretiakov din Moscova, în secția de artă veche rusă, icoana Sfin-

tei Treimi poate fi văzută, împreună cu 27 icoane ale lui Rubliov, descoperite și identificate ulterior, în satul Vasilievskoie, precum și alte trei icoane de la Zvenigorod, printre care icoana Sfântului Arhanghel Mihail.

Singura icoană cunoscută ca fiind cu siguranță a lui Andrei Rubliov, a nune icoana Sfintei Treimi din mănăstirea Sf. Sergiu din Zagorsk, ferecată în aur și bătută în pietre prețioase de țarul Boris Gudunov, a fost luată în 1904 la Moscova, de Societatea Arheologică Rusă, pentru a fi restaurată. De sub haina de metal nu se vedeau decît figurile, mîinile și picioarele celor trei persoane ale Sfintei Treimi, așezate la masă sub stejarul din Mamvre. Restauratorii au constatat cu stupefacție că icoana era acoperită cu alte trei straturi de pictură, ultimul datînd din secolul XIX. De sub cel de al treilea strat, opera marelui iconar apare în toată splendoarea ei și legenda seculară a talentului acestui pictor putea fi verificată. Pictorul Igor Grabar scria că: «impresia produsă de această descoperire a lui Rubliov a fost uluitoare pentru artiștii și erudiții timpului. Un adevărat pelerinaj s-a pornit să vadă «Treimea». Toți și-au dat seama că se aflau în fața unei capodopere și că un nou capitol se deschidea în istoria picturii ruse. Prin perfecția ei, icoana izbea pe toți cei ce o priveau. Rădăcinile ei genealogice rămîneau însă o enigmă și această operă părea un fenomen cu totul izolat al epocii care a produs-o»¹.

După această descoperire, s-a început o adevărată campanie de restaurare a icoanelor din colecțiile particulare, putîndu-se astfel pregăti în 1913, la Moscova, o expoziție de veche pictură rusă, expunîndu-se sute de icoane din secolele XIII-XVII. Cu această ocazie, a devenit clar pentru cercetătorul atent că iconarii ruși au avut înaintea lor o vastă perspectivă istorică. Ei nu se mărgineau la simpla imitare a modelelor bizantine, ci manifestau o caracteristică națională, cu nuanțe diferite, după directivele școlilor în care erau lucrute, ca cele de la Novgorod, Pskov, Suzdal, Tver, Iaroslav, Moscova, — școli ale căror tendințe erau diverse, însă care, toate la un loc, constituiau un curent unitar.

În 1918, icoana Sfintei Treimi a lui Andrei Rubliov a fost restaurată definitiv, în atelierelor naționale nou înființate, fiind expusă în 1920, după doi ani de lucru, cu mai multe icoane vechi, descoperite și refăcute, cum este Sfînta Fecioară din Vladimir, icoană din secolul XII și un Deisis din catedrala Buna Vestire din Kremlin, opera lui Rubliov și a lui Daniil cel Negru, cu figura centrală a Mîntuitorului înconjurată de Sfînta Fecioară, Sfîntul Ioan Botezătorul, de îngeri și sfinți. Ulterior, s-au descoperit și frescele din mănăstirea Adormirea Maicii Domnului de la Vladimir, care reprezintă Judecata din Urmă, Procesiunea dreptilor în rai, Sînul lui Avraam și alte grupuri de sfinți și sfînte.

Icoana Sfântului Arhanghel Mihail de la Zvenigorod reprezintă pe un tînăr, cu fața spre dreapta și capul ușor inclinat. Mîinile și fața exprimă voință și o invocare. Părul, bogat ondulat, este strîns de o panglică albastră. Gîtul este desfăcut, ieșind dintr-o cămașă albă. Poartă un pieptar albastru și un felon purpuriu, dintr-o țesătură ușoară de in sau cînepă.

1. Nicolae Kuzmin, *Andrei Rubliov*, în «Oeuvres et Opinions», nr. 8, 1960.

Aripile din penaj auriu, puternice, sînt desfăcute. Coloritul icoanei este excepțional de viu și arată un maestru stăpîn pe tehnica armonizării culorilor și pe valoarea variației tonurilor.

Mîntuitorul, din altă frescă, este înconjurat de serafimi, șezînd în jilț, binecuvîntînd cu dreapta și ținînd în stînga Sfînta Evanghelie. Scena este încadrată într-un medalion cu fond închis, din care se desprind serafimii, în linii luminoase. Deosebit de impresionantă este și fresca Spălării picioarelor, pe fețele apostolilor putîndu-se citi resemnarea, dar și ascultarea și teama. Profilurile sînt măiestrit desemnate. În fresca Judecata din urmă, din catedrala Adormirii de la Vladimir, Sfîntul Apostol Petru apare sub chipul blajin al unui țăran rus, comparat cu țăranul Platon Karataiev din romanul lui L. Tolstoi, Război și Pace. Fața sfîntului apostol este rotundă, barba scurtă, părul rețezat pe frunte, ușor ondulat. Ochii în special, rețin admirația privitorului, prin expresia lor de transfigurare.

În icoana Sfintei Treimi, cele trei personaje sînt așezate, țin aripile desfășurate, iar poziția figurilor este de trei sferturi. Capetele sînt ușor înclinate și toată scena este de o negrăită interiorizare. Cei trei oaspeți ai lui Avraam nu ating mîncarea. Au stat de vorbă și acum meditează, așezați pe un pat care servește și de masă. Între ei se află un blid și o cupă mare, cu picior, în formă de vază, pusă dinainte de gazdă. Scena e dominată de o atmosferă de calm, pace și armonie. Privirile personajelor par ațintite spre interior, iar gesturile lor arată seninătatea cu care au dus dialogurile. Ei au înțeles parcă îndoielile Sarei și meditează, credința puternică a lui Avraam luminîndu-i.

Frumusețea figurilor este scoasă în evidență de coloritul strălucitor al veșmintelor. Costumele sînt colorate în albastru deschis, roșu vișiniu, verde stîns și mov trandafiriu. Aripile sînt aurii și portocalii. Stejarul sub care este ridicat cortul este pictat într-un verde măsliniu. Toate culorile sînt armonice. Fondul auriu este de un efect plăcut, conturînd azurul veșmintelor. Un contrast puternic îl sugerează albul feței de masă și roșul vișiniu al tunicii personajului central, realizate cu o mare siguranță de penel. Siluetele sînt precise și acordul culorilor deplin realizat. Icoana Sfintei Treimi, odată restaurată, a răsturnat definitiv formula vagă, tradițională a «picturii în fum», care se credea că a fost maniera preferată a acestui pictor.

Din studiul operelor descoperite după 1920 și restaurate, ale pictorului Andrei Rubliov, se constată că iconarii ruși, deși nu se îndepărtau de canoanele iconografiei bizantine, aveau totuși o tehnică independentă. Plasarea figurilor în cadrul icoanei era dispusă în mod cu totul original. În icoana Sfintei Treimi a lui Rubliov, de exemplu, nu mai apare Avraam, ca în icoanele bizantine cu același subiect. Nu mai apare nici Sara și nici sacrificiul junicei, a caprei și porumbeilor, adus de Avraam Domnului, la vestea că el, la vîrsta de 99 ani și Sara la 90 de ani, vor naște fiu, pe Isaac.

Icoana lui Rubliov prezintă un acord hotărît al culorilor, ritm și compoziție, dar mai ales un remarcabil patos al imaginației. Icoanele lui Andrei Rubliov, cum spune Andrei Kuzmin în articolul citat, repre-

zintă trăsătura caracteristică a unui popor martir, torturat de războaie, epidemii de ciumă, împilare tătarească. Sfânta Treime din Zagorsk arată însă visul de fericire al poporului rus, nădejdea lui nestrămutată în mîntuirea care se apropie. Nu se văd în aceste icoane figuri hieratice, detașate de tot ce este pămîntesc și omenesc, cum este de pildă icoana făcătoare de minuni a Sfintei Fecioare cu Pruncul, din aceeași epocă, dăruită de împăratul bizantin Ioan Paleologul lui Alexandru cel Bun și allată în prezent la minăstirea Neamț.

Andrei Rubliov a pictat icoana Sfintei Treimi pentru minăstirea sa de metanie, în cinstea Sfîntului Serghie, cum spune hagiograful Sfîntului Nikon. Autorul ei a concentrat în opera sa tot sensul dogmatic care reiese din pasajul respectiv biblic (Facere XVIII, 1-19).

Icoanele lui Rubliov, apreciate mult, încă din timpul vieții pictorului au fost considerate de poporul rus ca o culme a vechii plastice slave; din punctul de vedere al plasticei bisericești, Rubliov reprezintă un îndrumător și un șef de școală, așa cum Manoil Panselinos este pentru pictura bisericească atonită. Nu numai tehnica sa magistrală, dar și evlavia cu care aborda subiectele tratate, competența lui dogmatică și spiritul profund biblic în care își realiza operele îl fac pe Rubliov un reformator de seamă al picturii bisericești ruse. Pictorii religioși ruși din ultimul secol îi datorează mult lui Andrei Rubliov. Nume ca: Ivanov, Vrubel, Vasnețov, Repin, Cristeacov și Serov, ale căror opere împodobesc multe lăcașuri ruse, au dus arta maestrului pe culmi de perfecțiune.

Izvorul artistic al lui Rubliov, care i-a înlesnit opere atît de izbutite și care, grație adîncii competențe a savanților ruși, au putut fi restaurate, a fost fără îndoială credința lui fierbinte și cunoașterea aprofundată a scrierilor ascetice ale Sfîntilor Părinți și ale scriitorilor bisericești de mai tîrziu. Este stabilită informația biografică privind votul tăcerii pe care și-l impune cuviosul Andrei, de la 1398 pînă la sfîrșitul vieții sale, adică tocmai în perioada realizării operei sale artistice. Pregătirea spirituală intensă a iconarilor și zugravilor bisericești este bine cunoscută în Biserica Ortodoxă, care a și canonizat mulți dintre artiștii vizonarii, ale căror opere plastice sînt totodată adevărate teologhisiri. Contemplînd prototipul spiritual pe care îl fixăm în elemente vizibile, prin substanța culorilor pe pînză, lemn sau zidul bisericilor, pregătiți îndelung trupește și sufletește, ei zugrăvesc cu mijloace materiale, imagini desprinsе din lumea de dincolo de zarea luminii noastre. Icoanele lui Andrei Rubliov, care a atacat subiecte teologice de cea mai înaltă esență dogmatică, nu numai că redau sfințenia unor figuri cu totul izolate de lume, dar dovedesc și un nivel superior de viață ascetică a autorului.

În Revista Patriarhiei din Moscova², doi autori, A. Vasiliev și A. Ostapov, arată influența exercitată asupra lui Rubliov de gîndirea și practica misticii Sf. Grigorie Palama, episcopul Salonicului, care a avut o înfiurire atît de profundă asupra monahismului atonit. Cuviosul Andrei, care s-a născut în anul morții Sfîntului Grigore Palama (1359), sau nu

2. Revista Patriarhiei din Moscova, nr. 10/1960, p. 33-44; nr. 11/1960, p. 22-29.

cu mult mai tirziu, a vizitat probabil Sfântul Munte Athos, în Irageda sa tinerețe și a cunoscut acolo ideile și stilul de viață monahală palamită, care l-au condus la cunoașterea multor taine dumnezeiești, pe calea rugăciunii și a contemplației. De la Athos a venit el, poate cu Teofan Grecul, monahul iconar cu care a pictat atâtea lăcașuri și de la care se presupune că a învățat pictura. Aceste date stau la baza constatărilor că plastica cviosului Andrei a fost puternic influențată de curentul palamit, în plină înflorire pe vremea sa. Ascetica Sfântului Grigore Palama și a celorlalți isihasți a fost o sursă vie și fecundă de inspirație pentru plastica rublioviană și factorul determinant în alegerea culorilor.

Ierarhia Bisericii Ruse de la mijlocul veacului XIV nu era străină de dezvoltarea acestui curent palamit. Teologii și ierarhii ruși au cunoscut bine disputa dintre Sfântul Grigore Palama și detractorii săi, Varlaam și Achindin, care a dus la sinodul de la Constantinopol, din 1347, unde punctul lor de vedere a fost respins. Sfântul Alexei, mitropolitul Moscovei, vizitează Constantinopolul puțin timp după ținerea sinodului și a putut lua cunoștință pe larg de ascetica palamită. Două-trei decenii mai tirziu și ținărul monah Rubliov a putut lua cunoștință, studia și aprofunda scrierile palamite, fie la Athos, fie în liniștea chiliei sale de la lavra Sfântului Serghie.

Punctul central al teologhisirii Sfântului Grigore Palama a fost Lumina taborică, pe care privind-o Apostolii, potrivit făgăduinței Mîntuitorului, ei au văzut însăși împărăția lui Dumnezeu. Această lumină necreată, văzută de sfinții apostoli pe muntele Taborului și în alte împrejurări relatate de cărțile Vechiului Testament și de Sfînta Evanghelie, de Sfîntul Apostol Pavel pe drumul Damascului, a fost revelația strălucitoare a însăși dumnezeirii Mîntuitorului. Sfîntul Grigore Palama și isihasții atoniți antemergători, și-au țesut învățătura lor pe această descoperire, Lumina Taborică, accesibilă numai acelor ființe îmbunătățite care, prin viața lor absolut curată, prin desmărginirea spiritului lor din condițiile leștului trupesc, prin post, rugăciune și efort contemplativ, se pot înălța la Hristos și cu El împreună, să contemple minunea de pe Tabor, Lumina Taborică. Sfîntul Grigore al Salonicului vede posibilitatea apropierii omului de această lumină, intrînd prin taina sfîntului botez în sînul Bisericii, ducînd o viață potrivită poruncilor Mîntuitorului și prin nevoița biruinței patimilor care hărțuiesc trupul și sufletul credinciosului în drumul lui pe calea mîntuirii. Învățătura palamită pune accentul pe om, ca centru al Creațiunii, pe dualitatea trup-suflet, învățatură dezvoltată de Sfinții Părinți Grigore de Nazianz și Grigore de Nissa.

Această idee a omului — centru al Creațiunii — a fost prinsă cu măiestrie neîntrecută în icoanele lui Andrei Rubliov. Experiind viața ascetică și mistică, aplicată de Sfîntul Serghie în rînduiala obștească a lavrei sale, iconarul rus s-a apropiat de Lumina Taborică pe care a transpus-o plastic în operele sale. Autorii sus amintiți precizează chiar că: «în Cazanina asupra sfinților iconari» a lui Iosif Voloțki, se află mențiunea că, atît Andrei Rubliov, cît și Daniil Ciornii, obișnuiau ca în timpul liber și mai cu seamă în vremea Sfințelor Paști, ei, «șezînd în strănile lor, con-

templind sîntele icoane cu toată stăruința, se umpleau de lumină dumnezeiască și de negrăită bucurie». Este evident deci, că învățătura Sfîntului Grigore Palama și practicile isihaste au fost exersate de acești doi iconari, mai ales de cuviosul Andrei.

Icoana Schimbării la Față din catedrala Buna Vestire, de la Kremlin, este de asemenea o dovadă că pictorul era un adept al curentului palamit și isihast, prin culorile întrebunțate și prin evidențierea figurii centrale a Mîntuitorului. Lumina Taborică, energiile ce emană dintr-însa, îl urmăresc pe Rubliov în toate creațiile sale, cum se poate vedea în fragmentele restaurate din fresca Înfricoșatei Judecăți și în admirabila compoziție Procesiunea dreptilor în rai. Aici, predomina Lumina Taborică, simbolizînd ascensiunea omului către cunoașterea lui Dumnezeu.

Apogeul acestei atitudini contemplative, atît de izbitor realizată și artistic, îl atinge Andrei Rubliov în icoana Sfîntei Treimi, făcută în memoria fericitului ctitor al lavrei Trei Sfetitele de la Zagorsk, căreia el i-a închinat toată viața sa. În această icoană, realizată în tehnica inspirată a celui mai realist simbolism, admiri figurile centrale ale celor trei personaje, care îți impun totuși o idee puternică de unitate, Treime în Unime. Teofania de la Hebron nicicînd n-a fost mai izbutit realizată ca în icoana de la Zagorsk. Așa cum Avraam se adresa celor trei personaje prin cuvîntul: «Doamne!», tot așa și Rubliov, deși ne înfățișează trei imagini, le împletește într-un fior artistic unic, făcînd pe privitor să simtă și să cunoască Unimea în Treimea Ipostatică. El a izbutit să ilustreze cu artă și elocvență, demonstrația Sfîntului Ioan Damaschinul: «Cred într-un singur Dumnezeu, principiul unic al tuturor lucrurilor, fără de început, nezidit, nepieritor și nemuritor, veșnic și continuu dăinuiitor, neînțeles cu mîntea, necorporal, nevăzut, necircumscriș, fără de formă. Cred într-o ființă, superioară oricărei ființe, într-o Dumnezeire, mai presus de Dumnezeire, în trei ipostase: Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh. Numai pe aceasta o ador și numai acesteia îi aduc închinăciune de adorare. Mă închin unui singur Dumnezeu, unei singure Dumnezeiri, dar ador și treimea ipostaselor, pe Dumnezeu Tatăl, pe Dumnezeu Fiul întrupat și pe Dumnezeu Sfîntul Duh, nu pe trei Dumnezei, ci pe unul singur. Nu ador ipostasele despărțite, ci unite. Nu aduc trei închinăciuni, ci una, nu aduc închinăciune, în chip separat, fiecăreia dintre ipostase, ci aduc o singură închinăciune la un loc celor trei ipostase, ca unui singur Dumnezeu. Nu mă închin creaturii în locul Creatorului, ci mă închin Creatorului, care s-a lăsat creat la fel cu mine, care s-a coborît spre creatură, fără să se înjosească și fără să piardă ceva din ființa sa, ca să slăvească firea mea și să o facă părtaşă firii dumnezeiești. Închinîndu-mă împăratului și lui Dumnezeu, mă închin și purpurei corpului, nu ca unei haine, nici ca unei a patra persoane a Treimii — departe de mine gîndul acesta — ci ca uneia care a ajuns asemenea lui Dumnezeu și a rămas neschimbată prin ungerea consacării. Firea corpului n-a devenit Dumnezeire, ci după cum Cuvîntul, fără să se schimbe, a devenit trup, rămînînd ceea ce era mai înainte, tot astfel și

trupul a devenit Cuvîntul, nepierzînd nimic din ceea ce este, ci mai de grabă, identificînd-se cu Cuvîntul după ipostas»³.

Cei trei îngeri din icoană sînt pătrunși de o strălucire cerească. Privirea lor contemplează în depărtare forme imateriale. Ei înfățișează aici întreitile ipostase ale Sfintei Treimi, iar cercul ce-i înconjoară sugerează unitatea, nedespărțirea și veșnica lucrare împreună. «Simplitatea și lăconismul sînt genial împletite în această icoană, cu cele mai adînci învățături ale simbolismului ortodox».

Teofania de la stejarul din Mamvre în Hebron, aflată astăzi în incinta mînăstirii rusești a Sfîntului Ioan Botezătorul, a prilejuit cuviosului iconar Andrei Rubliov să dăruiască nu numai Ortodoxiei, dar plasticei universale, o operă de geniu, ajutat în realizarea ei nu numai de elementele materiale ale penelului și vopselelor, dar și de speculația teologică adîncă și trăirea în desăvîrșită spiritualitate creștină a învățaturii Sfîntului Grigore Palama, arhiepiscopul Salonicului, învățătură străbătută de razele eterne ale Luminii Taborice.

B. A. ALEXANDRU

---

3. Sf. Ioan Damaschin, *Cultul Sfințelor Icoane*, traducere de D. Fecioru, București, 1937, p. 104.

BISERICA BUCUR

DESCRIERE ȘI SCURT ISTORIC

Pe malul drept al Dîmboviței, acolo unde cursul ei străbate azi capătul bulevardului Mărășești, pe o movilă nu prea înaltă și cu o suprafață de mai puțin de 1.000 m. p., se înalță sfioasă dar demnă, bisericuța cunoscută bucureștenilor sub numele de «Biserica lui Bucur». Movila aceasta e îngrădită în patrat — mai mult se pare ca să fie susținută — de ziduri groase din granit, șisturi de ardezie și cărămidă, ce-i dau aspect de cetate medievală. Pe ea se află o grădină îngrijit plantată, cum s-ar spune un adevărat «colț de rai».

Biserica nu are enorie, e paraclis al Sîntei Arhiepiscopii a Bucureștilor. Este zilnic deschisă, de dimineța pînă seara; și se află mereu acolo unul din cei doi preoți ai ei, care după ce a săvîrșit slujba de dimineță sau de seară a zilei, își găsește totdeauna de lucru prin grădina plină de tot felul de copaci și arbuști: salcii plîngătoare și plopi, arțari și brazi, pruni japonezi, măslini sălbatici, vișini, caiși, ș.a.

Florile cresc aici din abundență, ca într-o adevărată «grădiniță a cerului». Trandafirii eleganți și parfumați nu se simt de loc stingheriți că în preajma lor izbutesc să înflorească și sfioase pădăii și nici criniși albi, suavi, sau cei roșii, trufași, nu se simt ofensați de vecinătatea crăitelor, margaretelor și altor floricele modeste.

În vîrfurile movilei, în mijlocul acestei bogate vegetații, apare pridvorul bisericii, la care se ajunge urcînd 27 de trepte de piatră.

«Iacă și faimoasa bisericuță... atît de cîntată, de vizitată și de discutată... de cînd învățații începură să studieze izvoarele istoriei Bucureștilor» — vom exclama și noi, repetînd cuvintele profesorului Gr. I. Ionescu-Gion¹, atunci cînd vom pași pe aceste trepte.

Trecătorii se opresc și o admiră: «asta-i biserică lui Bucur Ciobanu, cel care a întemeiat orașul București» — se simte cîte unul obligat să lămurească pe alții mai neștiutori! Sau: «asta-i cea mai veche biserică din București, pe aici și-a păscut Bucur turmele»; «aici e leagănul ora-

1. Gr. Ionescu-Gion, *Istoria Bucureștilor*, ed. Municipiului București, 1939, pag. 76.

șului, de aici a pornit de s-a întins orașul pînă ce a ajuns țîrg, cetate...» și cite și mai cite afirmații de felul acesta, izvorite toate dintr-o sinceră dorință de a nu lăsa să se uite partea de adevăr pe care legenda totuși îl conține: *un Bucur a întemeiat așezarea Bucureștilor* și tot el trebuie să fi înălțat și lăcaș de închinare acestei așezări.

Au trecut veacuri de cînd tradiția orală înlocuiește lipsa unor dovezi sigure referitoare la data zidirii și la ctitorul acestui sfînt locaș, dar ea stăruie și azi tot atît de vie ca și în trecutul îndepărtat, stăruie în amintirea bucureștenilor, care se descoperă cu evlavie în fața bisericuții din vîrfurile movilei, unde a fost ridicat cîndva cel dintîi altar creștin pe meștegurile moșiei lui Bucur.

Străinii o vizitează cu deosebită curiozitate²; voiesc să asculte legenda cu ciobanul și rămîn impresionați de taina în care e învăluită originea ei. Cei mai mulți nu se miră deloc că istoria nu are încă date precise referitoare la vechimea ei. Mai mult, rectorul Universității din Berlin (R. D. G.), care a vizitat-o în anul 1957, după ce a găsit în arhitectura³ ei mulă asemănare cu bisericuțele protestante din munții Germaniei, a fost de părere că așa-i stă bine unui altar modest și străvechi: să-i fie trecutul învăluit în mister.

Credincioșii o prețuiesc, o iubesc și o cercetează cu multă evlavie. Ei vin de la mari depărtări, mai cu seamă în ultimul timp, de cînd s-au convins că nu-i vor găsi porțița închisă decît odată cu lăsarea nopții, fie vara, pe căldurile cele mari, fie iarna, pe ger sau viscoaleală.

Acest fel de a aprecia biserica lui Bucur, interesul mereu sporit pe care i-l arată bucureștenii și lipsa de date pozitive cu privire la trecutul ei îndepărtat, precum și controversele, sau mai bine zis, feluritele contestări ale vechimei ei, toate acestea la un loc ne-au determinat să-i cercetăm și noi trecutul, ca să facem poate un pas înainte, pe drumul acestor cercetări, căci cele de pînă acum ni s-au părut a nu fi fost ajunse pînă la capăt, după cum nici materialul în plus cu care venim nu constituie ultimul cuvînt în cazul dat.

Să vedem așadar, mai întii, ce spun istoricii de pînă acum despre vechimea și originea acestei bisericuțe.

*

«Am citit — spune profesorul Ionescu-Gion⁴ — 32 de condice la Arhivele Statului și la Academie și am citit 5000 de documente tot într-aceste două depozite, în care se păstrează faptele adevărate ale trecutului nostru, — și cu toate aceste citiri, n-am dat peste un singur act care să vorbească de biserica lui Bucur, rezidită de Mircea cel Bătrîn».

La fel vorbesc și cercetătorii de mai tîrziu. Aproape toți înclină să creadă că biserica Bucur a fost zidită în jurul anului 1743. Într-adevăr, cărămizi găsite acolo la sfîrșitul secolului trecut, poartă această dată.

2. Numai în cursul anului 1957 a fost vizitată de aproape 8.000 de oaspeți, din toate colțurile lumii.

3. Desigur, liniile elegante, suplețea și modestia i-au inspirat această asemănare.

4. Gr. Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 177.

Tot profesorul Gr. Ionescu-Gion spunea: «Biserica zisă azi a lui Bucur Ciobanul, este un paraclis zidit probabil pe la 1743, în spatele mării mînăstiri a lui Radu Vodă, care să fie bisericuță, adică *bolniță*, pentru cimitirul acestei mînăstiri, după cum se obișnuiește la toate mînăstirile. Are hramul Sf. Atanasie și Chiril, patronii de obște ai cimitirelor, și cărămidele găsite acolo poartă data de 1743». ⁵

La fel spune, după 40 de ani, istoricul, N. Iorga: «Despărțită ⁶ printr-o stradă, la stînga e capela cimitirului, pe care se îndărătnicesc a o considera ca *biserica lui Bucur*, întemeietorul Bucureștilor...». ⁷

Repetînd mereu același lucru, alții încearcă chiar să considere problema rezolvată: Biserica Bucur e o biserică de dată destul de recentă, abia are două sute și ceva de ani; e frumoasă legenda care spune că origina ei se pierde în negura veacurilor, însă nu-i confirmată istoricește — legenda aceasta e născută din dorința bucureștenilor de a înfrumuseța istoria orașului lor, ș.a.m.d.

În cel mai recent studiu despre monumentele istorice ale Capitalei se subliniază că: «modesta clădire de închinare, botezată de popor cu numele de «Biserica lui Bucur», e mult mai tînără decît se pretinde: abia din jurul anului 1743, cînd a fost ridicată ca să fie paraclis al cimitirului întemeiat pe lingă mînăstirea vecină». ⁸

În fine, dacă ar fi să ne rezumăm la «rezultatul» săpăturilor arheologice din 1953, așa cum îl prezintă colectivul de cercetători de la punctul Bucur, ar însemna să nu mai stăruim în alte căutări, căci iată cum se încheie raportul acestui colectiv: «Numai după 1858, cînd se publică romanul lui Pelimon, începe să apară în documente — sub influența acestei romanțări — denumirea «biserica lui Bucur», sau «biserica Bucur».

Astfel, în catagrafia întocmită în anul 1853, mai 10, cu prilejul instalării altui egumen la Radu Vodă, se înscrie și zestrea «bisericii Sf. Atanasie, ce este afară din curtea mînăstirii». Nu apare niciodată, cînd este vorba de această fundație, numele «Bucur». ⁹

În catagrafia alcătuită la 17 decembrie 1861 însă, lăcașul este desemnat «biserica Sf. Athanasie, numită «biserica lui Bucur», și astfel apare ori de cîte ori este menționată.

Săpăturile arheologice de pe colina Bucur au lămurit definitiv originea bisericii. Ea este ridicată prin secolul XVIII; nu are nici o legătură cu originile orașului și cu «întemeietorul» lui.

Și totuși, atît *documentele*, cît și chiar *rezultatul săpăturilor și alte dovezi*, ne fac pe noi să tragem concluzia că origina bisericuței e mult mai veche decît secolul XVIII, că ea n-a fost zidită «ca să fie capelă de

5. *Ibidem*, p. 178.

6. E vorba de mînăstirea Radu Vodă.

7. N. Iorga, *Istoria Bucureștilor*, ediția Municipiului București, 1939, p. 8.

8. Arhitect Gr. Ionescu, *op. cit.*, p. 8.

9. *Cercetări privind istoria R. P. R., București. Rezultatele săpăturilor arheologice și ale cercetărilor istorice din anul 1953*, p. 180, Ed. Academiei R. P. R.

cimitir a minăstirii Radu Vodă», ci a fost zidită ca să fie lăcaș de închinare pentru popor.

În planul întocmit de maiorul rus Borroczyn la 1852, cele două coline «DEN JOSUL DIMBOVIȚEI» — cea mare pe care se află minăstirea Radu Vodă și cea mică pe care se află bisericuța Bucur — sînt distinct trasate, despărțite printr-o vilcea, devenită mai tîrziu stradă. Minăstirea Radu Vodă e înscrisă într-un pentagon de ziduri-întărituri, iar bisericuța Bucur înscrisă într-un oval îngărdit, în care stă scris în chirilice: «Bis. BUKUR».

Iată deci apărută această denumire în 1852, cînd nici nu putea fi vorba de vreo influență a «fanteziei» lui Pelimon, care abia după 6 ani își va scrie a sa istorie romanțată. Dimpotrivă, noi credem că Pelimon, nu a inventat, ci numai a folosit în lucrarea sa tradiția orală a poporului. Iar pentru că, de obicei, romacierii istorici folosesc fidel tradiția ca punct de plecare pentru opera lor, ei nu pot fi învinuiți de rea credință. Pelimon a folosit desigur o TRADIȚIE VECHĂ, pe care nimeni n-o poate contesta numai pe motivul că ea nu e întărită de documente. El a romanțat tradiția, dar n-a născocit-o; dovadă: înainte de a-și fi pus la contribuție «fantezia», documentul de care am amintit mai sus spune oficial «Bis. Bucur». Și apoi, nu trebuie să uităm că un militar — și încă străin —, cînd a însemnat pe harta sa un punct strategic, nu-l putea însemna decît cu un nume prea bine cunoscut. Deci, nu ne putem uni cu părerea că numai sub influența scrierii lui Pelimon biserica a fost botezată cu numele de biserica lui Bucur.

De la începutul secolului trecut, există documente care vorbesc de această biserică și de mahalaua ei¹⁰; așadar, e o biserică al cărei trecut stăruie în amintirea bucureștenilor, — și încă un trecut destul de îndepărtat, greu de șters, de vreme ce chiar aci, sub zidurile latifundiarei și strălucitei minăstirii Radu Vodă — Sf. Troiță —, la numai cîțiva zeci de metri de ea, continuă să-și păstreze numele de biserica Sf. Atanasie, sau biserica Bucur.

Cu toată sufocarea la care erau supuse bisericuța și mahalaua ei de către nesățioșii egumeni «raduloți», care-și întinseseră stăpînirea peste toate mahalalele din jur, cînd este vorba să se precizeze în vreun document un loc sau o casă din preajma ei, se spune: «mahalaua Sf. Atanasie». Dar, după cum vom vedea, de pe la jumătatea secolului trecut, biserica și mahalaua ei încep a-și pierde numele — sub influența acestei vecinătăți — în memoria poporului rămînînd doar acela de biserica lui Bucur.

În anul 1636, secretarul solului polon Krasinski, găzduit în apartamente special amenajate în palatul minăstirii Radu Vodă, pentru primirea străinilor, notează: «Cea mai frumoasă și mai de frunte însă este minăstirea unde a fost așezat solul... Biserica din această minăstire este foarte frumoasă ca arhitectură și zugrăveală, și o alta mai frumoasă sau măcar asemănătoare nu am văzut. ÎNTR-O CAPELA LINGĂ BISERICĂ este

10. De ex: «lingă biserica Sf. Atanasie» sau «mahalaua sf. Atanasie».

îngropat împreună cu soția sa, Radul Voevodul muntean, fondatorul minăstirii și bisericii». ¹¹

Despre ce fel de capelă să fie vorba oare? Întinsele săpături arheologice făcute în ultimul timp acolo, pe colina de la Radu Vodă, n-au dovedit nici o urmă de asemenea fundație. În raportul despre rezultatul acelor săpături se spune: «nu știm de ce capelă e vorba». Nici documentele minăstirii Radu Vodă nu vorbesc de așa ceva. Și Doar în Arhivele Statului s-au păstrat aproape 9.000 de documente din care poate fi urmărită pas cu pas viața acestei minăstiri. Capela însă — adică bisericuța — trebuie să fi existat, fără îndoială. Străinul care relatează despre aceasta nu putea înforma greșit ¹² despre locul unde e îngropat ctitorul minăstirii, însă nu se putea înșela asupra celor ce a văzut cînd vorbește de O CAPELĂ LINGĂ BISERICA RADU VODĂ.

Știrea aceasta neîndoioasă a existenței în 1636 a unei capele lingă minăstirea Radu Vodă ne face pe noi să credem că o parte de adevăr trebuie să fie și în relatările din secolul trecut, ale lui Gr. Musceleanu, care susține că biserica Bucur este ridicată de Mircea cel Bătrîn (1396-1411), pe locul celei de lemn. ¹³

Intr-o catagrafie ¹⁴ din 1853, a minăstirii Radu Vodă, este descrisă «starea bisericii Sf. Atanasie, ce este afară din curtea minăstirii». În ea citim: «SFINTA BISERICĂ DE ZID MICĂ, SPOITĂ CU VAR ȘI PE DINĂUNTRU ȘI PE DINAFARĂ, PARDOSEALA LESPEZI DE PIATRĂ, TIMPLA DE LEMN ZUGRĂVEALA VECHĂ, FERESTRELE CU GIRGIVELILI ȘI PATURILE (tocurile) LOR BUNE, INVALIDITĂȚI DE ȘINDRILĂ, ȘI O TURLĂ DE ZID MICĂ IAR DINAINTEA BISERICII O SOLERIE DE SCINDURI CU DOUĂ SCĂRI, AFARĂ SE AFLĂ ȘI UN CLOPOT MIC ȘI O TOACĂ DE FIER» (urmează descrierea obiectelor interiorului)... CURTEA IMPREJMUITĂ CU ZID AVIND O PORTIȚĂ MICĂ ȘI ÎNLĂUNTRU O PERECHE CASE CU PATRU ODAI FOARTE VECHĂ.

Ce să însemneze oare expresia: «timpla de lemn: zugrăveală veche»? Răspunsul ni-l dă însăși timpla, care are pe ea o icoană semnată și datată «1705, februarie 8».

Faptul că biserica împrumută numele său mahalalei din jurul ei constituie pentru noi încă un indiciu al vechimei ei. Fenomenul denumirii mahalalei după numele (hramul) bisericii respective se observă numai la cele mai vechi mahalale și biserici. Bisericilor Radu Vodă, Mihai Vodă, Sf. Anton, Sf. Gheorghe, Sf. Vineri, etc. le corespund mahalalele Sf. Troiță, Mihai Vodă, Sf. Anton, ș.a.m.d.

11. P. P. Panaitescu, *Călători poloni în Țările Române*, Buc. 1930, p. 30.

12. Sau poate că totuși o fi și aici un simbul de adevăr, căci cine știe ce surprize ne-ar mai putea aduce viitoarele cercetări, în legătură cu afirmația lui Pelimon, că bisericuța este ctitoria lui Bucur (sau Radu), fiul lui Lăilk, Laiot Basarab sau Vlad I, care s-a căsătorit cu fiica lui Bogdan Vodă al Moldovei (cu toată confuzia istoricului).

13. Vezi documentul citat.

14. Arhivele Statului, *Mit. Cultelor și Instr. Publice*, Țara Rom. 1853, mai 10, dos. 2512.

Cu bisericile mai noi, chiar și cu o vechime de 2-3 secole, procesul se întimplă invers: biserica poartă numele mahalalei (Sf. Ilie-Gorgani, Sf. Treime-Dudești, Sf. Ilie-Grand, Sf. Treme-Floreasca, Zlătari, Șelari, Cavai, Cuțitul de Argint, Puțul Înalt, Precupeții Noi și Vechi, etc.).

Cititorul și-ar pune poate întrebarea: de ce mahalaua s-a numit Sf. Atanasie — după hramul bisericii — și nu s-a numit Bucur — după întemeietorul ei? De ce e amintită în documente cu numele de Sf. Atanasie și nu cu acela de Bucur?

Pentru că în trecutul cel mai îndepărtat, cinstea se dădea hramului bisericii și nu întemeietorului ei, cum a început a se face mai târziu. Chiar cele mai vestite ctitorii așa sînt amintite în documentele vechi: cu numele hramului, cum este Sf. Troiță, NU Radu Vodă, Sf. Anton, sau biserica Domnească. Iar în cazul de față, legendarul Bucur, presupusul întemeietor al bisericii cu hramul Sf. Atanasie, împrumuta numele său unei întregi cetăți, care avea să devină cetate de scaun, nu unei mahalale a acesteia.

În prima perioadă a existenței ei, biserica a servit ca biserică de enorie locuitorilor așezați în jurul ei, care și numesc mahalaua lor: mahalaua Sf. Atanasie. Îndată însă ce se ridică în preajma ei frumoasa și bogata biserică Sf. Troiță, care — foarte curînd avea să devină mîndra și atotputernica mînăstire Radu Vodă — importanța biseriței lui Bucur, cu hramul Sf. Atanasie, avea să apună. Și nici nu se putea altfel, Chiar enoriașii ei o puteau trăda. Era mai plăcut, mai interesant pentru credincioși să urce și să asculte sfintele slujbe într-o biserică mare și bogat împodobită.

Dar ceea ce a pecetluit definitiv soarta micii biserici a fost situația de privilegiată a bogatei ei vecine.

După ce a înzestrat-o cu moșii și păduri, Radu Vodă închină mînăstirea Sf. Troiță chinoviei Ivirilor de la Athos. De aci înainte, ea se va conduce de sine stătător. Egumenii greci, trimiși aci de la Sfîntul Munte, vor începe goana după înavuțire. Trebuiau să trimită stăpînilor lor de acolo aur, cît mai mult aur și tot felul de alte bogății.

Dacă rapacitatea călugărilor greci a rămas de pomîna în istoria noastră, apoi ea a atins culmi de nebanuit între zidurile mînăstirii Radu Vodă. Acești călugări au folosit cu șiretenie evlavie și dărnicia domnilor și boierilor noștri, dar au întrebunțat din plin toată viclenia și toată puterea lor, de care făceau uz cu o îndrăzneală soră cu obrăznicia, pentru ca să acapareze nesfîrșite bunuri — «150 de moșii, 185 locuri și case, 20 prăvălii de lipscănie, numeroase circiumi și hanuri în București și în țară, 125 vie mari — plus alte două mînăstiri (Tutana din Argeș și Stelea Spătarul din București), cu toate averile lor, închinare mînăstirii Radu Vodă». Toate acestea nu sînt decît o parte din bunurile ei catalogate. De cele peste care raduloșii își întindeau stăpînirea prin abuz sau prin exploatarea naivității oamenilor de rînd, nu mai vorbim. Din condicile mînăstirii se poate vedea cum din an în an — în această perioadă de stăpînire grecească de aproape 200 de ani — egumenii grecii își întindeau proprietatea peste tot mai multe mahalale din jurul mînăstirii.

Așa stînd lucrurile, era firesc ca și biserica Bucur să ajungă a fi într-o stare de dependență față de puternica ei vecină.

Ea încetează de a mai fi biserică deserventă a mahalalei Sf. Atanasie și în curînd, nici mahalaua nu se va mai numi astfel, căci va păți și ea mai rău: va deveni proprietatea minăstirii și se va numi mahalaua Sf. Troiță sau mahalaua Radu Vodă.

De aceea, este explicabil faptul că printre condicile matricale în care se înscriu botezații, cununații și morții, dintre anii 1831-1865, ale bisericilor din București, nu apare nici o condică a bisericii Sf. Atanasie.¹⁵ În perioada aceasta, ca și în alte perioade, ea era desigur închisă și cheile se păstrau la minăstirea Radu Vodă. De la 1638, de cînd avem prima știre despre ea, și pînă în anul 1869, cînd se repară cu cheltuielile statului, această stare de dependență a bisericii Bucur față de prea apropiata ei vecină nu va înceta chiar dacă în diferite răstimpuri va avea preoții ei deservenți și va fi redată cultului public.

Deși restaurată sau rezidită după 1700, biserica Bucur nu-și mai poate redobîndi independența pierdută cu secole în urmă. În jurul ei s-au zidit între timp biserici frumoase, încăpătoare, s-au grupat mahalale, s-au format parohii: ea a rămas stingheră, nu folosește nimănui, pentru că nu-i biserică cu enorie. Trăiește doar cu amintirea trecutului ei cel mai îndepărtat, căci trecutul ultimelor 2-3 secole nu i-a aparținut, a fost mereu sub tutela care va continua și de aci înainte, pînă în anul 1938.

Pînă la această dată, conducerea Internatului Teologic înființat la Radu Vodă o are în custodia sa, adică îi păstrează cheile, îngrijește de inventarul ei. În 1938, după reparațiuni de întreținere, este redată cultului public.

Niciodată însă în cursul veacurilor, fie că s-a aflat sub tutela călugărilor de la Radu Vodă, fie sub custodia conducerii Internatului Teologic, ea n-a fost considerată ca făcînd parte din minăstire, n-a fost considerată capelă a minăstirii paraclis de cimitir.

De aceea, de cîte ori se va vorbi despre ea, fie în condicile minăstirii Radu Vodă, fie în arhiva Internatului Teologic, va fi numită biserica Sf. Atanasie, sau biserica Bucur.

În catagrafia întocmită la 10 mai 1853, cu prilejul instalării unui nou egumen la minăstirea Radu Vodă, se află descrisă separat și «starea bisericii Sf. Atanasie CE ESTE AFARĂ DIN CURTEA MINĂSTIRII».¹⁶ Așadar, «starea» acestei biserici și nu a paraclisului minăstirii.

În altă catagrafie¹⁷, este amintită ca biserica «Sf. Atanasie numită biserica lui Bucur».

Alt document¹⁸ din 21 februarie 1838, în care e înscrisă o «înțelegere» cu «Kir Constantin Morait», pentru «inoirea bis. Sf. Atanasie» și a

15. După studiul încă netipărit al prof. I. Comănescu, director la Arhivele Statului.

16. Arhivele Statului, *Min. Cultelor și Instr. Publice*, dos. 2512/1853, f. 4.

17. Idem, dos. 1101/1863, f. 7.

18. Arh. Statului. *Radu Vodă* nr. 272, f. 2 (N. 1). (În Arhivele Statului am găsit numai trei catagrafii ale minăstirii Radu Vodă și dintre ele, într-una, biserica Bucur este numită cu acest nume. Și iată că acest fapt face pe unele cercetători să tragă concluzii

«campanariei», pentru suma de 10.000 lei și cu «mîncarea și rachiul» minăstirii, ne arată că această biserică se afla doar sub îngrijirea, sub tutela dacă vreți, a minăstirii. Are și «campanaria» ei. În înțelegerea scrisă cu kir Constantin Morait se spune clar, ca absolut în toate celelalte documente, că se va repara biserica Sf. Atanasie, ce este afară din curtea minăstirii. Nu-i vorba nici de gropniță, nici de paraclis, nici de o bisericuță care ar fi proprietatea minăstirii.

O capelă de cimitir nu dă numele ei unei mahalale; și iată că diferite documente vorbesc de mahalaua acestei biserici, adică de mahalaua Sf. Atanasie. Așa, la 1 septembrie 1816, Penciu Săpunarul cumpără casa Mariei Craioveanca, LINGĂ BISERICA SF. ATANASIE¹⁹; Mihalache Stoianovici vinde lui Petrache Doiciu loc de casă în mahalaua Sf. Atanasie (1848, mai 27)²⁰, ș.a.

Mai mult, în ceea ce privește slujbele — pentru rarele perioade cînd e deschisă—biserica Bucur are preotul ei, numit de mitropolitul locului. Iată, de pildă, acest document din 20 martie 1813: «Nectarie, cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop și mitropolit a toată Ungrovlahia. După cerirea... dăm voe și blogoslovenie preotului Lazăr Moise să săvîrșească toate ale preoției sale la biserica sf. Atanasie iar într-altă parte nu. Încă și pe cei ce vor veni a se mărturisi...».²¹

În alt document²² din 5 iulie 1819, Mitropolia Ungrovlahiei dă dreptul de a slui în biserica Sf. Atanasie ieromonahului Ioanid.

Pe un minei al lunii august, de la 1805, găsim următoarea însemnare: «Această sfîntă carte ce se numește Mineiu dă luna lui august l-am hărăzit sfintii biserici ce este hramul sfîntului Atanasie, dă aici dăn Bucureștii, ca să se cînte viețile sfînților întru pomenirea sufletelor noastre: Panait Dumitriu».

Pe mineiul lui februarie, toț din 1805, găsim însemnarea: «Această dă Dumnezeu carte ce să numește luna lui Fevruarie s-au cumpărat dă mine robul lui Dumnezeu, Mateiu Rafilu, care l-am hărăzit sfintei biserici, ce se numește hramul sfîntului Atanasie, aici în politeia Bucureștilor, întru carele să se cînte și să se citească în sfînta biserică toate slujbele sfînților, fiindu la îndemnare la cumpărătoarea acestor sfînte cărți, sfîntia sa părintele moș papa Lamba, carele îl îndatorez să pomenească aceste nume ce se însemnează mai jos: Mateiu Rafilu, 1814, Fevr. 20».²³

Așadar, «Biserica Sf. Atanasie din politeia Bucureștilor» și nu din cimitirul minăstirii Radu Vodă. Ba, mai mult la «îndemnul lui moș popa Lamba», deci al preotului mahalalei, care îndeamnă pe credincioși să-și înzestreze biserica cu cele necesare cultului, și în line: «să se citească în

greșite. Ori, minăstirea Radu Vodă nu-i deloc numită astfel nici în catagrafii și nici în documente. Ea e numită mereu Sf. Troiță, ceea ce nu însemnează că minăstirea sf. Troiță nu-i minăstirea Radu Vodă).

19. Arh. Statului, *Minăstirea Radu Vodă* nr. 265.

20. *Idem*, nr. 269.

21. *Ibidem*, LXXXIX/3.

22. *Ibidem*, LXXIX/5.

23. C. Săndulescu Verna, *Minăstirea Radu Vodă*, București, p. 24.

sfința biserică *toate slujbele sfinților*. Ne întrebăm ce legătură poate avea «paraclisul de cimitir al mînăstirii Radu Vodă cu moș popa Lamba» și cu «toate slujbele sfinților ! Nici o legătură, bineînțeles, căci un paraclis de cimitir al mînăstirii nu are nevoie de preot de mir și în el nu se slujesc «toate» slujbele sfinților și nici «toate ale preoției». De ce să vină credincioșii să se mărturisească la preotul Lazăr Moise, în gropnița unui cimitir ?

Fragmentele²⁴ de lespede mormintală, găsite în jurul ei în pămînt, poartă numele : Toader, Gheorghe, Dragomir, leat 1747. Acestea nu sînt nume de călugări.

În vara anului 1953, am urmărit zi de zi activitatea colectivului de cercetători care au făcut săpăturile pe colina bisericii ; am văzut toate osemintele răvășite, am văzut osemintele reînhumate : nici un indiciu că ar fi fost osemintele unor călugări, mai cu seamă că printre ele se află și oseminte de copii.²⁵ Iar din cele «opt morminte nederanjate» cite au fost găsite în total, unele sînt și de copii... iar altul mormînt de femeie».²⁶

Nu mai spunem că nu s-a găsit în morminte nici o cataramă, nici o pafta, nici o cruciuliță, nici o urmă de îmbrăcăminte călugărească. Toate acestea, constituie dovezi incontestabile că biserica Bucur n-a fost niciodată paraclis de cimitir al călugărilor și că în jurul ei se făceau înmormîntări ca în jurul oricărei biserici.

Ce spun săpăturile ?

«Problema începutului vieții pe înălțimea de la biserica Bucur nu este pe deplin rezolvată — spune raportul —. Descoperirile sînt prea puține și nu totdeauna clare, pentru ca să putem vorbi de o continuitate de-a lungul întregii perioade pre-feudale și în primele șase secole ale orînduirii feudale.

De-abia în secolul XVI găsim o viețuire mai intensă pe înălțimea de la biserica Bucur... Cărbunii, dar mai ales bogata cenușă din stratul de cultură, cît și bucățile de chirpici arși, dovedesc că în secolul XVI, ca și în secolele precedente, se construia în lemn, cu predominarea bordeielor și colibelor. Din această vreme, avem locuințe arse, ale căror urme le găsim în săpături.

În caseta A, s-a descoperit o vatră care a fost amenajată în studiul de pămînt negru, în care se găsesc materiale din secolul XVI. Alături de vatră, se află o groapă anume făcută pentru strîngerea cenușei. Aici s-au descoperit numeroase fragmente ceramice, care redau profilele felurilor de vase, printre care o cană cu buza treilată... presupunem că vatra aparține cel puțin primei jumătăți a secolului XVI. Dacă nu chiar secolului XV...

Stratul de cultură din secolul XVI poate fi datat prin puținele fragmente ceramice românești smălțuite și prin discurile de teracotă pentru

24. Veniamin Pocitan Ploeșteanu, *Biserica Bucur din Capitală*, Buc. 1939, p. 15.

25. Toate aceste oseminte au fost îngropate de noi, preoții bisericii, cu rînduiala cuvenită, într-o groapă în dreptul altarului, în partea de nord. Toate la un loc — căci le-am așezat cu mîinile noastre, nu reprezenta mai mult decît osemintele a zecă morminte.

26. *Cercetări privind istoria R. P. R.*, Buc. I., p. 180-181.

sobe și decorarea pereților de o factură mai primitivă față de cele din secolele următoare.

Deasupra acestui strat... se găsește o dungă relativ subțire și discontinuă de cenușă, cu chirpici arși, cărbuni, care corespunde stratului de arsură puternică de pe înălțimea de la Radu Vodă.

În primele decade ale secolului următor, terenul de pe înălțimea de la biserica Bucur a fost nivelat, adunându-se mai întâi arsura și după aceea ridicându-se un strat de pământ a cărui grosime este cuprinsă în general între 1-2 m.

În cele mai multe profile s-a precizat că pe stratul de nivelare s-a așezat un strat subțire de nisip fin, peste care s-a depus pietriș care a fost bătătorit și care reprezintă de fapt baza unui nou nivel de viețuire, primul după 1595. Într-adevr, peste stratul de pietriș bătătorit, apare un nou strat de cultură, datînd foarte probabil din secolul XVII. În acest strat... s-au descoperit câteva fragmente ceramice și chirpici arși... în șanțul V și VI, s-a constatat prezența unor pavaje din pietre de riu. *Porțiunea din șanțul V trece sub temelia veche a actualei biserici.* Pavajele aparțin stradelor de cultură datînd din secolul XVII și poate începutul secolului XVIII.

Deasupra acestui strat se găsește stratul răvășit de gropile de morminte și gropile de pari, în care apar și materiale din secolul XVIII, împreună cu cele din secolele XIX și XX.

S-au descoperit în total opt morminte nederanjate și numeroase reînhumări. Unele morminte aparțin *in mod cert*²⁷ călugărilor de la mînăstirea Radu Vodă. În altele, sînt îngropați însă și copii. Un altul era mormînt de femeie...²⁸.

Noi presupunem că aici au existat, ca și pe înălțimea de la Radu Vodă, puncte locuite și în secolele XIV și XV...».

Deci, săpăturile din anul 1953 confirmă existența pe colină a unor puncte locuite și în secolele XIV și XV. Mai precizează că: «s-au găsit morminte din secolul XVI, cît și arsura consecutivă incendiului din 1595.

Așa a și fost. În perioada aceasta a existat o biserică din lemn desigur; lângă ea, trebuie să fi existat și o casă, pentru locuința preotului probabil, și vreun bordei sau o colibă, ori și una și alta, pentru locuința unui paznic, țircovnic sau dascăl. Biserica a continuat să aibă lângă ea o casă, chiar și în epoca în care se afla sub tutela prea puțin părintească a călugărilor greci de la Radu Vodă. Așa confirmă și catagrafia despre care am amintit:

«Curtea împrejmuită cu zid, avînd o porțiță mică și înlăuntru o păreche de case cu patru odăi, foarte vechi».

Săpăturile nu dovedesc cu nimic cum că pe colina bisericii Bucur s-ar fi găsit morminte de călugări. Raportul cercetătorilor spune clar că «din totalul de opt morminte unele erau de copii iar unul de femeie». În restul (4) erau deci bărbați, dar nu s-a găsit în ele nici un indiciu că ar fi aparținut unor fețe bisericești. Și chiar dacă s-ar fi găsit într-unul

27. Noi nu pricepem de unde această certitudine.

28. *Cercetări privind istoria R. P. R.*, București, p. 178-182.

din ele asemenea indicii, apoi mai firesc era să tragem concluzia că acolo ar fi fost îngropat vreun slujitor al bisericii.

În concluzie : convingerea noastră este că biserica Bucur are o origină mai veche decât mînștirea Radu Vodă. Este poate cel dintîi lăcaș de închinare al așezării întemeiate aci de neamul lui Bucur, al *așezării bu-cureștenilor*. Prima biserică a fost fără îndoială din lemn. Ea a ars în 1595, sau poate chiar mai înainte, și pe același loc, a fost ridicată alta din zid, pe la începutul secolului XVIII.²⁹ Această primă biserică din zid a dăinuit pînă spre jumătatea secolului XVIII, cînd în urma unui incendiu sau cutremur, s-a dărîmat și a fost reconstruită (în jurul anului 1743). După aproape 100 de ani, se iau măsuri pentru repararea ei³⁰ (după cutremur), însă i s-au făcut probabil numai intervenții de întărire, lucrări provizorii, pentru că în 1869, ea este *reparată* din nou, «din fondul statului român, fără a i se schimba figura primitivă... prin stăruința și antrepriza preotului Grigorie Musceleanu, curatorele bisericii Radu Vodă, 1869...» (după inscripția săpată pe lespedele din mijlocul bisericii).

Incontestabil, ea n-a fost ridicată ca să fie paraclis de cimitir al călugărilor de la mînștirea Radu Vodă, cum susțin cei mai mulți dintre cercetători. Ipoteza aceasta n-a fost confirmată nici de săpături și nu o confirmă nici documentele care o numesc totdeauna biserica Sf. Atanasie sau biserica Bucur. Argumentul să Sfinții Atanasie și Chiril sînt patronii de obște ai capelelor de cimitir e o năcocire care a fost luată drept argument valabil de către necunosători în materie. La nici o biserică ortodoxă din lume nu există tradiția acestui patronat. Și dacă ar fi existat această tradiție, noi știm acum că biserica Bucur, la origină, n-a avut hramul Sfinților Atanasie și Chiril, ci al Sfîntului Atanasie. Iar Sfîntul Atanasie³¹ (Tănase) este patronul păstorilor și al plugarilor, cinstit în deosebi la sîrbi și la bulgari. Existența mahalalei Sf. Atanasie este un fapt istoric dovedit. Acest fapt istoric pune într-o lumină nouă problema vechimii bisericii Bucur. Desigur, ea a fost înălțată pentru trebuințele religioase ale unei noi așezări omenești, căci nu ne putem închipui o așezare de romîni fără lăcaș de închinare ; iar leagănul cetății aici a fost, în jurul acestor coline.

Așa cum se prezintă azi, singuratică pe muchia de deal, clădirea te atrage și te uimește prin simplitatea liniilor ei.

Cu prilejul celei din urmă restaurări, (1869 ?) i s-au adus unele modificări, dar ele «nu i-au alterat totuși caracterul, care a rămas acela al unei îngrijite construcții rurale, de bune proporții și de grațioasă înfățișare». ³²

Pridvorul, care fusese mult mai îngust decât corpul bisericii³³, are acum aceeași lățime ca și acesta, constituind o continuare firească a clă-

29. Vezi relatarea raportului despre săpăturile din 1953, referitoare la «prezența unor pavaje din pietre de riu», dintre care o porțiune ajunge pînă sub vechea temelie a actualei biserici.

30. Arh. Stat. Buc., *M-rea Radu Vodă* nr. 272, f. 2—1838, febr. 21.

31. Teomarie.

32. Arhît. Gr. Ionescu, *op. cit.*, p. 147.

33. Vezi gravura locot. Ferel...

dirii — ca o parte dintr-un întreg. Șase stâlpi înalți, de lemn, îi susțin arcadele și-i dau înfățișarea de prispă a unei case țărănești, construită cu mult gust de meșteri pricepuți. Albul de var cu care e dat perete și soclurile îl fac mai primitiv și mai îmbietor la odihnă.

Întregul exterior are culoarea cenușiu-deschis a tencuielilor de ciment și e străbătut de un șir de arcaturi poliobate: cîte cinci pe pereții laterari și trei pe curbura altarului.

Acoperișul de șindrilă, cu streășină lată, amintește de frumoasele noastre case bătrânești de la munte; numai «bolta ușoară, în leagăn, și turla cu înfățișare de ciupercă, subțirică și bine proporționată, cum și ferestrele înguste, încadrate în rame de piatră, «împodobite cu capete de serafimi și ornamente florale cioplite din nou... după modele de epocă brincovenească»³⁴, amintesc că nu-i vorba de o casă a unui țăran cuprins, ci de un modest lăcaș de închinare.

Ușa, din lemn de stejar, și cu multe înflorituri fine, de stil brincoveneșc, e încadrată și ea ca și ferestrele, de o ramă din blocuri de piatră, însă mult mai mari și cu înflorituri elegante și bogate, ce par cioplite în lemn de tei. Deasupra ei, o icoană a hramului — Sfinții Atanasie și Chiril — pictată în ulei, din timpul ultimei restaurări.³⁵

Interiorul atrage prin modestia și simplitatea lui. Pereții albi, dați cu var, pe care se află atîrnate numeroase icoane vechi, cum și preșurile țărănești cu care sînt îmbrăcate soclurile, te fac mereu să crezi că te afli într-o odaie spațioasă, îmbrăcată după moda bătrînilor noștri.

La doi pași distanță de pragul ușii, patru stâlpi de lemn, de aceleași proporții și cioplitură, ca și cei ai pridvorului, susțin o arcatură în totul asemănătoare acestuia, vrînd — pare-se — să imite un al doilea pridvor. Sîntem în pronaos. Este pronaosul. De aci încă șapte pași și se înalță tîmpla; zic «se înalță», pentru că așa mică cum este, pare măreață... în această odaie cu boltă, ca un foisor. Ea imită cu mult succes marile tîmple din bisericile înalte și bogate. Scheletul e din lemn de frasin, cioplit cu barda, naiv, asimetric, cu imitație de stâlpi susținători ce nu întrec grosimea unei rame de giurgiuvea obișnuită.

Întreg scheletul tîmplei, așa-zisii stâlpi susținători, tăbliile ușilor³⁶, tăbliile de sub icoanele împărătești, late, care despart și încadrează într-un dreptunghi cele trei șiruri de icoane de deasupra, sînt pictate în tempera, cu variate modele de flori și frunze stilizate, printre care abundă vița de vie, cu ciorchini de struguri. Domină verdele deschis și galbenul de pămînt; celelalte culori fiind doar fine nuanțări ale fondului. Culoarea, subțire dată, armonizează cu liniile fine și grațioase, amintind adesea de ornamentele de pe ceramica romînească din secolul XVII.

Icoanele sînt pictate pe tăblii de lemn tare. (Tăbliile celor cinci icoane mari au fiecare cîte două stîngii susținătoare, fixate în șanțuri anume

34. Arh. Gr. Ionescu, *op. cit.*, p. 147.

35. Ultima rețaurare s-a făcut în anul 1839.

36. Ușile împărătești și ușa dinspre miazănoapte, căci spre miazăzi tîmpla nu are ușă.

săpate). Totul cu fondul aurit, dat peste o «preparație». ³⁷ Roșul de purpură și mai puțin verdele, domină pretutindeni.

Mîntuitorul este înfățișat stînd pe un tron bogat sculptat și binecuvîntînd. În mîna stîngă ține Evanghelia deschisă, cu obișnuitul text (în limba slavonă): «Veniți la Mine, toți cei osteniți...» Tunica roșie sau mantia verde deschis cad în falduri bogate, brăzdate de linii fine ceva mai închise decît fondul. În spatele tronului, stau în picioare, ușor sprîjiniți de speteaza lui, Fecioara Maria — la dreapta — și Sfîntul Ioan Botezătorul — la stînga.

Maica Domnului, în aceeași mărime, e zugrăvită în podoabe de împărăteasă, stînd pe un tron tot atît de bogat ornat. În brațele Ei, Pruncul binecuvîntează. În spatele tronului, doi îngeri stau de strajă, unul de-a dreapta și altul de-a stînga. Chipul Fecioarei, cu trăsături armonioase, este meditativ. Gîndește parcă la cele ce au fost și întrezărește cele ce se vor întîmpla, cu mulțumire, cu deosebită seninătate. Pruncul e numai ochi, numai lumină. Același roșu de purpură, mereu secondat de verdele deschis, dau lumini nebănuite îmbrăcăminții Lor. Îngerii privesc spre Prunc: Îl străjuiesc oare, sau mai mult Îl admiră?

La stînga icoanei Mîntuitorului, sînt cele două icoane ale hramului: Sf. Atanasie și Sf. Chiril (patroni) ai Alexandriei. Amîndoi sînt înfățișați la fel, în picioare, înveșmîntați în odăjdii arhieresti, bogat și foarte fin înflorate, ținînd într-o mînă Evanghelia și binecuvîntînd cu cealaltă. Aci, roșul nu mai domină, nici verdele nu mai e atît de bogat reprezentat, ci e mai pal, mereu întrerupt de nuanțe gălbui și roșii, care scot în relief bogăția țesăturilor.

În fine, icoana Sf. Ioan Botezătorul — în dreapta singurei uși laterale, dinspre nord, vine să contrasteze ca tonuri și lumină cu cele de pînă acum. Pare că artistul s-a frămîntat în deosebi de mult la zugrăvirea ei. El face aci o adevărată compoziție. Sfîntul e zugrăvit în picioare, cu aripi, de înger, și îmbrăcat așa cum îl descrie evangelistul. Tonurile culorilor sînt tare închise; fața-i e brăzdată de cute adînci, pielea arsă de soare și vînt. Înălțare de ascet, ținută bărbătească, viguroasă. E *om*, dar și *înger*; e ascet; e *luptător* biruitor, dar și *martir*; așa apare pe fondul aurit, anume trasat în formă de cruce. În cele patru unghiuri ale așa-zisului fond în formă de cruce, e prezentată în miniatură o adevărată frescă a epocii, imagini din viața sa și a celui ce a venit după el: Zaharia în templu; nașterea prorocului; ospățul lui Irod și în fine execuția în temniță, la care asistă Irodiada și fiica ei — aceasta din urmă ținînd tîpsia întinsă spre capul lui Ioan aplecat.

Intreaga-i statură domină panorama stilizată a văii Iordanului, iar lîngă picioare îi e capul, pe tîpsie de aur. Sfîntul binecuvîntează, iar pe brațul stîng, și de care e proptit un toiag înalt, ține pe Mielul lui Dumnezeu. Pe sulul de pergament ce se desfășoară dintre degetele aceleiași mîini, stă scris cu caractere cirilice: «pocăiți-vă, că s-a apropiat împărăția cerurilor».

37. Pastă de gips sau poate var, de 1-2 mm. grosime.

Icoana e semnată și poartă data : 1705, februarie 8. Se observă urme de intervenții recente, pe locurile unde a început scorojeala.

Judecînd după materialul folosit, cum și după tehnica aplicării lui la toate celelalte icoane, și mai cu seamă după tonul caracteristic al aceleiași roșu de purpură, care apare tot așa de bogat pe miniaturile compoziției, putem spune că același meșter care a zugrăvit toată tîmpla, a zugrăvit și icoana aceasta. Și totuși, tăblia ei e mai groasă decît a celorlalte și pare să fie din alt lemn; spatele e dat cu un strat subțire de «preparație», ca să fie ferit de carii, ceea ce nu se observă la celelalte, iar penele transversale susținătoare sînt numai aplicate și nu bătute la cele descrise mai sus.

Toate aceste cinci icoane sînt pictate pe tăblii de aceeași mărime (85/65 cm.).

Deasupra lor, un chenar de lemn, tot atît de subțire ca și așa-ziișii stîlpi susținători, ține locul de grindă încheietoare a părții principale a tîmplei.

Partea de sus începe cu un brîu lat, pe care e pictată : viță de vie, cu struguri, și deasupra primul șir de icoane (13 iconițe), apoi al doilea brîu și deasupra acestuia al doilea șir de icoane (14 iconițe), al treilea brîu și apoi al treilea șir de icoane (16) și în fine, «grinda» încheietoare a acestei părți superioare a catapetesmei. Fiecare brîu are motive florale, alte culori, alte tonuri ; dintre ele lipsește cu desăvîrșire roșul de purpură, iar verdele este mai nuanțat. Varietatea acestor motive este uimitoare. Nicăieri o repetare a motivelor, nicăieri o repetare a tonurilor și nici a dimensiunilor ; nici chiar la numeroasele rame (modelate și ele tot prin cioplitură simplă) nu se observă o asemănare. Și totuși, ce ansamblu armonios ! Toată partea aceasta de sus a tîmplei este un covor (oltenesc ?) lucrat de o mîină fină, și cu multă imaginație și gust, covor în care au fost tăiate 43 ochiuri pentru cele 43 iconițe, în care e redată întreaga istorie biblică de la proroci pînă la Pogorîrea Duhului Sfînt. Lipsește Cîna cea de Taină.

Toate aceste icoanițe sînt bine păstrate. Valoarea lor artistică nu e cu nimic mai mică decît a celor împărătești, iar culorile, liniile și compozițiile identice cu ale acestora.

Toate la un loc adevăresc aceeași epocă³⁸, aceeași tehnică, aceeași măiestrie artistică, aceeași mîină.

În ultimul timp, biserica s-a îmbogățit cu o frumoasă colecție de icoane vechi, dintre care unele de valoare. Se găsesc printre ele icoane din secolele XVII, XVIII și XIX, după care se poate urmări evoluția iconografiei romînești în diferite epoci ; se găsesc și icoane tot atît de vechi, de proveniență străină : grecești, sîrbești și rusești.

Nădăjduim că, cu timpul, se va găsi un cercetător de specialitate, care să pună în adevărata ei lumină valoarea acestor prețioase icoane.

Pr. I. PAROCESCU

38. Secolul XVII și începutul secolului XVIII.

BISERICILE DIN ORAȘUL ROȘIORII DE VEDE

În urma unei călătorii de studii întreprinsă la Roșiorii de Vede, m-am interesat și de trecutul bisericilor din acest oraș. Prezenta expunere, completată și cu câteva informații bibliografice, ține să facă cunoscute în primul rând pisaniile, inscripțiile și însemnările din cărțile vechi de cult întâlnite, dintre care multe n-au atras pînă acum atenția cercetătorilor noștri.

I. BISERICA SF. APOSTOLI

Biserica Sf. Apostoli (cunoscută îndeosebi sub denumirea de Sf. Spiridon, deoarece a fost închinată ca metoh bisericii Sf. Spiridon nou din București în sec. XVIII)¹ este cel mai vechi lăcaș de rugă din orașul Roșiorii de Vede fiind ridicată la 1708 de către marele vornic Șerban Cantacuzino, cunoscut dregător al lui Constantin vodă Brîncoveanu.²

Biserica este clădită din cărămidă în formă de navă, cu un pridvor deschis, neîngrădit, susținut de doi stâlpi de zid, altar semicircular și o turlă cilindrică învelită cu tablă, deasupra pronaosului; învelitoarea bisericii este tot din tablă. Fațada lăcașului are o tencuială mai proaspătă, în timp ce de pe latura stîngă și altar este căzută dezvelind un brîu de cărămizi vechi; ferestrele și-au conservat forma inițială. În interior, pardoseala bisericii este alcătuită din lespezi de piatră, iar tîmpla, veche, din anul 1825, este de lemn; între pronaos și naos se înalță doi stâlpi de piatră susținînd cîte o arcadă. Pereții pronaosului sînt văruiți, încît pictura à fresco de o valoare relativă, nu s-a mai păstrat decît în naos, fiind în parte refăcută.

Istoricul bisericii este redat în pisania de piatră scrisă pe 12 rînduri cu litere în relief și încadrate în zidul de la intrarea bisericii, de supra ușii. Textul ei, alcătuit în 1841, este următorul:

1. Petre Stroescu, *Orașul Roșiorii de Vede* (Spicuiri din manuscris), Alexandria, 1933, p. 51, document de la Scarlat Ghica voievod din anul 1768.

2. Asupra acestui personaj vezi George D. Florescu, *O ctitorie necunoscută a Cantacuzinilor din veacul al XVII-lea în Convorbiri literare*, anul 64, ianuarie 1931, p. 50-52.

«Cu v[r]jerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu săvîrșirea Sfîntului Duh, amin. | Începutu-s-au această sfi[ntă] biserică din temelie în cinstea și slava sfinților Apostoli Petru și Pavel de Șerban Cantacuzino vel vornic, **CHZ** (=fiul lui) Drăgici Cantacuzino vel spăt[ar] [și] al Păunii, nepot de fecior doamnei | Elenchiu, strănepot de fată prea bunului, credinciosului creștin bătrînului Io Șerban Basarab v[oe]v[od], întru vecinica | pemenire | lui, părinților, moșilor, strămoșilor și soțiilor : Marii i Andreiana și s-au săvîrșit la leat | de la Adam 7216 și de la H[risto]s 1798, luna iulie 5. Iar la 1838, ghenarie 11 stricîndu-se din cutremur, s-au preînnoit

1. Biserica Sf. Apostoli.

de iznoavă din temelie precum să vede, cu cheltuiala sfinței | mînăstîrî a sfințului Spiridon Nou din București, în zilele Măriei Sale prea | luminatului domn Alexandru Dimitrie Ghica v[oe]v[od] și sub eforia Prea | Sfin[ției] Sale părintelui Mitropolitul Țării Neofit i a dumnealui marelui postelnic | Constantin Cantacuzino și a dumnealui marelui vistier Alexandru Ghica | episcop fiind dumnealui clucer Stanciu, la anul de la H[risto]s 1841, iulie 7»³.

3. Pisania a mai fost publicată de V. Brătulescu, *Comunicări în Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, an XIX, (1926), fasc. 49 (iulie-septembrie), p. 124; Alexandru M. Rădulescu, *Monografia bisericilor din Roșiori de Vede Jud. Teleorman* (Teză de licență, la Biblioteca Institutului Teologic din Buc., m-ss nr. 952), București, 1935, p. 81, 83 și menționată de Stroescu, *op. cit.*, p. 59.

Vechea pisanie a bisericii, care a fost scoasă și înlocuită de restauratorii lăcașului cu aceea alcătuită în 1841, a fost descoperită încă din 1930 de cercetătorul George D. Florescu, zăcînd trîntită și uitată de toți în curtea bisericii Sf. Nicolae din comuna Mihăieștii de Jos (raionul Drăgănești-Olt, regiunea Argeș), la 15 km nord-vest de Roșiori. Este drept că la aceea dată, autorul descoperirii n-a putut identifica cărei biserici îi aparținut pisania și a presupus în mod logic că ar fi existat vreo ctitorie necunoscută a Cantacuzinilor în acest sat.⁴

Textul ei, inserat identic în pisania din 1841, este următorul:

«Cu vrere[*a*] Tatălui șe cu ajutorul Fiului șe cu săv[*a*]rșire[*a*] Duhului Sfintu, amîn[*u*]. Inceputu-s-au ace[*a*]stă s[*f*]ân[*t*]ă bes[*e*]ar[*a*]ă den temelia ei în censtea | șe [i]n slava s[*f*]întelor Apost[*ole*] Petre i Pavel de Șerban Cantacuzino vel vornic ^{CHX} (=fiul lui) Drăgeci Cant[*acuzino*] bes vel | spăt[*ar*] [i] al Păunei, nepot de fecior Doamnei Ilencăi, strenepot de față prebunului | creștinul bătrînului Io Șerban Băsărab[*u*] voevod, întru veacineca pomenie lui, | părinților, moșilor, strămoșilor și soțiilor lui Mariei i Andrianei | și [s]-au săv[*ir*]șit la leat 7216 o[t] Adam i o[t] H[risto]s 1708 ^{MCXX} (=în luna) iul[ie] 5.»⁵

Printre obiectele vechi ale bisericii, figurează în primul rînd o splendidă icoană împărătească în lemn a Maicii Domnului cu pruncul în brațe, avînd aureolele și mîinile în argint, pe dosul căreia se află următoarea inscripție slavonă, scrisă cu litere majuscule de 6,5 cm: **ИСАА АЗ ИКОНОПИ-
ЦЕЦ ВЛАДА/АКТ БЕСИ** (*Am scris eu iconarul Aldia în leat 7216 [=1708]*) : icoana este deci contemporană ridicării lăcașului; tot pe dos, ceva mai jos, ea poartă o inscripție romînească cu următorul cuprins: «Aici pă această sfântă icoană am însemnat ca după vreme să se pomenească că eu m-am îndemnat a scria și însemnă pe toate cărțile bisecici (sic!) cit și pe alte locuri, însă am făcut și cununile de argint tot ale bisericii, dar degetele mele vor putrezi și slovele mele vor rămînea și cine va ceti mă va pomeni și cine se va vrednici aci, are să zică Dumnezeu să-l ierte și de mine păcătosu | să fie iertați — Erei Costandin prim protopop și euhor (sic!) și soția mea Sanda preoteasa, 1826 [fev[uarie] 23».

Alte icoane vechi de lemn, contemporane primei, dar fără inscripții, mai sînt și acelea înfățișînd Buna Vestire (pe peretele drept al pronaosului, lîngă tîmplă), pe slînții Apostoli (hramul bisericii), cu aureolele în argint și pe Mîntuitorul Iisus Hristos.

4. Florescu, *op. cit.*, p. 52. Articolul lui Alexandru A. Fălcoianu intitulat *Restabilirea unei ctitorii* și publicat tot în *Convorbiri Literare*, martie 1931, p. 264-65, nu aduce nici o contribuție în această problemă, ba din contra afirmînd în mod eronat că această ctitorie s-ar datora Fălcoienilor, neamul soției vornicului Șerban Cantacuzino, Andreiana.

5. Florescu, *ibidem*, p. 48, 50, cu o splendidă reproducere fotografică la p. 49. După ce a fost păstrată cîțva timp în fostul palat Cantacuzino de la Zamora, pisania se află astăzi expusă în curtea Muzeului de Istorie a regiunii Ploiești din orașul Ploiești.

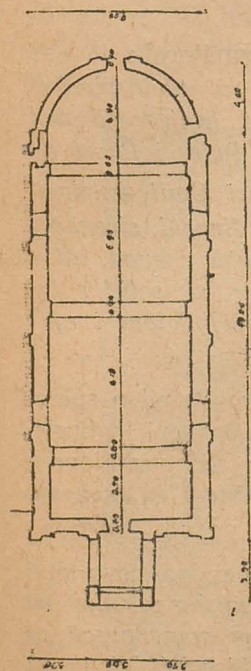
Pe stâlpii despărțitori dintre pronaos și naos se află două icoane rușești, înfățișînd pe Maica Domnului și pe Mintuitorul, cu o dată mai recentă.

Deosebit de interesante sînt însă inscripțiile figurînd pe ușile diaconesți, indicînd astfel vechimea lor. În dosul ușii din stînga se află scris: «Cine va intra pe această ușă necurăt, de acest al meu paloș va fi tăiat. 1825 sept[embrie] 15. Ereii Costandin protopop», iar pe cea din dreapta:

«Aceste sfinite uși ce s-au făcut prin osteneala dumnealui slugeriu Sandu Dăpărățeanu și viind cu ele de la București numaidecăt au chemat pă meșterul Mladin de l-au (sic!) așezat. Și eu am însemnat ca să să pomenească de ctitori și frați după vreme. Ereii Costandin proin protopop 1825 mar[tie] 25».

Pe sînta masă de la altar, se află săpată următoarea inscripție pe trei rînduri, amintind de numele epitropului care a supravegheat la refacerea bisericii: «Cluceru Stanciu, epitropul biserici[i] sîntului Spiridon Nou din București, anul 1841 sept[embrie] 12».

Dintre cărțile vechi ale bisericii, împărțite și pe la alte lăcașuri din oraș⁶, nu s-a mai păstrat decît o *Evangelie* tipărită la Rîmnic în 1794, avînd următoarea însemnare la pag. 18: «Acești argintari anume Ghiorghie și Toma care au lucrat argintul la Ivanghelie, lucrînd s-au întimplat de au murit Ghiorghie și au rămas Toma și cine va citi, să zică toți Dumnezeu să-l ierte, ca să ne ierte și pe noi Dumnezeu. Popa Dinu am scris 1805 ap[rilie] 7. Încă lucrase ei și argintul de la sfinții Apostoli». O altă carte de la Sf. Apostoli, păstrată în prezent la biserica

2. Planul bisericii Sf. Apostoli (scara 1:200), relevat de arh. Paula Popescu 1955.

Adormirea Maicii Domnului din Roșiori, este un *Triod*, tipărit tot la Rîmnic la leat 7269 (= 1761), cu următoarele însemnări: «Să se știe de când am venit eu Staicul la mănăstire la leat 1819 februarie (sic!) 28, fiind ipitrop mănăstirii dumnealui slugeriu Sandu i potropop (sic!) Dinu (=fiul lui) popa Marin Duhovnicu», pe copertă, iar la pag. 227: «Să se știe că am scris eu logofătul Sandul al lui căpitan Stancu de aici de la Ruși de Vede. Duminica lui Ispas».

6. Pr. Al Rădulescu menționează în amintita lucrare despre bisericile din Roșorii de Vede (p. 27) și alte însemnări de pe cărțile vechi ale Bisericii Sf. Apostoli, care nu mai există astăzi acolo. Le reproducem în lectura sa: Pe un *Minei pentru luna noiembrie*, tipărit la Pesta în 1830 se află scris: «1815, a murit Alexandru frate cu serdar Paraschivescu; 1822 au ars oleaburile lui Alecu Racotă; 1824, muri trîntit de cal, la Lăceni, postelnicul Stancu Dăpărățeanu; pe un *Minei pe luna ianuarie* (foaie de titlu ruptă): 1825, muri slugerul Matei Păucescu; 1838, 1843, mari cutremure, crăpară biserica. Aceste însemnări sînt amintite și de Stroescu, *op. cit.*, p. 61.

La intrarea în pridvorul bisericii se află incrustate în pavaj mai multe pietre funerare și fragmente de cruci, provenind din vechiul cimitir înconjurător. Dintre pietre semnalăm în primul rând mormintul lui Iacov Linardis, cu inscripția în limba greacă: ΕΗΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ ΙΑΚΟΒΟΣ / ΔΙΗΑΡΔΗΣ ΧΡΗΣΤΟΦΟΡΟΥ ΖΕΡΛΕΝ ΤΗΣ / ΧΙΟΣ ΤΗΗ ΠΑΤΡΗΔΑ, / ΕΤΩΗ 60. ΕΤΕΛΕΥΤΗΣΕ ΤΗ 26 ΟΚΤ ΟΜΠΙΟΥ / 1855⁷⁾.

Corect transscris, textul este următorul: Ἐνθάδε κεῖται Ἰάκωβος Λινάρδης Χρηστοφόρου Ζερλέντης Χιὸς τὴν πατρῷδα, ἐτῶν 59. Ἐτελεύτησε Τῆ 26 Ὀκτωμ<β>ρίου 1855; în traducere: *Aici odihnește Iacov Linardis*

3. Pisania bisericii Sf. Apostoli (1708).

al lui Hristofor Zerlendis de fel din Hios, de 60 de ani. A murit la 26 octombrie 1855.

Restul pietrelor și al crucilor sînt fragmentare, majoritatea avînd inscripțiile mutilate, șterse și tocite în decursul vremurilor, încît cu greu se mai pot desluși.

Pe un fragment de piatră din 1829 se mai văd cuvintele «...robul lui Dumnezeu Niculaie...»; pe o cruce veche de tip țărănesc se află scris, șters și foarte neciteț, un pomelnic fără dată; alte fragmente, sînt aproape indescifrabile.

7. Publicată și de V. Brătulescu, *op. cit.*, p. 125, fără traducere.

II. BISERICA SF. NICOLAE

Biserica Sf. Nicolae, așezată pe strada Depărățeanu, la marginea orașului, în apropiere de linia ferată ce trece pe lângă gara veche, se află în stare de totală ruină. Ea a fost clădită din cărămidă, avînd forma de navă; alte detalii nu se mai pot recunoaște.

Au rămas în picioare, neacoperite, doar zidurile clădirii cu tencuiala căzută, timpla s-a prăbușit, iar în lăuntru fostului lăcaș cresc bălăriile. Se mai pot observa pe pereții pronaosului și altarului urme de pictură în

4. Ruinile bisericii Sf. Nicolae.

frescă, scorjite și aproape șterse; de asemenea s-au mai păstrat cîteva decorații florale pictate la altar și la ancadramentele unde se aflau odinioară ferestrele. Biserica nu mai are nici un fel de împrejmuire și este supusă unei distrugerii rapide.

Din pisania, care nu se mai păstrează astăzi, aflîndu-se odinioară pictată la intrarea în biserică, cu litere albe, putem afla trecutul acestui lăcaș. Iată textul ei, copiat pe la 1906 de cercetătorul D. B. Butculescu:

«Doamne, ceta ce cu puterea ta cruți pe cei ce iubesc podoaba casei tale și locul lăcașului mării tale, primește acest sfînt lăcaș care... și lăudat întru cinstea și prăznuirea sf. Nicolae, s-au făcut de zid prin osteneala dumnealor pan biv vel Ion și pan Radu Butculescu și de alții care au voit fiind ctitori dela leatul 7288 (=1780). Iar acum prin osteneala dumnealui biv treti vîstier Marin Butculescu, s-a zugrăvit precum se vede din năuntru, pre-

cum și pe din afară în zilele Măriei Sale prea înaltului nostru domn Ioan Alexandru Costandin Moruz voivod, fiind mitropolit prea Sfinția Sa kiriu kir Dosithei la leat 1800⁸.

Bine înțeles, biserica nu mai posedă nici icoane, odoare sau cărți vechi, unele din ele fiind transportate la biserica Serdăreasa, cealaltă ctitorie a Butculeștilor din oraș.

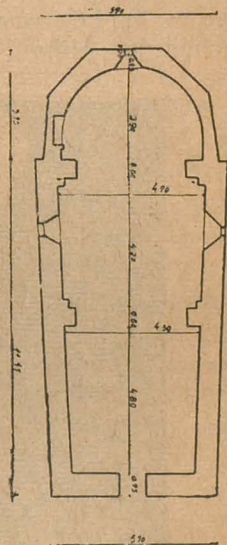
III. BISERICA SF. TEODOR-TIRON

Biserica catedrală a orașului, cu hramul Sf. Teodor Tiron, Nașterea Maicii Domnului și Sf. Gheorghe, se află așezată în centrul orașului, învecinată clădirii Sfatului Popular Raional.

Clădirea este în formă de cruce, cu pridvor închis, sîni semi-cilindrici și altar hexagonal, fiind zidită din cărămidă. La exterior este văruiată, avînd un briu cenușiu în partea inferioară, deasupra temeliei. Ea are o turlă din lemn deasupra pronaosului, învelită cu tablă în ronduri și vopsită cu roșu.

În interiorul bisericii, pictura în ulei este refăcută în 1923 de pictorul George Albany, o dată cu renovarea totală a edificiului; tîmpla este de lemn, iar pardoseala din piatră.

Istoricul bisericii este rezumat în pisania recentă, săpată cu litere de aur în piatra de marmoră de la intrarea lăcașului⁹. Dintr-însa reiese că: «Acestă s[fi]n[tă] biserică cu patronagiul s[fi]n[tu]l[ui] Teodor din urba Roșiorii de Vede a fost făcută de lemnu la anul 1786 de la d[umnea]l[ui] Tudorică postelnicu, care la anul 1818 s-a făcutu de zid de d[umnea]l[ui] paharnicul Sandu Depărățeanu, eară acum la anul 1883,... din nou i s-a deschis sînuri, s-a construit tîmpla, pardoseala, zugrăveala și s-a împodobitu cu toate trebuincioasele precum se vede, cu cheltuiala... și contribuirea generală a tuturor binevoitorilor creștini mahalagii, precum și a altora care se văd trecuți în condica și pomelnicul bisericii a se pomeni memorabil în eternitate pentru vecinica lor pomenire. Preoții bisericii: Preotul Constandin, Preotul Alexandru Bileescu»; în interior de cealaltă

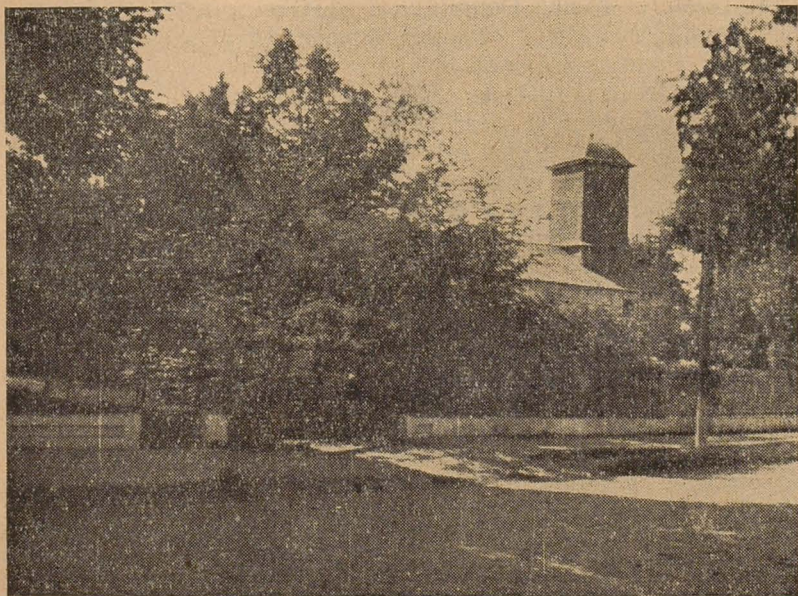
5. Planul bisericii Sf. Nicolae (1 : 100), relevat de arh. Paula Popescen (1955).

8. D. C. Butculescu, articolul *Butculescu* — în dicționarul *Figuri contemporane din România*, p. 252 și o reproducere fotografică a pisaniei la pag. 521. Tot în aceeași lucrare se publică și două fotografii ale bisericii Sf. Nicolae luate în 1905 și 1911, ce se afla pe atunci într-o stare de ruină mai puțin înaintată decât astăzi. Textul pisaniei este menționat și de Al. Rădulescu, *op. cit.*, p. 33 și fragmentar de Stroescu, *Roșiorii de Vede*, p. 63.

9. Conținutul publicat de Al. Rădulescu, *op. cit.*, p. 167-171 și amintit de Stroescu, *ibidem*, p. 63-64.

parte a ușii se află o pisanie pictată din 26 octombrie 1883, cu un conținut asemănător.

Ca icoane vechi întâlnim una de lemn cu vechiul hram al bisericii, Nașterea Maicii Domnului, datînd din sec. XIX, apoi alta tot de lemn, purtînd data 1858, reprezentînd pe Sf. Pantelimon alături de Sf. Apostoli ce țin biserica în mîinile lor; aureolele, sabia și mîna dreaptă a sfinților sînt din argint. Mai există și cîteva icoane rusești și anume una a Mîntuitorului cu Fecioara și Sf. Ioan Botezătorul, ferecată în argint și alta a Sf. Arhanghel Mihail, tot în argint, suflată cu aur: ambele se află în partea

6. Biserica Sf. Teodor-Tiron.

stîngă a naosului. În dreapta lui, se află o icoană în lemn a Sf. Toma cu inscripția: *На сѣм ѿкона ктиторъ г-нъ маисторъ Христо Николовъ ѿ г-жа его ѿнна сѣ. дѣмъ ѿхъ* (=La această icoană este ctitor jupîn maistor Hristo Nicolov și cu soția lui Ana și cu casa lor).

Cele mai vechi icoane, care nu se mai păstrează în biserică ci în cancelaria parohială, sînt două în lemn din sec. XVIII, una închipuind pe Sf. Gheorghe, iar cealaltă mult mai decolorată, pe un alt sfînt, avînd zugrăvită deasupra, scena Cinei celei de taină.

Printre cărțile vechi semnalăm un *Tipic bisericesc*, tipărit la Mitropolia din București în 1801, cu o mențiune pe ultima foaie a cutremurului din 4 octombrie 1862 și alte însemnări mai necitețe, apoi un *Octoih*, de la mînăstirea Neamțului, din 1811, cu un fragment de scriere pe prima

pagină : «*Octoihul acesta fiind al sf. biserici cu hramul Nașterea Maicii Domnului și ajungînd la sfîrșire, din neingrijirea preoților, astăzi mai 7 1852 legându-să cum să vede, s-au dat la sf...* (continuarea textului este tăiată la legătură).¹⁰

O altă carte este *Slujba Sfintei Filothiei Fecioarei*, tipărită la Mitropolia din București în 1831, cu precizarea pe copertă că : «*S-au dăruit la biserică Beștelei 1832. Ghenadie arh[iereu] episc[opia] de Argeș 1832*», iar din altă însemnare rezultă că apoi a fost dată în dar bisericii Sf. Teodor de către Petre Lambe din Pitești la 12 decembrie 1883 ; pe o *Evanghelie*, de la Mănăstirea Neamțului din 1834, la pag. 3 scrie : «*Această s[fin]tă Evanghelie noă și legată, tipărită de la Mănăstirea Neamțului după cum se vede, s-au dat danie de mine cel mai jos iscălit la s[fin]ta biserică unde se prăznuște hramul s[fin]tului ierarh Nicolae mah[alaua] Vlădicăi pentru ertarea păcatelor mele. 1844 mart[ie] 15. Iosif arh[imandrit] Neamț*», iar la pag. 4 : «*La București așlindu-mă în 26 noembrie 1844 și preoții de la sf. biserică cu hramul s[fin]tului ierarh Nicolae avînd de lipsă Evanghelie cu scară, m-am rugat de le-am cumpărat Evanghelie cu scară și în locul acelei mi-au dat pe aceasta și va fi aceia drept pomenirea sfinții sale părintelui arhimandrit Iosif, iar aceasta s-au dat tot spre pomenirea sufletească, la sf. biserică cu hramul Nașterii Maicii Domnului și celelalte întru care sint poștiți sfinții preoți, ca din po[me]nire să nu lipsească, măcar și de sântem ctitor acestui sf. lăcaș dumnezeesc. Sandu Dăpărățeanu sluger*» ; pe un *Ceaslov*, tipărit la Mănăstirea Neamțului în 1835, se află la pag. 3 următoarea însemnare : «*Acest Ceaslov s-au cumpărat de mine sluger Sandu Dăpărățeanu în lei 48 acum în leat 1839 ghen[arie] 21 așlindu-mă în vîrstă de ani 68¹¹ și l-am dat pe lingă celelalte cărți să fie la biserică cu hramul Nașterii Prea Sfintei Născătoare ce este zidită și împodobită din pronie cerească tot de mine și cine va ceti mă va pomeni. Iar cel [ce] va strămuta de la sf. lăcaș nu va fi ertat de ziditorul său. Astăzi mart[ie] 7 1852 legându-să cum să vede s-au dat iar bisericii. Paharnicul Sandu Dăpărățeanu*» ; pe lingă aceste cărți mai sus menționate, mai există și altele, fără însemnări și anume o serie de *Minee* tipărite la Mănăstirea Neamț 1831-1832, o *Cazanie* de la episcopia Buzăului din 1834, o *Evanghelie* din Sibiu, 1844, un *Aghiazmatar* de la Mitropolia din București, 1858 și în sfîrșit un *Catavasier*, cu foaia de titlu lipsă.

În curtea bisericii se află o cruce fără inscripție, purtînd doar data 1837.

10. După scris, această însemnare este a paharnicului Sandu Dăpărățeanu, reinnoitorul lăcașului la 1818.

11. După o însemnare aflată într-o *Evanghelie* a bisericii din Depărăți (raion Roșiori de Vede, reg. București), scrisă de însuși slugerul Sandu Depărățeanu, rezultă că el s-a născut la 5 ianuarie 1770, cf. Al. Rădulescu, *Bisericile din Roșiori*, p. 107.

IV. BISERICA SF. ILIE

Biserica Sf. Ilie este clădită din cărămidă, în formă de navă cu pridvor închis, altar hexagonal, două turle rotunde de zid așezate pe postamente pătrate, înălțate deasupra pronaosului și o turlă octogonală învelită cu tablă în romburi, deasupra naosului. Invelitoarea bisericii este tot din tablă; în fața lăcașului se înalță o clopotniță de zid cu turlă octogonală de asemenea de zid. În interior pardoseala este din piatră, iar timpla de lemn.

Biserica nu mai posedă icoane vechi și nici odoare, o parte din ele fiind dăruite capelei din cimitirul comunei Peretu (raionul Roșiori); lăcașul păstrează doar ușile diaconesti originale.

Istoricul bisericii este redat în pisania de piatră, astăzi scoasă de la locul ei și ruptă în două fragmente, care se află așezate provizoriu în pridvor. Pisania, cu dimensiunile 0,74×0,55 m și grosimea 0,075 m este scrisă pe 13 rânduri cu litere în relief de 0,05 m; textul ei este următorul:

† Această sfântă biserică ce să prăznuiește hramul sfântului prooroc Ilie i al mai marilor voievozi Mihail și Gavril i al sintului mucenic Haralambie, cu ajutorul lui Dumnezeu la leat 1833, apr[ilie] 1, în zilele prea înălțatului protector Nicolae Paolovici, împăratu Rosii, așlindu-se prezedente prințipaștului Valah Ețelensa Sa d. ghineral adiutant Kiseleș, cu blagoslovenția Prea sfinții Sale părintelui Neofit, cirmuitorul sfintei Mitropolii, s-au preinoit din temelie și s-au împodobit cu toată cheltuia[la d[umnealui] biv v[el] vist[ierului] Andrei Theodor i soția sa Bălașa, i fii dum[nealor] Ioan, Ecaterina, Zmaranda, Dimitrie și ajuto[r]ul altor megiași, în locul altei sfântă biserică de lemn ce s-au fost făcut v[ă]l[ă]t 1804 de vel vist[ierul] Neagul Mălurescu în orașul Roșii de Vede. S-au scris de k[ir] Apostol la 1833 mai 18.¹²

Pictura lăcașului este refăcută în ulei de către George Albany în 1923, cu ocazia renovării bisericii începută încă din 1916; din această cauză nu s-au mai păstrat tablourile murale ale ctitorilor ce se aflau zugrăviți în pronaos. Din două fotografii, anterioare anului 1916, astăzi în posesia preotului paroh al bisericii, Ioan Stănescu, se poate vedea cum erau înălțați ctitorii. Astfel, în prima imagine, apar figurile vistierului Neagu Mălurescu și soției sale, autorii lăcașului din 1804. Boierul poartă calpac, giubea deschisă, dulamă lungă cu mînci largi, ținînd o cruce în mîna dreaptă ridicată spre piept, iar mîna stîngă odihnindu-se pe briu; cocoana are rochie lungă, de epocă, cu talia ridicată și o pelerină pe umeri. A doua fotografie înfățișează pe restauratorii din 1833, vistierul Andrei Theodor cu fiii Ioan și Dimitrie, în stînga, iar Bălașa, soția sa, cu fiicele Ecaterina și Smaranda, în dreapta. Vistierul poartă un fel de turban, giubea cu guler resfrînt în față, ținîndu-și mîna pe piept, iar cea dreaptă la briu; băieții au și ei un costum asemănător. Bălașa este îmbrăcată într-o rochie apuseană cu malacov, avînd pe cap pălărie, în vreme

12. Publicată și de Brătulescu, *op. cit.*, p. 124, rezumată de Al. Rădulescu, *op. cit.*, p. 197 și menționată de Stroescu, *ibidem*, p. 65.

ce fetițele sînt cu capul descoperit. Cei doi soți sînt despărțiți de o masă rotundă cu placă de marmură deasupra și cu un singur picior, avînd la mijloc o carte deschisă, iar în dreapta un sfeșnic.

Printre cărțile vechi ale bisericii semnalăm o *Evanghelie*, tipărită în vremea lui Scarlat Ghica vodă (1758-1761), cu foaia de titlu ruptă la bază, avînd la pag. 3 a prefeții următoarea însemnare: «1817 aug[ust] 13 am însemnat ca să se pomenească. Erei Costand[in] protop[op]», apoi un *Penticostarion* de la Mitropolia din București în 1800, avînd scris între pag. 128-132 textul: «Acestu sfîntu și dumnezeescu Penticostarū este a părintelui popa Anghel și al popii Dinului, cumpărat de la postelnicul Sandu condicariu in tal[eri] 16, adică șaisprezece, dați milostenie de la ctitorii din Măldăiani și din Ruși și s-au dat sfintei biserici a sfîntului arhanghel Mihail și a sfîntului prooroc Ilie în Rușii de Vede **CSA<CTRO>** (=județul) Tel[eorman] să fie tuturor de [de] har și noadă. Popa Anghel... 1805 april 20»; în sfîrșit pe un *Apostol*, fără foaie de titlu, se află următoarele rînduri pe pagina copertei: «Anul 1855 sept[embrie] 26 s-au mutat dintr-această viață Dumitra prezoitera soția răposatului fostului protopop Anghel și s-au îngropat de obște cu mare cinste. De aceia am însemnat eu robu lui Dumnezeu Staico preotul duh[ovnic]».

Biserica mai posedă și alte cărți vechi, fără însemnări însă, și anume: un *Triod*, tipărit la Buda în 1816, o serie de *Minee* de la Mînăstirea Neamțului din 1831, un *Apostol* tipărit la Iași în 1835, un *Octoih* de la Neamț în 1836 și în sfîrșit un alt *Octoih* din Buda, 1846.

V. BISERICA SF. ÎMPĂRAȚI (SERDĂREASA)

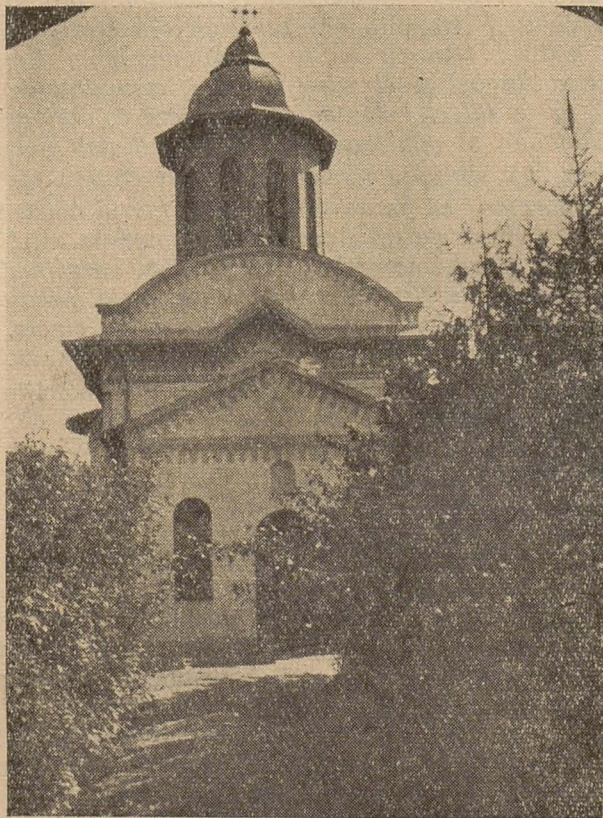
Biserica Sf. Împărați, cunoscută în deobște sub numele de Serdăreasa, este zidită din cărămidă, în formă de cruce și cu o turlă de lemn deasupra pronaosului, învelită cu tablă în romburi. Învelitoarea lăcașului este tot din tablă, așternută peste blană de lemn; pridvorul închis și arcada de la fațadă sînt adăugiri recente din 1946. Biserica are o clopotniță de zid, refăcută în 1919 cu o turlă de lemn învelită cu tablă, în formă pătrată. Lăcașul are o curte spațioasă în jur, împrejmuită cu un zid de cărămidă veche de formă pătrată, cu contraforturi și ferăstruici ca la o cetate. Se constată că acest zid a suferit anumite reparații în timp, deși unele cărămizi au însă o vechime de cel puțin un secol.

În interiorul bisericii, pictura în frescă datînd din prima jumătate a sec. XIX este izbită, păstrîndu-și caracterul autentic, în afara cîtorva retușări minore ulterioare; pardoseala bisericii este din piatră, iar tîmpla, ondulată, de lemn.

Biserica nu mai are pisanie, însă știm că a fost începută la 10 mai 1832 de văduva serdarului Marin Butculescu (1760-1830), serdăreasa Maria, născută Birleanu, și sfințită la 15 iulie 1835.¹³

13. Stroescu, *Orașul Roșiori...*, p. 66; Al. Rădulescu, *op. cit.*, p. 41-43.

Pe peretele sudic al lăcașului s-a mai păstrat un fragment din pictura înfățișând pe ctitori și așezate portretele iuncărilor Niculae și Emanuel Butculescu, fii serdarului Marin. Tinerii sînt îmbrăcați în uniforma militară a epocii Regulamentului Organic, cu mondir, mantale, centuroane și săbii. Restul pereților pronaosului este vărui și pictura astupată. Tot pe peretele

Biserica Sf. Impărați (Serdăreasa).

sudic se află atirnite mai multe fotografii ale membrilor familiei Butculescu, din a doua jumătate a sec. XIX, scoboritori ai serdarului Marin și ai serdăresii Maria.

În dreapta pronaosului, se află o piatră funerară nedată, însă aparținând primei jumătăți a sec. XIX, cu textul :

† *Sluger Ion Birleanu : Dumitru : Gligorie, Manoil : Tarsița : Drăghici și cu tot neamul.* În fața ei, înspre naos, se află o lespere fără inscripție, care acoperă mormîntul serdarului Marin Butculescu, ce a fost înmormîntat la Slatina și îngropat apoi aici. O altă lespede se află în

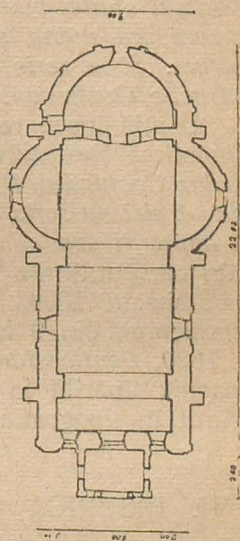
curte, la dreapta bisericii, cu următorul conținut: «*Supt această piatră se află odihnind parucicu Mihail Păucescu în vîrstă de ani 32. A încetat din viață la anul 1848 iunie 7*»¹⁴.

Ca odoare, am întilnit în altar un potir de argint pe care se află următoarea inscripție: «† *Costache Lămotescu. Ecaterina 8-brie (= octombrie 20)*»¹⁵.

Dintre icoanele interesante, semnalăm mai întii pe cea mai veche, din lemn, a Sf. Nicolae, purtînd data 1780, adusă de la cealaltă ctitorie a Butculeștilor din oraș, biserica Sf. Nicolae. Icoana este viu colorată, aureola și mîna dreaptă a sfîntului fiind de argint. O alta, înfățișînd tot pe Sf. Nicolae, din aceeași epocă și tot de lemn, are un fundal pictural foarte ineresant; pe de o parte și de alta a sfîntului se zăresc în perspectivă, pe un tăpșan, cîte două biserici, dintre care una are trei turle cu acoperișul în țiglă roșie; în față curge un rîu, pe care plutesc trei bărci cu oameni, reduse la proporții minuscule.

Tot atît de originală este o altă icoană, contemporană primelor, și făcută din același material, înfățișînd pe Arhanghelul Mihail, avînd aureola, sabia și mîna dreaptă în argint, iar în mîna stîngă ținînd un glob roșu pe care scrie IS HS (= Iisus Hristos). El zdrobește cu piciorul sting un păcătoș, dezbrăcat, trîntit la pămînt cu fața în sus, deasupra căruia sînt scrise cuvintele: «*Omul ce au îmbătrînit și au murit în păcat*». O altă icoană în lemn a Mîntuitorului, cu mîna dreaptă în argint, iar în mîna stîngă ține un text din Evanghelie, este în parte deteriorată. Citatul este următorul: «*Veniți blagosloviți părintelui meu de moșteniți împărăția ceriului care este gătita voua*». O ultimă icoană de lemn din această serie, destul de avariată, reprezintă pe Maica Domnului cu Pruncul în brațe, avînd aureola și mîna dreaptă în argint.

Ale icoane mai recente, este una a hramului bisericii (Sf. Impărați) cu o inscripție grecească puțin citeată din 1835 și alta a Maicii Domnului, în argint, la timplă, pe care scrie: «*Maria Butculina cu fii d[umnea]iei. 1845.* (adică serdăreasa Maria Butculescu cu fiii).

8. Planul bisericii Sf. Impărați (1 : 200), releuat de arh. Paula Popescu (1955)

14. Menționat și de Stroescu, *op cit.*, p. 67. În această lucrare se mai amintește și de mormîntul pitarului Gheorghe Păucescu, răposat la 1843, care nu mai există astăzi în curtea bisericii.

15. Acești doi sînt ginerele și fiica serdarului Marin Butculescu, cf. George D. Florescu, *Tabele genealogice ale familiilor boeresti din Țara Romînească și Oltenia* (în mss.), Spița Butculescu și Mihail I. Toncescu, *Genealogia familiei Lămotescu*, București, 1905.

Dintre cărțile vechi ale bisericii menționăm mai întâi un *Penticostarion*, tipărit la Mitropolia din București în 1800, care are următoarea însemnare pe ultima pagină: «*Această sfântă biserică s-au făcut cu leat 1812, în luna lui Dikembre în 23 s-au tirnosit¹⁶ mîna va putrezi ian numele să va pomeni. Pop[a] Șerban chz (= fiul lui) Andronache ot Ruși*»; pe coperta unui *Minei al lunii Ianuarie*, tipărit la Mănăstirea Neamț în 1830, scrie: «*Tr-acest Minei este al sfintei biserici cu hramul sfinți Împărați Constantin și cu maică-sa Elena și cine îl va fura să fie sub blestemul tuturor sfinților*»; pe ultimă pagină se află menționat un text similar: «*Mineiul sfintei biserici cu harmul Sfinții Împărați... și cine va citi mă va pomeni, că mîna și condeiul va putrezi, iar slova și cerneala nu va putrezi. Și e scris de mine mai jos însemnatul, 1848 Dek[embrie] 26. Petrache Costescu*».

O altă însemnare se află pe ultima pagină a unui *Triod*, tipărit tot la Mănăstirea Neamțului în 1833, cu următorul conținut: «*Dumnealui marele sărdar Costandin Butculescu, dumnealui au cumpărat aceste cărți. Să să știe că aici au scris cel ce mai jos se va iscăli și cine va citi mă va pomeni că mîna și condei va putrezi: 1848 martie 14. Petrache Costescu*». Celelalte cărți întîlnite nu au însemnări; acestea sînt: *Evangheliar*, tipărit la Sibiu în 1806, în tipografia lui Ioan Bart, *Octoih* de la episcopia Rîmnîcului, din 9 iunie 1811, *Apostol* tipărit la Mitropolia din București la 1820, *Penticostarion* de la Mănăstirea Neamțului (12 februarie 1834), *Cazanie* tipărită la Buzău în 3 noiembrie 1834 și în sfîrșit un *Ceaslov* apărut în tipografia lui Ioan Bob la Brașov în 1835.

VI. BISERICA CUVIOASA PARASCHIVA (SF. VINERI-GARĂ)

Biserica Cuvioasa Paraschiva este construită din cărămidă, văruiță și cu învelitoarea de tablă. Are forma de cruce, cu doi sîni laterali, altar hexagonal și trei turla de lemn, învelite în tablă, dintre care două se înalță deasupra pronaosului, iar cealaltă deasupra naosului; lăcașul are o clopotniță de zid, adăugată recent.

În interior, tîmpla este din lemn, iar pardoseala de mozaic cu ornamentații; pictura a fost complet refăcută în 1935, odată cu renovarea bisericii, de către Ștefan Stătescu.

Pisania lăcașului a fost îngropată în zid odată cu restaurarea, iar în locul ei, la intrare, s-a transcris doar rezumatul. Textul original, a fost publicat de cercetătorii Victor Brătulescu și Al. Rădulescu, după care îl reproducem:

«*Această sfântă besearecă ce se cinstește în numele sfintei Preapodamna Paraschiva și alte hramure ce se văd, s-au zidit și s-au împodobit din pronia dumnezească la anul 1836 de la Hristos, cu cheltuiala dumnealui slugerului Sandu Dăpărățeanu boier pămîntean, feciorul Stancului căpitanu, sin Mircea protopop de aici din Ruși de Vede, cu soția dum-*

1. Nu știm la ce lăcaș se referă această însemnare, întrucît nici o biserică din Roșiorii de Vede nu a fost ridicată sau restaurată în 1812.

nealui, fata logofătului Gheorghită din Nicopol și coconii dumnealor, Ecaterina, Stanca, Spiridon, Petrache, Marioara, din[d] și alți o[a]meni ajutor cu ceea ce le-au fost vouința în veci pomenire.¹⁷

Biserica nu mai păstrează ca odoare decât un potir suflat cu argint, din prima jumătate a sec. XIX, pe care scrie: *Tănase, Ioan, Ratco, Nicolae, Eșova, Ioan, Tudor*, iar ca icoane, două de lemn în pronaos, înfățișând pe Maica Domnului cu pruncul în brațe, având aureolele și mâinile în argint și în sfârșit alta închipuind Izvorul Tămăduirii.

Se găsesc la biserică mai multe cărți vechi¹⁸ dintre care semnalăm un *Triod* tipărit la Mitropolia din București, în leat 7276 (=1768), pe a cărui foaie de titlu (verso) scrie: «*M-am însurat eu Preda logofătul în zilele prea lumi[natului] domn Ioan Alexandru Moruzi voevoda...*¹⁹ 24. Și pentru credință m-am urmărit iscălit. Preda logofătul 1801 febr[uarie] 15»; pe un *Penticostarion* de la episcopia Rîmnicului, cu leat 7293 (=1785), se află însemnat pe prima pagină: «† Această carte Penticostar, fiind la besereca ce să numește cu hramul sfîntului mucenic Theodor Tiron încă de cînd erea clădit de lemn de unchiul meu Theodor postel[nicul], însă acum să numește cu hramul Nașterii Macii Domnului de cînd s-au clădit în zădire cu anul 1818, de mil[osti]o Dum[ne]zeu, prin a noastră osirdie și chelauială, stricându-să din nepurtarea de grijă a preoților, s-au luat de mine și în locu-i s-au dat altul nou la sf. beserecă și dându-se la legător precum se vede acum în anul 1852 luna lui mai, am dat-o la beserică cu hramul Prea Podoamna Parascheva ce s-au zidit iar de mil[osti]o Dumnezeu, tot prin ale noastre cheltuieli și am luat pă cel vechi fiind și acela sfărămat și am însemnat aici spre pomenire și ca să nu lipsească din sf. lăcaș. 1852 mai 7. Paharnicul Sandu Dăpărățeanu»; la pag. 75, se află următoarea însemnare: «† Această sfântă carte ce să cheamă Penticostar, este dă la sfânta biserică din mahalaoa Delcelului,

17. V. Brătulescu, *Bisericile din Roșiori...*, p. 124-125; Al. Rădulescu, *op. cit.*, p. 139. Am redat forma «*Preapodomna*» în loc de «*Preapodobna*» cum se găsește la Brătulescu, deoarece termenul de *Preapodomna* se întâlnește într-o însemnare manuscrisă a cititorului Sandu Depărățeanu pe un *Penticostarion* din 1785 aparținînd bisericii. De asemenea, numele tatălui slugerului este *Stancu*, cum apare și în pisană de la biserică Adormirea, iar nu *Stanciu* cum publică Brătulescu și Stroescu, *op. cit.*, p. 68, ce rezumă și dînsul textul pisaniei.

18. În Al. Rădulescu, *op. cit.*, p. 157 se menționează mai multe însemnări de pe cărți, ce nu le-am înfîlînit la această biserică. Le reproducem întocmai; astfel pe un *Liturghier*, apărut în tipografia lui Ioan Bart din Sibiu la 1831, scrie: «*Să se știe că la leatul 1846 martie 20 s-a legat această Sf. Liturghie de un dascăl din satul Virtoape și a plătit logofătul Pandele Păucescu și Hristea Păucescu. S-a scris de Ioan Mihai Duhoivnicul*; pe un *Triod*, apărut la București sub mitropolitul Nifon, se specifică: «*Acest sfînt și dumnezeesc Tirod este al bisericii sf. Vineri din Ruși și astăzi la ianuarie 27 1865 s-a legat cu piele după cum se vede, fiind foarte deslegat și l-a legat domnul jupin Ioniță Nedelcu, episcopul acestei biserici și a legat acest Triod dimpreună cu 12 miniate (sic!), 2 molitfelnice și o evanghelie și ca amintire am semnat eu preotul Ilie cu mina mea, spre amintire și ținare de minte. Stroescu, op. cit.*, p. 68 și 105, mai citează o însemnare de carte, referitoare la vizita domnitorului Bibescu la Roșiori de Vede: «*Gheorghe Bibescu vodă găzduit de serdarul Dincă C. Concilă la 5 septembrie 1846*».

19. Text mutilat la legătură.

*hramul sfinților marilor mucenici Giorgie și sfeți Theodor Tiron și am scris eu cel mai jos iscălit și cine va citi, mâna mea va putrezi și numele să va pomeni. 1808 mart[ie] 22», iscălitura lui Sandu Depărățeanu, precum și funcția, a fost înjumătățită la legătură; la pag. 130 am mai aflat o însemnare: «Și am slujit eu pop[a] Voicu ot Ruși la 1815 mai 30». Am mai întilnit o *Cazanie*, tipărită la Sibiu în 1850, dăruită bisericii de un Tânase Vârzaru din București care a cumpărat-o cu 96 lei și câteva *Minee* de la Mănăstirea Neamțului din 1831, fără însemnări.*

VII. BISERICA ADORMIREA MAICII DOMNULUI

Biserica Adormirea Maicii Domnului este clădită din cărămidă, în formă de navă, cu pridvor închis, învelitoare de tablă și o turlă octogonală învelită tot în tablă cu romburi, pe postament dreptunghiular, înălțându-se deasupra pronaosului. La exterior lăcașul este proaspăt văruiț, avînd în plus un brîu vopsit în cenușiu la fundații. Fațada este foarte simplă, cu o intrare obișnuită, deasupra ei fiind înfățișată la o mare înălțime o pictură recentă a hramului bisericii. Lăcașul mai posedă și o clopotniță de zid, începută din 1941 și neterminată.

În interior, biserica are pardoseală de piatră, iar tîmpla de înfățișare comună, este din lemn; zugrăveala a fost refăcută complet de pictorul Nicolae Colonițiu în 1936, odată cu renovarea generală a clădirii începută în 1931. Biserica nu mai posedă nici odoare de seamă și nici icoane vechi, cu excepția unei singure, împărătești, înfățișînd pe Maica Domnului cu pruncul, avînd mina dreaptă și aureolele lucrate în argint.

Istoricul bisericii este redat în pisania de piatră (dimensiunile: 1,10 × 0,60 m; grosimea 0,17 m) scrisă pe 9 rinduri cu litere în relief de 0,05 m; ea a fost deplasată de la locul inițial odată cu lucrările de restaurație întreprinse între 1931-1936 și îngropată în pămînt cu fața în jos la intrarea în biserică; acum, ea a fost dezgropată și instalată provizoriu în tinda lăcașului.

Cuprinsul pisaniei este următorul:

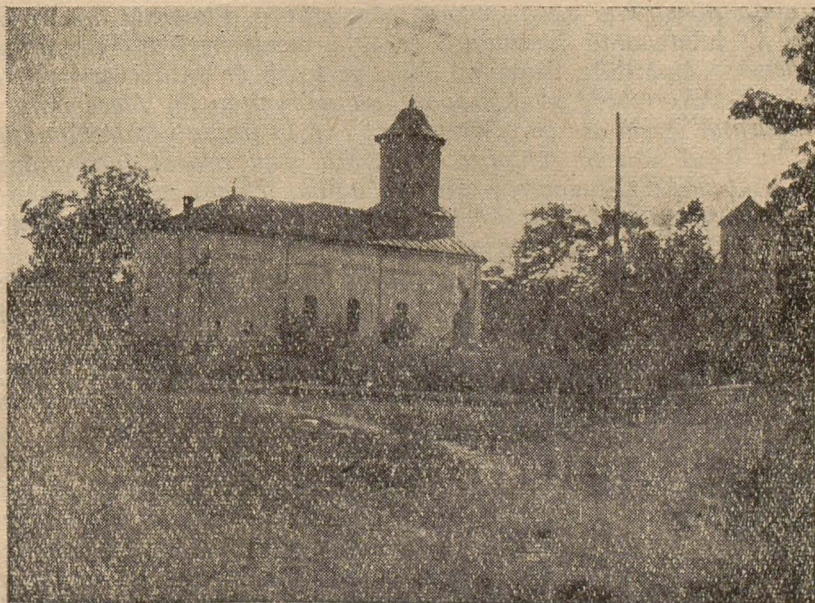
† Această sf. beseric[ă] care să cinstește în numele Adormirei | a Prea Curati[i] Fecio[a]rrii Maica Domnului Nostru | I[su]s H[risto]s și alte | hramuri ce să văd, s-au zidit din nou și s-au împodobit di[n] pron[i]je dumnezei[a]sc[ă] la anul 1836 cu cheltuiala dumnealui | slugerului Sandu Dăpărățeanu, boer pămă[n]tean, fecior Sta[n]cului căpitanul de aici din Ruși d[e] Vede, cu soția dumnealui | Maria [ata] logofătului Gheorghiuță din Nicopol și coconi[i] dum[ne]alor: Ecaterina, Stanca, Spiridon, Petrache, Mărioara, dănd | și alți oam[ne]ni ajutor întru vecinica lor pomenire²⁰.

O placă de marmură așezată deasupra ușii de la intrare amintește de ridicarea lăcașului în 1836 și de restaurarea din 1936.

20. Pisania este publicată de Al Rădulescu, *Bisericile din Roșiori...*, p. 115, 117 și menționată în rezumat și de Stroescu, *op. cit.*, p. 67.

Biserica posedă mai multe cărți vechi dintre care menționăm în primul rînd un *Evangeliiar* tipărit la episcopia Rîmnicului la leat 7254 (=1746) cu următoarele însemnări, prima fiind pe legătura coperții, în față: «*Cu toate că la sînta biserică cu hramul sf. Adormiri d Maici Domnului nostru I[su]s H[risto]s și care din nou s-au prefăcut în zidire precum se vede cu toată podoaba, ce i s-au cuvenit, de mine, sluger Sandu Dăprățeanu după pronia cerescului împărat, i s-au cumpărat și toate trebuincioasele cărți, precum și Evanghelie, dar găsindu-se și această*

Biserica Adormirea Maicii Domnului.

Evangelie vechi, am dat-o de s-au legat în 1845 iulie, când și eu mă aflai în vîrstă de ani 75, pentru care am plătit lei doisprezece și să dete iar la s[fin]ta beserică spre pomenirea celor ce au cumpărat-o și spre pomenirea noastră, pohtim pe cei sfințiți cu daru preoției, ca s-o aibă în păstrare bună ca pe odor al s[fin]tu]lui lăcaș. 1845 iulie 30. Sandu sluger», iar mai jos este scris: «Această s[fin]tă Evanghelie am rugat eu subț iscălitul de d[fi]nealui slugerul Sandu ca să o lege și am dusu eu la București, de am dat-o ca să se lege în lei 12 înpreun[ă] și cu Cazania de s-au legat iar cu 12 lei și mă rog tuturor fraților care o rănumea după vreme ca să slujeasc[ă] la această s[fin]tă beserică să mă pomenească și pă mine păcătosu și să zic[ă] Doamne iartă-i păcatele, care Dumnezeu să le ierte lor păcatele și de mine să fie iertați, că mina și condeiul va putrezi, iar scrisoarea în veci va rămînea. 1845 iulie 30. Preotul Vasile slujind la beserică cu hram Adormirii Maicii Domnului»; la pag. 24, fi-

gurează o inscripție mutilată din 1771, al cărui conținut nu l-am putut descifra; la pag. 88 se află o însemnare cu numele celor care au ajutat la legarea Evangheliei, iar pe verso o alta din 1 martie 1813 de la Badea croitoru, legătorul cărții și în sfârșit la pag. 96 există o pecete în fum negru cu legenda: «*Popa Tiță ipotropu*» (=epitropul), avînd reprezentată o pasăre cu cruce în cioc într-un cerc timbrat cu o coroană de fantezie, iar dedesubt fiind scrise literele I, U și B.

Pe coperta din față a unui *Penticostarion*, tipărit la episcopia Rîmnicului la leat 7293 (=1785) scrie: «*Leatul 1852 luna lui mai s-au legat cu cheltuiala noastră și am însemnat spre știință. Paharnic Sandu Dăpărățeanu*». O interesantă însemnare se află menționată într-un *Minei pe luna Dikembre*, tipărit la Buda în 1805, pe foaia de titlu (verso): «*Întru această lună Dik[embre] s-au propoveduit adormirea lui Alecsandru Pavlovici împăratul Rosii, iar pereciunea i-au fost în ținutul Azdrahanului leat 1825 și în locul său la schiptrul împărății s-au așăzat încoronându-să marele Cos[ta]n[din] Pavlovici: dea milostivul Dumnezeu putere a face pravoslavicilor creștini izbăvire. Iar eu spre pomenine scrisi astăzi Ghenar 1 leat 1826. Sandu Dăpărățeanu sluger*».²¹

Pe coperta unui *Cuvint pentru preoție al celui întru sfinți părintelui nostru Grigorie Nazianzineanul cuvîntătorului de Dumnezeu*, tipărit cu cheltuiala mitropolitului Dionisie la București, în 1821, sub Alexandru Nicolae vodă Șuțu, scrie: «*Dat de Prea Sfinția Sa părintele Mitropolit, primiantului I. Mihai, pentru a sa silință la învățăturile clasului. Inspector siminariului Dionisie în anul 1847*».

O altă însemnare am găsit-o în *Viețile sfinților pe luna lui Ianuarie*, scoase de Mitropolia din București în 1835, pe foaia de gardă: «*† Această carte împreună cu alte unsprezece, ce coprind într-insele viețile sfinților după rugăciunea ce ne-au făcut curiosul protosinghel Ioanichie egumenul schitului Didești, metoh s[fin]tei Mitropolii, s-au hărăzit pe seama acelui schit un trup întreg, însă numai ca să petreacă părinți[i] de acolo cu dinsele întru citire spre sufletesc folos și să rămîie zestre acelui schit, iar nu și ca să vinză sau în vreun chip să să întrăineze de acolo, căci atunci acela nu va avea blagoslovenia noastră. 1843 martie. Serdar Zosima*».

Pe foaia de gardă a unui *Chiriacodromion*, tipărit la episcopia Buzăului în 15 iulie 1839, scrie: «*† În această carte este (sic!) toate Căzaniile câte sint într-un an și l-am cumpărat de la părintele Erothei în lei 25 la anu 1845 av[g]ust 24 și este al meu. Neculae din sat Udupu*»; în continuare sint însemnate, de o mîină necunoscută, cîteva leacuri curioase: «*Omu cînd va fi impresurat de tuse rea, să fiarbă în rachiu de drojdii, cuișoare, scorțișoare, smochine, roșcove, candel, stafile negre și roșii și se va tîmădui. Al doilea tot pentru tuse, să fiarbă o litră de lapte dulce, o litră de miere, una de ridiche, una de sfectă, una de untură, de păstîrnac*

21. Țarul Alexandru I a murit la 19 XI/1 XII 1825 la Taganrog în Ucraina; fratele său, marele duce Constantin Pavlovici i-a fost desemnat ca succesor, dar renunșînd la coroană, a urmat la tron celălalt frate mai mic, Nicolae I (1825-1855).

alb și să amestece în puținel ceai și o buruiană ce-i zice limba vecinii și cimbru cel bun și iar se va tămădui. Al treilea omul pentru înțucială să bea: este o buruiană ce-i zice căpușă, o pun unii oameni în grădină, iar rădăcina ei este bună și de friguri, cine o va bea».

Într-un *Apostol*, fără foaie de titlu, se află la pag. 3 a introducerii, următoarea însemnare într-o limbă slavonă coruptă, cu influențe bulgare: <К>он ѿщї дастанї попъ : добрѣ да чите на апостола този: зачала

спт : лїстъ : рѣд, a *Mării Tale* (sic!) fierbinte rugătoriu Пїсахъ азї Тодор ки сїнъ Марнїс фъси" 1821 мѣзъ Септемврие на гї. *Climent episcopul Rîmnicului*. (=Cine vrea să ajungă un popă bun, să citească într-acest *Apostol*, cap. 283, foaia 129 a *Mării Tale* fierbinte rugătoriu. Am scris eu Todorachi fiul lui Marin Făsim, 1821 luna septembrie în 13. *Climent episcop Rîmnicului*); la pag. 35 Vo scrie: binte rugătoriu. Am scris eu Todorachi fiul lui Marin Făsim, 1821 luna septembrie în 13. *Climent episcop Rîmnicului*); la pag. 35 Vo scrie: «Acestu *Apostol* s-au cumprăat de mine slugeru Sandu Dăpărățeanu de la preoteasa popi[i] lui Costandin ce au fost preotu la Șiștov în ceia parte dă Dunăre, dreptu un galben icusar numitu și umblă cite lei patrusprezece și jumătate. 1837 apr[ilie] 3».

Pe un *Octoih*, tot fără foaie de titlu, dar aparținînd, credem, sfîrșitului sec. XVIII, figurează următoarea însemnare pe ultima pagină, la copertă: «Să să știe cind au venit ispravnic aici în oraș ot Ruși za Vede la leat [1]824 mart[ie] 10 dum[nea]lui bio vel pãh[a]r[ni]c Dimitrie Dr[ugănescu]». ²²

În sfîrșit, pe un alt *Octoih*, de asemenea lipsit de foaie de titlu, dar se pare mai recent, se află scris pe coperta din față: «1852 luna lui mai s-au legat cu cheltuiala noastră *Octoihul acesta și s-au însemnat spre știință. Paharnic Sandu Dăpărățeanu*».

Printre cărțile vechi, fără însemnări, menționăm *Sfintele și dumnezeieștile liturghii*, tipărite la episcopia Buzăului în 12 septembrie 1835 și *Noul Docsastar, prefăcut în rominește după metodu vechiu al serd. Dionisie Fotino...*, de Anton Pann, tomul I, scos la București în 1841, în tipografia pitarului Constantin Pencovici.

VIII. BISERICA SF. IOAN

Biserica este clădită din cărămidă, în formă de cruce, cu doi sîni semi-cilindrici, pridvor închis și o turlă de lemn învelită cu tablă în romburi, înălțată deasupra pronaosului.

La exterior este văruiță, prezentînd o decorație la strașina învelitoarei de tablă. În fața lăcașului, se ridică clopotnița de zid cu turla căptușită tot în tablă. Pe fațada bisericii, există trei fresce închipuind pe arhangheli, pictura fiind cea originală.

22. Paharnicul Dimitrie Drugănescu a jucat un rol și în vremea răscoalei din 1821, fiind numit de către Tudor Vladimirescu ispravnic de Tîrgoviște, cf. Nichita Adăniloiaie, *Boierii și răscoala condusă de Tudor Vladimirescu*, București, 1956, p. 83.

În interior, pardoseala este din mozaic, timpla de lemn iar pictura în ulei, recentă, refăcută de Ștefan Stătescu și fără vreo valoare deosebită.

Biserica nu are odoare, nici cărți vechi, ci numai o singură icoană de lemn, din prima jumătate a sec. XIX, cu un frumos colorit, înfățișând Nașterea Domnului.

Istoricul lăcașului este redat în pisania de marmură cu litere și chenar în aur care se află la intrare; în mijlocul ei este sculptată o cruce aurită și cuvintele simbolice I[su]s H[risto]s NIK. Textul ei, pe 12 rinduri, este următorul:

«Acestu s[un]t lăcaș alu Domnul Nostru I[su]s H[risto]s se este cu hramul s[an]tului Ion Botezătoru ce s-au zidit în zilele d[omnului] G[heorghe] B[îbescu] și cu slobozenie mitropolitului Niofit la 1842 și la 1845 s-a finitu.

Titor și stăruitor cu toată cheltuiala lui Lazăr Dumitriu și ajutori titori M. Bălan. Păune Vasiliu. Petre Atanasiu. Ion Lețu. Nicula Anghel. Coste Slăvescu. Iordache Ciupagă. Anghel Ivanuvice, și ipitrop Răspopa Șerban. La 1843 s-a firotonisit ereu Nicu. Aceast[a] Alecu Dumitriu au scris-o. Pr. Du[mitru] Vasiliu, Al. Bilae²³.

IX. BISERICA ÎNĂLȚAREA SF. CRUCI (SF. VINERI-DELCEL)

Biserica Înălțarea Sf. Cruci, așezată în marginea orașului, în vechea mahala a Delcelului, pe str. Ceauș Firică, este astăzi desafectată cultului, aflându-se în păragină. Clădirea este construită din cărămită, în formă de navă, cu pridvor deschis, altar hexagonal și o turlă octogonală învelită în tablă cu romburi, înălțându-se pe un postament pătrat deasupra pronaosului.

Înveltoarea bisericii este din tablă; la exterior, între naos și altar se află un contrafort de zidărie cu tencuiala căzută. Pridvorul deschis este susținut în față de 4 coloane rotunde, accesul fiind asigurat printr-o scară cu 3 trepte; de o parte și de alta a pridvorului se află zugrăvite, în dreapta, scena raiului și în stînga, cea a iadului.

În interior biserica are pardoseala din dale de piatră, iar timpla este de zid; pictura din interior este cea originală, însă foarte afumată.

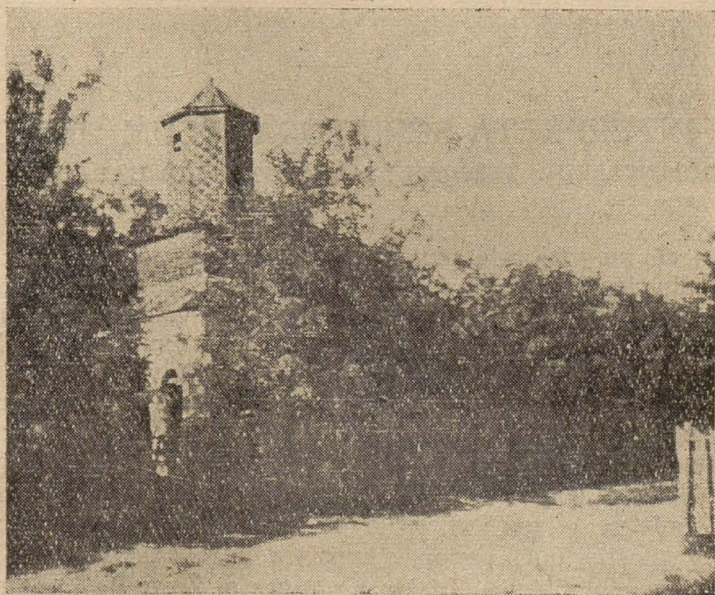
Printre icoanele vechi semnalăm, aceea din lemn a Mîntuitorului, de culoare închisă, încadrată în peretele drept al pronaosului; în stînga se află alta înfățișînd pe Maica Precista cu Pruncul. Dintre icoanele împărătești merită atenția acelea ale hramului (Înălțarea Sf. Cruci) și a Sf. Nicolae, datînd din prima jumătate a sec. XIX. O icoană interesantă, tot de la timplă, este aceea înfățișînd pe Cuvioasa Paraschiva avînd mîna, crucea, paftaua, aureola și o apărătoare de ochi din metal sulfat cu argint. Lăcașul nu mai posedă alte odoare și nici cărți vechi de cult.

Tot ce mai putem afla despre trecutul bisericii se poate citi în pisania așezată în pridvor, deasupra intrării, avînd 16 rinduri de litere a cîte

23. Amintită și de Al. Rădulescu, *op. cit.*, p. 207 și Stroescu, *Roșiorii de Vede*, p. 68-69.

0,02 m, pictate în galben pe fond cenușiu într-un chenar cu dimensiunile de 0,50×0,37 m. Textul pisaniei, destul de șters și ilizibil, l-am reconstituit în parte după acel descifrat de pr. Al. Rădulescu în 1935 :

«Această sfântă biserică la anul 1849 s-au zidit de unul Dumnezeu și la anul 1850 luna lui oct[ombrie] 8 s-au sfințit cu toată podoaba prin osteneala și cheltuiala d[umnealui] paharnic Sandu Dăpărățeanu și a

Biserica Înălțarea Sf. Cruci.

soției d[umnealui] paharniceasca Maria dând ajutor și alți doritori care cu ce s-au îndurat, iar ispravnicul lucrului a fost Pătrașcu Letu. Veșnica lor pomenire.²⁴

Cu aceasta, încheiem cercetările noastre, sperînd că materialul înfățișat va fi de folos cunoașterii trecutului bisericilor din orașul Roșiorii de Vede.

PAUL I. CERNOVODEANU

24. Al. Rădulescu, *Bisericile din Roșiori...*, p. 123; textul pisaniei menționat în rezumat și de Stroescu, *op. cit.*, p. 69.

CUM SE INTERPRETA SCRIPTURA ACUM 2000 DE ANI COMENTARUL ESENIAN LA PROFEȚIA LUI HABACUC

Socotim că nu mai este nimeni în lumea noastră teologică, care să nu știe epocala descoperire de la Marea Moartă. Aproape de antică cetate Ierihon, pe malul nordic al Lacului Asfaltit¹, în valea numită astăzi de arabii autohtoni Wady Qumran, datorită numai întâmplării, un beduin a găsit niște mari borcane, ce conțineau în ele o serie de manuscrise, unele păstrate intact, altele fragmentar. După multe peripeții, cum era firesc, aceste manuscrise au ajuns în mina cunoscătorilor, care au început migăloasa muncă de descifrare, traducere și publicare. După alfabetul utilizat, după ideile ce conțin și mai ales după monedele care s-au mai găsit în grotle, unde se aflaseră scrierile de la Marea Moartă, s-a văzut că manuscrisele aparțin unei perioade cuprinse între secolul II și I înainte de Hristos și secolul I după Hristos. Cum era și firesc, la început au fost mulți savanți, care le-au socotit mult mai tinere², dar astăzi majoritatea absolută a cercetătorilor îmbrățișează părerea de mai sus. Scrierile de la Qumran provin tocmai din epoca imediat înaintea ivirii creștinismului, care a apărut exact în același mediu. Cum era și de așteptat, cei mai mulți dintre cercetătorii manuscriselor, și-au îndreptat privirile în direcția descifrării legăturilor dintre ele și ivirea creștinismului, dar n-au lăsat de o parte nici studierea ideilor religioase, morale și sociale, ce stăpîneau lumea iudaică în epoca precreștină. Cercetarea manuscriselor de la Qumran a dat naștere unei literaturi nebănuite. Pînă la începutul anului 1957, publicațiile asupra manuscriselor de la Marea Moartă ajunseseră la 1556³.

1. Așa i se spunea Mării Moarte în literatura patristică.

2. G. R. Driver, profesor la Oxford și P. Kahle, de fel din Germania. Cf. J. T. Milik, *Dix ans de découvertes dans le Désert de Juda*, Paris 1957, p. 16. Dintre ei, cel mai hotărît potrivnic al datării manuscriselor de la Qumran, în perioada înainte de Hristos, este savantul iudeu, S. Zeitlin, directorul lui «Jewish Quarterly Review», care le socotește din evul mediu.

3. C. Burchard, *Bibliographie zu den Handschriften vom Toten Meer*, (Beiträge zur Zeitschrift für Alttestamentliche Wissenschaft, 76), Berlin 1957.

iar pînă la începutul anului 1961, cînd se scriu aceste rînduri, numărul lor⁴ trecuse de patru mii⁵.

Din capul locului trebuie să spunem că n-au fost încă descifrate și cercetate metodic de către oameni cu pregătire, toate documentele găsite în cele unsprezece grote cît au fost excavate. Multele sute de fragmente de manuscrise au fost strînse la Departamentul de antichități din Ierusalim și încredințate unei comisii internaționale, care să le trieze și să le reconstituie⁶. Faptul acesta este unul dintre cele mai dificile și de aceea va cere muncă, pînă ce biblioteca de la Qumran va fi complet cunoscută.

Din primele momente s-au pus chestiunile: *Cine a scris manuscrisele și cui aparțineau ele după scriere?* Chestiunea este controversată pînă astăzi. Majoritatea cercetătorilor este de părere că documentele au fost scrise de secta esenienilor, de care ne vorbesc clar Iosif Flaviu⁸ și Filon Alexandrinul⁹, sectă care își avea sediul principal în locul retras de lume de pe malul Mării Moarte, unde s-au găsit manuscrisele. Cercetătorii din grupul acesta numesc pe eremiții de la Qumran de-a dreptul esenieni, iar manuscrisele în chestiune, scrieri eseniene. Nu mic este și numărul aceloră, care se îndoesc că sectarieni de la Marea Moartă ar fi fost esenieni¹⁰. În grupul acestora intră, în special autori de origină iudaică, care văd în pustnicii de la Qumran niște mosaici pioși, care s-au retras departe de sgomotul lumii, ca în singurătatea pustiului să-și poată împlini mai sigur devoțiunile lor religioase¹¹. Cercetătorii din grupul acesta numesc pe eremiții de care ne ocupăm «sectarii de la Marea Moartă», ori «comunitarii de la Qumran».

Opinie separată face H. del Medico¹², care susține că la Marea Moartă n-a existat o comunitate eseniană, iar scrierile găsite în grotlele din acea regiune sînt scrieri iudaice veritabile, depuse apoi în locuri re-

4. În numărul publicațiilor se înțeleg cărțile independente și articolele din reviste și periodice.

5. Așa ne informează Th. H. Gaster, *The Scriptures of the Dead Sea Sect*, London 1957, p. 12.

6. Această comisie internațională se compune din: Mgr. Skehan, profesor la universitatea catolică din Washington, F. M. Cross Jr, de la seminarul Mc Cormick din Chicago, J. M. Allegro, asistent la universitatea din Manchester, abbé J. Starcky, de la Centrul național de cercetări științifice din Paris, J. Strugnell, de la colegiul Jesus din Oxford, C. H. Hunzinger, trimisul universității din Göttingen și J. T. Milik, de la Centrul de cercetări științifice din Paris.

7. Printre cei mai hotărîți partizani ai esenienilor se numără francezul A. Dupont-Sommer, apoi polonezul Milik și numai apoi vine la rînd grupul moderaților în cap cu Millar Burrows, Roland de Vaux, van der Ploeg, Cross Jr și un întreg bogat șir de autori, care s-au ocupat cu problema manuscriselor de la Qumran.

8. Iosif Flaviu, *Răsb. Iud.* II, viii, 119-161; *Ant. Iud.* XVIII, ii, 11-22.

9. Filon Alexandrinul, *Quod omnis probus liber*, § 75-91 (ediția L. Cohn-S. Reiter, VI, 21-26) și în *Apologia pro Iudaeis*, citată în extenso de Eusebiu al Cesareii în a sa *Praeparatio Evangelica*, VIII, xi.

10. Dhorme, Dussaud, G. R. Driver și iarăși un întreg șir de savanți.

11. C. Rabin, Y. Yadin, Sukenig, ș. a.

12. H. del Medico a scris în această privință două opere voluminoase: *L'énigme des manuscrits de la Mer Morte*, Paris, Plon, 1957 și *Le mythe des Esséniens*, Paris, Plon, 1958.

trase, spre a li ferite de profanare¹³. H. Del Medico merge pînă acolo încît afirmă că n-a existat niciodată vreun picior de esenian. Ei sînt numai plâsmuirea, ca să nu spunem frauda literară a lui Iosif și Filon, ale căror scrieri, el le contestă. Părerăa lui, însă, n-a găsit aderenți.

Ce se poate spune cu oarecare precizie, despre comunitatea de la Qumran? Despre curioasa frăție de la Marea Moartă se poate spune că era o comunitate iudaică pură. Ea trăia în limitele religiei mozaice, numai că se desfăcuse de Sinagoga oficială, pe cît se pare, din cauza decadenței morale a unora din conducătorii acelei sinagogi. Din faptul că manuscrisele găsite la Marea Moartă, la tot pasul dau întîietate clasei preoțești, se crede că sectarieni de la Qumran, la origină, au fost preoții retrași de la templul din Ierusalim, care, nemulțumiți de nivelul vieții religioase și morale al slujitorilor acestui templu, s-au retras în pustie, ca să nu mai vadă decadența celor care călcau Legea, iar acolo în singurătatea de lingă Marea Moartă, să ducă o viață curată și sfîntă. În comunitatea nou înființată, preoții și-au păstrat poziția de conducători, dar au primit alături de ei și frați, care nu făceau parte din clasa preoțească sau a leviților. Acești frați erau supuși unor încercări, adică unui noviciat, ce se urca pînă la trei ani.

În scurgerea timpului, secta a început să-și institue și practici și chiar puncte de doctrină, ce nu mai consunau în totul cu cele ale cultului de la templul din Ierusalim. Ne mai avînd templul la dispoziție, ca să aducă jertlele prescrite de cultul mozaic, ei s-au restrîns la niște ospețe sacre, ce constau din binecuvîntarea pîinii și vinului, cam în genul agapelor primilor creștini. În special spălările rituale ocupau un prim plan, căci zilnic trebuiau îndeplinite anumite rituri baptismale. Am fi tentați a crede că tocmai necesitatea abluțiunilor zilnice i-a făcut pe sectarieni de la Qumran să se așeze lingă Marea Moartă, unde aveau apa la îndemînă, decît în alte părți ale podișului palestinian.

Dar ceea ce-i distingea pe pustnicii de la Marea Moartă, în particular, era viața lor comunitară, căci membrul sectei la intrarea în comunitate depunea la fondul comun, toată averea lui mobilă și imobilă.

Viața zilnică, frații și-o duceau în munci pentru folosul obștii, iar seara și în ziua Sabatului luau parte la citirea și interpretarea Legii, care se făceau de către un instructor recunoscut.

Printre manuscrisele aflate la Qumran, unul vorbește de un exil al comunității în părțile Damascului¹⁴. O bună parte a cercetătorilor crede

13. Rutourile sau sulurile sfinte, ce se citeau în templu și sinagogi, după ce se degradau, erau depuse în anumite camere retrase, ale acestor edificii, spre a nu fi atinse de oameni și astfel profanate. Aceste camere retrase se numeau și se numesc și pînă astăzi *ghenizoth*.

14. Pe la finele secolului trecut, profesorul mozaic, Schechter, de fel din România (de prin părțile Galaților), a descoperit, în *gheniza*-ua vechii sinagogi din Cairo, un manuscris, ce vorbea mereu de «fiii lui Zadok», din pămîntul Damascului. «Fiii lui Zadok» era un titlu pe care și-l dădeau și sectarii de la Qumran, prin el voînd să spună, că dînșii sînt adevărații preoți ai lui Yahweh, după cum și Zadok a fost marele preot plăcut lui Dumnezeu, pe timpul lui David (I Sam. 2, 35; I Regi 2, 35; Iezechiel 40, 46; 44, 15). De aceea, Schechter a numit documentul găsit în sinagoga din Cairo

că într-adevăr, comunitatea de la Qumran, ajungind la un conflict deschis cu mozaismul oficial de la templul din Ierusalim, a trebuit să fugă de pe solul Țării Sfinte și să-și găsească azil în părțile Damascului. Altă parte a cercetătorilor, în cap cu Th. Gaster¹⁵, este de părere, că secta n-a fost în părțile Damascului nici o zi. Expresia «exilul damascian» era împrumutată din profetul Amos, care spune că vor veni zile, în care Israel (secta de la Qumran se credea numai pe sine adevăratul Israel) va trebui să plece din Ierusalim, în refugiu, căci așa spusese profetul «și vă voi duce în robie, dincolo de Damasc, zice Domnul» (Am. 5, 27)¹⁶.

Una dintre preocupările de seamă ale sectarienilor era și copierea textelor sacre. Făcându-se săpături pe locul fostei așezări sectariene de la Qumran, între alte încăperi, într-o cameră impresionant de spațioasă s-a găsit o masă lungă cât și camera, care din metru în metru avea găuri ce serveau drept călimări pentru tahigrafii și mai ales pentru caligrafii care se ocupau cu copierea textelor sacre și sectare. Așa se explică de ce în cele 11 grote explorate, s-au găsit fragmente din toate cărțile Vechiului Testament, afară de cartea Ester.

În ce privește doctrina acestor sectarieni, ei nu se deosebeau fundamental de ceilalți mozaici. Ceea ce ni se pare curios este că ei așteptau doi «Mesia», unul din Israel, adică de origină laică, iar altul din Aaron, adică de origină preoțească. Faptul acesta înseamnă că ei așteptau, eshatologic, de la Dumnezeu, un rege și un mare preot, care, ca altă dată în timpul lui David și Solomon, să instaureze un nou Israel, când statul să nu mai fie vasal nici unei puteri străine, iar credința să fie restaurată în «duh și adevăr».

Am amintit mai sus, că sectarienii se ocupau intens cu citirea și mai ales cu interpretarea Scripturii. Crezând cu tărie că lumea se află în pragul unei noi ere, când se va instaura un cer nou și un pământ nou, membrii frăției erau deosebit de interesați în cercetarea Scripturilor, să vadă ce spun ele că are să fie la sfârșitul veacului. Așa s-a dezvoltat o formă de interpretare, unde cuvintele profeților erau cu abilitate aplicate scenelor contemporane. Acest fel de interpretare, era făcut nu numai în timpul studiului general, ci mai cu seamă în timpul slujbelor divine din Sabate, când erau citite bucăți din Lege și Profeți. Filon Alexandrinul¹⁷ ne spune clar, cu privire la esenieni, că «în ziua a șaptea... ei mergeau la locașurile sfinte, numite sinagogi... și ascultau cu deosebită atenție.

«Documentul Zadokit». Schechter a crezut că este un document din evul mediu, compus de o comunitate iudaică cu sediul în Damasc. Printre manuscrisele aflate la Qumran s-a găsit unul, ce conține «Documentul Zadokit», ceea ce ne face să credem că «Documentul Zadokit» a fost compus chiar de comunitatea de la Qumran.

15. Unii înclină să crede că este nepotul marelui rabin Moses Gaster, care a fost silit să părăsească România, după războiul I mondial, stabilindu-se în Anglia, unde a dat la iveală lucrări de mare valoare. A fost comemorat în 1959, la Londra, unde Academia R. P. R. a fost reprezentată prin d-l profesor Al Graur.

16. Th. H. Gaster, *op. cit.*, p. 14.

17. Filon de Alexandria, *Quod omnis probus liber*, § 75.

Atunci unul din ei lua Scripturile¹⁸ și citea, în timp ce altul, ales dintre cei mai versați în cunoștințe, venea în față și explica, trecînd peste punctele mai obscure. Ei filozofau asupra celor mai multe lucruri, explicîndu-le simbolic, potrivit vechiului obicei». De asemenea în Evanghelia cea după Luca, ni se spune (IV, 16 sq) că într-o sîmbătă, asistînd în sinagoga din Nazaret, Iisus a citit public pericopa din Profeți și apoi a început s-o explice, aplicînd-o la evenimentele curente: «Astăzi s-a împlinit Scriptura aceasta, în auzul vostru».

Din fericire, de la sectarii de la Qumran ne-au rămas și cîteva fragmente din exegeza lor asupra cărților biblice. Cel mai interesant fragment este cel la cartea profetului Habacuc.

Comentarul acesta a trezit un interes particular pentru două motive: Mai întîi din cauza unei mențiuni dintr-însul și anume din cauza interpretării lui Habacuc II, 15, pe care mulți cercetători l-au socotit că este un indiciu cum că Frăția de la Qumran credea într-un «Dascăl al Dreptății», care întocmai ca și Hristos a suferit moarte de martir, dar după aceea a «reapărut în slavă» discipolilor săi. În al doilea rînd, pentru că diferitele aluzii din acest Comentariu la «Dascălul Dreptății», la «Preotul necredincios» și la «Omul minciunii» au fost socotite că alcătuiesc o istorisire biografică, care, odată caracteristicile identificate, poate procura cheia adevărată a vechimii textelor și de aci ar deveni posibilă fixarea datei manuscriselor ca un tot.

Ambele chestiuni sînt foarte fragile și cei care s-au bazat pe ele au fost vehement criticați și argumentele invocate de ei au fost dovedite fără nici o valoare convingătoare¹⁹. De nicăieri nu reiese moartea și învierea Dascălului Dreptății. Greu pot fi identificate persoanele denumite Dascălul Dreptății, Preotul necredincios și Omul minciunii. Cum susține Gaster, mai de grabă este vorba de personificări ale unor calități morale, ca «dreptatea, necredința, minciuna», decît de niște persoane anume. Așa dar, Dascălul Dreptății ar fi «cel ce explică corect Legea» și acesta nu putea fi decît Conducătorul sectei; Preotul necredincios ar fi preotul templului din Ierusalim, de care se depărtase comunitarii de la Marea Moartă, iar Omul minciunii ar fi cei care după un timp se desprindeau de sectă, fiind înghițiți de grijile pămîntului.

Pe de altă parte există un oarecare detaliu în *Comentariul la Habacuc*, care pare că a fost trecut cu vederea, dar care ar putea să fie de o considerabilă importanță pentru identificarea Frăției. Interpretînd cuvîntul profetului Habacuc (II, 17) «Silnicia Libanului te va coplesi», autorul *Comentariului la Habacuc*, spune «Liban stă aici pentru Sfatul Comun» sau Consiliul General. Baza acestei interpretări o compune — spune

18. Pe timpul acela cărțile biblice nu formau un singur volum, ca astăzi, ci constau din suluri de pergament, independente.

19. S-au emis o mulțime de ipoteze, cu privire la Dascălul Dreptății și mai ales la inamicii sectei. «Dascălul Dreptății» a fost identificat în persoana marelui preot Onias, Menahem, și chiar cu Mîntuitorul Iisus. «Preotul necredincios» a fost identificat, rînd pe rînd, cu Antioh Epifane, Ionatan Macabeul, Al. Janeu, Aristobul, Ioan Hircan și alții.

vor auzi toate lucrurile ce au să vină în vremea de apoi, corect relatate de preotul pe care Dumnezeu îl va numi, ca să interpreteze, în zilele acelea, toate cuvintele serviciilor săi, profeții, prin care El a vorbit despre acel cataclism amenințător.

6. *Pentru că iată, eu ridic pe chaldeeni, acea sălbatică și turbată nație.* Aceasta se referă la Kiteeni⁴, care negreșit sînt iuți și puternici în război, cu privirile ațintite la distrugerea popoarelor de pretutindeni și la supunerea lor sub stăpînirea lor. Ei deposează [ ], dar nu cred în poruncile lui Dumnezeu [ ]. Peste dealuri și cîmpii, ei vin să lovească și să jăfuiască cetățile țării. Aceasta-i ceea ce Scriptura înțelege cînd ea vorbește de ei ca venind să pună mina pe locuințe ce nu-s ale lor.

7. *El este înspăimîntător și înfricoșetor. Numai din el singur iese temelii dreptății și (plăcerea pentru) înșelăciune*⁵ Aceasta se referă la Kiteeni a căror teroare și înfricoșare se află peste toate națiile. De altfel, cînd ei se întîlnesc în statul lor⁶, toate planurile lor sînt îndreptate să facă rău; și ei se poartă față de toate popoarele, cu ticăloșie și cu neînțelepciune.

8, 9. *Mai iuți decît leopardii sînt caii lor și mai înjocați decît lupii de seară. Călăreții lor se năpustesc și se învîrtesc. Ei vin de departe zburînd ca un vultur, ce să grăbește să sfășie. Ei și toți ai lor vin pentru jefuire; gloata strînsă a fețelor lor este ca un adevărat vînt de răsărit*⁷ Aceasta se referă la Kiteeni, care cuceră pămîntul cu caii lor și cu animalele lor. Ca un vultur ei vin de departe, din insulele mării, ca să sfășie toate națiile; și ei sînt nesățioși. În aprinderea furiei, în arderea miniei, în fierberea iuțimii și cu înfățișare furtunoasă⁸ vorbesc ei cu toată popoarele; și aceasta este ceea ce Scriptura înțelege cînd zice *gloata compactă a celor din față este un adevărat vînt de răsărit și ei strîng prada ca nisipul.*

10. *De regi el își bate joc și pe prinți îi ia în deridere.* Aceasta se referă la faptul că ei disprețuesc pe cei mari, batjocoresc pe voievozi, petrec pe seama regilor și prinților și iau peste picior popoare numeroase.

El ia în deridere orice întăritură, căci grămădește o movilă de pămînt și o cuprinde. Aceasta se referă la Kiteeni, care disprețuesc întăriturile popoarelor, le zeflemisesc batjocoritor, înconjurîndu-le cu o oaste mare, pentru a le captura⁹. Prin larmă și teroare, popoarele se predau în mîinile lor; și ei le răstoarnă, pentru păcatele celor ce locuiesc în ele.

11. *Apoi vîntul mătura pe acolo și se duce; și altul*¹⁰ *a cărui putere a lui este dumnezeul lui, continuă să împlinescă distrugerea*¹¹. Aceasta se referă la conducătorii

4. Mare discuție a fost pe chestiunea identificării acestor Kiteeni. Unii au spus că sînt sirienii, alții egiptenii (ptolomeii), iar cei mai mulți îi identifică cu romanii.

5. T. M. citește «judecățile sale și slava lui pleacă de la el însuși», adică acestea-s legi pentru el. Dar din comentarul ce urmează, se vede că autorul nostru ia cuvîntul ebraic *se'tho* de obicei redat prin «slava lui», ca ceva legat de verbul *hishi*= «a înșela».

6. Evident fraza aceasta este socotită ca o interpretare a cuvintelor «judecata lui pleacă de la el» (adică felul lui de a înțelege justiția).

7. T. M. citește «sînt întoarse către răsărit», ori «privește tot înainte».

8. Toți termenii utilizați în ebraică se pot referi fie la calm, fie la vijelie; aceasta este baza interpretării.

9. Aceasta a fost înțeleasă ca referindu-se la metodele romane de a asedia o cetate.

10. Literal: «acesta», pe care autorul îl ia ca însemnînd: «așa și așa».

11. T. M. citește: «și devine vinovat», adică ebraicul *veashem*. Autorul nostru citește *ve-yashem*=«și ei devastează».

Kiteeni. În casa sfatului lor¹², plin de necurăție, ei înlocuiesc pe conducători, unul după altul, și fiecare vine la rând să distrugă pământul¹³.

Altul a cărui putere este dumnezeul lui. Aceasta se referă la [ ] toate popoarele.

12. 13. *Pe el l-ai hotărît, o Doamnă, să împlinească judecățile; și pe el l-ai fixat Tu, o Stîncă, să împlinească sarcina, — pe el care a păzit viziunea curată, ca să nu poată privi stricăciunea*¹⁴ Aceasta se referă la faptul că Dumnezeu nu va extermina pe poporul său prin mâna păgînilor, ei va așeza executarea judecării asupra tuturor păgînilor, în mințile alesului Său. De altfel prind sarcina împlinită de alesul lui Dumnezeu va fi condamnat păcătosul chiar din poporul său, adică poporul care păzește poruncile lui Dumnezeu, numai cînd se află în necaz. Aceasta este ceea ce înțelege Scriptura prin cuvintele *el care a păstrat vederea curată, încît să nu privească spre rău*. Referirea se face la faptul că [alesul lui Dumnezeu] nu merge (după plăcerea) ochilor lor în timpul perioadei de păcătoșire.

13 *Cum privești (cu delăsare) peste trădători, și taci cînd păcătosul îl umilește*¹⁵ *pe cel ce este mai drept decît el?* Aceasta se referă la «casa lui Abesalom»¹⁶ și prietenii lor, care au făcut cînd erau aduse învinuirii învățătorului care explica Legea drept (dascălul dreptății) și care n-au venit în ajutorul lui, contra omului minciunii, cînd ultimul arunca Thora din mijlocul întregii lor comunități¹⁷

14-16. *Tu ai făcut pe oameni ca pe peștii mării, ca pe lucrurile tîrîtoare, peste care el poate să stăpînească*¹⁸. *El le scoate pe toate cu undița și le strînge în mreaja sa și le trage cu năvodul său. De aceea el aduce jertfe mrejii sale; de aceea el se bucură și se veselește, de aceea, de asemenea, arde tîmie năvodului său, fiindcă prin el partea lui este bogată...* Aceasta iarăși se referă la Kiteeni, care cu prăzile lor își sporesc bogăția lor ca un banc de pești. Iar despre spusele «de aceea el jertfește mrejii sale și arde tîmie năvodului său», aceasta se referă la faptul că ei sacrifică steagurilor lor, căci armele lor, la dînșii, sînt obiect de venerație¹⁹.

Fiindcă prin aceasta partea lor este grasă și hrana lor bogată. Aceasta se referă la faptul că ei fixează, tuturor popoarelor, loturi anuale de muncă forțată și tribut, cu scopul de aș procura nutriție, cu care să poată pustii țări multe²⁰.

12. Expresia aceasta a fost luată ca referindu-se la senatul roman.

13. Aluzia poate să fie mai degrabă generală decît specifică, adică nereferindu-se la o persoană anumită. În orice caz, ea s-ar potrivi multor situații istorice diferite, așa că în absența unei informații mai ample, încercările de a preciza momentul par premature și inutile.

14. De obicei, cuvintele profetului sînt luate diferit și anume «Tu l-ai pus pe el, o Rocă, pentru judecată și l-ai așezat, o Stîncă, pentru corecție. (Tu ești) mai curat la ochi, decît să privești răul și nu poți privi stricăciunea».

15. Cuvîntul ebraic (*bî'*) înseamnă atît «a înghiți», cît și «a rușina». Autorul nostru îl ia în sensul ultim.

16. Cuvîntul nu trebuie să fie luat literal, ca referindu-se la o persoană particulară «Abesalom». Expresia înseamnă simplu «conspiratori ca asociații biblicului Abesalom».

17. Faptele la care se face aluzie în manuscrisele de la Qumran nu sînt identice. Așa dar, persoanele la care se gîndește aici autorul Comentarului la Habacuc nu sînt aceleași la care face aluzie *Manualul de Disciplină*. De aceea este foarte greu să se identifice cine a fost «Dascălul Dreptății» și cine a fost «Preotul necredincios».

18. T. M. citește «Care n-au nici un conducător peste ei».

19. Aceasta-i luată ca referindu-se la practica romană de a adora stindardele. Faptul acesta nu-i clar atestat înainte de timpurile imperiale.

20. Iosif Flaviu ne spune (*Anf. Iud.* XIV, 4-5) că pînă la capturarea sa de către

17. De aceea, el își desgotește sabia sa²¹ și niciodată nu cruță să măcelărească națiuni. Aceasta se referă la Kiteeni, care, prin sabie, au distrus pe mulți tineri, adulți, ( )²² și bătrâni, femei și copii, deopotrivă; ei n-au avut milă chiar de rodul pîntecelui.

CAPITOLUL II.

1-2. *Imi voi lua locul meu de strajă și mă voi posta pe turnul meu și voi scruta să văd ce are să-mi destăinue El și ce răspuns voi da cînd El se va judeca cu mine. Și Domnul a luat cuvîntul și a zis: Scrie vedenia și fă-o vizibilă, clar, încît cel care aleargă să poată să citească.* Dumnezeu i-a spus lui Habacuc să însemneze în scris lucrurile ce aveau să se întîmple în epocile de mai târziu, dar El nu l-a înștiințat, cînd are să se întîmple acel moment. Cît despre fraza «*Cel care aleargă, să poată citi*», aceasta se referă la învățătorul care explică Legea drept, pe care Dumnezeu l-a pus la curent²³ cu toate tainele mai adînci ale cuvîntelor servilor Săi, profeții.

3. *Pentru că vedenia este totuși pentru un timp fixat. Deși ea zăbovește²⁴ în ce privește clipa, ea nu va înșela.* Aceasta se referă la faptul că momentul final poate fi prelungit dincolo de ceea ce profeții au prezis, pentru că «*Dumnezeu se mișcă pe o cale tainică în împlinirea minunilor Sale*»²⁵.

Deși ea întîrzie, totuși așteaptă-o; pentru că ea va veni cu siguranță, ea nu se va amîna. Aceasta se spune pentru oamenii adevărului, oamenii care împlinesc Legea (Thora), care nu slăbesc în servirea Adevărului, chiar dacă momentul final va fi mult așteptat. De sigur, toate timpurile fixate de Dumnezeu vor veni la vremea lor, precum El a hotărît în înțelepciunea Lui cea nepătrunsă.

4. *Iată, sufletul său este umflat, nemișorât în această privință²⁶.* Aceasta se referă la faptul că ei se vor umple de o pedeapsă îndoită²⁷ pentru păcatele lor și nu vor fi lipsiți de judecată.

Dar dreptul prin credința lui va trăi. Aceasta se referă la toți din iudaism²⁹, care împlinesc Legea (Thora). Pentru lucrarea și credința lor în Dascălul dreptății, Dumnezeu îi va elibera pe ei din casa judecății.

Pompei, la 63 a. Chr., de multe ori cetatea Ierusalimului a plătit tribut stăpînilor ei străini, mai mult de două mii de talanți.

21. T. M. citește «mreaja sa» (*hermo*). Autorul nostru prin schimbarea unei litere citește *harbo* «sabia sa».

22. Însemnarea cuvîntului ebraic este nesigură.

23. Aceasta pare singura cale de a reproduce interpretarea cuvîntelor autorului: «*acela care aleargă, să citească*». Literal: «*acela care citește. să alerge*».

24. Cuvîntul ebraic (YAFIAH), de obicei, se redă prin «giffire, grabă». Dar din interpretarea ce urmează, se pare că autorul l-a alăturat unei rădăcini asemănătoare, păstrată în siriacă și arabă, ce înseamnă «a fi slab, debilitat, sfîrșit, înecîtin».

25. Literal: «*Pentru că tainele lui Dumnezeu sînt destinate a fi împlinite minunat*».

26. T. M. are: «*dată i s-a îngîmfat sufletul, nu este fără prihană în el*». Aici, pare mai corectă citirea autorului Comentarului la Habacuc.

27. Interpretarea este bazată pe un joc de cuvînte. Termenul redat prin «mărit». «umflat» este *fl*, pe care autorul îl identifică fantezist cu vorba ce suna asemenea *kfl* «a fi dublu» și ideia aceasta îndată îi sugerează pe Isaia 40, 2 «*Căci a primit din mîna Domnului de două ori, cît toate păcatele lui*».

28. Ebrește *Iuda*.

5-6. De altfel, fiindcă *avuția*²⁹ înșală, omul devine lacom³⁰, se poartă necuvios³¹ și devine hrăpăreț ca *Sheolul*³² și nesățios ca moartea. Toate națiile sînt strinse la el și toate popoarele adunate la el. Nu vor fi toate acestea o parabolă împotriva lui și nu vor îngrămădi peste el salira batjocoritoare și nu vor spune: «Vai de cel ce adună ceea ce nu-i al său! Pînă cînd se va împovăra! El își îngrămădește (ce într-o bună zi trebuie să intoarse)! Acestea se referă la Preotul necredincios, care cînd a venit prima oară la slujbă, se bucura de faima pentru adevăr³³, dar cînd a ajuns să conducă în Israel, a devenit trufaș și a părăsit pe Dumnezeu, trădînd legile Sale, din pricina bogăției, jefuind și adunînd pentru sine, tot felul de avuții, de obicei adunate de huliitorii, care s-au răscolit împotriva lui Dumnezeu. El, de asemenea, a primit avuție obștească, prin care și-a atras asupra-și numai pedeapsa vinovăției. Mai mult, el a lurat uriciunea, ce cuprinde tot felul de necurățenii și murdărie³⁴.

7-8. Nu se vor ridica deodată cei care vor «pune mușcătura lor»³⁵ peste tine și nu te vor «înțepa» (numaidecit)³⁶ cei care te vor chinui barbar? Fiindcă tu ai jefuit națiuni din belșug, tot restul popoarelor te (va) jefui pe tine. Aceasta se referă la Preotul necredincios, care s-a răscolit (și a călcat) legile lui Dumnezeu, prin aceasta pricinindu-și luiși să fie bătut cu judecata osîndirii. Uriciunile netrebnicilor au lucrat asupra lui și el a plătit prețul faptelor sale josnice, în trupul cărnii sale³⁷. Cît despre cuvintele «fiindcă tu ai jefuit nații din belșug, tot restul popoarelor te va jăfui pe tine» acestea se referă la ultimii preoți ai Ierusalimului, care-și vor aduna loruși bogăție și vor avea cîștig prin jefuirea poporului³⁸, dar a căror bogăție și jefuire, pînă la urmă, va fi dată în mîinile armatei Kiteenilor, adică «restului popoarelor».

29. T. M. are *ha-yayin* = «vin». Printr-o mică schimbare, autorul nostru citește *hon* = «bogăție».

30. Cuvîntul ebraic *yahir*, uzual, este derivat de la radicalul *yhr*, care este luat cu sensul de «a fi mîndru» și de aceea este redat prin «sporește în nesimțire». Dar autorul nostru poate să-l fi conexas cu siriacul și ebraicul posterior *hrhr*, «a fi însetat după».

31. Cuvîntul ebraic *ynoh*, de obicei, este conexas cu *naveh* = «docuind», și redat prin «nu locuiește acasă». Dar autorul nostru îl identifică cu un homofon *noh* (= *n'h*) «a fi frumos».

32. Adică lumea de jos, infernul.

33. Literal «care a fost chemat (reînnoit) pentru adevăr». Susținerea că fraza aceasta se referă la numele actuale, pe care el l-a schimbat după aceea, este foarte eronată și trece cu vederea un idiom ebraic comun. ○

34. Cf. nota 13.

35. Această expresie populară pare singura cale de a reda ideia cuvîntului ebraic, care stă în faptul că termenul pentru «creditor» derivă dintr-o rădăcină, care înseamnă «a mușca».

36. Cuvîntul ebraic *yakisu*, uzual redat prin «a deștepta» este luat fantezist de către autorul nostru, ca și cînd ar fi similarul *ya'kisu* «înțepătură».

37. A. Dupont-Sommer a sugerat că referirea se face la Preotul necredincios Aristobol II, care era arestat și încarcerat, iar pînă al urmă a murit otrăvit de susținătorii lui Pompei. Dar a muri de otrăvă nu înseamnă a muri de boale oribile, iar ceea ce încearcă autorul nostru să interpreteze, în mod specific, este referirea lui Habacuc la «mușcări și înțepături». În afară de aceasta, toată strădanția de a căuta aluzii istorice pare excesiv de exagerată. Pasagiile în chestiune pot să aibe în minte cazuri tipice, mai de grabă decît actuale. Folosirea timpului respectiv nu stă în contra părerii acesteia. Putem traduce «Acesta se referă la specia preotului necredincios, care, în trecut, era expus fără doar și poate, la cutare sau cutare suferință» etc. Cf. *Testamentul Levi* 5, 111.

38. Aici, iarăși, referința poate fi tipică, mai degrabă decît actuală.

8. *Din pricina vărsării de sînge omenesc și silniciilor făcute țării și cetății și tuturor celor ce locuiesc în ele.* Aceasta se referă la Preotul necredincios. Din pricina răului pe care el l-a făcut Dascălului dreptății și oamenilor asociați cu el, Dumnezeu l-a dat în mîinile dușmanilor săi, ca ei să-l chinuiască cu biciuiri și să-l sleiască cu amărăciunile sufletului, pentru purtarea lui nedreaptă, împotriva alesului Lui.

9-11. *Vai de cel care stringe cîștiguri nelegiuite pentru casa lui, ca să-și așeze cuibul său pe înălțime, pentru a fi la adăpost de vătămare! Tu n-ai plănuit decît rușine pentru casa ta, — nimicirea a multe popoare —, și ai păcătuit împotriva ta însuși! Fîindcă va striga piatra din zid și va răspunde grinda din lemnărie!* Aceasta se referă la [ ] care plănuia să-și zidească un palat în așa fel, încît pietrele lui să fie dobîndite prin silnicie și grinzile lemnăriei sale prin jaf³⁹. Cît pentru cuvintele «*nimicirea a multe popoare și tu ai păcătuit împotriva ta însuși*» acestea se referă la Casa Judecății, unde Dumnezeu va face judecata Lui, în mijlocul a multe popoare. De acolo îl va aduce pentru executarea sentinței și în mijlocul lor, El îl va condamna și-l va hotărî pentru focul de pucioasă.

12-13. *Vai de cel care zidește o casă prin vărsare de sînge și întemeiază un oraș prin nelegiuire! Iată, nu vine de la Domnul oștirilor că popoarele vor lucra numai pentru foc și națiunile se obolesc în zadar?* Această cuvîntare se referă la Predicatorul minciunilor, care a înșelat oameni mulți, zidind o cetate nevrednică, prin vărsare de sînge și întemeind o comunitate prin înșelăcuine,³⁹ îndreptînd strădaniile lor⁴⁰ în serviciul deșărtăciunii și învățîndu-i faptele vicieșugului. Rezultatul va fi că toate lucrurile lor se vor dovedi zadarnice, fiindcă ei se vor întîlni cu judecățile focului, pentru că au trecut măsura și au birfit pe alesul lui Dumnezeu.

14. *Pentru că pămîntul va fi plin de cunoștința slavei Domnului, cum apele acoper marea.* Aceste cuvinte se referă la faptul, că atunci cînd Dumnezeu îi va reface în slava lor de altădată [ ], falsitatea va [ ] și după aceea cunoștința le va fi descoperită lor din plin, ca apele mării.

15. *Vai de cel ce ademenește pe aproapele său cu băutura, care-și varsă plosca lui (hematho), da, îl face să bea, ca să vadă cum se împleticește⁴¹.* Aceasta se referă la Preotul necredincios, care urmărea pe Dascălul dreptății, cel adevărat, chiar în casa unde el locuia, în exil⁴², pentru ca să-l încurce printr-o ieșire nemaipomenită (*hematho*) și care apoi cu prilejul odihnei de Ispășire a apărut înaintea lor, într-o orbitoare stră-

39. H.H. Rowley (*The Zadokite Fragments and the Dead Sea Scrolls*, 1953, p. 67) face ingenioasa sugestie că fraza aceasta se referă la rezidirea cetății lui David, în timpul lui Antioh Epifane, menționată în I Macabei 1, 33. Preotul necredincios, Rowley îl socotea a fi Menelau. Dar iarăși noi trebuie să fim prudenți cu identificările.

40. Literal: «făcîndu-i pe ei să se plectisească».

41. T. M. citește: «pentru ca să privească la gliciuena lor» (*meórehem*). În scrierea veche ebraică, adesea, literile *r* și *d* sînt cu greu distinse, și autorul nostru, evident, a citit *me' odehem*—«șovăirea lor». Dar Gaster crede că autorul a văzut în această citire o subtilă dublă înțelegere, pentru că *me' odehem* poate, de asemenea, să însemneze «săr-bătorile lor». De aici, autorul interpretează textul scripturistic ca referindu-se la un moment cînd Frăția a fost făcută să șovăe (ori să se poticnească) în ceea ce privește ținerea sau observarea unei zile sfinte.

42. Expresia ebraică (ABYT GLUTO) a fost citită diferit (și anume ABOT GLUTO) și redată prin «dorind exilul său», adică iubind să fie dus în exil. Însă, trebuie să se observe că verbul A-B-H (de la care ar deriva ABOT), propriu însemnează «a consimți, a se supune», mai degrabă decît «a dori, a aspira, a iubi».

lucire, pentru ca să-i buimăcească și a-i face să se poticnească în ziua de mare post, ziua odihnii lor sabbatice⁴³.

16. *Te vei sătura de rușine în loc de mărire. Paharul din mina dreaptă a Domnului va veni și lingă tine și cea mai mare rușine va cădea peste mărirea ta.* Aceasta se referă la preotul a cărui rușine a depășit mărirea lui, fiindcă el nu și-a circumcis prepuțul inimii sale, ci a mers în căile destrăbălării, îmbătăt, pentru ași potoli (nesățioasa) lui sete. Cupa mâniei lui Dumnezeu îl va ameți, așa că în tot ceea ce el va spori, va fi (rușine, umilire) și chin.

17. *Silniciile Libanului te vor copleși și năpustirile fiarelor sălbatice te vor strivi, din pricina vărsării sîngelui omenesc și a apăsării făcute țării și cetății și tufurilor celor ce locuiesc în ele.* Cuvintele se referă la Preotul necredincios și însemnează că Dumnezeu îi va măsura lui măsura pe care el a măsurat-o celui nevoiaș. «Liban» stă aici pentru Sfatul comun⁴⁴ și «fiarele sălbatice» pentru iudeii nevinovați, care împlinesc Legea (Thora). Dumnezeu îl va condamna pe el la distrugere, cum și el a uneltit să nimească pe cel sărman. Cît pentru cuvintele «din pricina vărsării de sînge în cetate și silniciilor din țară», cetatea se referă la Ierusalim, unde Preotul necredincios și-a lucrat nesăbuitele sale isprăvi și unde el a pîngărit templul lui Dumnezeu, în timp ce «silniciile din țară» se referă la cetățile iudaice⁴⁵ unde el a jefuit avutul sărmanului.

18. *Ce valoare are un idol cioplit, căci el este făcut de meșter, ori un chip turnat sau învățătorii de minciuni? Pentru că meșterul care se încrede numai în lucrarea sa, este numai făcător de idoli muți!* Aceste cuvinte se referă la idolii pe care îi fac păgînii, ca să li se închine și să-i cinstească. În ziua judecării aceștia nu vor scăpa.

19. *Vai de cel care zice unui trunchi, scoală-te, iar unei pietre mute, ridică-te.* Aceste cuvinte se referă la [   ].

20. *Să tacă înaintea Domnului, tot pămîntul!* Aceasta se referă la păgînii care s-au închinat la stîlpi și pietre. În ziua judecării, Dumnezeu va nimici pe toți cei care se închină la idoli și pe tot păcătosul de pe pămînt.

CAITOLUL III lipsește.

(Traducerea Comentarului la Habacuc ar merita, la rîndu-i, o explicare mai amplă decît cele cîteva note de sub pagini, fiindcă întreg contextul este oarecum tenebros. Lucrul este explicabil, deoarece Comentarul la Habacuc a fost scris acum două mii de ani, de către un om care a trăit într-un timp și într-un loc, altele decît ale noastre și mai ales într-un mediu sectar, ce avea un limbaj aproape special. Toate acestea aveau nevoie de cuvenitele lămuriri. Dar atari explicații ar fi dat articolului de față o prea mare

43. Cf. Levitic 16, 31; 23, 32. Se crede că secta de la Qumran a fost vizitată de marele preot din Ierusalim, într-o zi de *Yom Kipur* (Ziua Impăcării).

44. Numele Liban însemnează «alb» (referindu-se la stîncile albe). Autorul nostru se gîndește la faptul că membrii Frăției se purtau în alb, cum fac și pînă astăzi samarițenii și mandeenii.

45. În ebraică *Juda*.

extensiune. Totuși, dacă ne-ar fi cerută, de Revistă, o exegeză a Comentariului la Habacuc, am face-o cu plăcere.

Pentru un moment spunem numai că din noianul de cercetări asupra manuscriselor de la Marea Moartă, au fost făcute următoarele identificări, de sigur nu acceptate de toată lumea savanților :

1. Dascălul Dreptății a fost identificat cu: Marele preot Onias II, Menahem, Iisus, Ioan Botezătoru, Paul ș. a.

2. Preotul necredincios a fost identificat cu: Antioh Epifane, Ionatan Macabeul, Alexandru Janeu, Aristobul, Ioan Hircan ș. a.

3. Omul minciunii a fost identificat cu Preotul necredincios, de mai sus.

4. Kiteenii au fost identificați cu: sirienii, romanii și cu toți păgânii din timpul scrierii manuscriselor.).

Pr. AT. NEGOIȚĂ

INSEMNAȚII CU PRILEJUL UNEI VIZITE LA LOCALITĂȚILE ISTORICE DIN SCYTHIA MINOR

Salariații Administrației Patriarhale au organizat, cu ajutorul și binecuvîntarea Prea Fericitului Patriarh Justinian, o excursie în Scythia Minor, pentru a vizita orașele și locurile istorice de pe malurile Dunării și din Dobrogea, îndeosebi pe cele de pe țărmul Mării Negre, precum și minăstirile din nordul raionului Tulcea.

Au luat parte la excursie un număr de 50 salariați de la diferite unități de activitate ale Patriarhiei Romîne, și un grup de profesori de la Institutul Teologic de grad universitar din București.

I. SPRE DUNARE

Sîmbătă dimineața, 4 iunie, 1960 cu un puternic autobuz «Skoda», pornim veseli la drum. După ieșirea din București, în fața ochilor noștri, se desfășoară cîmpurile bogate cultivate cu grîu, porumb, floarea soarelui, orz, ovăz, rapiță, sfeclă de zahăr. La începutul lunii iunie, grîul n-a dat încă în copt, încît, în depărtări, cît poți vedea cu ochii, se întinde o mare de verdeață, ce se leagănă fără încetare în bătaia ușoară a vîntului. Este o privesliște încîntătoare care ne desfată și ne înviează pe toți.

Trecem prin Urziceni și facem primul popas în orașul Slobozia, unde vizităm ruinele mînăstirii Slobozia, ctitoria lui Matei Basarab (1633-1654), așezată pe malul stîng al Ialomiței. Bun gospodar și om cucernic, Matei Vodă a presărat pămîntul Țării Romînești cu numeroase locașuri sfînte. Nu e de mirare că cronicarul moldovean Miron Costin, deși moldovenii au pornit război împotriva fraților lor munteni din îndemnul aprigului voievod Vasile Lupu (1634-1653), ne înfățișează profilul domnului muntean în trăsături alese. «*Matei vodă, domnul muntenesc, om fericit peste toate domniile acei țări, nemîndru, blind, drept om de țară, harnic la războaie, așa neînfrînt și nespăimat, cît poți să-l asemeni cu oșteni ai lumii*». (Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă incoace, București, 1958, p. 168).

Minăstirea Slobozia a fost zidită de Matei Basarab în primul său an de domnie (1633) în Slobozia lui Enache postelnicul, pe apa Ialomiței. Voievodul însuși amintește despre ea în actul din 14 septembrie 1634, prin care închină noua sa ctitorie minăstirii Dochiariu din muntele Athos.

Noi am sosit pe la orele 11, găsind biserica plină de credincioși, îndeosebi femei, căci, de sîmbăta morților, fiecare familie își împlinește cu pietate datoriile religioase tradiționale pentru cei dragi care au răposat, Preoții, Păr. protoieru P. Breteanu, Pr. P. Zamfir și Pr. M. Alexandrescu, sînt în plin slujbă. Păr. M. Alexandrescu, lăsînd un moment slujba pomenirii pentru cei morți, ne dă explicațiile necesare. Din vechea ctitorie a lui Matei Vodă n-au mai rămas decît zidurile înconjurătoare, adevărate ziduri de cetate, care se păstrează încă destul de bine în forma lor originală, afară de unele mici reparații intervenite între timp. Pe locul fostei biserici, s-a ridicat din nou actuala

impunătoare biserică parohială. În sfântul locaş e o atmosferă de pietate şi rugăciune. Prin fumul de tămâie şi lumina candelabrelor şi a luminărilor aprinse, răsună glasul plăcut al preoţilor, care se roagă pentru cei adormiţi întru Domnul, şi fiecare păstrăm un moment de reculegere, gândindu-ne la cei dragi ai noştri mutaţi la Domnul, părinţi, moşi, strămoşi, fraţi şi surori, fii şi fice. Într-o biserică de ţară sau dintr-un oraşel, simţi mai mult ca oriunde fiorul tainic care pune pe cei vii în comuniune spirituală cu cei morţi.

Lăsând în urmă Slobozia, ne îndreptăm apoi spre Dunăre, admirând tot timpul mănoasele cimpii cultivate cu cereale. Ne oprim la Giurgeni, la 5 km. de Piuă Petrii, unde, în aşteptarea bacului, care să ne treacă Dunărea, ne împrosptăm unele evenimente istorice în legătură cu Dunărea. De câte ori am văzut Dunărea, călătorind cu vaporul de la Viena la Turnu Severin, la Budapesta sub măreţele poduri de piatră, la Belgrad, la Porţile de Fer, la insula Ada-Calé, la Cerna-Vodă, m-a impresionat totdeauna prin măreţia ei. Dunărea, cel mai important fluviu al Europei, udă trei capitale şi trece prin opt ţări, avînd în lungimea cursului său de la izvoare pînă la vărsarea în Marea Neagră, la Sulina, 2857 km., dintre care 1072 (38%) udă teritoriul ţării noastre. Traco-geţii şi grecii au numit-o Istros, dacii Danastris şi Danapris, romanii Danubius, germanii Donau, românii Dunărea, nume care provine probail din forma preîndo-europeană *Danu-istris* «apă curgătoare». (G. Ivănescu, *Origine préindo-européenne des noms du Danube*, în *Contributions onomastiques*, Bucureşti, 1958, p. 125-137).

Mulţi poeţi şi muzicanţi au cîntat farmecul şi frumuseţea Dunării. Maiestoaşă e Dunărea şi, din timpuri străvechi, mulţi conducători de stat şi generali, mulţi negustori şi soldaţii au umblat pe acest «drum fără pulbere», fie mergînd de la gurile ei spre izvoare, fie coborînd din centrul Europei spre Marea Neagră şi ţările Iermecătorului Orient. Mulţi au venit din Sud prin Thracia, Moesia şi Scythia Minor (Dobrogea) spre mănoasele cimpii ale Munteniei.

Istoricul grec Herodot din Halicarnas ne istoriseşte că în anul 513 regele perşilor, Darius de care asculta toată Asia apuseană, vînd să pedepsească pe scîiţii de la Nordul Mării Negre, porni cu o armată uriaşă de 800.000 soldaţi şi 600 corăbii, trecu Bosforul pe un pod de vase şi înaintă spre Dunăre de-a lungul ţarmului Pontului Euxin (Marea Neagră). La nord de oraşele greceşti Apollonia, şi Mesembria, Darius întîlni rezistenţa serioasă a geţilor, apreciaţi de Herodot ca «*cei mai viteji şi cei mai cinştiţi dintre tracii*» (Ist. IV, 93).

După geograful Strabo şi Arrian, Alexandru cel Mare (336-323 a. Chr.), înainte de marea lui expediţie în Orient, aflîndu-se în luptă cu geţii a făcut încercarea de a trece pe malul stîng al Dunării, în anul 335, după cît se pare prin dreptul Olteniei, sau Munteniei.

Luptele dintre macedoneni şi geţi au continuat şi după încercarea lui Alexandru. Prin anul 327-326 a. Chr., generalul lui Alexandru, Zopyrion, guvernatorul Thraciei pontice, face o expediţie în stînga Dunării, dar armata sa e sfărîmată de geţi şi el însuşi ucis. Teatrul operaţiilor se pare că a fost în Moldova sudică.

În anul 292 a. Chr., Lysimachos, regele Macedoniei, porni cu armata împotriva regelui geţ Dromichetes şi trecu Dunărea, undeva prin dreptul Munteniei. Regele macedonean şi soldaţii săi fură înconjuraţi şi prinşi de geţi, dar Dromichetes trătă bine pe regele invadator şi pe soldaţii săi, eliberîndu-i şi obligîndu-i prin această prutare plină de mărinimie să restituie regelui geţ cetăţile şi teritoriul cucerit.

Lăsăm însă, pe cele din trecutul îndepărtat şi venim la evenimente mai apropiate.

La sud de punctul Giurgeni cu circa 5 km., la gura Ialomiţei se află astăzi comuna Piuă Petrii, al cărei nume arată prezenţa odinioară a unor «piue» sau «dirste», unde se bătea postavul ţărănesc. La sud de Piuă Petrii, se afla vechea aşezare a Oraşului de Floci, atît de înfloritor în veacurile XV-XVII, datorită comerţului cu lînă.

După o oră de aşteptare, trecem Dunărea în faţa satului Vadul Oii, la 10 km. de Hirşova, aşezată pe malul drept al Dunării, lîngă ruinele fostei cetăţi romane Carsium, nume de origină celtă derivat din cuvîntul *carst* «stîncă», din care ne vine numele Hirşovei de azi.

Trecem prin Hirşova şi ne îndreptăm spre Constanţa. La 27 km. de Carsium, se afla în vechime cetatea Capidava, un toponimic getic, care, după învăţatul Tomaschek (*Die alten Thrakent*, II, 2, 83), ar însemna aşezarea de la *cotitură*, pentru faptul că era

așezată la colul pe care-l face Dunărea între satele Dunărea și Topalu. (Gr. Florescu, P. Diaconu, *Capidava*. Monografie arheologică, vol. I, București, 1958, p. 1-15).

Puternică mașină «Skoda» înghite repede kilometru după kilometru. Prin fața noastră, întinsele câmpuri cu grâu, cultivate de harnicii colectivști ai Dobrogei, ne apar ca un imens covor verde care se termină abia în apropierea Constanței. Ajungem la Constanța către orele 5 p. m., apoi, pe minunatul drum asfaltat, bine aprărit de o zonă de verdeață pe amândouă laturile, în care domină albul salcîmilor în floare, ne îndreptăm către modernele stațiuni maritime ale Republicii Populare Romîne, Eforie, Vasile Roaită și Mangalia, mîndria țării noastre.

II. CALLATIS-MANGALIA

Ne oprim la Mangalia peste două ore și vizităm anticitățile de la vechea cetate doriană Callatis. Callatis era o veche colonie greacă înființată pe Pontul stîng la începutul jumătății a doua a sec. VI înainte de Hristos, fiica Heracleei Pontice și prin aceasta nepoata străvechii cetăți doriene Megara. Avînd o așezare maritimă favorabilă, iar pe uscat avînd la îndemînă mînoasele terenuri agricole din jur, callatienii deveniră armatori și negustori bogați, îndeosebi în epoca elenistică (sec. III-I a. Chr.). În secolele IV și III înainte de Hristos cetatea Callatis a jucat rolul de conducătoare a vecinilor sale, Histria cea bogată, la nord, și Odessos (Varna) la sud Tomis (Constanța), fiind în acest timp o mică fabrică. Despre Callatis istoricul grec Diodor din Sicilia ne povestește că în anul 313 a. Chr. callatienii, alindu-se cu histrienii, și ajutați de vechinii lor imediații, geto-tracii și sciții, alungară garnizoana macedoneană pusă de Lysimachos, succesorul lui Alexandru cel Mare la conducerea Macedoniei, pentru a se elibera. Histria se eliberă ușor de stăpînirea macedoneană. Callatis, însă, se văzu îndată asediată de Lysimachos, dar acesta trebui să ridice asediul din cauza unor turburări interne. Către 302, Callatis era din nou în mîinile lui Lysimachos și nu se eliberă decît după moartea acestuia în 281 a. Chr.

Încercarea făcută de Callatis în alianță cu Histria în 260 înainte de Hristos, de a pune mîna pe Tomis, pentru a o face o fabrică a sa, a dat greș. Tomis ajutată de cetatea Byzantion, a învins atunci pe callatienii și pe aliații lor, histrienii, încît a fost silită să renunțe la stăpînirea ei. De la începutul sec. III a. Chr., Tomis crescu în importanță, deveni metropola Scythis Minor și păstră acest rang pînă la distrugerea ei de către avari în anul 599 d. Chr.

După 260 a. Chr., Callatis începe să decadă. Cetatea mai menținu totuși relații comerciale active cu cetățile Pontului Euxin, îndeosebi cu Olbia, de la gura Bugului și cu orașele din Chersonesul tauric (Crimeea), iar în sud cu insula Mitilene (Théophile Sauciu-Săveanu, *Callatis, II-e rapport préliminaire, în Dacia II* (1925), p. 104-137. Alte informații despre Callatis sînt publicate de Dl. Sauciu-Săveanu în *Dacia*, vol. I-V, inclusiv; D. M. Pippidi, *Histria și Callatis*, în sec. III-II, în. e. n., în *Contribuții la istoria veche a Romîniei*, București 1958, p. 13-44; Idem, *În jurul relațiilor agrare din cetățile pontice în epoca preromană*, Ibidem, p. 74-112).

Cunoaștem din epoca elenistică un bogat cetățean din Callatis, Apollonios, care se oferă să-și asume sarcina de ἀγωνοθέτης adică își asuma grija și cheltuielile jocurilor publice ale cetății, la care callatienii participau după vîrste. Pentru meritele sale, callatienii l-au cinstit cu onoruri deosebite (V. Pirvan, *Gerusia din Callatis*, în *Analele Acad. Rom.*, Mem. Secț. Is., nr. 3, București, 1920, p. 1-4).

Un alt decret l-a dat cetatea Callatis în onoarea lui Isagoras, fiul lui Iatrokles, probabil în sec. I, d. Chr., (I. I. Russu, *Le décret de Callatis en l'honneur d'Isagoras*, în *Dacia*, 1957, 1, p. 179-190).

Am vizitat cu toții ruinele cetății Callatis și muzeul local așezat chiar pe locul cetății cu vedere spre mare. Aci, custodele muzeului, Dl. Marin Nicolescu, moldovean de origine, un pasionat iubitor al trecutului cetății Callatis, ne dă lămuriri prețioase. Apar în fața noastră obiecte și resturi prețioase din epoca preistorică, greacă, elenistică, traco-geto-dacă și bizantină.

La capătul de Este al zidului cetății, s-au găsit resturile unei clădiri, foarte somptuoase printre care s-au păstrat capiteluri cu cruce și de aceea se crede că a servit

ca biserică creștină, după ce Constantin cel Mare a acordat libertate religioasă creștinilor prin edictul de la Milan din 313.

La o distanță de circa 50 m. de muzeu, pe panta colinei, s-a descoperit într-un mormânt un papirus, unic în felul lui în Europa, pe care specialiștii români și sovietici, încearcă să-l descifreze și dateze.

Dar cum s-a ajuns de la denumirea de Callatis, la numele de Mangalia, mă întrebă excursioniștii. Cetatea Callatis a putut dăinui pînă în sec. VI d. Chr. În sec. al XIII-lea, vechea cetate Callatis e numită în portulanele bizantine și italiene cu numele de Παγκάλια — Pancalia — «cea prea frumoasă», format desigur în legătură cu denumirea de Callatis. Mai tîrziu, prin metaleză, din Pancalia, trecînd prin forma *Pangala* și alte variante, s-a ajuns la numele de *Mangalia*, pe care-l păstrează pînă azi. (I. Barnea, *Descoperiri arheologice din epoca feudală la Mangalia*, București, 1959, extras din *Materiale și Cercetări Arheologice*, VI, (1959), p. 904-911).

Plecăm din Mangalia și ne oprim pentru o oră în stațiunea maritimă Vasile Roaită situată într-o poziție pitorească între Marea Neagră și lacul Techirghiol, pe un promontoriu, ce urcă dinspre lac spre mare. Vizităm centrul orașului și facem o plimbare de-a lungul falezii. Privim în depărtare. Pe întinsul sbuciumatei mării, valurile neobosite alunecă sprintene unele peste altele, iar crestele lor se sparg în suluri mari de spumă la țărîm. Sîntem cu toții radioși de bucurie și mulțumire, cum stăm așa bătuți de briza mării sus pe faleză, privind neistovita ei frămîntare. Fără să vrem ne gîndim la cîte i-a fost dat să vadă și să petreacă acest pămînt frămîntat al Dobrogei, coridorul tuturor popoarelor migratoare în drumul lor spre fermecătorul Bizanț și spre țările calde ale Mediteranei.

Dar neastîmpărul gîndului e ca neastîmpărul valurilor mării și al bății vîntului. Într-o clipă, lasă pe cele trecute și se întoarce la cele prezente. Brățara fină a lunii strălucește tainic pe azurul fraged al înserării și aruncă peste valurile înspumate ale mării mii și mii de scînteieri, îmbrăcînd-o într-o poleială de aur. Plecăm spre Eforie. În depărtare, pe țărîmul mării, se profilează silueta sveltă a sanatoriului Belona. Luminele de neon scot și mai bine în relief, în semiobscuritatea înserării, luxoasele restaurante, sanatoriile și blocurile moderne, construite la Eforie în anii puterii populare, și dau întregii regiuni farmecul unei țări de vis, care-și așteaptă miile de vizitatori din țară și străinătate. Privindu-le din apropiere și vizitînd pe unele, sîntem cu toții plîni de entuziasm și admirație, încrederea noastră e tot mai mare în forțele creatoare ale poporului nostru.

Cu regret că nu putem rămîne toată seara la Eforie, ne îndreptăm spre Techirghiol. Luminele vîlelor și sanatoriilor de pe marginea lacului se reflectă în forme variate în apele lacului Techirghiol, renumite în toată țara și în străinătate, unde mii de bolnavi și-au găsit alinarea și vindecarea de durerile reumatice. La casa de odihnă a Sfintei Patriarhii de la Techirghiol ne întîmpină cu multă bunăvoință măicuța stareță Iosefina Chirilă, cu soborul de maici, unde rămînem să ne odihnim peste noapte.

III. TOMIS-CONSTANȚA

Duminică, 5 iunie e sărbătoarea Pogorîrii Duhului Sfînt-Rusaliele, zi mare pentru creștinătatea răsăriteană. De dimineață răsună clopotul și toaca, iar soborul maicilor e la sf. slujbă în bisericuța de lemn în stil maramureșean din curtea Casei de odihnă, a Sfintei Patriarhii, adusă și așezată aci prin grija și osteneala Prea Fericitului Patriarh Justinian.

Către orele 8,30, plecăm la Constanța, spre a vizita *muzeul regional arheologic Vasile Piroan*. E chiar ziua deschiderii oficiale a muzeului în anul acesta pentru vizitatori. Ne întîmpină cu multă bunăvoință, ca pe niște oaspeți așteptați, Dl. V. Canarache, directorul muzeului, care ne și dă primele explicațiuni, continueate apoi de colaboratorii

D-sale, profesorii Andrei Aricescu și Adrian Rădulescu. Muzeul este instalat la parterul și etajul întii al unei clădiri încăpătoare și luminoase, situată în apropierea Cazinoului, unde obiectele descoperite sînt așezate științific după epoci și genul diferitelor activități omenești. În fața privirilor noastre se înfățișează toate descoperirile arheologice din Scythia Minor, începînd cu epoca paleolitică, mezolitică, neolitică, apoi cu epoca bronzului, a fierului, urmată de epocile geto-dacă, greacă, elenistică, romană, bizantină și feudală. Bogăția și varietatea materialului expus, în deosebi a obiectelor din epoca romană, întrec așteptările noastre. Atenția excursioniștilor a fost atrasă în chip deosebit de recenta descoperire a unei suprafețe spațioase de mozaic, înconjurată de ziduri înalte de circa 6 m., unde cercetările sînt în continuare. Atît de mare preț acordă regimul nostru de democrație populară monumentelor arheologice, că s-a întrerupt imediat construirea unui bloc modern, care urma să se ridice pe locul descoperirii acestei săli de mozaic, după ce se întocmise planurile de construcție și se începuseră săpăturile de fundație. În curtea muzeului, împunătoarele sarcofagii de piatră ale unor bogați funcționari romani și celățeni din Tomis, măresc curiozitatea excursioniștilor, căci mulți nu văzuseră încă astfel de piese funerare de asemenea proporții.

Am vizitat multe muzee din Europa și pot spune fără a greși că buna organizare a muzeului V. Pirvan din Constanța cinstește în chip deosebit țara noastră și știința arheologică românească.

*

La Tomis, a fost exilat de împăratul Augustus, în anul 8 a. Chr., poetul român Ovidius Naso, în legătură cu condamnarea lui Iulia cea tinăra, nepoata împăratului, acuzată de moravuri ușoare, sau implicat în unele intrigi de curte în legătură cu succesiunea lui Tiberiu la imperiu. Cauzele reale ale exilului poetului Ovidiu nu se cunosc bine pînă azi, deși el ne-a lăsat în poeziile sale scrise la Tomis unele aluzii referitoare la «Carmen» și «error». Ce implicații ascund acestea, rămîne încă o taină.

E sigur că tomitanii și geții autohtoni l-au apreciat și iubit pe preot, l-au încărcat cu onoruri, s-au strădui să-l încurajeze și mîngie în izolarea și singurătatea la care-l supunea Augustus, trimițîndu-l în exil la atîta depărtare de scumpa și dulcea lui Romă. Ovidius a învățat limba geților și a scris în ea. O pierdere ireparabilă pentru cunoașterea limbii geto-dace este desigur dispariția fără urmă a cărțilei sale de versuri «*Libellus*», scrisă în grai getic: «*Nam didici getice sarmaticeque loqui*» (*Ex Ponto III*, 2,40) ne spune Ovidius. «*Et videor geticis scribere modis*» (*Tristia III*, 14, 48). Delicatul poet latin și-a însușit bine limba getă, după cum ne mărturisește însuși: «*Am scrio o cărticică în limba getă și cuvintele barbare le-am pus în versul latin*» (*Pontica, IV*, 13, 19-20). După mărturia lui Ovidiu, geții n-au rămas indiferenți la frumusețea versurilor scrise în limba lor.

*«Cînd le citii poemul, scris, vai! în altă limbă,
La pagina din urmă a lui, cînd am ajuns,
Și capul și-l clătiră și tobele lor pline
Și-un murmur lung din gură barbarii toți au scos»*

(*Pontica, IV*, 13, 33-36).

Constanțenii păstrează cu cinste statuia cu chipul întristat al lui Ovidiu, mereu chinuit de gîndul întoarcerii la Roma. Nu s-a bucurat însă de grațierea împăratului și n-a mai văzut dorita Romă, căci a murit în exil în anul 17 d. Chr. Tărîna lui se odihnește într-un loc necunoscut pînă azi, în mijlocul strănepoților geto-daco-romanilor, care-i cinstește memoria în chip deosebit și au tot mai multă înțelegere pentru soarta lui tristă.

Testamentul poetic și moral al gingașului poet, cîntărețul dulcilor amoruri, mișcă pînă azi orice inimă omenească, încălzită de sentimentul și fiorul iubirii.

*«Eu care odihnesc aici, cîntărețul dulcilor dragosti,
Poetul Naso, am pierit jertfă talentului meu.
Iar tu care treci, cel care iubit-ai (vreodată)
Nu-ți fie greu să spui: odihnească-se-n pace*

oasele lui Naso» (Ars Amandi, nr. 36 (565)).

După vizitarea muzeului V. Pîryan, vizităm catedrala orașului care e chiar în fața muzeului.

Vechea cetate Tomis, colonie milesiană, întemeiată în sec. VII a. Chr., a fost în perioada creștină metropola Scythiei Minor. După relatările istoricului Eusebiu de Cezareea († 340), reluate în sec. XIV, de istoricul bizantin Nichifor Calist, în Scythia Minor, ar fi predicat Sf. Apostol Andrei, «cel întâi chemat». El a străbătut mai întâi provinciile Capadocia, Galatia, Bithynia și partea de miazănoapte a Pontului Euxin, de la Dunăre pînă la Kiev în misterioasa Scythie. Apoi, la întoarcere, a intrat în Thracia, a coborît prin Macedonia și Epir pînă în Ahaia, unde avea să moară de moarte mucenicească la Patras, aproape de golful Lepanto, răstignit pe o cruce în formă de X (Eusebiu, Ist. III, 1).

Cunoaștem numele episcopilor de Tomis începînd cu sfîrșitul sec. al III-lea pînă în sec. al VI-lea. Sirul lor începe în timpul împăratului Dioclețian (284-305), cu Efreu, mort martir la 7 martie 304. Tit sau Filu e cunoscut pe la 319-323; Vetranion, pe la 368; Gherontius ia parte la sinodul II ecumenic în 381, la Constantinopol; Teotim e amintit de Fer. Ieronim († 420); Timotei intervine în disputele teologice provocate de erezia lui Nestorie, condamnat în sinodul III ecumenic întrunit la Efes în 431. În sec. V, sînt amintiți episcopii Ioan, Alexandru și Timotei II. În sec. VI, Paternus, pe la 518 și Valentinian a cărui scrisoare e citată în ședințele sinodului V ecumenic ținut la Constantinopol, în 553.

Istoricul Sozomen (VI, 21) ne relatează că în timpul împăratului Valens (364-378) existau la Tomis două basilici, dar urmele lor nu s-au putut găsi pînă acum. La Tomis, s-a găsit un cimitir paleocreștin. În sec. V-VI, d. Chr., zidurile cetății au fost restaurate. O inscripție creștină, pusă în zidul cetății, are conținutul următor: «Doamne Dumnezeule, ajută cetatea restaurată» (I. Barnea, *Quelques considerations sur les inscriptions chrétiennes de la Scythie Mineure*, în rev. *Dacia*, 1957, 1, p. 265-288, aici 270 și 287). Lista de episcopi a lui Epihanie din 650 și a lui Vasile din 829, amintesc de arhiepiscopia de Tomis, ca autocefală, îndată după cea din Odessos (Varna).

Cu toate restaurarea zidurilor sale, cetatea Tomis a fost distrusă în 599 de avari, iar după aceea a decăzut complet.

După vizitarea catedralei, vizităm după orele 12 *acvariul Ioan Borcea*, situat chiar în fața cazinoului. Tot felul de exemplare de pești din râuri și mări, sînt expuși în mici bazine cu apă, înprospătată neîncetat printr-un dispozitiv special. Crapul, nisetrul, linul, bibanul, șalăul, șiparul, știuca, cega, plătica, păstruga, aterina, obleții, guvizii, stavrizii, pisica de mare, hiena de mare, calul de mare, acul de mare, rîndunica de mare, ș. a., înoată toți sprinteni. Vizitatorii, în deosebi copii, nu se mai satură privind-u-i. Am ieșit afară foarte satisfăcuți de această realizare a țării noastre, iar celor mai familiarizați cu textele Sfintei Scripturi ne-au venit în minte cuvintele Psalmistului: «Doamne, Dumnezeule, cît de minunate sînt lucrurile tale... Iată marea această este întinsă și largă; într-însa-s viețuitoare nenumărate, vietăți mari și mici» (Ps. 103, 25).

IV. CETATEA TROPAEUM

Către orele 13 plecăm spre localitatea Adamclisi, 63 km. distanță de Constanța, pe o căldură destul de mare. În drum în stația Basarabi, unde se află renumitele vii de la Murfatlar, privim din depărtare colina calcaroasă unde a fost descoperită săpată în cretă *biserica de la Basarabi*, care, după cercetările specialiștilor, ar data din veacul al IX-lea sau al X-lea. Apoi, prin satele Ciocrlia Mare și Mică, Vișoara, Cocargea, Deleni, ajungem la Adamclisi, moleșiți de căldură și oboseală și ne oprim drept în fața cetății Tropaeum, în fundul văii Urluia, în antichitate un braț înfundat al Dunării, care, în anii ploioși, datorită revărsării Dunării, se umplea cu apă.

Denumirea de *Adamclisi* derivă de la cuvintele turcești *Adam Kilise*—«Biserica omului», prin care turcii numeau renumitul monument de triumf *Tropaeum Trajani*, care se află la nord de cetatea Tropaeum, la circa 2 km. pe colina cea mai înaltă, despre care vom aminti îndată.

După masă și o scurtă odihnă, vizităm mai întâi cetatea Tropaeum, situată pe un teren mai ridicat, cu o suprafață de circa 10 ha., în dreapta văii Urluia. Ajungînd în

încinta cetății, imensul câmp de ruine face asupra noastră o mare impresie. E cu neputință să nu rămii cuprins de emoții, amintindu-ți căta viață fost altădată în această «cetate a basilicilor». Peste tot domnește tăcerea și o liniște mormintală. Doar păsărelele care zboară vesele pe deasupra, iarba și florile care cresc printre resturi de ziduri și colonade mai dau viață acestei cetăți atât de înfloritoare altădată, prefăcută de sute de ani într-un imens câmp de ruine.

Să privim acum prin fereastra trecutului la tot ceea ce au adăugat anii și viața peste cetatea Tropaeum. Pe locul cetății Tropaeum exista o veche așezare getică. Cetatea romană a fost ridicată de Traian, probabil între anii 108-109.

Goții, în alianță cu carpii din nordul Moldovei, au prădat cetatea Tropaeum în 248. În 251, împăratul Deciu muri în luptă cu goții la Abrittus, cetate situată la sud de Tropaeum, în sudul Dobrogei pe drumul ce trecea de la Marcianopolis în Moesia Inferior către Tropaeum. O inscripție latină, nr. 13.734 din Corpus Inscriptionum Latinarum ne informează că cetatea Tropaeum a fost rezidită din ordinul lui Constantin cel Mare și Liciniu, executori ai înaltei porunci fiind senatorul Petronius Annianus și cavalerul Iulius Iulianus. Grosimea zidurilor care se păstrează în bună parte atinge 2,60 pînă la 3,70 m. După restaurare, cetățenii ridicară un altar votiv zeii Juno Regina pentru găsirea și aducerea apei în cetate. Sub Constantin cel Mare (306-337), cetatea e amintită sub numele de *Tropaeusium civitas*.

Am vizitat cu toții cetatea de la un capăt la altul, admirînd masivitatea zidurilor, a turnurilor de apărare, și a porților, cercetînd edificiile publice, în deosebi basilicile. Într-adevăr, în interiorul cetății Tropaeum au fost descoperite de o parte și de alta a căii principale — via principalis —, nu mai puțin de patru basilici.

Prima și cea mai importantă, degajată în anul 1906 de arhitectul G. von Cube, este basilica de marmură, lungă de 25,50 m. și lată de 7 m. numită astfel după materialul folosit la reconstrucția ei sub împăratul Justinian (527-565). Se află situată pe latura vestică a cetății în apropiere de latura nordică. Pînă la părăsirea cetății, basilica aceasta a trecut prin patru faze de construcție, cea mai veche fiind din anul 350, sub împăratul Constanțiu (337-361). De la 530, din timpul lui Iustinian cel Mare, a servit ca *biserica episcopală*.

A doua basilică, cu dimensiunile 21,30 m. × 11,70 m., avînd trei nave, un narthex împărțit în trei și o absidă cu un diametru de 10,40 m., numită «*basilica forensis*» sau «*simplică*», datează din a doua jumătate a sec. IV sau începutul sec. V.

A treia basilică, dezgropată în anul 1892, numită de G. G. Murnu «*basilica cu cisternă*», pentru că a fost ridicată pe o fostă cisternă la poarta de Vest a cetății, iar de Gr. Tocilescu, «*basilica dublă*», pentru că deasupra cisternei s-au ridicat succesiv două basilici romane, dintre care prima a fost construită din timpul lui Constantin cel Mare. Cea de a doua a fost construită probabil de «*foederații*» germano-turanici trecuți la creștinism după sec. IV.

A patra, care poartă numirea de «*basilica bizantină*», situată la poartă de Est a cetății, poate fi mai bine numită, «*basilica cu transept*» sau «*basilica în forma de T*». E cea mai mare din Tropaeum, avînd dimensiunile de 33,80 m. × 13,70 m. și, în același timp, celebră, deoarece, datorită relieviilor pe care le posedă devenise loc de pelerinaj. A fost construită după V. Pîrvan între anii 457-491, sub împărații Bizanțului Leon și Zenon. Două dintre basilicile amintite aveau o criptă sub Sf. Masă pentru păstrarea sfințelor moaște. După V. Pîrvan, din timpul lui Constantin cel Mare trebuie să fie și impunătoarea clădire cu colonade, «*basilica profană*» sau «*porticus forensis*», situată la sud de via principalis. Craniile sparte și fracturile oaselor găsite în interiorul ei, arată că aci s-au dat cumplite lupte între apărătorii cetății și barbarii invadatori.

A cincea basilică de la Tropaeum, «*basilica extramurana*» sau «*basilica coemeterialis*», cu dimensiunile 16,30 m. × 12,60 m., se ridică pe un platou situat pe povîrnișul dealului de Nord al cetății, dincolo de vîlceaua care înconjură cetatea pe la Nord-Vest, lîngă un vechi și important cimitir creștin. V. Pîrvan o crede construită sub Constantin cel Mare. E considerată deci locul de rugăciune cel mai vechi al acestei «cetăți a basilicilor».

Tot aici s-a găsit și o inscripție greacă creștină cu acest conținut: «*Crucea morții și a învierii*». E sigur că în fața altor nenorociri provocate de dese năvăliri ale popoarelor migratoare, viața devenise nesigură, înoc nefericiții locuitori ai cetății Tropaeum nu mai aveau altă speranță decît în puterea lui Hristos. Intinsele ruine de pe o supra-

față atât de mare ne vorbesc de la sine despre pustiirile de altă dată. (V. Pîrvan, *Cetatea Tropaeum*. Considerații istorice. București, 1912; I. Barnea, *Nouvelles considérations sur les basiliques chrétiennes de Dobroudja, în Dacia, XI-XII (1945-1947)*, București 1948, p. 221-241 și *Crestinismul în Scythia Minor după inscripții*, în rev. *Studii Teologice* (an. VI (1954), nr. 1-2, pp. 65-112).

Ne-am despărțit cu oarecare strângere de inimă de acest imens câmp de ruine, în care altădată a pulsat viața cetății romane Tropaeum. Ne mai aruncăm încă odată privirile peste ruinele cufundate în tăcere. Și, gândindu-ne cu iubire la cei de altădată, la strămoșii noștri îndepărtați, care și-au petrecut zilele lor bune și rele, triste și vesele, între aceste ziduri, ne vine să le adresăm cuvintele pe care romanii, în dragostea lor față de cei dragi care treceau din lumea aceasta le gravau pe lespezile de mormânt ale acestora: «*Date liliis manibus plenis*»—«*Aruncați crini cu mâinile pline*». Iar celor care-au murit cu credința în puterea mîntuitoare a Crucii lui Hristos, «*Crucea morții și a învierii*, cum au scris ei atât de frumos într-o inscripție, apărîndu-și copiii, soțiiile, părinții, rudele și căminul lor drag, le spunem din toată inima: «*Requiescant in pace*»—«*Odihească-se în pace*».

V. MONUMENTUL DE LA ADAMCLISI

Facem apoi drumul înapoi cu mașina și ne oprim pe șosea, sus pe deal, la intrarea în comuna Adamclisi, iar din șosea, pe un drum de câmp mărginit la dreapta și la stînga de frumoase lanuri de grîu, după un kilometru de mers pe jos, ajungem voioși în fața monumentului de la Adamclisi. De cîte ori n-am dorit să-l vedem și n-am reușit, așa că pentru mulți e un moment unic în viață.

Monumentul se află la 22 km. de Dunăre și 50 km. în linie dreaptă de Marea Neagră, la cota 161 m. deasupra nivelului mării. Avea un diametru de 32 m. și o înălțime de 31 m., astfel încît domina toate culmile din jur. Dintele vremii, care macină atîtea din cele omenești, se recunoaște și aici. Din măreția și strălucirea lui de altă dată, mai apare în fața noastră doar o mare îngrămădire de pietre, multe căzute și răspîndite în jurul lui.

Paternitatea puținor monumente din istorie a fost atît de discutată ca aceea a monumentului de la Adamclisi. Ridicarea mărețului monument a fost atribuită cînd lui Augustus (31 a. Chr.-14 p. Chr.), cînd lui Traian (98-117), cînd lui Domițian (81-96), cînd lui Constantin cel Mare (306-337), iar istoricul român N. Iorga a atribuit-o greșit împăratului Valens (364-378), cel ce a murit în luptă cu goții în 378, la Adrianopol. Este meritul arhitectului român Gh. Tocilescu, care l-a atribuit de la început, mai mult prin intuiție istorică decît prin dovezi sigure, împăratului Traian. Descoperirile arheologice ulterioare au confirmat din plin afirmația lui Tocilescu.

În partea de Nord Est a monumentului, la circa 250 m., se afla mausoleul, cu o masivă inscripție purtătoare a cîtorva mii de nume de soldați romani, *qui mortem pro republica occubuerunt*—«*care au murit pentru republică*». Este clar că în acest loc s-a dat o mare și singeroasă luptă între geto-daci, care-și apăreau patria și nealinierea și romani și că monumentul-trofeu sub numele de *Tropaeum Traiani* a fost ridicat de împăratul Traian pentru comemorarea victoriei romanilor. Dar cînd s-a dat lupta?

Primul război daco-roman a început în primăvara anului 101 cînd romanii încercară să-și croiască drum spre Sarmisegetuza, capitala dacă. Istoricul grec Dio Cassius ne relatează că Decebal și dacii, voind să degajeze capitala, încercară o diversiune. În iarna anului 101-102, luptele încetară în Apusul Daciei, iar cavaleria dacă, în unire cu alte triburi «barbare», atacară pe romani în Sudul Dunării și jefuiesc Moesia. Traian însuși a fost silit să vină în ajutorul alor săi și bătu pe daci la Nicopolis ad Istrum și la Adamclisi, în Scythia Minor, unde s-a dat lupta decisivă. În amintirea acestei victorii a ridicat Traian monumentul care-i poartă numele.

Descoperirea inscripției pusă pe mormîntul de la Adamclisi nu lasă nici o îndoială că acesta a fost ridicat de împăratul Traian la trei ani după al doilea război dacic, în 109, în amintirea soldaților romani căzuți în acest loc în luptă, în iarna anului 102. Era un monument triumfal pe care Traian îl închină lui Mars Ulterior-Marte Răzbunătorul.

Inscripția își are și ea istoria ei. Pe baza fragmentelor din inscripție descoperite la 21 mai 1881 în cimitirul de la Inzfanar completată cu fragmentele scoase din cimitirul de la Akpunar la 23 aprilie 1889, formînd împreună 12 fragmente, Gr. Tocilescu a putut completa această inscripție latină aproape în întregime, avînd următorul conținut:

Marti ultori
 Imperator Caesar divi
 Nervae filius Nerva
 Traianus Augustus Germanicus
 Dacicus pontifex maximus
 tribunicia potestate XIII
 imperator VI, consul V, p(ater) p(atriciae)
 ? per exer(citu)m.

Trofeul de la Adamclisi e una din cele mai interesante mărturii ale arhitecturii romane de la începutul sec. al II-lea și pune probleme deosebite sub raport arheologic, arhitectonic, artistic și etnografic. Monumentul are 54 de metope cu scene din istoria războaielor daco-romane și din viața poporului geto-dac, multe asemănătoare cu cele de pe columna lui Traian din Roma, din care lipsesc 4 sau 5 și un crenel. Cele mai multe metope se află în București, în spatele muzeului Grigore Antipa, așteptînd timpul ca să fie puse iarăși la locul lor.

Ne fotografiem în fața monumentului de la Adamclisi, mulțumiți și bucuroși că l-am văzut, căci cine știe cînd vom mai trece prin aceste locuri. Cum trec anii, cîte idei noi ne trec prin minte! Pe unele le verificăm prin experiență, pe altele chiar le schimbăm. Cîte simțăminte noi nu ne frămîntă sufletul!

Cînd citeam, ca elev, războaiele daco-romane, ce împunător și mare îmi apărea Traian, învingătorul, și cei bucuroși izbucneau, ca copiii: romanii au biruit pe daci. Într-adevăr, se cunoaște că romanii l-au prețuit mult pe Traian, numindu-l «*optimus princeps*». La numirea urmașilor săi, senatul roman făcea fiecăruia urarea: «*Să fii mai fericit decît Augustus și mai bun decît Traian*».

Astăzi, însă, judecînd cu mintea matură, figura eroică a lui Decebal, care și-a apărut cu poporul său de păstori și agricultori «sărăcia și nevoile și neamul» față de romanii invadatori, superiori ca număr și tehnică militară, și care a pecetluit cu jertfa vieții sale într-o luptă inegală apărarea patriei sale, îmi apare cu mult mai măreață ca în trecut. Va fi fost Traian «*optimus princeps*» = «cel mai bun împărat» pentru romanii biruitori, dar pentru dacii cei săraci și necăjiți din văile Carpaților, victoria romanilor a însemnat jefuirea bunurilor și acapararea pămînturilor lor, smulgerea bărbaților și a tinerilor de la căminurile lor sărace. Mamele și soțiile dace au suferit cel mai mult, văzînd cum soții și fiii lor iau drumul robiei, în depărtata Italie. Floarea tineretului dac în număr de 50.000, după relatările pe care ni le dă Ioan Lydus, demnitar public în sec. VI la Bizanț, în lucrarea sa despre *magistrații Romei*, a pierit ca gladiatori, în luptă cu fiarele pe arenele Romei, distrînd populația Romei 123 de zile în anul 107, sau lucrînd ca sclavi la diferite construcții edilitare din Roma, ori la columna lui Traian, spre nemurirea învingătorului. Au pierit la aceste jocuri zece mii de fiare și tot atîția gladiatori.

Traian a dus la Roma din Dacia, ca pradă de război, 1.650.000 kgr. aur și de două ori pe atîta de argint, adică 3.300.000 kgr., în afară de cupe, vase de mare preț și bijuterii, apoi cirezi de vite și turme de oi. Finanțele imperiului roman au fost asanate cu aurul Daciei.

Ne pune pînă astăzi în nedumerire faptul că traco-geto-dacii despre care istoricul Herodot a spus că de-ar fi uniți, ar fi cei mai numeroși dintre oameni, după indieni (Ist. V, 1, 3), și-au pierdut complet limba. *Este sigur că dacă geto-dacii ar fi reușit să-și păstreze limba, noi, românii, urmașii lor direcți, am fi reprezentat în istoria omenirii un fenomen cultural și etnografic mai interesant și original, deoarece popoare neoromane mai există.* În schimb, însă, trecînd peste suferințele și umilințele dacilor, romanii ne-au adus o civilizație și o cultură superioară, ne-au adus o limbă de mare circulație

în lumea antică, limba latină, sonoră și clară, baza limbii române, care, înmlădiată, îmbogățită și rafinată de talentul unor mari scriitori, a devenit astăzi una dintre cele mai frumoase limbi ale Europei. Iși au, cum se vede, și popoarele soarta lor!

Mai privim odată înapoi spre Tropaeum Traiani și ne întoarcem la Constanța în cîntece și bine dispuși, prin aceleași comune și sate, admirînd frumoasele lanuri de griu ale colectiviștilor, presărate din loc în loc cu păduri de salcîmi în floare. Ne oprim peste o oră la Constanța, pentru a vizita noua gară. În fața noastră se înalță veselă, luminoasă, elegantă și cochetă clădirea cea nouă a gării, situată mai în afară de oraș, la circa 2 km. de cea veche, pe care harnicii noștri constructori și arhitecți au reușit s-o ridice în mai puțin de un an. Luminile de neon, curățenia, sălile spațioase și aerisite, restaurantul curat și bine asortat, ordinea și strălucirea de pretutindeni, îi dau un aer de prospețime și eleganță, o adevărată carte de vizită pentru străinii care vor avea plăcerea să-și petreacă concediul de odihnă pe litoralul mării noastre.

Nu e prea cald. Afară e o seară e în basme. Dincolo de luminile orașului, se profilează marea albastră cu vraja și tainele ei; pe cerul senin, luna strălucește veselă printre ușoare perdele de nori albi, îmbrăcînd totul în farmec. În depărtări nemărginite, încep să licărească stelele, îmbrăcînd în și mai mare farmec întregul cuprins.

Seara, la Techirghiol, unde rămînem din nou peste noapte, măicuța starelă Josefina Chirilă cu soborul maicilor ne așteaptă cu o masă gustoasă, servită de îndatoritoarele noastre gazde într-o atmosferă de deslindere și voie bună generală.

VI. CETATEA HISTRIA

E a treia zi de excursie. Luni dimineața, 5 mai, unii ne sculăm mai de vreme și încercăm o baie înviorătoare în apele lacului Techirghiol. Ne luăm rămas bun de la ospitalierele noastre gazde și către orele 8,30 ne îndreptăm spre Constanța, iar de aici la frumoasa stațiune Mamaia. În dreapta, pe țărmul mării, se ridică surzătoare, cochete și ultramoderne, noile vile, sanatorii, și restaurante, în stînga se întind apele liniștite ale lacului Siutghiol.

Plaja de la Mamaia, una din cele mai mari din Europa, în chip fericit orientată spre răsăritul soarelui în fața Mării Negre, oferă vizitatorului nisipul cel mai fin și minunate condițiuni de talasoterapie, bine cunoscute și apreciate în răsăritul și centrul Europei, ba chiar și la popoarele din Europa Occidentală.

Marea Neagră, vechiul Pont Euxin, pe care și-au încercat norocul vechii corăbieri fenicieni, egeeni și greci, apoi bizantinii, venețienii și genovezii, e fereastra patriei noastre dragi spre mările și oceanele lumii, ea ne pune în legătură cu toate popoarele lumii. Cerul e senin pe toată întinderea, soarele strălucește cu putere, iar înaintea noastră se întinde strălucitoare și plină de prospețime, ca în ziua creației, marea. Marea albastră și plină de vrajă cu valuri sprintene și jucăuse, ce se sparg înspumate la țărm, pe cîți n-a atras și n-a fermecat ea! Marea depărtărilor și a visărilor pline de farmec, marea chemărilor tainice și a misterelor, marea țărmurilor fără zăre, pe cîți dintre năerii îndrăzneți ai timpurilor nu i-a ispitit să-și încerce curajul și norocul. E marea celor ce iubesc sbuciumul și frămîntarea neîntrepută a valurilor ei, care se desfată de murmurul lor vesel în zilele liniștite de vară ori se înspăimîntă de mugetul lor înfiorător și grav, jarna în nopțile întunecoase cu furtună.

Nu mai așteptăm, și într-o clipă, intrăm în valuri, simțim răcoreala și bătaia lor ritmică, înotăm cu plăcere și ne bucurăm de clipocirea lor veselă. Pe fețele tuturor se citește bucuria, desfătarea, înviorarea și mulțumirea de sine.

Pornim apoi spre vechea cetate Histria, trecînd prin locuri mai sărace pe care hărnicia colectiviștilor dobrogeni, le-a transformat în imense cîmpuri roditoare de griu și de porumb.

Ne oprim la un moment dat, pentru un scurt popas. De dimineață, P. C. Părinte Rector Ioan Coman a trimis din Techirghiol în numele excursioniștilor, o telegramă de felicitare Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, cu prilejul împlinirii a 12 ani de patriarhat, pe care ne-o face cunoscută tuturor, citindu-ne-o acum, în mașină. Intonăm cu toții *Imnul patriarhal* iar finalul lui, «Întru mulți ani, întru mulți ani, întru mulți ani», răsună în acorduri armonioase peste cîmpuri în depărtare. De numeroase ori am ascultat imnul patriarhal, dar niciodată nu ni s-a părut mai impresionant ca în acel colț de țară.

pe câmpiile scitice de altădată. În acordurile lui, se exprimă dragostea și respectul unui popor de păstori și agricultori, care-au știut de-a lungul veacurilor să-și cinstească pe Întâistătătorul Bisericii lor în chipul cel mai ales.

Pornim apoi voioși înainte și, prin satul Histria, pe la capul lacului Histria, ajungem la antica cetate. Cetatea Histria, Pompeiiul României, se găsește la 50 km. Nord de Constanța și la circa 5 km. în linie dreaptă spre Est de comuna Histria. Ruinele cetății milesiene se găsesc situate pe două platouri ușor ridicate, la extremitatea unei limbi de pământ, la Est și Nord de apele lacului Sinooe, care inițial forma o insulă în fundul unui golf marin. Datorită depunerilor aluvionare ale Dunării de-a lungul fârmurilor Mării Negre, insula s-a transformat cu timpul în peninsulă. Se crede că așezarea a fost locuită mai întâi de triburile geto-trace, în mijlocul căreia s-au infiltrat numeroase elemente scitice.

Ca cetate, Histria a fost întemeiată de coloniștii ionici veniți din orașul Milet de pe coasta occidentală a Asiei Mici, în anul 656 a. Chr., la Sud de gurile Dunării, numindu-o *Istros*, după numele grec al Dunării, nume pe care romanii l-au transformat în *Histria*, după fonetismul limbii latine (Eusebiu de Cezareea, *Chronicon*, ed. Schoene, 1866, II, p. 86-87).

Pescuitul în brațele Dunării, îndeosebi în brațul Peuce (Sf. Gheorghe) și schimburile comerciale cu coloniile grecești de pe tot litoralul Pontului Euxin și lumea greacă din Sud, îi aduse repede o mare prosperitate. La început, Histria a avut legături comerciale cu Miletul, Clazomene, insulele Rhodos și Samos între 520-490, apoi după 480-470 a. Chr. cu Atena și Corintul, iar la Nord cu Tyras (Cetatea Albă), cu bogata Olbie de la vărsarea Bugului în Marea Neagră, și cu coloniile grecești din Chersonesul Tauric (Crimeea).

În cursul existenței sale milenare, Histria a avut mai multe ziduri înconjurătoare de tipuri și lungimi diferite, în epoca elenistică (sec. III-I a. Chr.), în epoca romană (sec. I-IV p. Chr.) și romano-bizantină (sec. V-VI d. Hr.). Stadiul înalt de dezvoltare la care ajunsese cetatea în sec. II a. Chr. ni-l arată, fără îndoială, templul descoperit în „*zona sacră*”, în sectorul nordic al promontoriului cetății, dedicat probabil *Afroditei*. Alături de templul zeiței Afrodită, au apărut urmele unui alt templu de marmoră, construit în sec. III în stil doric, în cinstea lui *Θεός Μέγας* — «*Dumnezeul cel Mare*», zeitate de origină tracă, de un grec foarte bogat din insula Thasos, Peisistratos, fiul lui Mneisistratos. E primul templu de marmoră descoperit în România de o reală valoare artistică (Gabrielle Bordenache—D. M. Pippidi, *Le temple du Θεός Μέγας à Istros*, în *Bulletin de Correspondence Hellénique*, t. LXXXIII (1959), 2, p. 455-465) Există și un templu închinat *marilor zei din Samoatrace*, dar pînă în prezent nu i s-a descoperit așezarea. În sec. al III-lea a. Chr. exista și un Mouseion, instituție particulară închinată muzelor, devenită mai târziu instituție de stat și, după toată probabilitatea, exista și un templu închinat lui *Zeus Polieus*. În epoca elenistică, templul lui *Apollon Ἰητρος* — «*Tămăduitorul*» era considerat ca primul sanctuar al cetății și a rămas pînă în secolul III al erei creștine. Se afla, de asemenea, la Histria și un templu închinat lui *Dionysos Carphoros*. Aceste temple reprezintă cele mai vechi monumente ale arhitecturii clasice pe teritoriul țării noastre. (D. M. Pippidi, *Les fouilles d'Istros* (1914-1957), în *Bulletin de Correspondence Hellénique*, t. LXXXII (1958), 1, p. 335-350; Em. Condurachi, *Histria, 1959; Histria, Monografie arheologică, I*, 1954 și în *Materiale și cercetări arheologice*, t. IV (1957), p. 9-10).

În perioada expansiunii macedonene, Histria a intrat în sfera politică și economică a Macedoniei. În 335 a. Chr., Alexandru Macedon a făcut o expediție la Dunăre. După aceea, cetățile pontice au intrat în stăpînirea lui Lysimachos. În 313-312, cetatea Callatis, unindu-se cu Histria, la Nord, iar la Sud cu Odessos (Varna), ajutată și de geto-dacii și sciiți vecini, se răscură împotriva lui Lysimachos, dar nu reuși să se elibereze decît după moartea acestuia în 281 a. Chr. După relatările lui Memnon, în 260 a. Chr., izbucni un război între Callatis și Histria de o parte și Bizanț, de alta, pentru a-și asigura controlul comercial asupra factoriei de la Tomis.

În sec. III a. Chr., apărură la gurile Dunării *bastarnii*, populație germană coborîtă din Polonia, apoi din Vest se întinseră celții, care înființară un regat celt cu centrul la Tyle (278-212 a. Chr.). În jurul anului 200 înainte de Hristos, un șef trac, Zoltes, pro-

fiind de discordiile civile din Histria, a atacat-o de mai multe ori, dar ea a rezistat datorită ajutorului acordat de puternicul rege geto-dac transdanubian, Rhemaxos.

Mithridate VI Eupator a angajat orașele pontice în alianța sa, în anul 90 a. Chr., pentru a se opune înaintării romanilor în Orient. În anii 72-71 a. Chr., Callatis, Tomis și Histria au fost cucerite provizoriu de M. T. Varro Lucullus.

Marele rege geto-dac Burebista († 44 a. Chr.) a cuprins între anii 50-48 toate orașele pontice de la Apollonia, în Sud, pînă la Olbia, la vărsarea Bugului în Marea Neagră, pe care le-a încadrat în puternicul său stat, care se întindea de la munții Haemus-Balcani și Pontul Euxin pînă la cadrulaterul Boemiei, cu capitala la *Argedava* «*Cetea de pe Argeș*», așezată după ultimele cercetări arheologice în cîmpia Munteniei, în localitatea Popești, aproape de București, pe malul drept al râului *Argessos* «*Argeș*», cu al cărui nume seamănă (Radu Vulpe, *Arcidava, în Omagiu lui Constantin Daicoviciu*, București, 1960, p. 557-566).

După asasinarea regelui Burebista, Scythia Minor a fost integrată statului trac al odryșilor, clientelar imperiului roman. M. L. Crassus a cucerit între anii 29-27 a. Chr. micile regate pontice, acela al lui Rolles, aliat cu romanii și acelea ale lui Dapyx și Zyraxes, dușmani lor, care se întindeau între Dunăre și Marea Neagră, în Scythia Minor. În anul 44 după Hristos, din teritoriul dintre munții Haemus-Balcani și Dunăre, romanii constituie provincia *Moesia*, în timp ce orașele grecești de pe țărmul Pontului Euxin din Scythia Minor, între ele și Histria, intrară direct sub controlul stăpînirii romane, exercitat de un *praefectus orae maritimae*, cu reședința la Tomis, noua metropolă a provinciei.

În anul 46 d. Hr., împăratul Claudiu (41-54) anexă provinciile Thracia și Scythia Minor provinciei romane *Moesia*. Limesul dunărean era puternic apărat de invaziile geto-dacilor de Legio XI Claudia, instalată la Durostorum (Silistra) și de Legio V Macedonia, instalată la Troesmis (Iglîța), mutată după cucerirea Daciei în 105-106 d. Hr. la Potaissa (Turda). Pe Dunăre, flota romană — *classis Flavia Moesica* — asigură securitatea provinciilor Scythia Minor și *Moesia*.

La adevăstul apărării romane, cetatea Histria cunoscă o nouă înflorire. Hotărnicia lui M. Laberius Maximus din 25 oct. anul 100 p. Chr. atestă că Histria ocupa un teritoriu care depășea suprafața de 146.000 ha. Economia ei era tot mai mult legată acum de teritoriul agrar din jur. (D. M. Pippidi, *Hotărnicia consularului Laberius Maximus, în Contribuții la Istoria veche a României*, București, 1958, p. 171-196).

Vechile temple grecești, construite în epoca elenistică, s-au menținut și în epoca romană. În timpul împăraților Antoniu Pius (138-161) și Marcu Aureliu (161-180) s-au ridicat la Histria un «*Mithraeum*» în cinstea lui Mithra, reprezentantul pe pămînt al lui Sol Invictus, zeitate adusă în Dacia din Asia Mică, foarte populară printre soldații legiunilor romane. Ceva mai tîrziu, s-au construit *termele* și un «*macellum*»—«*hală*». Aprovizionarea cu apă a cetății se făcea prin apeducte bine construite de pe teritoriul din partea de Vest, de la o distanță de 30 km. După templele, edificiile publice și zidurile cetății se poate urmări stratificarea diferitelor forme de artă și civilizație, care, de-a lungul veacurilor s-au încrucișat unele cu altele.

Goții în unire cu carpii din Nordul Moldovei au distrus această strălucită cetate în anul 248 d. Hr. La sfîrșitul sec. III, sub împăratul Probus (276-282), Histria fu reconstruită, dar noua incintă încadră o porțiune de teren mult mai redusă față de cea veche. Zidul cel mai puternic al cetății, care se păstrează încă bine pînă azi, pe alocuirea pînă la înălțimea de peste patru metri, este în partea de Vest, spre uscat, fiindcă aci era primejdia mai mare. În epoca romano-bizantină, zidul de apărare al cetății dispese latura sudică, a fost mutat ceva mai spre sud, încadrînd în incinta cetății și cartierul meșteșugarilor.

În Histria, există nu mai puțin de șase *basilici*, în afară de *basilica* construită în epoca romano-bizantină la circa 100 m. de incinta cetății, încadrată în vechiul zid elenistic, desigur o modestă bisericuță cimenterială, ținînd seama de mormintele descoperite în jur.

Primele trei *basilici*, situate pe latura de Vest a incintei, între piața cea mare și *termele* romane sînt considerate *basilici profane*. Celelalte trei sînt *basilici creștine*. Prima dintre acestea trei ultime, numite *basilica cu criptă*, situată la circa 50 m. spre Est de poarta principală a cetății, cu dimensiunile de 21×12,50 m., avînd narthex, trei nave și o absidă semicirculară, se crede că datează din sec. V-VI.

A doua, basilica din colțul de-Sud-Est al cetății cu dimensiuni neregulate, 18, 20 m. latura de Nord și 21, 20 m. latura de Sud, 22, 30 m. latura de Vest și 10, 94 m. latura de Est, desvelită de V. Pirvan, datează de la sfârșitul sec. al VI-lea.

A treia, descoperită în zona de Est a cetății, în cartierul aristocrat situat în poziția cea mai frumoasă, cu fața spre lacul Sinoe, având dimensiunile de 7,60×6 m., se crede că era o *basilică creștină particulară*, construită probabil în secolele V-VI (Em. Condurache, *Histria à l'époque du Bas Empire d'après les dernières fouilles archéologiques. în Dacia*, I, (1957), p. 245-263; I. Barnea, *Monumente de artă creștină descoperite pe teritoriul Republicii Populare Române*, în *Studii Teologice*, An. X (1958), nr. 5-6, mai-iunie, p. 287-295.

Am vizitat apoi muzeul Vasile Pirvan, situat în fața cetății, informându-ne asupra obiectelor descoperite și asupra diferitelor inscripții grecești și latinești, descoperite, studiate și publicate de marele savant român în anii 1916, 1923 și 1925.

În timpul împăratului bizantin Mauriciu (582-602), întreaga provincie Scythia Minor trecu prin focul invaziei avarie, deci și Histria. La 599, avarii asediau Tomisul. După 630-640, p. Chr., Histria nu a mai fost locuită.

Aruncăm încă o dată ochii peste acest imens cimitir de ruine și o umbră de tristețe ni se furizează în suflete, gândindu-ne la cei de altă dată, care timp de o mie de ani și-au prelucrat viața în această splendidă, bogată și strălucită cetate. În minte, îmi stăruie cuvintele lui Homer.

«Cum e cu frunzele, așa-i și cu neamul sărmanilor oameni:
Unele, toamna, le scutură vântul și cad ofilite,
Altele codrul le naște -nverzind, dacă dă-n primăvară:
Astfel pe lume și valul de oameni se naște și moare»
(Iliada, VI, 146-149).

VII. LA MINASTIRILE CILIC-DERE, SAON ȘI COÇOȘ.

Părăsim ruinele cetății Histria și după un scurt popas în comuna Histria, ne îndreptăm spre nordul raionului Tulcea și ajungem la orașelul Babadag, nume turc format din cuvintele «Baba-daa»=«Tatăl munților», unde, profitând de un scurt popas, vizităm moscheea turcească.

Unii dintre excursioniști mă întrebă: Dar cum s-a ajuns de la denumirea de *Scythia Mică* la aceea de *Dobrogea* și le reîmprospătăm unele știri din epoca bizantină. După 679, bulgarii au trecut Dunărea și au înființat un sat între Dunăre și Balcani care dură pînă în 971 cînd împăratul Bizanțului Ioan II Tzimiscees (969-976) încadră Bulgaria orientală în imperiul bizantin. Scythia Minor făcea acum parte din ducatul creat de bizantini sub denumirea de Paristrion sau Paradunavon, care s-a menținut, cu unele întreruperi, pînă la venirea turcilor în sec. al XIV-lea. Un peceneg sau un găgăuz, după unii, un salv, după alții, cu numele *Balica*, stăpînea în jurul Cavarnei un teritoriu din ducatul Paristrion incredințat lui de bizantini. Fratele său, *Dobrotici* (1354-1380), primi de la bizantini, cu titlul de despot imperial, întreaga provincie care, de atunci, primi după numele său denumirea de *Dobrogea*.

La moartea lui Ivanco, fiul despotului, Dobrotici, care primise de la tatăl său stăpînirea Dobrogei, Mircea cel Mare lua de la turci, prin luptă, în 1388, întreaga posesiune a acestuia, după părerea lui P. P. Panaitescu. (*Mircea cel Bătrîn*, București, 1944, p. 118, 205-215; R. Vulpe, *Histria ancienne de la Dobroudja*, București, 1938; Idem, *La Dobroudja à travers les siècles. Evolution historique et considérations géopolitique*, București, 1939).

Că Mircea cel Bătrîn a stăpînit efectiv Dobrogea, o artă pe deplin titlul de factură imperială al domnului muntean, păstrat în hrisovul referitor la mînăstirea Cozia, datat din anul 1406: a «*Eu cel în Hristos Dumnezeu binecredinciosul și binecinstitorul și de Hristos iubitoul și singurul stăpînitorul Io Mircea, mare voevod și domn, din mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu stăpînind și domnind peste toată țara Ungrovlahiei și a părților de peste munți, încă către părțile tăărăști, și Amlășului și Făgărașului herțeg, domn al Banatului Severinului și pe amîndouă părțile pe toată Podunavia (Dunărea de Jos), încă pînă la marea cea mare și cetății Dirstorului stăpînitor*» (Documentele Romîniei, Țara Romînească, veac. XIII, XIV, și XV, București, 1953, nr. 34, p. 50).

Ruinele cetății *Enisala* de pe vîrfurile dealului ce domină lacul Babadag, unde soldații lui Mircea făceau de pază, ne confirmă că stăpînirea voevodului Țării Romînești asupra Dobrogei a fost reală.

La 1416, sultanul Mohamed I stabili dominația turcă pînă la gurile Dunării și astfel a rămas Dobrogea pînă la 1878, cînd prin pacea de la Berlin, a revenit din nou Romîniei.

După vizitarea moscheii, părăsim Babadagul. E o seară senină și liniștită, după căldura din timpul zilei. Zărilor depărtate se aprind de flăcările asfințitului care răsfrînge ca într-o oglindă, în apele lacului Babadag, nemărginitul cerului. În drum spre mînăstirile din Nordul raionului Tulcea, ne oprim într-o pădure tînără de stejari, unde, în poene liniștite bătute de liniile razelor de soare, înflinim frumoase flori de pădure, din care ne întocmim bogate buchete. Pornim voioși mai departe în răcoarea înmiresmată a înserării, cîntînd diferite cîntece populare. Melodii vesele, duioase ori melancolice răsună din mașină, iar ecoul lor se pierde peste cîmpuri și păduri în depărtare.

Și tot așa, cîntînd și veselindu-ne, greșit îndrumați de o călăuză locală, în loc să ajungem la mînăstirea Cilic-Dere, am ajuns la orele 10 seara în orașul Tulcea, veche cetate Aegyssos, port la Dunăre. Orașul curat și frumos luminat cu neon ne face o plăcută impresie și regretăm că nu l-am putut vedea ziua. După acest mic ocol, luînd călăuză pe studentul Lazăr, fiul părintelui secretar al protopopiei de Tulcea, ajungem, în sfîrșit, la mînăstirea Cilic-Dere pe la orele 11 noaptea, unde sîntem găzduiți peste noapte. Monumentala biserică a mînăstirii strălucește în lumina lunii, așezată pe culmea unei coline, care coboară domol în două versane umbrăcate cu pomi roditori și păduri. Ce misterioase par chiliile din jur învăluite în tăcerea nopții de lumina blîndă a lunii! Iar privind bolta înstelată a cerului, ne vin în minte cuvintele Psalmistului: «*Doamne, Dumnezeul meu, mare și minunat ești Tu... Tu te îmbraci cu lumina ca și cu o haină; Tu întinzi cerul ca un cort...*» (Ps. 103, 1-2). Se simte respirația aerului rece și tare și prezența apropiată a pădurilor.

Somnul, după atîta oboseală ne cuprinde repede pe toți. La revărsatul zorilor, cînd peisajul se luminează, o adiere ușoară și răcoroasă ne aduce mireasmă de frunze înrourate și de pămînt reavăn. Vizităm mai întîi biserica și ne informăm asupra trecutului mînăstirii și împrejurimilor.

Mînăstirea Cilic-Dere se află lingă com. Telița, raionul Tulcea pe valea pîrîului Celicului de la care și-a luat numele. Cuvîntul turcesc *Celic-Dere* înseamnă în romîni «*Valea de oțel*», pentru că pe cursul acestui pîrîu s-au găsit arme din epoci îndepărtate. Mînăstirea a fost înființată în anii 1841-1844 pe teritoriul imperiului turc de unii călugări romîni și ruși, ca mînăstire de călugărițe, de arhimandritul Atanasie Lisevenco și de shimonahul Paisie, cu aprobarea mitropolitului grec de la Tulcea, Dionisie. Pentru băștinași era o altă mînăstire pe valea Celicului la 2 km. depărtare de cea de călugărițe, care nu mai există azi.

După 1878, cînd Dobrogea s-a reîntors la patria mamă, mînăstirea începu să prospereze. Temelia monumentalei biserici actuale, alcătuită din două biserici suprapuse în genul unei biserici din Kremlin, una la subsol și alta deasupra, cu trei turle mărețe, s-a pus în 1901, după planul arhitectului Toma Dobrescu. Ridicarea ei a început de la 7 mai 1910, în timpul păstoriei episcopului Partenie Clinceni, a fost terminată de zid sub episcopul Nifon în 1916 și pictată sub păsoria episcopului Cosma Petrovici în 1929 de pictorul Gh. Eftimiu. Tîmpla, o podoabă de mare valoare, este sculptată de Ion Dima. Timosirea acestei spațioase biserici, puține biserici din București sînt de mărimea ei, s-a săvîrșit în chip solemn la 22 octombrie 1932.

În biserică se remarcă un epitaful artistic brodat în fir de aur, și de argint, adus în 1890 de la Petrograd, azi Leningrad, de monahia Magdalena. Preotul slujitor, ieromonahul Pavel Lungu, numit la 1 aprilie 1930, păstrează toată buna rânduială a serviciului liturgic, iar stareța Maria Ododenco, cu soborul maicilor întrețin mănăstirea și chiliile într-o curățenie exemplară.

După vizitarea bisericii, îndatoritoarele noastre gazde ne-au pofțit la o gustare de dimineață, foarte bine venită pentru toți după atita oboseală. Pe masa din spațioasa sufragerie a arhondaricului se servește din belșug brinză proaspătă de oi, mămăliguță caldă, lapte dulce din care se ridică aburi calzi, ouă proaspete fierte, bunătați care de veacuri hrănesc mai bine pe fiii oamenilor, decît mîncărurile pretențioase gătite după rețete savante, după care rîvnesc orașenii, spre paguba sănătății lor.

Ne pare rău că nu putem rămîne mai mult în acest așezămînt plin de mireasmă și liniște. Natura începe să-și desfășoare splendorile ei de lumină și vis. Totul respiră a prospețime și bucurie de viață. Peste iarba verde scînteiază picături mici de rouă, florile din pămîntul reavăn te îmbată de mireasmă, adieri ușoare înfioară aerul curat și rece. Din pădurea din apropiere răsună într-o întrecere neobosită cîntecul pupezii și al cucului.

Pornim repede la drum. Soarele s-a ridicat binișor și aruncă raze vesele peste garduri îmbrăcate în verdeață, peste streșini și ziduri vechi, peste grădini și ceardacuri cu flori. Chipuri vesele de fetițe și băieți, de femei și bărbați ne întîmpină voioși pe cale și ne petrec pînă departe cu fluturările miinilor lor. La o distanță bunioară de mînăstirea Cilic Dere ne întîmpină Păr. Teofil Pandele, locuitor de exarh la episcopia Galașilor, a cărui bunătațe și dulceață sufletească i se citește pe figură, alarmat că nu mai sosim la mînăstirea Saon, unde, de cu seara, ne-a așteptat cu masa pusă. Dar uită repede îngrijorarea, iar bunăvoința și dragostea P. C. Sale ne cucerește repede pe toți. Sosim în curînd la mînăstirea Saon, unde ne întîmpină maica stareța Neonila Bolea cu soborul maicilor și protosinghelul Clement Georgescu, slujitor din 1930.

Mînăstirea Saon sau Saun, situată în raza com. Parches, raionul Tulcea, își trage numele de la cuvîntul ceau, pentru că lacul Saun care se află lîngă mînăstire are forma unui tuci sau ceau. La începutul ei, pe la 1846, a fost schit de călugări și a servit ca metoh al mînăstirii Cilic-Dere, iar de la 1909 a intrat sub ascultarea mînăstirii Cocoș. Din 1916, devine de sine stătător, iar din 1930 Saunul e mînăstire de maici. Mînăstirea are două biserici. Biserica veche a fost zidită în 1877, iar cea nouă în 1913 și a fost sfințită abia în 1959. Vizităm cele două biserici, admirînd mult pictura de la biserică cea nouă. O curățenie exemplară domnește în toate ungherele. După vizitarea mînăstirii, îndatoritoarele noastre gazde ne invită la o masă bogată în trapeză, de la care n-a lipsit, pe lîngă alte multe bunătați, peștele proaspăt din lacul Saun și renumitul vin de Sarica, din care excursioniștii s-au înfruptat pe săturate. Părintele arhimandrit Teofil Pandele, cu fața radioasă de curată bucurie duhovnicească, în dragostea și bunătațea P. C. Sale, nu mai pridesște cu îndemnul că fiecare să guste din bunătațile pe care Dumnezeu le-a îngăduit spre întărirea și desfătarea fiilor oamenilor.

Păcat că timpul trece așa de repede, că tare-am fi dorit să mai rămînem în acest colț încîntător. Iată-ne din nou la drum și, în curînd, trecînd pe lîngă frumoasele vii din raionul Niculițel, ajungem la mînăstirea Cocoș. Din depărtare, se vede puternica clopotniță de piatră, înaltă de 30 m. la care s-a lucrat 19 ani. (1864-1883). La intrarea în mînăstire, ne întîmpină starețul Constantin Doruș cu soborul călugărilor. După tradiție, se crede că pe la 1697 exista aci un schit de lemn. În pădurile din vecinătate, cîntau sau se băteau cocoșii sălbateci, încît se presupune că de la acest fapt se trage numele locului și al schitului. Alții cred că părinții călugări au dat schitului numele de Cocoș în amintirea cocoșului care a cîntat de trei ori în timpul judecății Domnului Hristos și a trezit la pocăință pe Petru, care-și tăgăduise pe Domnul său. Vechea biserică a mînăstirii a fost zidită în 1833 de trei călugări veniți din Sf. Munte Athos. O altă biserică s-a ridicat în 1853 de arhimandritul Visarion cu cheltuiala unui bogat baci ardelean Nicolae Hagi Ghiță Poenaru din Poiana Transilvaniei. Între 1911-1913, s-a ridicat actuala biserică, după planurile Arhitectului Toma Dobrescu din București. Biserica și clopotnița au suferit mult din pricina cutremurului din 1940, încît au trebuit reparate mai întîi biserica, în 1954, apoi în 1955, clopotnița. Pictura bisericii a fost restaurată foarte frumos în 1957-1958 de pictorul Cudinov. (Pentru informații istorice mai bogate despre mînăstirile

Cocoș, Saon și Cilic-Dere, vezi Pr. Gr. Popescu, *Corală preoților bucureșteni*, în *Dacia Pontică*, în rev. *Glăsu Bisericii*, An. XVI (1957), nr. 8-9, aug. sept., p. 608-21).

Întărm în biserica cea mare și înțonăm cîntarea «Sub milostivirea Ta», iar acordurile ei răsună minunat de plăcut sub bolțile bisericii. După vizitarea bisericii celei noi, a paraclisului, a clopotniței și chiliilor, P. C. Părinte stareț C. Doruș și soborul părinților ne invită la o mică gustare, de la care n-a lipsit renumitul vin de Niculițel. Inimile tuturor se deschid și se veselesc — Vinum bonum laetitiat cor hominum. Se fac cu acest prilej frumoase urări. P. C. Rector Ioan Coman închină în sănătatea și îndelunga înziliră a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian; P. C. Părinte profesor Ene Braniște, în sănătatea Prea Sfințitului Chesarie, Episcopul Dunării de Jos și semnatul rîndurilor de față, în cinstea Părintelui stareț și a soborului părinților minăstirii Cocoș, care ne-au rezervat o primire atît de plăcută.

E o bună dispoziție generală. Fețele tuturor excursioniștilor sînt radioase de mulțumire și bucurie, iar cei mai bucuaroși sînt cei mai tineri.

Ne întrebăm fiecare, de multe ori, de unde vine frumusețea și strălucirea chipului omenesc. Frumusețea se înfățișează oamenilor în forme felurite. Se spune, în genere, că sînt patru armonii: *frumusețea*, care-i armonia formelor; *sănătatea*, care-i armonia organelor; *bunătatea*, care-i armonia sentimentelor; *înțelepciunea*, care-i armonia rațiunii. Sufletul curat, frumos și virtuos, nealterat și neîngreuiat de necurăția și rugina rătăcii și a păcatului, face aceste armonii mai strălucitoare și mai frumoase. Chiar trupul, cu toate slăbiciunile și imperfecțiunile lui, apare strălucitor și frumos. «Căci nu trupul are în sine frumusețe, ne spune Sf. Ioan Hrisostom († 407), un mare cunoscător a ființei umane, ci rînduiala și strălucirea lui vin din ființa sufletului. Iubește, deci acest suflet, care comunică trupului o frumusețe atît de mare» (Omilia XXXIV la Evanghelia lui Matei, 6, în Migne, P. G., t. LVII, col. 604).

Părăsim minăstirea Cocoș într-o atmosferă de mare voieșie și pornim spre Dunăre, la Isaccea, vechea cetate Noviodunum, denumire celtică, pe care regretăm că n-o putem vizita din lipsă de timp. După ultimele cercetări, la Isaccea sau în apropierea ei, a existat în Evul Mediu, cetatea Vicina, de unde s-a mutat, în 1359, la Curtea de Argeș, la stăruința voevodului Țării Românești, Nicolae Alexandru Basarab, mitropolitul Iachint al Vicinei, care face începutul șirului de mitropoliți ai Ungrovlahiei.

Renunțăm să vizităm și cetatea *Dinogeția*, pe locul căreia se află azi localitatea Bisericiuța-Garvăn și ajungem la Măcin, vechiul Arrubium, denumire celtă. În partea dreaptă a Dunării se ridică munții Măcinului, un fragment din munții cimerieni, care se întindeau altădată din Dobrogea pînă la munții Sudeți din Boemia. Roși de ploii și bătuți de vînturi, munții falnici din vremuri îndepărtate, au rămas simple dealuri a căror altitudine ajunge la circa 500 m. Munții Măcinului sînt o veche măturie a schimbărilor arhitectonice suferite de pămînt în evoluția sa. «Ca un bătrîn fără rude și răzlețit de lume, așa stă masivul dobrogean față de toți munții din țările vecine» (S. Mehedinți, *România*, București, 1921, p. 107).

Trecem prin orașelul Măcin, bine gospodărit și înfrumusețat datorită străduințelor membrilor Statului Popular local și ajungem la orele 4 d. m. la punctul Ghecet, unde trecem Dunărea cu bacul, în fața Brăilei. La intrarea în oraș, ne întîmpină din partea protoieriei de Brăila, P. C. Pr. H. Mușat.

Brăila, port la Dunăre, e nu numai un important centru economic al țării, ci și un cunoscut centru creștin. Aci a existat chiar mai înainte de stăpînirea turcă, de la sfîrșitul sec. XV, pînă la sfîrșitul sec. XVII mitropolia «Proilaviei», termenul grecesc al Brăilei, sub jurisdicția căreia se aflau: raiaua Brăilei, Ismailul, Chilia, Cetatea Albă, Benderul, Renii și malul stîng al Nistrului cu toată regiunea de răsărit a acestui fluviu.

Mitropolia Proilaviei era independentă de Biserica din Țara Romînească și Moldova, iar titularii ei, greci de neam, depindeau direct de Patriarhia Ecumenică. Din 1813, eparhia Proilaviei s-a unit cu aceea a Silistrei, iar titularul ei se numea mitropolit al Proilaviei și al Dristei. În 1828, mitropolia Proilaviei se desființează pentru totdeauna, iar teritoriul ei a fost împărțit episcopilor de care depindea mai înainte.

În Brăila, sînt 13 biserici ortodoxe, dintre care una grecească și una bulgărească, în afară de bisericile celorlalte culte creștine: o biserică armeană, una romano-catolică, una evanghelic-luterană, una calvină, una lipovenească. Mai sînt apoi 4 sinagogi, o casă de rugăciune adventistă și una baptistă.

După o scurtă odihnă, mergem să vizităm *biserica greacă*, fără îndoială cel mai remarcabil monument creștin al Brăilei. Măreața catedrală greacă din Brăila, o adevărată operă de artă, o minerie a Ortodoxiei, a început să fie ridicată din septembrie 1863 și s-a terminat în 1872 cu cheltuiala bogatei comunități grecești din Brăila. La proporțiile arhitectonice, încap în ea peste 2000 de credincioși, se adaugă gustul pentru frumos al constructorilor și pictorilor. Detaliile sînt în armonie cu ansamblul construcției. Patru rînduri de strane, trei mari policandre pe mijloc și două mai mici pe sînurile laterale, un baldachin artistic pe partea dreaptă, pentru slujba celor răposați, îi dau catedralei un aer de bogăție, eleganță și frumusețe cuceritoare. Picturile lui Gh. Tattărăscu ies în relief în toată strălucirea lor, în acest măreț locaș de cult.

Grecii, în orice condiții istorice s-au aflat, au închinat cinstirii Celui Prea Înalt cele mai mărețe și minunate temple. Prin spiritul și cultura antică, grecii ne-au lăsat moștenire cel mai armonios și măreț templu, Parthenonul, care, biruind vitregia vremurilor, strălucește maiestros pe culmea acropolei din Atena. Prin spiritul și cultura creștină, ei ne-au lăsat moștenire cea mai armonioasă și desăvîrșită catedrală, Sfînta Sofia, lauda și mîndria Ortodoxiei, care-și înalță pînă azi cupola ei imensă pe încîntătoarele tîrmuri ale Bosforului, de parc-ar fi legată printr-un fir nevăzut de bolta azurie a cerului.

Privind la bogăția aurărilor de la icoane, sfeșnice, și candelabre, la frumusețea picturilor și la strălucirea întregului interior al catedralei grecești din Brăila, fără să vrei gîndul îți zboară la strălucirea extraordinară pe care a avut-o Sfînta Sofia din Constantinopol în epoca de strălucire a împăraților bizantini, care a uimit de-a lungul secolelor pe reprezentanții altor popoare.

Părăsim Brăila după o mică gustare oferită de P. C. Pr. H. Mușat din partea protoieriei și străbătem bogatele lanuri de grîu și holde cu porumb spre Buzău, apoi prin Urziceni ajungem la București, pe la orele 10, luni seara, 6 iunie. În drum spre Buzău și București, privim mînoasele cîmpii ale Munteniei și inima ne crește de mulțumire și bucurie, văzînd atîta bogăție, rodul străduințelor harnicilor colectivisti și agronomi.

Ce era Bărăganul pînă mai acum 80 de ani? Imense cîmpuri necultivate, pline de bălării și de ciulini, cîtreerate de cîrduri de dropii și de oierii din Transilvania sau din Muntenia, care-și urmau domol turmele lor la iernatic în bălțile Brăilei și stepele Dobrogei. «Și eu am crescut pe cîmpul Bărăganului, scrie Al. Odobescu. Et in Arcadia ego! Și eu am văzut cîrdurile de dropii, cîtreerînd cu pas măsurat și cu capul ațintit la pază, acele șesuri fără margine, prin care aerul răsflat în unde diafane sub arșița soarelui de vară oglindește ierburile și bălăriile din depărtare și le prefăce, dinaintea vederii fermecate, în cetății cu mii de minerale, în palate cu mii de încîntări» (*Pseudo-Kyngheticos*, vol. I, ed. N. Mihăescu, București, 1934, p. 54).

Nu mai puțin impresionat e descris Bărăganul de Panait Istrati, sumbrul povestitor al vieții necăjite a celor săraci din mahalalele Brăilei și a țărănilor din pustietățile Bărăganului. Parcă vedem aievea ciobanul care stă locului sprijinit pe băta lui toamna pe burnițele lui octombrie, apăsător de o tristețe copleșitoare. «Atît cît privirea poate să cuprindă roată, nu mai vezi decît ciulini, nenumăratul norod al ciulinilor, scrie Panait Istrati. Plini, stufoși, ai zice că-s niște oi cu lîna de oțel. Numai spini și sămînță. Sămînța de răsbind pe pămînt ca să crească ciulini, numai ciulini... La un moment dat îi vezi încleindu-se, formînd mari purcoaie ce se rostogolesc cu greu, pînă ce crivățul se repede odată cu furca lui, îi spulberă în văzduh, îi face să joace o horă îndrăcită și apoi iar îi împinge înainte» (*Ciulinii Bărăganului*, București, 1957, p. 26-27). Din aceste pustietăți pe care alegeau altădată purcoaiele de ciulini, în bătaia crivățului, harnicii săteni colectivisti ai timpului nostru au făcut o grădină încîntătoare.

La București, ne despărțim de tovarășele și tovarășii noștri de excursie ca de niște rude, prieteni și frați dragi. Imaginea vechilor cetății ale Scythiei Minor, Tomis, Callatis, Tropaeum, monumentul de la Adamclisi, Histria, Arrubium, mai stăruie încă în mintea noastră.

Intr-o zi, amintirile vor bate nezăgăzuite la poarta inimilor noastre. Iar din comoara de frumuseți adunată de fiecare o viață întreagă, va apărea tot mai luminoasă amintirea zilelor plăcute, petrecute în timpul vizitării cetăților istorice ale Scythiei Minor.

Pr. prof. I. RĂMUREANU

PROBLEMA „CHIPULUI“ DIN OM DUPĂ SFINTUL GRIGORE DE NISA

Credinciosul, cînd caută spre transcendent, se orientează spre o ființă personală cu care să poată intra în relație, să răspundă la chemările sale, caută pe Dumnezeu creștin.¹

Năzuința omului către Dumnezeu ar fi inexplicabilă însă fără existența unor elemente comune, fără o anumită afinitate de natură între Dumnezeu și om. Faptul nu putea să nu fie remarcat de filozofii antichității, care au creat speculații de rară frumusețe despre «eros», ca aspirație a sufletului către ideal. Platon, care apare ca o încununare a întregii filozofii antice grecești, vedea în «anamneză», «strădania neobosită» a sufletului închis în trup, de a-și găsi substanța lui originală și eternă². Invățătura înaltă a lui Platon și a celorlalți înțelepți ai vremii sale reprezintă un progres imens pentru cultura umanității și a meritat să intre în tinda Bisericii creștine³.

Cu toate acestea, ei erau departe de lumina cunoștinții. Lumina cunoștinții, mai veche decît Platon și decît întreaga filozofie greacă, o aflăm în cuvintele Sfintei Scripturi, care ne spune: «Și a zis Dumnezeu: «să facem om după chipul și asemănarea Noastră» — și, continuă mai jos: «și a făcut Dumnezeu om după chipul Său» (Geneză I, 26-27).

Creștinul caută către Dumnezeu, fiindcă este zidit după chipul Său și poartă în sine acest chip, iar nu pentru că «reminiscența îi aduce aminte neîncetat de cele contemplate în Cîmpia Adevărului»⁴, așa cum afirmă Platon. Chipul aspiră către Dumnezeu ca unul ce își caută Modelul său. Astfel este dezlegată în Sfînta Scriptură taina năzuințelor omenesti către Dumnezeu.

Afirmațiile Descoperirii sfînte nu cuprind însă adevărul decît în germene, «in nuce». Părinții Orientului, din primele veacuri creștine, care

1. K. Jaspers, *Transzendentz*, p. 167.

2. *Antologie filozofică*, Buc. 1944, p. 40.

3. Prof. N. Chișescu, *Paradigmele divine și problemele pe care le ridică ele în Teologia Dogmatică*, «Ortodoxia nr. 1/1958, p. 22.

4. *Idem, ibidem*, p. 23.

gustaseră din roadele minunate ale filozofiei antice, nu se puteau rezuma doar la atit. Ei au încercat să exploreze adîncurile «chipului din om», luînd Revelația ca fir conducător. Folosind armătura filologică a filozofiei păgîne și încreștinînd unele idei filozofice de mare respirație antică, au creat bazele unei antropologii creștine de mare anvergură. Chipul lui Dumnezeu din om a constituit obiect de speculație pentru Sfîntul Irineu, Tertulian, Clement Alexandrinul, Origen și Sfîntul Atanasie. Toți au arătat că măreția omului nu constă în aceea că este chip al universului, un *microtheos*, așa cum susțineau filozofii antici «ci, în faptul că omul e chip al Creatorului său»⁵.

Continuînd opera predecesorilor săi, Sfîntul Grigorie de Nisa reușește să adîncească filozofia chipului și să-i dea o coloratură personală. Cu toate erorile sale, respinse de Biserică, teologia chipului lui Dumnezeu din om, așa cum a expus-o Sfîntul Grigore de Nisa, rămîne o mărturie neștearsă a geniului său speculativ și a fineții sale de gîndire. Acesta este de altfel și motivul pentru care ne-am propus să examinăm în prezenta lucrare problema «chipului din om», așa cum se oglindește ea în opera marelui capadocian.

În cele ce urmează, vom aborda mai întii natura și conținutul chipului divin din om în starea lui originară, vom expune apoi alterarea sa adusă de păcat și vom sfîrși prin cercetarea restaurării chipului în Hristos.

Natura chipului: în concepția Sfîntului Grigore, întreg universul apare ca materializare, substanțificare a voinței divine. «Voința divină — zice Grigore — este pentru a ne exprima astfel forma și energia lumii și a tuturor lucrurilor care sînt în lume și deasupra ei»⁶ În acest fel, universul văzut și nevăzut se poate reduce la calitatea de ordin spiritual. Ca o expresie a voinței divine ce-i este immanentă, creația apare ca o cădere a dinamismului creator într-un determinism creat⁷. «Se știe — zice în această privință Sfîntul Grigore — că elanul voinței divine, cînd Dumnezeu voiește, devine lucru (*πρᾶγμα*) și că voința Sa se transformă în substanță și devine natură»⁸. Însă, cum natura creată nu este pretutindeni aceeași, ci diferențiată, în spirituală și materială, rezultă că și imanența divină nu poate fi aceeași pretutindeni. În adevăr, — după Grigore — natura spirituală a omului este rezultatul unei imanențe divine cu totul specială, care constituie în mod propriu, specificitatea sa profundă. Ea alcătuiește fundamentul metalizic al constituției spirituale omenești⁹.

Imanența aceasta imprimă omului ceva din însăși ființa lui Dumnezeu și crează astfel, o anumită proporție între Modul și chipul său, ceea ce explică afinitatea dintre ele. Din această cauză, Sfîntul Părinte descrie sufletul omesc, folosindu-se de două expresii plotiniene, și

5. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Antropologie patristică*, curs magisteriu an. III, 1953-1954, p. 88-90.

6. Sf. Grigore de Nyssa, *De oratione dominica*, Migne P. G., tom. 44, col. 1137.

7. Idem, *De anima et resurrectione*, Migne P. G., tom. 46, col. 124 B.

8. J. Gaïth, *La conception de la liberté chez Gr. de Nysse*, Paris 1953, p. 34.

9. *Ibidem*, p. 35.

nume: că sufletul este «o participare la natura divină» și «o înrudire a naturii divine»¹⁰.

Deși identice din punct de vedere formal, expresiile primesc la Grigore un conținut cu totul diferit decât la Plotin. Pentru Plotin, noțiunea de «participare» și «înrudire» semnifică identitatea de esență între natura divină și suflet. La Grigore, dimpotrivă, ea indică o comunicare misterioasă¹¹, permanentă și liberă între Dumnezeu și chipul Său. Pentru el, chipul nu este o emanație, o părțică din însăși natura divină. Între chip și natura divină există același raport ca între creat și necreat. Chipul nu este tot una cu originalul său, ci pecetia Modelului imprimată, deci creată, într-un anumit material. Dar, deși chipul e distinct de Arhetip, există totuși între ele o strânsă comunicare.

Elementul care face posibilă comunicarea, este tocmai imanența divină, funciară chipului, energie necreată sau harul. Harul stabilește între Model și chip o legătură strânsă care e cerută de însăși natura chipului. Chipul nu se poate menține decât cu condiția ca pecetia modelului să fie lipită cât mai des de el. Nu-și poate menține prin sine însuși asemănarea cu Dumnezeu. Numai prin tainica legătură a harului se menține calitatea chipului și tot ea sporește frumusețea lui. Harul constituie puntea care unește două lumi și scara pe care omul se înalță spre Dumnezeu.

Relația dintre chip și har e atât de indisolubilă, încât Grigore nu face distincție între natură și supranatură. Natura și supranatura alcătuiesc pentru el natura adevărată a omului.

Iată ce ne spune în această privință, J. Daniélou: «Omul «după chip» e pentru Grigore ceea ce omul e prin natură. Ori, chipul cuprinde atât ceea ce noi numim viața intelectuală (νοῦς), cât și viața supranaturală (πνεῦμα); ansamblul acestor realități constituie natura, căreia i se opune viața animală (ψυχή) care e adăogată. Deci, vedem că această noțiune de natură are un obiect diferit de acela pe care îl desemnează ea în teologia occidentală. Pentru aceasta, natura cuprinde viața animală și viața intelectuală și e opusă «vieții supranaturale», care e supraadăogată. Pentru Grigore, din contra, natura cuprinde viața intelectuală și viața supranaturală — și e adăogată viața animală (după cădere). Aceasta explică cum grecii pot zice că omul e bun prin natură, fără să fie chestiunea de naturalism, că e unit prin fire cu Dumnezeu, fără să fie vorba de panteism, cum bine a remarcat M. Lot. Barodine»¹².

Natura trupului. Cu toate că sufletul constituie elementul esențial al chipului, Sf. Grigore, ca și Sf. Irineu, nu rezumă chipul la el, ci îl extinde și asupra trupului. Pentru Grigore, chipul nu stă într-o anumită parte a naturii omenești. Omul întreg este — după el — chipul lui Dumnezeu. Ceea ce face posibilă această extindere a chipului, este, după cum am

10. Sf. Grigore de Nyssa, *De oratione dominica*, Migne P. G., tom. 44, col. 1280.

11. J. Gaïth, *op. cit.*, p. 35.

12. J. Daniélou, *Initiation à la mystique sacramentaire de l'Orient*, RSPT 1943, p. 666, nota 1, apud Ortodoxia nr. 3/1956, p. 342-343.

arătat mai sus, reducția materiei la calități de ordin spiritual. Trupul, ca întreaga natură materială, e produsul unei imanențe care face o sinteză a inteligibilelor. Trupul este deci constituit din reunirea inteligibilelor (ἀφόρμας — αἰτίας — δυνάμεις), care luate separat, nu reprezintă nimic, dar întrunite, alcătuiesc materia. «Nimic în corp — ne spune Grigore — nici forma, nici întinderea, nici volumul, nici greutatea, nici culoarea, nici alte calități luate separat nu sînt corp, ci pure inteligibile. Totuși, concursul lor devine corp»¹³.

Omul, deși e alcătuit din naturi deosebite, ca rezultat al unor imanențe diferite, este totuși unitar în esența sa, întrucît imanențele divine, funciare constituției sale, nu sînt decît expresia aceleiași voințe dumnezeiești. Omul întreg este chip al lui Dumnezeu, deoarece «un singur har străbate întreaga făptură omenească». Și aceasta, continuă el, «pentru ca pămîntescul să se ridice odată cu dumnezeiescul»¹⁴.

Proprietățile chipului în starea lui originară. Dacă am încerca să stabilim o unitate de vederi a scriitorilor patristici, în ce privește conținutul chipului, ne-am lovit de la început de un obstacol de neînlăturat. Fiecare dintre ei enumără în mod deosebit însușirile chipului. Uneori, se atribuie caracterul de chip al lui Dumnezeu, demnității împărătești a omului, alteori se vede în natura lui spirituală, alteori în facultățile superioare ca inteligența, adesea în libertatea omului, etc.¹⁵.

Greutatea, în determinarea conținutului chipului, provine din varietatea posibilităților care îi sînt inerente. Esența chipului este tot atît de greu de definit ca și aceea a Modelului său. Incognoscibilul care învăluie natura divină acopere și pe cea a chipului din om. De aceea ca și în cazul ființei dumnezeiești, chipul nu poate fi sesizat după natura sa, ci după lucrările lui; numai astfel chipul poate fi o copie fidelă a Originalului său. «Chipul nu este chip — spune Sfîntul Grigore — decît în măsura în care posedă toate atributele Modelului său»¹⁶.

Singura deosebire pe care o observăm între divin și ceea ce îi seamănă, conchide el, constă în aceea că dumnezeiescul este necreat, în vreme ce omeneșul este prin creație»¹⁷.

Ca și predecesorii săi, Sfîntul Grigore va accentua la rîndul său în chip deosebit, una din nenumăratele însușiri ale chipului. Preferința lui se îndreaptă spre libertatea chipului. Motivele care l-au determinat să procedeze astfel, se datoresc unui raționament judicios. Pentru el, întreaga natură rezultată în urma creației este în continuă mișcare. Doar natura dumnezeiască este «în act». «Natura necreată — afirmă el — nu admite mișcarea (κίνησις) în sens de schimbare, de transformare... și, dimpotrivă,

13. Sf. Grigore de Nyssa, *De anima et resurrectione*, Migne P. G., tom. 46, col. 124 C.

14. Idem, *La création de l'homme*, trad. par. J. Laplace S. I., Paris 1943, p. 36.

16. Sf. Grigore de Nyssa, *Despre făcerea omului*, Migne P. G., tom. 44, col. 185 D, 189 D, 204 D, apud N. Vornicescu, *Învățătura Sf. Gr. de Nyssa despre chip și asemănare*, «Studii Teologice» nr. 9-10/1956, p. 589.

17. Idem, *In hexaemeron liber*, Migne P.G., tom. 44, col. 84 C, apud J. Gaïth, *op. cit.*, p. 44.

tot ce există prin efectul creației, are o tendință naturală spre schimbare, pentru că existența însăși a creației a plecat din schimbare care, în virtutea puterii divine, a substituit esența neantului»¹⁸.

Dar mișcarea nu este pretutindeni aceeași. În timp ce ființele inferioare sînt duse către scopul existenței lor din afară, omul, chip al lui Dumnezeu, a primit cîntea de a-și determina singur calea devenirii sale. «Cum să numim chip al naturii suverane — ne spune Sfîntul Părinte — ceea ce a fost aservit necesității? Ceea ce a fost făcut în toate privințele după Modelul dumnezeiesc, trebuia desigur, să posede în natura sa o voință liberă și independentă (αὐτοκράτωρ καὶ ἀδέσποτον), așa încît participarea la bunuri să fie ca premii pentru virtute»¹⁹. Omul se înfățișează astfel ca o ființă suverană, nesupusă legilor necesității. Posibilitatea aceasta de autodeterminare a omului față de restul făpturilor contingente, a constituit criteriul pentru care Sfîntul Grigore s-a văzut silit să dea prioritate libertății.

Grigore înțelege însă libertatea chipului într-un mod deosebit. În timp ce la ceilalți scriitori patristici însușirea căreia i se dă înțiuitate continuă să coexiste cu celelalte și împreună să alcătuiască natura chipului, la Sfîntul Grigore, dimpotrivă, libertatea devine structura unică a chipului. Intenția lui Dumnezeu de a face din libertate structura singulară a chipului a dedus-o el atît din aceea că la origine viața omului era simplă, adică neamestecată cu nici un fel de rău care să exercite vreo constrîngere, cît și din spiritualitatea trupurilor²⁰. Pentru el, libertatea nu este o însușire a naturii, ci natura însăși. Dar această structură liberă a chipului nu e ceva împlinit, ci ceva în curs de a se face, o capacitate dinamică a chipului, orientată spre libertate. «Structura originală a chipului este deci vocație spre libertate»²¹.

Tote celelalte însușiri ale chipului, ca liberul arbitru, iubire, nemurire, asexualitate, apar ca niște expresii ale acestei libertăți structurale a naturii, sau mai bine zis, se confundă cu libertatea de natură.

În cele ce urmează, vom cerceta cîteva din aceste însușiri care sînt mai reprezentative pentru gîndirea marelui teolog.

1. *Liberul arbitru*. În lumina celor expuse mai sus, e ușor de înțeles că cel ce încearcă să vadă în liberul arbitru — care se decide alternativ, pentru bine și rău — expresia libertății, — acela riscă să piardă adevărata semnificație pe care o are libertatea la Sfîntul Grigore. Alegerea răului este prin esență o negație a liberului arbitru, căci alegerea nu e cu adevărat liberă decît cu condiția de a realiza adevărata natură a chipului. Libertul arbitru care optează pentru rău, face dovada unei alienări lăuntrice, face simțită prezența unor forțe străine de adevărata natură a chipului. «Libertatea de alegere nu poate fi socotită ca mișcare liberă

18. *Ibidem*.

19. *Idem, Oratio catechetica*, Migne P. G., tom. 45, col. 24 C, D.

20. Sf. Grigore de Nyssa, *De anima et...* Migne P. G., tom. 46, col. 81 B.

21. *Ibidem*, col. 153 D.

decît cu condiția de a fi progres continuu către libertatea spirituală, către libertatea eului»²².

Liberul arbitru include — pentru Sfîntul Grigore — rațiune și libertate de voință. Prima cunoaște, a doua alege. Ele se găsesc într-o legătură indisolubilă și, împreună, dau omului posibilitatea autodeterminării.

Rațiunea apare la el ca o consecință a structurii libere a chipului. «Doar animalele, fără suflet și fără rațiune, se lasă conduse în alegere de o voință străină. Natura rațională și gînditoare, din contră, dacă lasă la o parte libertatea, pierde deodată privilegiul gîndirii. Ce folosință, în adevăr, ar face de rațiune, dacă puterea de alegere a voinței sale depinde de altul?»²³. Rațiunea dă premisele alegerii, dar, totodată, și ale responsabilității înaintea lui Dumnezeu. Omului i s-a dat noblețea de a se alege singur, de a fi propriul său părinte spiritual. După Grigore, «noi sîntem astfel, într-un sens, proprii noștri părinți, creindu-ne astfel noi înșine cum voim să fim și prin propria noastră voință ne formăm modelul pe care îl alegem»²⁴. De bunul discernămint al rațiunii depinde întreaga devenire spirituală a omului, pentru care va trebui să răspundă în fața lui Dumnezeu. Fiecare trebuie să procedeze cu multă chibzuință cînd va trebui să aleagă pe cei ce voiește să-i imite. «Este bine, de aceea, ca cel ce voiește să fie autorul propriei sale nașteri spirituale, să cunoască dinainte, prin rațiune, cel mai potrivit părinte pe care o să-l aibă și de care va trebui să țină natura sa»²⁵.

Între natura chipului și rațiune există o condiționare reciprocă strînsă. Ele cresc și descresc împreună, în funcție de cunoașterea obiectivă a realităților. Rațiunea care nu discernе răul disimulat sub masca unui bine înșelător, provoacă o alegere greșită, care atrage după sine alterarea chipului, prin experiența răului. De aceea, în starea originală, în care natura întreagă era profund spiritualizată, rațiunea (sau inteligența, cum îi spune Sfîntul Grigore) era liberă de orice iluzii, se bucura de vederea transparentă a realităților și se exercita într-o viziune religioasă a lumii²⁶.

Alături de rațiune, libertatea de voință constituie specificitatea naturii superioare a chipului. «Unul din aceste bunuri (cu care Dumnezeu a împodobit pe om) — zice Sfîntul Grigore — constă în a fi liber de toată necesitatea, de a nu fi supus la nici o putere fizică, ci de a avea în deciziile sale o voință independentă»²⁷ și continuă: «ceea ce a fost făcut după chipul divinității, trebuie desigur, să posede în natura sa voința liberă și independentă»²⁸.

Tocmai pentru acest considerent, susține el, Dumnezeu n-a împiedicat pe oameni să păcătuiască. Altminteri ar fi însemnat ca Dumnezeu să Se

22. J. Gaith, *op. cit.*, p. 80.

23. Sf. Gr. de Nyssa, *Oratio catechetica*, Migne P. G., tom. 45, col. 22 C.

24. Idem, *De vita Moysis*, Migne P. G., tom. 44, col. 28 A.

25. Idem, *Oratio catechetica*, Migne P. G., tom. 45, col. 97 D.

26. J. Daniélou, *Initiation à la mystique sacramentaire de l'Orient*, RSPT, 1943, p. 666, nota 1, apud «*Ortodoxia*» nr. 3/956, p. 342.

27. Sf. Grigore de Nyssa, *De hominis officio*, Migne P. G., tom. 44, col. 184 D.

28. Idem, *Oratio...* Migne P. G., tom. 45, col. 24 C.

contrazică pe Sine însuși, întrucît tot El era cel ce hotărîse să creieze omul liber. «Li se pare util, la cei ce consideră în chip superficial, ca noi să fim smulși din rău și conduși la bine fără voia noastră. Dar, a părut inutil și nejust Creatorului naturii de a-i face omului această nedreptate din cauza rătăcirii sale. Prin libertatea sa, omul este deiform (Θεοειδής) căci independența (τὸ αὐτοκρατῶρ) și autonomia (τὸ ἀδέσποτον) sînt proprii frumuseții divine. A-l împinge la un lucru fără voia lui, înseamnă a-i ridica această demnitate»²⁹.

Libertatea de voință face posibilă existența virtuții. Virtutea, la Grigore, capătă aspectul unei ordine și armonii interioare³⁰ care impodobește chipul cu nimbul asemănării divine. Virtutea duce pe om spre realizarea propriei sale naturi. Virtutea constă în a fi liber; și a fi liber este propria noastră natură³¹. Ea e grădinarul minunat care face să încolțească și să înflorească sămînța sădită în ea de către Dumnezeu. E lăsată pe seama libertății omului și de aceea Sfîntul Grigore o prezintă ca «premiu» pentru propria strădanie³².

Iubirea. Libertatea de care vorbește Sfîntul Grigore nu trebuie înțeleasă în chip arhaic, adică să meargă pînă la independența față de Dumnezeu. Chipul nu-și are principiul existenței divine în sine, ci e produsul unei imanențe divine superioare. Această imanență imprimă chipului aspirația «erosului» către Ziditor. Copia își caută Modelul, așa după cum copilul își caută părintele său. Această năzuință de apropiere neconținută a chipului de Arhetip e expresia iubirii, care leagă între ei acești poli existențiali. Libertatea la care se referă Sfîntul Grigore semnifică lipsa oricărei constrîngerii care ar împiedica înălțarea sufletului către Dumnezeu. Libertatea este reală, doar atunci cînd se mișcă în sensul indicat de iubire, adică atunci cînd e orientată către Dumnezeu.

Dar omul caută comuniune de viață și cu semenii săi, nu numai cu Dumnezeu. Sfîntul Grigore extinde chipul la întreaga natură omenească, «nu într-o parte a naturii — zice el — se află chipul, nici într-un membru, ci natura în totalitatea sa este chipul lui Dumnezeu»³³. În consecință, ipostasele umane nefiind decît expresia aceluiași chip, se găsesc unite întreolaltă în chip indisolubil.

Între purtătorii aceleiași naturi trebuie să se stabilească în chip necesar relații de iubire reciprocă care să topească multiplicitatea mădulelor în unitatea chipului. «Dacă nu e prezentă această dragoste — zice Grigore — se schimbă toată întipărirea chipului»³⁴. «Dacă chipul nu e decît în comunitate — zice Daniélou — viața spirituală va trebui, pe de o parte, să fie trăită în comunitate, și pe de altă parte, să fie orientată spre o mai perfectă realizare a comunității»^{34 bis}.

29. Idem, *De mortuis*, Migne P. G., tom. 46, col. 524 A.

30. Idem, *De virginitate*, Migne, P. G., tom. 46, col. 388.

31. Idem, *De anima et ...* Migne P. G., tom. 46, col. 101 D.

32. Idem, *Orațio ...* Migne P. G., tom. 45, 24 C. D.

33. Idem, *De hominis ...* Migne P. G., tom. 44, col. 135 C.

34. Idem, *ibidem*, Migne, P. G., tom. 44, col. 137 C.

34 bis. J. Daniélou, *op. cit.*, p. 342.

Nemurirea este și ea o consecință a structurii libere a chipului, care participă la Modelul divin incoruptibil și nemuritor³⁵. «Așadar, — afirmă Grigore — deoarece unul din bunurile referitoare la natura divină este eternitatea, trebuie neapărat ca și compoziția naturii noastre să nu fie lipsită de bine, ci să aibă nemurirea».

Atributul nemuririi a constituit pentru Grigore punctul de plecare al învățaturii sale greșite despre apocatastază. Dezvoltînd consecvent proprietatea indestructibilității chipului, a crezut că poate susține restaurarea tuturor după cădere, chiar și a diavolului.

Motivele care l-au determinat să susțină teoria apocatastazei se datoresc concepției sale ponirologice în care răul apare ca ceva limitat. Afundarea în viciu nu duce la pervertire, ci reîntoarce pe om — după Sfîntul Grigore — pe calea virtuții.

«Cînd omul a împlinit cursa viciului — spune el — și a ajuns la capăt, atunci elanul care îl mină, neaflînd un loc unde să se oprească la sfîrșitul acestei afundări în viciu, se întoarce în chip necesar spre bine. Căci viciul nu este nelimitat, ci conținutul necesar în anumite limite și la sfîrșit, după toată regula, revine spre bine».

Asexualitatea. Extinzînd chipul asupra trupului, Sfîntul Grigore a fost constrîns prin aceasta să considere asexualitatea ca o însușire originară a lui. Sexualitatea, care ar fi introdus constrîngerii în natura liberă a chipului, prin pasiunile ce-i sînt proprii, trebuia să cadă de la început. Alcătuirea unitară și armonioasă a chipului ar fi fost compromisă de limitările pasionale. Asexualitatea era cerută de însăși structura liberă a chipului. Asexualitatea se impunea apoi prin paralelismul ce trebuia să existe între Model și chip. După cum pasiunile sînt absente din ființa lui Dumnezeu, tot astfel trebuia să fie străine și de natura primului om, ca unul ce era chip al Său. «În adevăr — zice el — nu se poate atribui naturii umane, care poartă trăsăturile chipului lui Dumnezeu, originea acestor dispoziții»³⁶.

De aceea, Sfîntul Grigore face distincție între planul intențional și cel temporal al creației divine. Dumnezeu a conceput pe om în gîndirea Sa veșnică, lipsit de haina biologicului, nediferențiat din punct de vedere sexual și numai datorită preștiinței Sale, prin care a întrevăzut de care parte va înclina libertatea de alegere a omului, a hotărît să-l divizeze în bărbat și femeie. E adevărat că omul apare acum și mai vulnerabil față de păcat, dar prin aceasta se asigură pe o altă cale, împlinirea obiectivelor veșnice ale lui Dumnezeu.

Extinderea chipului dumnezeiesc și a însușirilor caracteristice acestuia la trup, e însă exagerată. Din punct de vedere ontologic, chipul dumnezeiesc nu se poate extinde decît asupra a ceea ce e asemănător între Dumnezeu și om, adică numai asupra sufletului și nu și asupra trupului, care îi este propriu numai omului.

E adevărat că între trup și suflet există o legătură inexorabilă, dar cu toate acestea, nu există identitate. După cum omul participă la natura

35. *Op. cit.*, p. 58.

36. Sf Grigore de Nyssa, *De hominis ...* Migne P. G., tom. 44, col. 192 A. B.

dumnezeiască fără a înceta să fie om, tot astfel și trupul participă la natura spirituală a omului fără a înceta să fie trup, adică fără a fi lipsit de pasiunile care-i sînt specifice. Absența pasiunilor din natura spirituală se datorește caracterului ei de natură conștientă, adică faptului că rațiunea, ca principiu conducător, îi este inerentă. Natura corporală, prin caracterul ei inconștient, e dusă către scopul existenței sale, prin înseși pasiunile ce-i sînt proprii și care constituiesc dovada de netăgăduit a unei rațiuni exterioare. A nega pasiunile din natura trupească, înseamnă a nega ordinea, armonia, teleologia. Se poate ridica totuși o obiecție: de ce ar fi fost nevoie ca Dumnezeu să dirijeze natura trupească prin instincte, atunci cînd ea se afla strîns legată de natura rațională? Răspunsul e ușor de dat. Sufletul, în năzuința lui spre desăvîrșire, ar fi căutat să evite orice tulburări lăuntrice care i-ar fi îngreunat urcușul și astfel, opera generării omenești ar fi fost compromisă. Suișul pe culmile înalte de duhovnicie nu e posibil decît în afară de căsătorie. Pentru atingerea scopului fixat din veci de Dumnezeu, era nevoie însă ca trupul să păstreze coordonatele sale pasionale, chiar în persoana primului om, deși se afla unit cu natura rațională.

În sprijinul tezei sale, Sfîntul Grigore afirmă că oamenii s-ar fi putut înmulți ca îngerii³⁷. Spusa sa e însă în contradicere de două ori cu Sfînta Scriptură: înții, Sfînta Scriptură ne spune că îngerii nu se înmulțesc și în al doilea rînd, pentru că Dumnezeu a creat chiar de la început omul ca bărbat și femeie. Diferențierea în sexe era mijlocul cel mai potrivit spre a se menține omogenă natura umanității. Existența sexelor e cerută de însăși ființa umanității, care leagă solidar pe unii de alții, în responsabilitate față de Dumnezeu.

Apatia. În om există două naturi diferite: materială și spirituală, cu aspirații diametral opuse. În timp ce sufletul — care apare la Grigore ca natură superioară a chipului, năzuiește liber către Dumnezeu — trupul, dimpotrivă, tinde spre lumea sensibilului, cu care are afinitate ființială. «Chipul — ne spune Grigore — are în el două patosuri: unul simțit în suflet... altul în trup»³⁸.

Armonizarea lor în ipostaza omului ar fi deci greu de imaginat. Faptul e totuși posibil. Sfîntul Grigore îl explică prin apatie. Apatia se prezintă ca o sublimare a patosului sensibil de către cel spiritual. Patosul spiritual modificînd și dominînd tendințele proprii naturii corporale, fără a le desființa, realizează un echilibru lăuntric³⁹. Apatia este tocmai expresia acestui echilibru interior. Ea se poate delini ca unitatea adevăratului eu. Apatia, așa cum o înțelege Grigore, nu are nimic comun cu apatia stoică. În timp ce aceasta din urmă se prezintă ca o lipsă de afect și indiferență⁴⁰, apatia gregoriană indică o tensiune continuă a chipului către Dumnezeu.

37. Idem, *ibidem*, col. 181 B.

38. Idem, *In cantica canticorum*, homilia XI, Migne P. G., tom. 44, col. 993 C.

39. J. Gaïth, op. cit., p. 61.

40. *Ibidem*.

Chipul după cădere. Lăsându-se ademenit, omul săvârșește primul păcat. Consecințele păcatului originar se fac simțite pentru Sfântul Grigore, în special pe plan ființial. Instinctele biologice cu care omul apare în existență, prin păcat se prefac în patimi. Instinctele nu sînt condamnabile prin ele însele. Pot fi susceptibile de o bună sau rea folosință. Înainte de cădere, ele se supuneau comandamentelor sufletului. Prin păcat, sînt însă pervertite și încep să facă opoziție crescîndă față de suflet.

Instinctele transformate acum în patimi, introduc constrîngerii în natura chipului din om și-l îmbracă în adevărate «tunici de piele». Viața animalică semnificată prin tunicile de piele constituie pentru Grigore natura supraadăogată omului. Pentru Grigore — afirmă J. Daniélou — natura cuprinde viața intelectuală și viața supranaturală și e adăogată viața animală⁴¹. Caracterul de adăogată pe care îl au tunicile de piele provine din faptul că introduc în ființa chipului pasiunile ce se opun structurii chipului, ca vocație spre libertate. «Răul fu amestecat de la origine în natura noastră prin aceea că s-au introdus în ea pasiunile»⁴². Pasiunile, în totală opoziție cu aspirațiile fundamentale ale sufletului, provoacă o scădere (*ἀβουλία*) de tensiune a dinamismului spiritual, în favoarea patosului material. Drept consecință, apatia dispare și are loc o adevărată răsturnare în conținutul chipului. Partea superioară a chipului (sufletul) pierde rolul său dominant și este aservită pasiunilor vieții animalice. Dacă în starea originară, sufletul putea să spiritualizeze ușor natura trupească prin ascendența ce o avea asupra ei, acum dimpotrivă, datorită acestei răsturnări lăuntrice, trupul este acela ce amenință cu materializarea natura spirituală a chipului. Deci, patosul spiritual, în urma experienței răului, se dispersează și se aservește naturii inferioare. În urma acestei aserviri, omul simte o aspirație lăuntrică violentă către lumea sensibilului. Chipul, în loc de a se interioriza și de a se apropia de Arhetipul său ca tot ce-i este mai lăuntric, este fascinat de dorința de a petrece în afară de el însuși, ca într-o beție. În acest fel, chipul se depărtează de Modelul său adevărat și se prefac după modelul cărnii.

Viața sufletească întregă este învăluită în sfera simțualului. Simțurile, datorită generării biologice, au prioritate temporală față de suflet și dobîndesc astfel o întîietate efectivă de direcție⁴³. «Cum simțurile se nasc în primul moment al nașterii noastre, în timp ce inteligența așteaptă pentru a apare, dezvoltarea corpului, ele impun dominația lor»⁴⁴. Dovada cea mai evidentă în această privință, ne-o furnizează inteligența, care nu poate lucra decît cu categoriile finitului. Ea a pierdut posibilitatea abstracției, concretizată într-o sesizare imediată a realității⁴⁵. Acum,

41. *Op. cit.*, p. 54.

42. Sf. Grigore de Nyssa, *De beatitudinibus*, oratio VI, Migne P. G., tom. 44, col. 1273 A. B., apud J. Gaïth, *op. cit.*, p. 113.

43. J. Gaïth, *op. cit.*, p. 121.

44. Sf. Grigore de Nyssa, *In ecclesiastem*, Migne P. G., tom. 44, col. 736 A apud J. Gaïth, *op. cit.*, p. 121.

45. Idem, *De vita Moysis*, Migne P. G., tom. 44, col. 376 D.

intelența nu poate să cunoască obiectul său decit prin contact direct cu el, adică numai prin simțuri. Acest mod de cunoaștere e legat însă de o mare primejdie. Intelența caută binele, adevărul, și se îndreaptă acolo unde crede că-l poate afla. De multe ori, este însă înșelată în așteptări, fiindcă descoperă adesea, sub aparența unui bine, tocmai contrariul, adică răul. Răul nu se prezintă niciodată în golițiunea sa, fiindcă și-ar pierde eficacitatea. De aceea, caută să se disimuleze sub o pojghiță înșelătoare. «Răul are multe aspecte — spune Sfintul Grigore — și se prezintă în astfel de chip, că se ia drept un lucru și prin experiență se relevă cu totul altul»⁴⁶.

Rățiunea deci, care nu mai poate discerne cu ușurință binele de rău, oferă liberului arbitru, spre alegere, alternative false. Acest fapt ne indică că liberul arbitru, chiar după păcat, nu și-a pierdut orientarea spre bine. Chipul s-a întunecat doar, nu s-a șters. Deci, atunci când voința omului optează pentru rău, aceasta se produce în urma unei amăgiri din partea răului, care se prezintă intelenței ca un bine aparent. Intelența nemaiavind «cunoștința realităților»⁴⁷, este atrasă ușor în capcana întinsă abil. Dar experiența răului odată făcută, nu rămîne fără urmări. Ea atrage de fiecare dată o nouă alunecare a chipului, încit degradarea duce progresiv la corupție totală. «Luarea de contact cu el (răul) prin experiență, este începutul și fundamentul morții și al corupției»⁴⁸. Deci, intelența, care avea înainte de păcat o cunoaștere directă și sigură a realităților, după păcat, dobîndește o cunoaștere morală, prin experiență. Între ea și natura chipului există un raport, invers proporțional. Cu cît cunoașterea devine mai obiectivă cu atît se alienează natura chipului prin experiența răului.

Liberul arbitru, care în chip paradoxal, alege răul pe care nu-l dorește, duce la o întunecare treptată a structurii libere a chipului. Scăderea dinamismului spiritual în urma căderii n-a adus doar o degradare a intelenței, ci aduce și o scădere în intensitatea iubirii. Chipul nu mai este atras cu tărie către Dumnezeu și semenii. Cel ce domină acum e patosul sensibil. Datorită lui, omul se simte atras către simțul. Omul iubește acum lumea și cele ale ei mai mult decit pe Dumnezeu și frații săi. El folosește puterile sale sufletești nu spre a se înălța către Dumnezeu, ci spre a descoperi plăceri din ce în ce mai rafinate, trăind în mijlocul lor ca într-o uitare de sine. «Amorul voluptății (φιληδονία) — zice Sfintul Grigore — capătă în oameni o astfel de extensiune și naște o astfel de vanitate în ordinea plăcerii, încit ceva asemănător nu aflăm nici la dobitoace»⁴⁹. Iubirea lui Dumnezeu se schimbă în iubirea lumii, care modelează chipul după asemănarea «bestiei»⁵⁰.

46. Idem, *De hominis ...* Migne P. G., tom. 44, col. 200 C.

47. Idem, *De vita Moysis*, Migne P. G., tom. 44, col. 376 D, apud J. Gaith, *op. cit.*, p. 121

48. Idem, *De hominis ...* Migne P. G., tom. 44, col. 200 C.

49. Idem, *ibidem*, col. 192 D.

50. *Ibidem*.

Apoi, animalul care se deșteaptă în om, fuge de semeni, pentru că voiește toate pentru sine. El individualizează natura chipului înțeleasă ca un tot și schimbă întipărirea lui. La această degradare progresivă a chipului nu-i pune capăt decît moartea. Moartea a fost lăsată de Dumnezeu ca răul să nu rămînă fără moarte. «Ca să vindece răutatea noastră — spune Sfîntul Grigore — ca să nu rămînă eternă, a îmbrăcat Dumnezeu pe oameni cu posibilitatea de a muri, — care posibilitate, după dumnezeiasca Sa grijă, era proprie numai naturii necuvîntătoare». Prin moarte, natura superioară a chipului, adică sufletul, e izbăvit de tirania «pieilor de animal», iar trupul său se purifică de patimi, prin descompunere. «Iată pentru ce omul se întoarce în pămînt — zice Sfîntul Grigore — desfăcîndu-se după chipul vasului ars: cu scopul de a fi restaurat prin înviere în forma sa primă, odată scăpat de impuritățile pe care le are acum»⁵¹.

Moartea semnificată de «tunici» constituie pentru Sfîntul Părinte premiza învierii. Ea nu are putere decît asupra trupului, asupra patimilor propriu-zise. Sufletul, ca tot ce e mai sublim în chip, continuă să existe. Ne-o dovedește ideea de bine și virtute cu care operează. Chipul nu poate fi desființat.

Acest caracter nemuritor al chipului, pe care Sfîntul Grigore l-a accentuat mai mult decît trebuia, face posibilă restaurarea lui în Iisus Hristos.

Restaurarea chipului în Iisus Hristos. Păcatul original, odată săvîrșit, a atras după sine inevitabil întreg cortegiul păcatelor ulterioare. Omul, potrivit Sfîntului Grigore, se află într-o situație analogă unei pietre, care odată prăvălită din piscul unui munte, își ia avînt neconținut și nu se oprește decît în adîncurile prăpastiei. Tot astfel și omul: săvîrșind primul păcat, a continuat să se afunde neîncetat în noroiul stricăciunii morale.

Experiența răului însă, cu tot caracterul ei negativ, are — după Grigore — și o parte bună. Cu cît experiența aceasta e mai intensă, cu atît provoacă un dezgust mai mare. Dezgustul provoacă la rîndul său amintirea fericirii pierdute, iar aceasta aduce dorința izbăvirii. În acest fel, experiența răului se prezintă ca o negare a negării, întrucît operează propria ei distrugere⁵². Din propria inițiativă, omul caută să revină pe calea cea bună și să se debaraseze de balastul pasiunilor. «Cunoscînd gustul răului — zice Grigore — învățînd din experiență ceea ce a dat în schimb pentru el, omul, din proprie mișcare revine la dorința primei sale fericiri, liberîndu-se de povara afecțiunilor trupești»⁵³. Zadarnică este însă împotrivirea omului. Forțele răului, odată dezlănțuite, îl tîrăsc tot mereu pe panta pierzării, făcînd să crească neîncetat în el deznădejdea și prin aceasta, dorința mîntuirii. Atunci cînd răul și-a atins apogeul său și

51. Idem, *Oratio catechetica*, Migne P. G., tom. 45, col. 33 B.

52. J. Gaith, *op. cit.*, p. 137.

53. Sf. Grigore de Nyssa, *De mortuis*, Migne P. G., tom. 46, col. 524 A, apud J. Gaith, *op. cit.*, p. 137.

dorința mîntuirii s-a manifestat mai intens, atunci a întins și Dumnezeu mîna Sa izbăvitoare omului. «Hristos — precizează Sfîntul Grigore — S-a născut în iarnă, adică în acea perioadă a anului în care zilele sînt mai scurte și nopțile cele mai lungi, pentru a semnifica că puterea răului a atins apogeul ei»⁵⁴. Dumnezeu-Fiul S-a unit cu omul în iarna umanității.

Prin întrupare, se produce în persoana Sa o sinteză ontologică între dumnezeirea și omenitatea Lui, care ridică natura slăbită a chipului Său pe culmile desăvîrșirii divine. «În umanitatea sintetică care este Hristos — scrie J. Gaïth — se produce o dublă experiență: una imanentă și alta transcendentă. Prin prima, divinitatea pătrunde în omenitate; prin a doua, omenitatea pătrunde în dumnezeire. Ambele experiențe nu formează în realitate decît una singură: natura omului este îndumnezeită în persoana lui Hristos»⁵⁵. Chipul se dilată înfinit și devine în Hristos pe măsura Modelului dumnezeiesc.

Dar Hristos nu a restaurat și desăvîrșit doar propriul său chip, ci în chip obiectiv și pe cel al întregii umanități. Am văzut că pentru Sfîntul Grigore chipul se extinde asupra întregii omenități. «Nu într-o parte a naturii șade chipul, ci natura, luată ca tot, e pentru el chip al lui Dumnezeu. De aceea, Fiul lui Dumnezeu, unindu-Se cu o natură singulară, S-a unit prin aceasta imediat și cu întreaga natură omenească. Lucrul acesta îl arată marele Părinte al Bisericii prin cuvintele: «Deci, precum în corpul nostru activitatea unui singur simț provoacă o senzație comună întregului organism unit cu membrele sale, tot astfel (umanitatea) formînd în întregime sa o singură existență vie, pentru a zice astfel, tămăduirea se extinde la ansamblu; de la parte se comunică la întreg, în virtutea continuității și unității de natură»⁵⁶. Inșul, pentru el, nu poartă întreaga natură omenească, ci e deodată cauză și efect al umanității. Prin cauză, înțelege că omul este purtător al aceleiași naturi, care e comună și semenilor săi, iar prin efect al umanității, socotește că omul este o unitate independentă care se află în atitudine proprie înaintea lui Dumnezeu. Pe de o parte, fiecare este solidar cu întreaga umanitate, fiindcă orice om participă la umanitate în chip identic, dar pe de altă parte, e subiect responsabil al propriilor acțiuni care nu pot fi trecute și asupra altora. Cu alte cuvinte, Sfîntul Grigore susține că fapta e personală, dar urmările se extind asupra naturii tuturor. Așa se explică de ce păcatul lui Adam rămîne păcatul său personal, în timp ce urmările se resfrîng asupra întregii naturi omenești; așa se explică de ce Hristos, restaurînd și îndumnezeind propriul Său chip, restaurează și îndumnezeiește în mod obiectiv chipul întregii naturi omenești. Prin natura chipului, proprie lui Hristos, se revarsă în natura chipului, ca tot, un flux dătător de viață. Acest flux vital regenerează și fortifică elanul spiritual. De aceea, restaurarea chipului este concepută de Grigore ca «o forță generatoare

54. Idem, *In epistolam de euntibus Hierosolyman*, Migne P. G., tom. 46, col. 1228 B. C., apud J. Gaïth, *op. cit.*, p. 144.

55. J. Gaïth, *op. cit.*, p. 146.

56. Sf. Grigore de Nyssa, *Oratio catechetica*, Migne P. G., tom. 45, col. 80 B. C.

puternică, care ridică tensiunea interioară a dinamismului uman la nivelul tensiunii originale a chipului»⁵⁷.

Dar această forță generatoare care se comunică prin umanitatea lui Hristos naturii omenеști în general, nu devine lucrătoare decît în aceia care manifestă adevărate pentru Hristos și opera lui. Nu e suficientă doar legătura indirectă a naturii pentru ca harul să devină o forță de regenerare spirituală, ci e nevoie ca omul să intre în legătură directă cu Hristos, în chip personal, prin taina botezului. Prin botez, harul devine lucrător⁵⁸.

Prin lucrarea harului primit la botez, chipul este eliberat de sub tirania patimilor și începe să dobîndească încetul cu încetul frumusețea pierdută. «Prin botez, ne dezbrăcăm de tunicile de piele și ne îmbrăcăm în Hristos»⁵⁹ — zice Sfîntul Grigore. În felul acesta, inteligența este străbătută de un foc purificator care îi redă, cu încetul, posibilitatea înțelegerii duhovnicești a realităților și capacitatea deschiderii către adevărul revelat. «Hristos — spune Sfîntul Grigore — luminează inteligența de iluziile naturale și transformă astfel structura sa»⁶⁰.

Liberul arbitru iese din situația sa paradoxală și, datorită unei cunoștințe din ce în ce mai obiective, poate să realizeze binele pe care îl dorește. Iar iubirea, la rîndul său, redobîndește forța sa ascensională și imprimă chipului ascensiunea către Dumnezeu, spre asemănarea cu Modelul său dumnezeiesc.

În rezumat, se poate spune că prin botez, chipul își redobîndește puterea de a se crea liber și lipsit de necesitate, de a-și realiza adevărata sa natură, structurată pe libertate.

Aceasta este în linii generale doctrina Sfîntului Grigore despre chipul lui Dumnezeu în om. Ea are un profund caracter moral și ontologic, atît de prețuite în Răsărit.

Magistrand, POPESCU DUMITRU

57. J. Gaïth, *op. cit.*, p. 152.

58. Sf. Grigore de Nyssa, *De hominis ...* Migne P. G., tom 44, col. 193 D. X. I.

59. Idem, *Tilcuire exactă la Cîntarea cîntărilor*, Migne P. G., tom. 44, col. 1004 D, apud J. Daniélou, *op. cit.*, p. 37.

60. J. Gaïth, *op. cit.*, p. 156.

HIROTONIA ȘI CONSACRAREA ÎN BISERICA ANGLICANĂ ¹

Este clar pentru toți care citesc cu sîrguință Sfînta Scriptură și pe autorii vechi, că în Biserica lui Hristos au existat din timpul Apostolilor aceste trepte ale preoției : episcopi, preoți și diaconi. Oficii care totdeauna au fost ținute în așa stimă venerabilă, încît nici un om nu putea să se gîndească să exercite vreunul din ele, dacă nu era mai întîi chemat, probat, examinat și dovedit că are calități cerute pentru acestea, — și aprobat și admis de autoritatea legală prin rugăciune publică și prin punerea mîinilor. Așadar, în scopul ca aceste trepte să fie continuate și folosite și stimate cu reverență în Biserica Angliei, nici un om să nu fie socotit sau considerat că este un legal episcop, preot sau diacon în Biserica Angliei, sau să i se permită a exercita vreuna din funcțiunile amintite, dacă nu a fost chemat, probat, examinat și admis în preoție potrivit cu forma care urmează mai jos, sau dacă nu a avut o consacrare sau hirotonie episcopală.

Și nimeni nu va putea fi admis diacon sub vîrsta de 23 ani, excepție dacă are o facultate terminată. Și tot omul care are să fie admis ca preot, trebuie să aibă 24 ani împliniți. Iar cel care are să fie consacrat sau hirotonit episcop, trebuie să aibă 30 ani împliniți.

Episcopul, cunoscînd el personal sau prin mărturie suficientă pe cineva că este un om virtuos și fără condamnări și dacă după examinare îl găsește învățat și cunoscător al limbii latine și destul de instruit în Sfînta Scriptură, poate — la timpul stabilit în canon, sau în caz de urgență într-o altă duminică sau sărbătoare — să-l admită în fața Bisericii, ca diacon, după modul și forma care urmează aici.

---

1. Hirotoniile anglicane au format de mult, și încă formează și astăzi, obiectul multor discuțiuni teologice. Pentru informarea cititorilor noștri ortodocși și pentru o mai bună cunoaștere a acestei probleme, am găsit cu cale să traduc din Cartea Comună de rugăciune a Bisericii Angliei, slujba și tipicul hirotoniei diaconilor, preoților și episcopilor.

HIROTONIA DIACONILOR

Tipic. Cînd a venit ziua fixată de episcop, după ce s-a terminat serviciul de dimineață, va fi o predică sau exhortație arătînd datoriiile și oficiul celor care vin să fie diaconi, cît de necesară este această treaptă (slujire) în Biserica lui Hristos și de asemenea, cum trebuie să-i cinstească poporul în oficiul lor.

Tipic. Mai întîi, arhidiaconul va prezenta episcopului (care șade în scaunul său aproape de Sfînta Masă) pe cei care doresc să devină diaconi (fiecare din ei fiind bine îmbrăcați), zicînd aceste cuvinte:

«Reverendissime Părinte în Dumnezeu, Vă prezint pe aceste persoane prezente, ca să fie admise diaconi».

Episcopul: «Ai grijă ca persoanele pe care le prezinți Nouă să fie apte și potrivite pentru buna lor învățătură și vorbire, ca să exercite servirea lor spre cînstirea lui Dumnezeu și întărirea Bisericii Lui».

Arhidiaconul: «Eu i-am cercetat și i-am examinat și cred că ei sînt așa».

Apoi, episcopul va zice către popor:

«Fraților, dacă vreunul din voi cunoaște vreun impediment la vreunul din cei prezentați ca să fie hirotoniți diaconi, pentru care impediment el nu trebuie să fie admis în acest oficiu, să iasă înainte, în numele lui Dumnezeu, și să arate ce ofensă sau impediment cunoaște».

Tipic. Și dacă se arată vreo ofensă sau impediment, atunci episcopul trebuie să se oprească de a hirotoni acea persoană, pînă la acea dată cînd cel acuzat va dovedi nevinovăția sa.

Tipic. Apoi, episcopul (recomandînd pe cei găsiți potriviți ca să fie hirotoniți) împreună cu clerul și poporul prezent va cînta sau rosti Litania cu rugăciunile, precum urmează:

Litania și rugăciunea în comun.

Urmează o ectenie, care este o combinare a ecteniei mari, ecteniei întreprinse și ecteniei de la litie. Apoi Tatăl Nostru și cîteva rugăciuni de înlăturarea uneltirilor diavolești.

Tipic. După aceasta, se cîntă sau se rostește serviciul pentru Împărtășire cu rugăciunea, Apostolul și Evanghelia, precum urmează:

«Dumnezeule Atotputernic, care, prin Divina Providență ai orînduit diferite servicii ale preoției în Biserica Ta și ai inspirat pe apostolii Tăi să aleagă în ordinul diaconilor pe primul martir, Sfîntul Ștefan, împreună cu alții, cu milă privește la acești servi ai Tăi, chemați la același oficiu; umple-i de învățatura Ta, încununează-i cu nevinovăția vieții, ca ei, atît prin cuvînt cît și prin exemplu, să poată să-Ți slujească cu credință în acest oficiu, spre slava numelui Tău și întărirea Bisericii Tale, prin meritele Mîntuitorului nostru Iisus Hristos care stăpînește cu Tine și Sfîntul Duh, acum și în vecii vecilor. Amin!».

Apostolul de la I Tim. III, 8 sau Faptele Ap. VI, 2.

Tipic. Înainte de Evanghelie, episcopul șezînd în scaunul său, va examina pe fiecare dintre cei care au să fie hirotoniți, în prezența poporului, după modul următor :

«Nădăjduiești tu că ai chemare lăuntrică de la Duhul Sfînt ca să iei asupra ta acest oficiu și servire, ca să slujești lui Dumnezeu, pentru mărirea slavei Lui și întărirea poporului Său?».

Răspuns : «Eu așa nădăjduiesc».

Episcopul : «Crezi că ești într-adevăr chemat, potrivit cu voia Domnului nostru Iisus Hristos și legile acestui regat, în fața Bisericii?».

Răspuns : «Eu așa cred!».

Episcopul : «Crezi tu fără șovăire în toate Scripturile canonice ale Noului Testament?».

Răspuns : «Eu cred în toate».

Episcopul : «Le vei citi tu pe acestea poporului adunat în biserica unde vei fi chemat să servești?»

Răspuns : «Da!».

Episcopul : «Aparține oficiului diaconului ca în biserica în care va fi numit să ajute pe preot la serviciul divin și în special cînd săvîrșește Sfînta Euharistie și să-l ajute la distribuirea ei și să citească Sfînta Scriptură și Omiliile în biserică ; să instruiască tineretul în catehism ; în lipsa preotului, să boteze pruncii și să predice dacă episcopul i-a permis aceasta. Și mai departe, este obligația lui, acolo unde s-a aranjat așa, de a căuta pe bolnavii, săracii și neputincioșii parohiei, să arate starea, locul și numele lor preotului, ca să li se împartă din mila parohienilor sau a altora. Vei face aceasta cu bucurie?».

Răspuns : «Voi face aceasta, Dumnezeu fiindu-mi ajutorul meu».

Episcopul : «Vei folosi tu toată priceperea și sirguinta ta ca să formezi viața ta și a familiei tale potrivit cu doctrina lui Hristos și să te faci atît pe tine cît și familia ta, cît stă în puterea ta, bune exemple ale turmei lui Hristos?».

Răspuns : «Voi face aceasta, Dumnezeu fiindu-mi ajutorul meu».

Episcopul : «Te vei supune superiorului tău și altor slujitori ai Bisericii și celor cărora s-a dat conducerea mai sus de starea ta, urmînd cu bucurie și voie bună sfaturile lor?».

Răspuns : «Mă voi strădui, Domnul fiind ajutorul meu».

Tipic. Apoi, episcopul, punîndu-și mîinile separat pe capul fiecăruia din ei, în genunchi, cu smerenie în fața lui, va zice :

«Ia puterea și autoritatea de a executa (exercita) slujba de diacon în Biserica lui Dumnezeu încredințată ție ; În numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, Amin!».

Tipic. Apoi episcopul va preda fiecăruia un Nou Testament, zicînd : «Ia puterea de a citi Evanghelia în Biserica lui Dumnezeu și s-o predici dacă primești permisiunea pentru aceasta de la episcop».

Tipic. Apoi unul din ei, numit de episcop, va citi Evanghelia de la Sf. Luca XII, 35.

Tipic. După aceea, episcopul se împărtășește și toți cei hirotoniți așteaptă să primească și ei Sfânta Cuminecătură, imediat după episcop. După ce s-a terminat cu împărtășirea și când s-a rostit ultima rugăciune, înainte de binecuvântarea finală, episcopul va zice următoarea rugăciune:

«Dumnezeule Atotputernic, dătătorul tuturor bunătăților, care din marea Ta bunătate ai binevoit să primești pe aceștia ca slujitori ai Tăi în oficiul diaconilor din Biserica Ta, pe Tine Te rugăm, Doamne, să-i faci să fie modești, smeriți și constanți în slujba lor; să fie gata să observe toată disciplina spirituală, ca avînd totdeauna mărturia unei bune conștiințe și continuînd să fie tari în Fiul Tău, Hristos, să se poarte așa de bine în acest oficiu inferior, încît să se arate demni de a fi chemați la o slujire mai înaltă în Biserica Ta, prin același Fiul al Tău, Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, căruia se cuvine slava și mărirea în veci. Amin!

Păzește-ne Doamne în toate faptele noastre, cu mila Ta cea mare și cu ajutorul Tău continuu, ca în tot lucrul nostru început, continuat și terminat cu Tine, să mărim Sfînt numele Tău, dobîndind în sfîrșit prin mila Ta, viața de veci, prin Domnul nostru Iisus Hristos. Amin!

Pacea lui Dumnezeu, care covîrșește toată înțelepciunea, să vă păstreze inimile și mințile voastre în cunoașterea și iubirea lui Dumnezeu și a Fiului Său, Domnul nostru Iisus Hristos; și binecuvîntarea lui Dumnezeu cel Atotputernic, Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh să fie cu voi cu toți în vecii vecilor. Amin!».

Tipic. Și aici trebuie să se arate diaconului că el trebuie să continue în oficiul de diacon un an întreg (cu excepția dacă nu se va părea altfel episcopului), în scopul ca el să se perfecționeze în administrația bisericească. Dacă e găsit credincios și sîrguitor în aceasta, poate fi chemat de episcopul său la treapta preoției, potrivit cu canoanele în sărbătoarea stabilită în prezența adunării, după forma și modul care urmează.

HIROTONIA PREOȚILOR

Se urmează același tipic ca la hirotonia întru diacon. Apostolul de la Efeseni IV, 7; Evanghelia de la Matei IX, 36 sau de la Ioan X, 1 — «Și va fi o turmă și un Păstor».

Episcopul explică însemnătatea preoției și datoriile preotului. Urmează întrebările ca la diacon. Apoi, episcopul șezînd în scaun, ca la hirotonia diaconilor, iar candidații în genunchi, cîntă sau rostește: «Veni, Creator Spiritus». După aceasta, episcopul rostește următoarea rugăciune:

«Domnului să ne rugăm:

Dumnezeule Atotputernic și Tată Cereșc, care din nemărginita Ta iubire și bunătate față de noi, ne-ai dat nouă pe Unicul Tău prea iubit Fiul, Iisus Hristos, ca să fie Mîntuitorul nostru și dătătorul vieții de veci; care după ce a lucrat mîntuirea noastră prin moartea Sa și S-a suit la ceruri, a trimis în lume pe apostolii Săi, pe profeți, evangheliști, doctori și păștori, prin lucrarea cărora El a adunat o mare turmă în toate părțile lumii, ca să mărească numele Tău cel Sfînt; pentru aceste mari bunuri

ale eternei Tale bunătați și pentru că Tu ai binevoit să chemi pe acești servi ai Tăi aici de față la același oficiu și slujire numiți pentru mîntuirea lumii, noi Îți mulțumim din inimă, Te laudăm și Te adorăm; și cu umilință Te rugăm, prin același Fiu al Tău, să dai tuturor care chiamă Sfînt Numele Tău, ca să putem continua să-Ți mulțumim pentru toate bunătațile și să dobîndim cunoașterea și credința în Tine și Fiul Tău, prin Sfîntul Duh. Așa că prin acești slujitori ai Tăi, să se mărească în veci Numele Tău și să se întindă împărăția Ta, prin Fiul Tău, Domnul nostru Iisus Hristos, care trăiește și stăpînește cu Tine în unitatea Sfîntului Duh, în veci. Amin!».

Tipic. După această rugăciune, episcopul cu preoții prezenți vor pune mîinile separat pe capul fiecăruia din cei care primesc preoția, primitorii smeriți îngenunchind și episcopul zicînd :

«Primește pe Sfîntul Duh pentru oficiul și lucrarea unui preot în Biserica lui Dumnezeu, acum dat ție prin punerea mîinilor noastre, ale cărui păcate vei ierta, vor fi iertate și ale cărui păcate vei ține, vor fi ținute. Și să fii un bun propovăduitor al cuvîntului lui Dumnezeu și al Sfîntei Sale Treimi; în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh. Amin!».

Tipic. Apoi episcopul va da fiecăruia cîte o biblie pe care ei o primesc în genunchi și va zice: «Ia autoritatea de a predica cuvîntul lui Dumnezeu și de a administra Sfintele Taine în biserica unde vei fi legal numit».

Tipic. După aceasta, se zice Crezul Niceean și apoi episcopul continuă cu serviciul Sfîntei Euharistii, pe care toți cei hirotoniți o vor primi și vor rămîne în același loc în care au fost puse mîinile pe capul lor, pînă la timpul cînd vor primi Sfînta Impărtașanie. După aceea, se zice cîteva rugăciuni și se dă binecuvîntarea finală.

Tipic. Dacă în aceeași zi se hirotonesc diaconi și preoți, diaconii vor fi prezentați întii și apoi preoții și este suficient să se officieze o singură litanie pentru toți. Se va zice mai întii rugăciunea pentru diaconi și apoi cea pentru preoți. Serviciul va fi pentru fiecare treaptă ca mai sus.

HIROTONIA EPISCOPILOR

Hirotonia episcopilor se săvîrșește numai duminica, sau într-o zi de sărbătoare.

Tipic. După ce s-a pregătit totul în biserică și după ce s-a terminat serviciul de dimineață, arhiepiscopul (sau un episcop special delegat) va începe serviciul Sfîntei Euharistii, fiind asistat în serviciu de alți doi episcopi și va zice această rugăciune :

«Dumnezeule Atotputernic, care prin Fiul Tău ai dat Sfînților Tăi Apostoli multe daruri minunate și i-ai trimis să hrănească turma Ta, dă har, Te rugăm, tuturor episcopilor și păstorilor Bisericii Tale, ca să predice cuvîntul Tău și să păstreze disciplina ei și dă turmei Tale putere

ca să-i urmeze, pentru ca toți să primească coroana măririi veșnice, prin Iisus Hristos Domnul nostru. Amin!».

Tipic. Unul din episcopi va citi apoi Apostolul de la I Tim. III, 1 sau de la Faptele Apostolilor XX, 17, iar al doilea episcop va citi Evanghelia de la Ioan XXI, 15 sau Ioan XX, 19.

După Evanghelie se citește Crezul Niceean, iar după terminarea predicii, cel ales pentru episcop (îmbrăcat în stihar) va fi prezentat arhiepiscopului de cei doi episcopi slujitori, arhiepiscopul șezînd pe un scaun aproape de Sfînta Masă, iar episcopii care prezintă pe candidat zicînd:

«Înalt Prea Sfînțiți Părinți în Dumnezeu, vă prezentăm pe acest evlavios și bine educat om, pentru a fi hirotonit episcop».

Tipic. Arhiepiscopul va cere celui prezentat să citească permisiunea regală pentru hirotonie. Apoi, se va lua jurămîntul de supunere față de arhiepiscop, în modul următor:

«În numele lui Dumnezeu, amin! Eu..., ales episcop pentru biserica și scaunul..., mărturisesc și promit tot respectul și toată supunerea față de arhiepiscopul și biserica metropolitană din... și a urmașilor lui. Așa să-mi ajute Dumnezeu prin Iisus Hristos».

Tipic. Urmează rugăciunile ca la hirotonia diaconului și a preotului și întrebările despre mărturisirea de credință. După aceasta, cel ales ca episcop este îmbrăcat cu toate veșmintele arhieresti și îngenunche, iar arhiepiscopul începe să rostească: «Veni, Creator Spiritus», iar ceilalți episcopi împreună cu credincioșii dînd răspunsurile la fiecare verset. După aceasta, arhiepiscopul și episcopii prezenți își vor pune mîinile pe capul episcopului ales, care stă în genunchi, iar arhiepiscopul zice următoarea rugăciune de hirotonie: -

«Primește pe Sfîntul Duh pentru oficiul și slujba de episcop în Biserica lui Dumnezeu, acum dat ție prin punerea mîinilor noastre; în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, Amin! Adu-ți aminte că tu ai primit harul lui Dumnezeu, care ți s-a dat prin punerea mîinilor noastre, căci Dumnezeu nu ne-a dat duhul fricii, ci duhul puterii, al iubirii și al trezirei».

Tipic. Apoi arhiepiscopul îi va da Biblia, zicînd:

«Ia seama la citirea și doctrina ei! Gîndește asupra celor cuprinse în această carte! Fii sîrguitor în a face cele spuse în ea, ca așa făcînd, să te mîntuiești pe tine și pe cei care te ascultă! Fii pentru turma lui Hristos păstor, nu lup; hrănește-o, nu o sîșia! Ajută pe cei slabi, vindecă pe bolnavi, ridică pe cei căzuți, adună pe cei pierduți! Fii milostiv, și ținînd disciplina, să nu uiți mila, ca atunci cînd va veni Marele Păstor, să primești coroana cea neveștejită a măririi, prin Iisus Hristos, Domnul nostru! Amin!»!

Tipic. După aceasta, se va continua serviciul Sfintei Euharistii, noul episcop slujind și împărtășindu-se împreună cu ei.

Tradus de *Diac. VINTILA POPESCU*

ÎNSEMNĂRI

LA MOARTEA ACADEMICIANULUI PREOT GALA GALACTION

O fi un veac? Nu, nu e. Dar sînt decenii multe de cînd ai trimis acele «*Scrisori cître Simforoza*» și pînă la 8 martie 1961 nu primiseși răspuns. Doar astăzi în «*Ziua Domnului*» Simforoza ți-a răspuns prin năpraznică scrisoare. Te-a chemat, necondiționat, să vii la dînsa! Nu te-a așteptat măcar să înflorească caisul de lîngă geam și tu să-ți întinzi mîna să culegi o rămurică cu flori albe pline de mireasmă primăvărată și de albine, pe care să ți-o pui în pahar, pe măsua de lîngă patul de suferință. Dar nici nu puteai! Nu puteai pentru că mîna ta nu mai asculta de porunci omenești, iar nările nu-ți mai sorbeau parfumul îmbătător al florilor, decît cu simțul imaginației și aceasta, poate, nelucrătoare.

Intrat în venerata vîrstă a octogenarilor, ultimii șase ani i-ai muce-nicit în supraomenească suferință, privind în înaltul tavanului — și poate și mai sus, peste dînsul —, pentru că «fulgerul a despîcat în două stejarul vînjos de altădată! Și ramurile lui — chircite și arse — mai au, pe ici pe colo, cîte o frunză străbătută de sevă». Stejarul, însă mai trăiește! Tu stai de vorbă, în gînd — dacă și gîndul ți mai este senin — cu sumedenia de eroi ce i-a născut fermecătoarea ta pănă și pe care i-a frămîntat mîntea-ți roditoare, oarecînd. Gîndu-ți zboară cu ei... departe, «*La țărnul mării*»; te odihnești cu ei zile întregi — timp ai de-ajuns — «*Lîngă apa Vòdislavei*», sau colinzi, culegînd fragi și mănă-tirci prin «*Pădurea Cotoșmanei*», ori te retragi, în nopți senine de vară și povestești — sfîtos cum erai — cu cineva, pe malul apei de lîngă «*Moara lui Călifar*».

Întors din nou acasă — tot în gînd —, ți odihnești un timp sufe-rința și o pornești din nou, tot în imaginație, tiptil-tiptil, încălțat în «*Papucii lui Mahmud*», ca să nu te simtă cineva de-ai casei, să străbați în fugă «*Grădina lui Iosif din Arimateia*», căutînd, înfrigurat, împreună cu Maria 'Magdalena și cu cealaltă Marie — și poate și cu «*Roxana*»,

să-l întâlnești pe Nicodim și să-l întrebi cu mirarea mironosițelor : «Care e locul unde l-au pus pre El?».

Sau călătoreai, din nou, zile și nopți în șir, pe nesfârșita peliculă pe care era imprimat trecutu-ți și printre alții treceai în revistă «*Galeria dascălilor tăi*». Și astfel caietul vremii tale s-a tors și fusul s-a umplut — burduf — de zile pline de durere și chin mucenicesc și nici măcar prietenul tău cel bun «*Doctorul Taifun*», chemat adesea la căpătii spre a-ți ușura durerile, nu venea și nu-ți putea ajuta cu nimic.

...Te-am știut și te-au știut mulți. Te-au știut toți. Ușa casei tale nu se închidea bine și se deschidea din nou, pentru prieteni ca : Tudor Arghezi, N. D. Cocea, Lucia Demetrius, Zaharia Stancu, Vernescu și alții, ca și pentru «gazetari, poeți, vizionari, sau chiar diferiți aventurieri, care veneau să discute, să-și deschidă inima, să-și citească versurile ori să te «tapeze de bani» (Mara Galaction, *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4 martie-aprilie 1959, p. 280) ; și toți sint primiți, pentru fiecare se găsește un ceas liber pentru desfășurare de planuri și discuții, o clipă pentru o mângâiere și un pol pentru a prinde un necaz de moment. «Ușa se închide..., ușa se deschide din nou. Unii intră, alții ies..., cer..., plâng..., mulțumesc. Tu îi mângâiai pe toți, le dădeai cite ceva tuturor, porneai cu ei la drum : pe ger, pe vînt, pe zloată. Cismele tale vrăjite făceau zeci de kilometri pe zi. Și nimeni nu te întreba dacă azi ești liber, dacă poți să mergi, dacă nu te doare ceva, sau dacă nu ești obosit» (*Ibidem*, p. 280).

...Dar astăzi toate acestea s-au sfîrșit. Astăzi te-am găsit stînd liniștit — cunună a suferințelor — așezat, de nimeni tulburat, în raclă de stejar, în biserica Sf. Nicolae-Tabacu, peste drum de Academie. Imbrăcat în veșmînt strălucitor de fir aurit, senin la față, cu cruce bătută în pietre scumpe pe piept și cu alta masivă, de stejar, la căpătii, cu fruntea-ți tolstoiană încruntată, ca unul ce n-are deplină odihnă, pentru că n-a dezlegat încă taina cuprinsă în «*Piatra din capul unghiului*».

La căpătii cu mii de licurici — sfeșnic în noapte !... — Noapte neagră și în flămurile de la poarta bisericii ; noapte neagră pe steagul de peste drum, de la Academie, fluturat de vînt primăvăratice și vestind tuturor că a murit un «Om».

Te-ai retras acolo ca să te odihnești. Dar te-au aflat toți, deși n-ai spus-o nimănui, decît celor care-ți citeau încrustarea adînc săpată pe crucea de la căpătii : «Gața Galaction — părintele Grigorie». Și te-au vizitat — ultimă vizită — toți cei ce te-au știut : cei cărora le-ai fost dascăl, cei care te-au sorbit din cărțile pe care le-ai trudit, cei care ți-au supt cu neșat predicile rostite cînd cu vers poetic, dulce-cîntător, cînd cu tunet de arhanghel-acuzator, ca și cei ce te-au admirat din scris și faptă, de la Academie, de la Societatea scriitorilor, sau de la Teologie.

Și s-au perindat... șiruri, șiruri, nesfîrșite. Toți și-au luat rămas bun, ți-au sărutat mîna preotească și «*Cartea Cărților*» ce-o aveai pe piept și pe care cîndva ai tîlmăcit-o. Și pe urmă ai plecat ! Ai plecat — drum neîntors — «*De la noi la Cladova*». Dar n-ai plecat de la noi la Cladova, ci te-au purtat «de la noi la Cernica» și nici de la noi la Cernica, ci dintre noi spre mormîntul de la minăstirea Cernica, loc ales de tine cu ani în

urmă, ca de acolo să mergi spre Acela Care s-a înfilnit cu Saul «*Pe drumul Damascului*» și Care te aștepta să ocupi un loc, în sfârșit, de preot în soborul liturghisitor al celor ce-I slujesc liturghia cea fără de sînge.

Și ai ajuns la Cernica. Acolo, în biserica Sf. Gheorghe, biserică dragă inimii tale prin puterea unor zguduitoare amintiri, unde, prin dorință sau prin previziune profetică (o spuneai încă din anul 1949), ai fi voit să faci ultimul popas, «culcat în raclă și învăluit de cîntecele Sfintei Pogribanii» (*La minăstirea Cernica*, în *B.O.R.*, nr. 3-4, martie-aprilie 1959, p. 282), pentru că cei ce te-au iubit, ți-au împlinit dorința, această ultimă dorință. Trei vlădici, înconjurați de numeros sobor de preoți și diaconi, te-au prohodit pios și ți-au cîntat, la căpătii, cîntarea de pe urmă. Ți-au închinat cuvinte scoase din inimă, vrednice de simțirea mare cu care ai fost înzestrat. Și-au luat rămas bun: vlădici și ucenici, călugări și norod și chiar unii de altă credință, care au citit tezaurul de omenie ce îmbelșuga roditor sufletul «omului» Gala Galaction.

Și s-au tînguit cu vaiere de jale, plîngînd pînă tîrziu, «*Clopotele de la Minăstirea Neamțului*». Și te-au purtat, în urmă, pe umeri omenești, pe lîngă veacurile împietrite în trunchiul stejarului arhicentenar, despre care ai scris cîndva. Și n-a aruncat stejarul pe frunțele ta decît horbote de ceară imaginată și lacrimile primăverii prea timpurii, pentru că ziua morții tale n-a fost în zi de iarnă, ca aceasta să-ți scuture promoroaca zăpezilor albe, și nici zi de toamnă ca să-ți cearnă peste raclă frunza îngălbenită și trăită, și nici zi de vară, ca stejarul să aibă frunză, umbrar pe ramurile lui seculare.

Și te-au culcat, pentru veșnică pămîntească odihnă, în boltă zidită, sub stejarul pe care l-ai cîntat, așa precum ai vrut-o, spre a pleca, de acolo, în suprem exod, în care vom pleca cu toții și din care nu se va mai întoarce nimeni, niciodată.

Și-or trece anii... «Și într-o zi îi va veni rîndul și stejarului să moară, răpus de trăsnet, de vijelie, sau de ferăstrău». Dar pînă atuncea el va ninge: vara, pe mormîntul tău, frunze verzi, purtate de zefir șăgalnic, iar toamna frunza îngălbenită a morții vremelnice.

...O îi un veac de-atuncea? Dar nu e! Ci sînt decenii multe, de cînd picioarele tale, părinte Grigorie, călătoreau pe drumurile arse de soare și pline de praf ale Ierusalimului pămîntesc. Astăzi, aceleași picioare, înaripate doar de un salt duhovnicesc, te urcă..., te urcă..., spre Ierusalimul cel ceresc. Și plîng din nou, *Clopotele Minăstirii Neamțului*, vaiere de pogribanie.

LEFTER A.

FÎNTINA DE LA FILARET

Bucureștii noștri n-au avut parte de fântinile și de jocurile de ape ce împodobeau în alte părți piețele orașelor și răcoreau aerul în zilele încinse de căldură. La noi, dealungurile purtătoare de vine de apă au fost mai toate în afara orașului vechi și destul de departe. Singure izvoarele de la Cișmigiu, de la Fântîna Boului și de la Șipotul Fântînelor erau — ca și astăzi — în oraș. Și totuși, poporului nostru i-au fost dragi fântinile. Cine a călătorit pe drumuri de țară știe cu cită grijă sînt prinse apele izvoarelor, cu cită dragoste sînt săpate și puse alături căușele din care se îndestulează cei insetați. Dar la fântinile mari, monumentale, nu pot rîvni decît aceia care au posibilitatea zidirii și înfrumusețării lor. Asemenea fântîni în București au fost rare. Cîndva, în veacul XVIII, unul dintre domnii Ghiculești clădise la Giulești fîntînă cu foisor alături; pe urmă, Mavrogheni a zidit cișmeaua care i-a păstrat numele. O cișmea rămasă «roșie», adică neisprăvită, netencuită, sîrșește seria. Acestea trei se ruinaseră de mult cînd fîntina de la Filaret încă mai stăruia în ființă. A fost cea mai frumoasă fîntînă, demnă de a sta alături cu multe altele din orient...

Odinioară, toată valea din spatele dealului mitropoliei era tăiată de un drum care lăsa pe stînga lunga grădină a mitropoliei și se îndrepta spre dealul numit al lui Filaret. Înainte de a-l urca printre cele două șiruri de plute mărețe — din care au mai rămas încă și pînă astăzi cîteva — drumețul poposea pe dreapta, aci, unde izvora din mal o apă minunată. Apa se aduna în balta lui Șerban Vodă, iar prisosul se îndrepta prin mahalaua Cărămidari, spre Dimbovița. Un stăpîn al acestor locuri, mitropolitul Filaret, a clădit acolo o frumoasă fîntînă. Gingășia acelei zidiri, gustul fără cusur al apei, priveliștea încîntătoare, totul a făcut să se ducă fama fîntinei de la Filaret. Mai tîrziu, alt mitropolit, Dositei Filiti, a înfrumusețat opera predecesorului său, împodobind-o cu minunate coloane sculptate. Astfel, pe la începutul veacului trecut, fîntina de la Filaret se găsea în deplina ei splendoare. O vedere de ansamblu a acestui monument nu avem, dar ne-au rămas cîteva descrieri care împlinesc în parte lipsa. Iată cum ne înfățișează destul de sumar acest giu-

vaer arhitectural al Capitalei noastre, un urmaş al mitropolitului Filaret II :

El ne spune că fântina avea înfăţişarea unei frumoase case boiereşti, cu două rinduri. Apa celor patru izvoare se revărsa din peretele de piatră sculptată, prin mai multe guri ; pe pardoseala de lespezi de marmură albă erau scobite canaluri înguste, prin care trecea clipocind apa. Tavanul purta 12 lespezi de marmură măiestrit sculptate, cu semnele celor 12 zodii. Graţia unduită a liniilor ce cuprindeau apa se îmbina plăcut cu alesele înflorituri ale pietrelor. O scară de marmură, de asemenea înflorată, ducea deasupra. Acolo, te aflai într-o sală mare, în chipul unui vechi pridvor românesc. Printre coloanele de piatră crestate în frunze şi flori, privirea rătăcea pe deasupra bălţii înconjurată de sălcii, pe deasupra grădinilor şi a părţii de jos a oraşului, cu căsuţele risipite prin verdeaţă. Sub streăşină, se vedea marca ţării şi a mitropoliei, săpate în piatră. Clădirea era acoperită cu olane al căror roşu stins punea o pată delicată de culoare în verdeaţa dimprejur. De streăşină atârnav clopoţei de sticlă, care sunau la adierea vântului¹.

Alt contemporan care a văzut-o de aproape, inimosul istoriograf Păpăşoglu, schiţează — la cererea episcopului Melchisedec² — această descriere a fântinii : «În etajul de sus era un salon mare, înconjurat cu sofale, cu perini roşii şi cu ciucuri albi de bumbac. În mijlocul salonului (era) o masă mare de stejar înconjurată cu scaune. Acolo se recreau mitropoliţii după prinz, în zilele de sărbători ; acolo se adunau, de asemeni, la conversaţii boierii enoriaşi ai mitropoliei : Goleştii, Cătunenii, Fălcoenii, Jienii, Bujorenii, Dudeştii etc. În ziua praznicului Sf. Împăraţi Constantin şi Elena, hramul mitropoliei, se da masă mare la care mitropolitul invită pe toţi boierii, consuli, staroştii comerţului şi ai industriei... Salonul se sprijinea pe doisprezece stâlpi de piatră cu capitele şi cu sculpturi de flori. Acoperământul era de olane. În salon se suia pe o scară largă, pe dinafară, acoperită. Sub salon, la etajul de jos, era cişmeaua cu douăsprezece ţevi de alamă, prin care se scurgea din abundenţă apa de sub malul (dealului lui Filaret, în jgheaburi de marmură, iar deasupra fiecareia dintre aceste ţevi, erau reliefuli sculptate în marmură, reprezentînd (...) cele douăsprezece zodii. Deasupra lor, pe o marmură mare, se vedea marca arhiepiscopală, cu inscripţia în limba romină, descriînd fundarea acestui frumos monument. Pavimentul cişmelei era aşternut cu marmură şi cu jghebele în zig-zaguri pentru scurgerea apei, care ieşind afară din cişmea se scurgea în balta învecinată, învăscută cu stuh».

Un al treilea memorialist, Martineanu³, mai puţin elocvent, ne spune doar că fântina avea o bază de piatră lucrată octogonal. De la mijlocul soclului, de o jumătate de stat de om, porneau opt ciuturi de alamă. Apa

1. N. Predescu, *Scriitori şi artişti*, Bucureşti, 1900, p. 372.

2. Episcopul Melchisedec, *Schiţe biografice din viaţa Mitropolitului Filaret al II-lea*, Bucureşti, 1887, p. 75.

3. Ing. Martineanu, *Chestiuni din Capitală*, în «Universul», 29 iunie—19 august 1901 (XXI foiletoane).

înconjura fîntîna printr-un jghiab săpat în piatră, pentru adăparea vitelor, și-și lua cursul spre mahalaua sîrbească, prin actuala stradă Principatele Unite. Deasupra zidăriei fîntîinii, se afla un chioșc (...) cu streășina lucrată în flori. Chioșcul avea o înălțime de peste trei stînjeni, de unde se putea privi peste toată valea.

În fine, al patrulea martor, Ulysse de Marsillac, nota în ziarul său⁴ aceste rînduri de părere de rău la dispariția fîntîinii: «Sălciile au dispărut și fîntîna de asemenea, spre marele meu regret, pentru că într-adevăr era pitorească și elegantă în arhitectura ei, care amintea de stilul Alhambrei. Erau, mai ales, acolo niște coloane de piatră dură, minunat săpate și o balustradă «à-jour» care ar fi meritat să fie păstrate...».

Dar mai presus de aceste patru mărturii scrise, trebuie să așezăm singurul document iconografic existent: o pictură a lui H. Trenk, astăzi în depozitul Galeriei Naționale; ea ne redă cu toată probitatea acestui artist înzestrat cu simțul documentului, un colț din sala izvoarelor, cu minunata ei sculptură și ne îndeamnă să credem că nici Predescu și nici Papasoglu nu au exagerat nimic atunci cînd ne-au înfățișat splendoarea acestui monument pierdut.

Ajunși la acest punct, se cade să ne oprim o clipă și să ne întrebăm cine a fost ziditorul acestui mîndru lăcaș, unic în istoria orașului nostru. Care dintre cei doi mitropoliți cu același nume s-a învrednicit de atîta laudă și recunoștință din partea bucureștenilor?

Autorii care s-au ocupat de această fîntînă sînt foarte puțini la număr și cei în stare să abordeze problema care ne preocupă sînt numai trei. Episcopul Melchisedec, amintind de primul Filaret, de zantiotul Michailitz (1754-1760), nu crede a fi el ctitorul; înclină a-i atribui acest merit lui Filaret II, învățatul mitropolit de mai tîrziu. Papasoglu, care vorbește de inscripții și spune că le-a citit, n-a avut grija să le copieze. Mai interesantă este mărturia lui N. Predescu, strănepotul colateral al lui Filaret II, care știa din familie că unchiul său mare a făcut cea fîntînă minunată. Pe temeiul acestei singure mărturii am putea să atribuim, fără șovire, fîntîna lui Filaret II.

...Toamna era anotimpul glorios al Filaretului. Dealurile acoperite cu vii se pîrguiau sub lumina aurie. La Filaret, în Dealul Bucureștilor cum se spunea, se coceau soiuri de struguri care făceau fala podgoriilor locale. Dar, pe de o parte nenorocitul flăgel al filoxerii, iar pe de altă parte, continua întindere a orașului, au schimbat cu totul fața acelor locuri. Din viile Filaretului a mai rămas doar numele unui drum care le străbătea odinioară: șoseaua Viilor. Dar, pe vremea cînd se cocea coarna și mischetul, pe unde trece acum huruind tramvaiul, trenul și autocamionul, Filaretul era un loc predilect de plimbare și repaos. Tot Bucureștiul ieșea să petreacă acolo, «la Filaret, la izvoare, /Unde-i umbră și răcoare...». Tinerii jucau geridul pe cîmpie. Era un joc turcesc, de

4. «La voix de la Roumanie», 1871, aprilie 15.

voinicie și sprinteneală, un joc de întrecere la azvirlitul suliiți asupra celorlalți jucători⁵.

Pe șoseaua bine bătută, care ducea drept de la Sf. Nicolae pînă la Filaret, forfoteau în anume zile frumoase de vară și de toamnă căleștile boierești și brișcile negustorești, înhămate cu cite patru și șase cai. Armăsarii de soi se întreceau cu bidivii bine legați și iuți ca sfîrleaza, călăriți pe deșelate de oboreni. Pe de lături, se plimbau galeșe mahalagioaicele, cu ceata de copii⁶.

Deschiderea aleiei din dealul mitropoliei și apoi a celeilalte, de la șoseaua Kiselef, a îndepărtat lumea de la Filaret. Fîntina însăși, neîngrijită la vreme, a început să se dărăpene. Ea s-a risipit prin nepăsare, prin lipsa totală de interes. În 1834, o găsim închiriată: «casele de la Filaret cu chioșcul» unui Manole Basmangiu, pe 1.000 lei. Este vădit că Manole își exercita acolo, la izvoare, meseria lui de basmangiu; dar, nemaiavînd nevoie de case, le-a lăsat slobode și așa au rămas⁷. Doi ani mai tîrziu, în mai 1836, se îmfundase scurgerea apei și s-a simțit nevoia să se cheme suilgiul Vanghele, ca să curețe olanele, pentru care treabă i s-au plătit 768 lei⁸.

Ultimul moment de strălucire a acestui monument a fost la 1848, în zilele revoluției⁹: din pridvorul de sus al fîntinii, capii răscoalei au vorbit poporului, mobilizînd mulțimile pentru cauza cea mare a libertății. De atunci a și rămas numele cîmpiei unde s-a auzit glasul vremurilor ce aveau să vină: Cîmpia Libertății; dar nici acest memorabil moment n-a avut darul să salveze glorioasa ruină de la totala distrugere.

În anul 1861, «Buletinul Municipal» constata desăvîrșita ruină «amenințătoare de pericol» a fîntinii de la Filaret. Gr. Heliad, în «Reforma»; un anonim, în «Dimbovița»¹⁰ — care da și amănuntul că: «junele Știrbei se oferise să reclădească chioșcul, dacă i se cedează sculpturile —; N. T. Orășanu, în «Nichipercea», deplîngeau dărimarea acelei istorice tribune a căuzașilor de la 1848. Protestele lor nu au fost luate în seamă și fîntina s-a risipit, consumată de «petrofagi» — cum spunea «Dimbovița»¹¹. Se pare că petrofagul era faimosul Godillot, personaj veros al epocii, care a pus de a ridicat-o piatră cu piatră și a dus-o nu se știe unde¹².

La 19 iulie 1861, arhitectul Capitalei, Cuhnovschi¹³, adresa Consiliului Municipal un raport prin care arăta cum «clădirea de deasupra fîntinii din cîmpul Filaret» era în cea mai desăvîrșită ruină și constituia un pericol public, mai ales în timpul toamnei, cînd începea culesul viilor și cînd

5. F. R. (Recordon), *Lettres sur la Valachie*, cit. de U. de Marsillac, *Guide de voyageur à Bucarest*, București, 1872, p. 57.

6. Martineanu, *l. cit.*

7. *Analele parlamentare*, vol. XVI (1850-1851), p. 1338.

8. *Ibidem*, p. 1392.

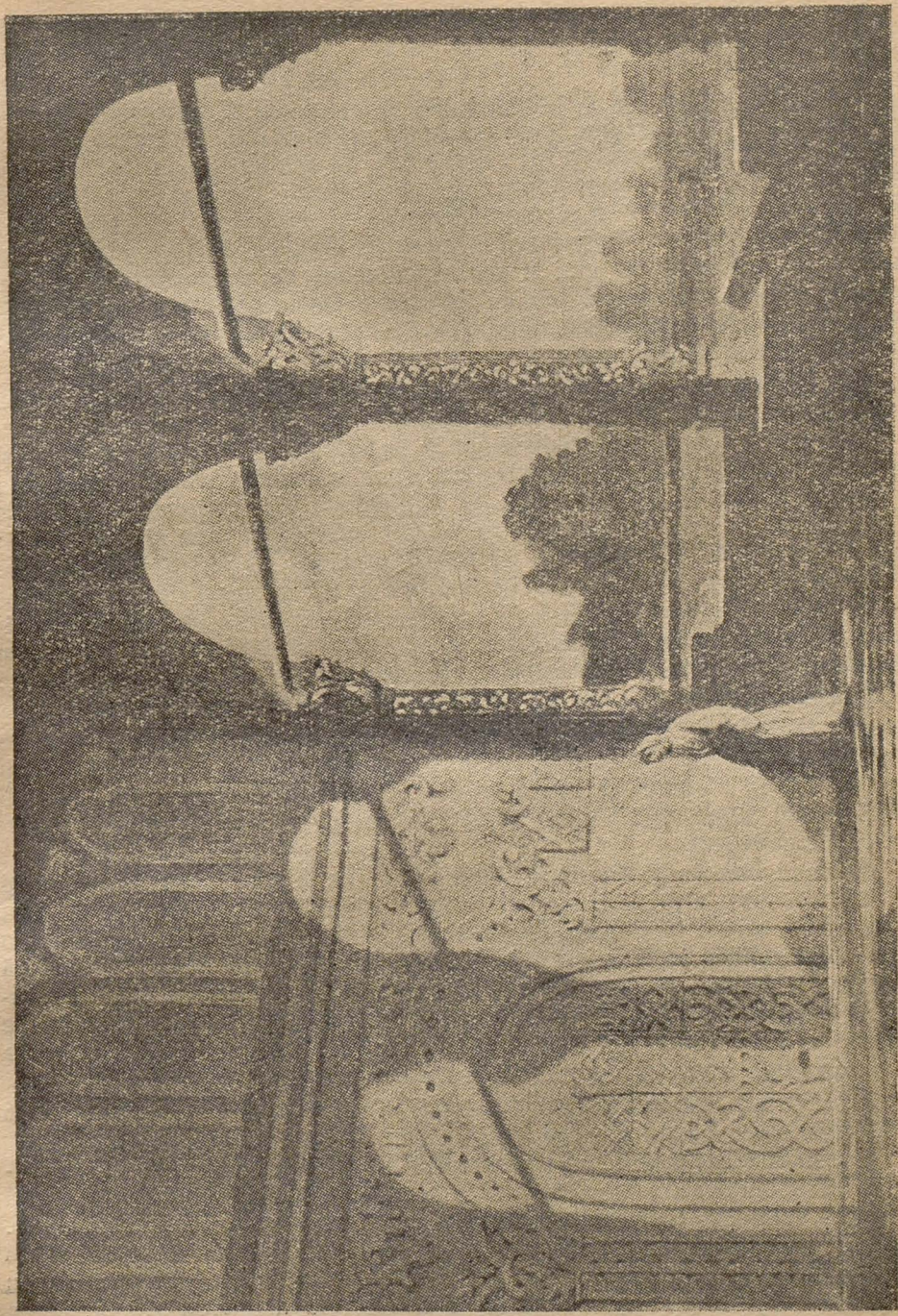
9. «Reforma», 25 aprilie 1863.

10. «Dimbovița», nr. 11, 3 iunie 1864.

11. *Ibidem*.

12. Ion Ghica, *Convorbiri economice*, București, 1914, p. 114.

13. Arhivele Statului București, *Primăria Capitalei* dos. nr. 3380 din 1861, ff. 5-35.

Fintina de la Filaret.

se aduna acolo foarte multă lume. El cerea dărîmarea, după care promitea să facă și proiectul grădinii publice de la Filaret, prevăzută în Regulamentul Organic. Atunci, se va ridica acolo un pavilion cu bazinul său.

Consiliul a aprobat dărîmarea, dar a cerut să se facă sistematic și sub aprobarea arhitectului, care să aibă grijă să aleagă materialele ce ar mai putea servi, precum și fragmentele de arhitectură cu caracter artistic și istoric. Din aceste materiale, ar fi dorit Consiliul să ridice altă fîntînă, «pe cît posibil mai monumentală» și al cărei proiect urma să fie ales prin concurs. Semnatarii acestei sentințe de dîstrugere și de neputință de a păstra cel mai frumos monument de arhitectură civilă din oraș, cu care s-ar fi putut mîndri totdeauna Bucureștii, au fost: D. Brătianu, D. Berindei, și Arion. Din Consiliu mai făcea parte și C. Boliac, dar semnătura lui nu apare.

La 25 august, se ținea licitația pentru dărîmare, dar ofertanții cereau prețuri prea urcate. Cuhnovschi, arhitectul, raportează din nou ce material se putea alege din clădirea pusă în dărîmare. El descria zidăria, lemnăria și piatrăria. În această din urmă categorie găsim: 7 stînjeni cubici de piatră de 0,2 grosime; 11 stînjeni de 0,3 grosime; 7 stîlpi de 1,7 lungime, fiecare compus din trei bucăți, capitel, coloană și postament; 6 pietre mari de 0,5 lungime și 0,2/0,6 grosime; 3 pietre mari lucrate cu sculpturi; 2 pietre mari de 0,4 lungime și 0,2 grosime. Sub această — parecă înadins-vulgară înșirare de pietre, se ascunde frumusețea fîntinii de la Filaret. Singurele șapte coloane, cît statul omului, și cele trei pietre sculptate, purtătoare de inscripții și blazoane, mai vorbesc ceva despre măreția edificiului!

La 18 octombrie 1861, Ministerul Cultelor intervenea, cerînd să se oprească dărîmarea. Fîntina era a mitropoliei, care nu știa nimic, și nu a primăriei. În răspuns, primăria își arăta încă o dată dorința de a reclădi monumentul, după ce-l va fi dărîmat, și cerea în scopul reclădirii, concursul ministerului.

Peste 2 ani, la 5 februarie 1863, intervine Poliția Capitalei, arătînd că fîntina este o primejdie publică și cerînd neîntîrziata dărîmare. Același Cuhnovschi scrie: «Clădirea de deasupra fîntinii Filaret a ajuns într-o stare deplorabilă, încît amenință pericolul de cădere». Cere și el, încă o dată, dărîmarea. Se făcu o nouă licitație, și la 23 martie, 1863, se adjudecă asupra unui D. Petre, pentru 53 taleri și jumătate. În condiții se prevede transportarea piatrăriei la Cazarma Veche de la Beilic, unde se va preda după inventar. Lemnăria și zidăria era liber s-o ridice el.

La 24 mai, magazionerul Cazărmii Vechi adeverea primirea a «o sută optsprezece bucăți mari și mici de piatră».

Consiliul Comunal cerea arhitectului să facă un nou proiect de fîntînă; dar Cuhnovschi, al cărui rol în toată această afacere apare destul de puțin simpatîc, temporiza. Consiliul s-a văzut nevoit să revină: «Dl. arhitect trebuie să înțeleagă odată că grădina Filaret urmează a se proiecta și înființa negreșit, chiar în toamna aceasta!» Pentru fîntînă, ca să poată răspunde scopului practic de a servi la adăparea vitelor, cerea

să se facă măcar o lucrare provizorie. Și, într-adevăr, s-a construit o învelitoare de scinduri...

După ce s-a terminat toată isprava, ziarele au protestat, dar destul de moale. Și iarăși a mai trecut o bucată devreme... Doar peste 5 ani s-a trezit iar Consiliul și o cerut inginerului Maxențian să reconstruiască fântina. Acesta a făcut o piramidă din piatră cioplită, de dimensiuni ridicole, pe care, pentru culmea batjocurii, a încoronat-o cu un steag de tinichea!

Cine știa ce fusese fântina de la Filaret și vedea ce era acum, nu-și putea ascunde indignarea. Expresiunea acestui sentiment a dat-o Kogălniceanu, într-un discurs la cameră¹⁴: «...Chiar aici la Filaret, era o cișmea care avea forma unei dantele de piatră și azi nu mai este nimica, sau mai bine zis, s-a transformat într-o piramidă microscopică din care curge, din când în când, cite o picătură de apă...».

Mai pe urmă, au venit lucrări de drumuri prin apropiere, nivelul împrejurimilor a trebuit să fie mult ridicat și fântina a rămas jos în groapă. Ingerul Martineanu¹⁵, care avea atunci conducerea lucrărilor, a tras un zid de sprijinire împrejur, cu un gîrlici cu șase trepte, pe care se cobora la fântină.

Sub forma aceasta, fântina a durat pînă către anul 1870, cînd a fost zidită o alta nouă, lipsită de frumusețe și grație, în care nu și-au mai dat întîlnire armoniile de culoare, desen și sunet ale fîntinii celei bătrîne.

NICOLAE VATAMANU

14. «Monitorul Oficial», 1874, 2 martie, p. 317.

15. «L'Indépendance Roumaine», 1892, 8 decembrie.

EVENIMENTE, FAPTE, COMEMORĂRI

1. Patrice Lumumba, eroul independenței naționale. 2. Votul conștiinței. 3. Drumul spre stele. 4. «O mare bucurie pentru toți oamenii de pe pământ».

1. PATRICE LUMUMBA, EROUL INDEPENDENȚEI NAȚIONALE. Opinia publică mondială a fost consternată de asasinarea mișelească a premierului congolez. Crima mîrșeavă a colonialismului umple de minie conștiințele tuturor oamenilor cinști și indignarea nu poate avea margini. Kasavubu, elevul iezuiților, împreună cu Mobutu și Chombe, trădîndu-și poporul, au devenit instrumentele odioase ale intereselor marelui capital și au purces la ultimul act de o încalificabilă criminalitate: Uciderea lui Patrice Lumumba și a altor fruntași ai mișcării de eliberare de sub dominația colonialistă. Pentru capitalism nu există dreptul popoarelor la independență, pentru el zecile și sutele de milioane de vieți ale oamenilor, nu-s decît posibilități de afaceri, proiecte de investiții și mari beneficii. O mărturisirea, nu de mult, de la tribuna Congresului S.U.A., senatorul Cross, afirmînd că Africa înseamnă pentru americani: «valorificarea acestui nou și imens spațiu, unde zac ascunși dolarii». John Ganter, președintele Comitetului american pentru problemele Africii, întregeste această imagine adăugînd că Africa e «prada cea mai bogată de pe suprafața pămîntului». Marele capital belgiano-american are în Congo un cîmp de afaceri, posibilități nelimitate de a stoarca bogățiile poporului congolez. Katanga e principalul producător mondial de uraniu și cobalt, dînd 70% din producția mondială, al treilea producător mondial, de cupru, zinc, carmin, diamant, aur și dă 90% din radiumul produs în întreaga lume. «Uniunea minieră» din Katanga a realizat în șase ani beneficii în valoare de 200 miliarde 600 milioane de franci vechi, o «Himalaie» de profituri, după cum se exprimă un ziar francez. Multimilionarii Averell Harriman și Nelson Rockefeller dețin importante acțiuni în Congo. Laurence și Nelson Rockefeller au poziții puternice în economia congoleză: 35.000 acțiuni, la un capital de 200 milioane în industria filaturii. Rockefellerii, proprietarii lui Standard Oil, au din 1956, o filială în Congo, Bank of America are o importantă participație în Socolanque, o participație de 65 milioane în C.C.C.I. (Compania Congoului pentru Comerț și Industrie), cît și în exploatarea diverselor minereuri.

Desigur că atunci cînd prin Hammarskjöld, «sluga credincioasă a lumii capitaliste», americanii vorbesc despre «apariția lumii libere» în Africa, ei nu au în vedere poporul congolez ci uriașele beneficii, prosperale afaceri. Statele Unite ale Americii primesc 96% din cobaltul din Congo, 88% din cositor, 64% din mangan, 87% din diamant, 32% din cafeaua Congolului. Pe bună dreptate «Tribune de Genève» scria cu privire la Congo: «Se desfășoară aici o luptă surdă, despre care marele public nu va cunoaște nimic, sau prea puțin», iar «Industria Kurier» scria: «Criza congoleză depășește cu mult cadrul african». După Conferința afro-asiatică de la Bandung din 1955, dezvoltarea mișcării de eliberare națională a popoarelor Africii a căpătat un ritm accelerat, apărînd

peste 20 de state noi. Secole de-a rândul, Africa a constituit o sursă inepuizabilă de bogății naturale, iar populațiile băștinașe erau considerate «nedezvoltate», sortite a rămâne într-un stadiu permanent de sclavie și un imens rezervor de mână de lucru, ținută. În perioada 1951-1960, pe harta Africii au apărut 22 state noi, independente, cu o populație de 118.000.000 de oameni. «Continentul viitorului», așa cum e denumită Africa de către Occident, se deșteaptă, și uriașa lume africană rupe lanțurile robiei capitaliste. În lupta pentru independență, pentru fericirea și viitorul poporului congolez, Patrice Lumumba a căzut, dar conștiința lumii progresiste, conștiința tuturor celor care cred în principiile sacre ale dreptului popoarelor de a-și făuri libertatea și independența, vede în el eroul care arată drumul de lumină al viitorului. «A fost lăsat să moară ca un martir, dar ideile sale vor continua să fie propagate». (Ziarul Guardian). «Trebuie să fii limitat pentru a crede că asasinarea lui Lumumba poate ucide și revoluția» (Journal de Genève). «Monstruoasa crimă politică din Congo este o sfidare la adresa lumii civilizate» (ziarul Nav Jivan din India).

Declarația guvernului U.R.S.S. în legătură cu asasinarea lui Patrice Lumumba și a tovarășilor săi de luptă, califică monstruosul act, ca o crimă incompatibilă cu Carta O.N.U. Unii din comentarii occidentali, zeloase slugi ale capitalismului, căutând să micșoreze prestigiul patriotismului lui Patrice Lumumba, afirmă că e un «fanatic». De când tot ceea ce istoria cunoaște mai înalt, de când lupta pentru independență, pentru viața poporului, din care faci parte pot fi numite, cu atita cinism «fanatism»? Să ne reamintim cu câtă înălțare vorbea Lumumba despre patria sa, în primăvara anului 1960, cu ocazia Declarației de independență a noului stat african: «Rănilor noastre sînt încă mult prea proaspete și dureroase, pentru ca să putem uita de ele. De dimineață pînă seara înduram batjocuri, jigniri, lovituri, pentru că eram «negri». Cine poate uita că negrului i se spune «tu», nu ca unui prieten, ci pentru că respectuosul «dumneata», era păstrat numai pentru albi?... Ne amintim că legea nu era totdeauna egală pentru albi și negri. Ea era îngăduitoare pentru unii, crudă și inumană pentru alții. Treceam prin suferințe groaznice cînd eram exilați pentru convingerile noastre politice sau pentru credințele religioase. Cînd mergeam din patria noastră, despărțirea ne era mai grea decît moartea...». La o conferință de presă din vara anului trecut, declara categoric: «Noi apărăm cuceririle noastre, independența noastră... Am declarat luptă revoluționară lumii colonialismului, pentru a pune capăt exploatații coloniale. Sarcina noastră este de a apăra interesele poporului. Și dacă trebuie să murim pentru popor, — vom muri».

Sistemul mondial capitalist a avut în Africa terenul cel mai larg, unde strivirea omului, folosirea violenței, s-au exercitat într-un mod infernal. Lumumba e simbolul revoluției antiimperialiste, cel care a chemat la mobilizarea totală forțele patriotice împotriva jugului colonial, împotriva robiei capitalismului. Numele lui a devenit un simbol, iar certitudinile lui scriu cu litere de foc Catehismul patriotismului congolez: «În cursul întregii mele lupte pentru independența țării noastre, nu m-am îndoit niciodată de victoria cauzei noastre sfinte căreia, eu și tovarășii mei ne-am consacrat întreaga viață. Singurul lucru pe care l-am dorit pentru țara noastră este dreptul la o viață demnă, la demnitate fără perfidie, la independență fără îngrădiri. Acest lucru nu l-am dorit niciodată colonialiștii belgieni și aliații lor occidentali care au găsit un sprijin direct sau indirect, fățiș sau ascuns la unii funcționari supuși ai Organizației Națiunilor Unite, acel organ în care noi ne-am pus întreaga noastră speranță cînd i-am cerut să ne acorde ajutor».

Ei au ademenit pe unii din compatrioții noștri, i-au corupt pe alții, au făcut totul pentru a denatura adevărul și a păta independența noastră. Ceea ce pot spune încă este că, viu sau mort, liber sau aruncat în închisoare — nu este vorba de persoana mea. Principalul este Congoul, poporul nostru nefericit a cărui independență e călcată în picioare. De aceea am fost aruncați în închisoare și sîntem ținuuți departe de popor. Credința mea însă rămîne nezdruccinată.

Știu și simt în adîncul sufletului că, mai curînd sau mai tîrziu, poporul meu va fi izbăvit de dușmanii săi interni și externi, că el se va ridica ca un singur om pentru

a spune «nu!» colonialismului, unui colonialism nerușinat, muribund, pentru a-și cuceri demnitatea pe un pământ curat.

Nu sîntem singuri. Africa, Asia, popoarele libere și cele ce se eliberează din toate colțurile lumii vor fi totdeauna alături de milioanele de congolezi care nu-și vor înceta lupta atît timp cît în țara noastră va rămîne măcar un singur colonialist sau mercenar al lui.

Vreau să spun fiilor mei care îi las și, poate, nu îi voi mai revedea că viitorul Congoului este minunat și că aștept de la ei, ca și de la fiecare congolez, îndeplinirea sarcinii sfinte a restabilirii independenței și suveranității noastre. Aceasta, deoarece fără demnitate nu există libertate, fără dreptate nu există demnitate și fără independență nu pot exista oameni liberi.

Cruzimile, batjocurile și torturile nu au putut niciodată să mă silească să cer îndurare, deoarece prefer să mor cu capul sus, cu credința neclintită și convingerea profundă în ceace privește soarta țării noastre decît să trăiesc supus și să renunț la principiile sacre pentru mine.

Va veni ziua cînd istoria își va spune cuvîntul. Dar aceasta nu va fi istoria predată la Bruxelles, Paris, Washington sau în O.N.U. Aceasta va fi istoria predată în țările care s-au eliberat de sub jugul colonialismului și al marionetelor lui. Africa își va scrie propria istorie, în nord ca și în sud, — o istorie a gloriei și demnității.

Această «istorie a gloriei și demnității» au scris-o toți martirii independenței naționale și o scriu cu sîngele lor toți cei care luptă împotriva exploatării coloniale, contribuind prin jertfele și exemplul lor luminos la înaintarea lumii africane spre independență națională și progres, Răsturnarea dominației coloniale belgiene, alungarea imperialiștilor și deșteptarea poporului congolez la o viață înaltă, demnă de trăit, egală prin geniul și posibilitățile ei de cultură și artă, cu viața altor popoare, e un comandament urgent al mișcării congoleze de eliberare națională.

Patrice Lumumba a devenit simbolul acestei lupte pentru libertatea poporului și însuflește întregul continent african, trecînd în legendă și în vers de baladă.

Patriotismul african scrie în cartea secolului al XX-lea un capitol de mare demnitate și afirmă o forță uriașă de atracție și imbold pentru toate popoarele, care încă mai sînt înlănțuite de balaurul imperialismului capitalist.

2. VOTUL CONȘTIINȚEI. Ziua de 5 martie a marcat o sărbătoare a participării active și conștiente a maselor, la votul pe care și l-a dat pentru socialism, bunăstarea și fericirea întregului popor. Pentru candidații Frontului Democrației Populare în alegerile de deputați în Marea Adunare Națională și-au dat votul 99,77% din alegători. În sfaturile populare au fost aleși aproape în unanimitate 140.925 de deputați, iar în Marea Adunare Națională, 465 de deputați.

Perioada campaniei electorale a prilejuit debateri competente asupra problemelor principale ale zilelor noastre: politica internă și externă a statului nostru democrat, găsirea celei mai bune soluții pentru continua dezvoltare a economiei naționale, a culturii, a unei gospodăriri a satelor și orașelor, ridicarea nivelului de trai al poporului muncitor. Imensului proces de prefacere a țării noastre, absolut în toate domeniile, transformarea țării într-un imens șantier, — arată în mod suficient țelul înalt al politicii noastre de stat, ideile mărețe, de care sînt animați factorii superiori ai conducerii de stat.

Făcînd apel la cîteva indicații statistice obținem comparații care în adevăr sînt impresionante. În trecutul nu prea îndepărtat, în România burghezo-moșierească, condițiile de viață erau dintre cele mai grele. Între anii 1956-1960, statul nostru democrat a alocat pentru fondul de locuințe 5 miliarde, construindu-se aproape 100.000 apartamente. În mediul rural între anii 1956-1959 s-au ridicat 330.000 locuințe, iar în următorii cinci ani se vor construi din fondurile statului 300.000 apartamente. În planul de perspectivă,

următorii 15 ani vor aduce rezolvarea completă a problemei locuințelor în toate orașele și centrele industriale. În țara noastră, altă dată vestită prin cele 4 milioane de anal-fabeți, astăzi cultura nu mai este un lux, ci o necesitate stringentă a vieții spirituale, contribuind la dezvoltarea multilaterală a omului. Cheltuielile social-culturale ale statului în 1960 au reprezentat un sfert din bugetul total al țării. S-a introdus gratuitatea manualelor pentru toți elevii de la clasa I-a la a VII-a inclusiv. În școlile medii de cultură generală, profesională și tehnică învață 435.000 elevi, față de 88.500 în 1938. Avem astăzi 2621 cinematografe față de 338 în 1938; 42 teatre dramatice și 5 opere față de 16 teatre și 2 opere în 1938; Peste 12.000 de cămine culturale și case raionale de cultură răspîndesc cartea și imaginea, luminînd sufletul și antrenînd mintea în minunatul univers al artei și culturii.

Ritmul mediu anual de creștere a venitului național era în 1929-1937 de 1,1%, iar între anii 1953-1959, el a ajuns de 7,8%. În 1938, industria producea numai 27% din venitul național, iar în 1959, 66,9%. În perioada dintre cele două războaie mondiale, clasele exploatare își însușeau 60-65% din venitul național, iar oamenii muncii, care reprezentau 90% din populația țării, le reveneau numai 35-40%. Actualmente patru cincimi din venitul național e destinat fondului de consum. Pînă în anul 1965, venitul național va crește de 1,7-1,8 față de anul 1959, contribuind din plin la ridicarea continuă a nivelului de trai al poporului.

Numai în anul 1960 au fost difuzate în orașe și sate 50 milioane de cărți și broșuri, sute de milioane de ziare și reviste. Pînă în 1965, oamenii muncii de la sate vor avea 100.000 de tractoare, peste 700.000 sămănători, 51.000 combine pentru recoltatul păioaselor și porumbului.

Mărețele cuceriri pe toate planurile, în economie, în cultură, tehnică, sînt expresia profundului democratism al regimului nostru. Succesele obținute în dezvoltarea economiei naționale reflectă linia ascendentă a progresului și a vieții fericite pe care astăzi poporul și-o crează prin forțele sale uriașe: «Cea mai măreață cucerire a poporului o constituie victoria socialismului în țara noastră, crearea bazei economice a noii orînduirii sociale, înfăptuindu-se astfel marele ideal al clasei muncitoare: lichidarea exploatării omului de către om. Poporul muncitor este stăpîn al tuturor bunurilor materiale și spirituale pe care le produce» (din Curvîntarea de la adunarea electorală din sala Floreasca, rostită de Dl. Gheorghe Gheorghiu-Dej)

Prin votul pe care în unanimitate țara întreagă l-a dat reprezentanților Frontului Democrației Populare, în conducerea treburilor obștești sînt aleși cei mai buni dintre noi, cei care cunosc în deaproape procesul muncii, contribuind cu energia și devotamentul lor la îndeplinirea planului de stat și la bunul mers al întregii activități economico-sociale din patria noastră.

În marele for al țării și în sfaturile populare cei mai buni reprezentanți ai poporului, își vor pune talentul și priceperea la rezolvarea nenumăratelor probleme pe care viața le ridică zi de zi, dovedind inițiativă și un înalt patriotism. Clerul, și credincioșii din scumpa noastră Republică, conștienți de sarcinile ce le revin în procesul vast de transformare socialistă a țării, depun întreaga lor energie pentru atingerea înaltelor țeluri de bună stare, fericire și propășire a poporului muncitor.

3. DRUMUL SPRE STELE. La 12 februarie 1961, s-a lansat o stație interplanetară (643,5 kg.) spre planeta Venus. Distanța pe care o va străbate stația interplanetară sovietică este de peste 270 milioane kilometri. Pentru lansarea ei s-a folosit în prima etapă un satelit greu al Pămîntului, asigurîndu-se rachetei purtătoare o primă viteză cosmică (aproape 8 km, pe secundă). În cea de adoua etapă, s-a desprins de pe satelit o rachetă cosmică, purtînd stația interplanetară automată. Pentru a realiza o astfel de performanță e nevoie să stabilești corelații infinitesimale între numeroși factori: mișcarea

de rotație a Pământului în jurul axei sale, atracția pământului, rezistența aerului, raportul de înclinare al planului ecuatorial terestru față de planul orbitei de mișcare a Pământului în jurul Soarelui, atracția dintre Soare și Lună, vitezele de mișcare a planetelor, etc., etc.

Stațiunea interplanetară automată se va apropia de Venus la 20 mai a. c. Atunci distanța minimă a stațiunii de Venus, trebuie să fie sub 100.000 km., distanța ei față de pământ 170 milioane km., iar față de soare : 109 milioane km. Stația e înzestrată cu un complex de aparate tehnice, științifice, cu un sistem de reglare a căldurii și cu surse de alimentare.

Vestea noului triumf al științei sovietice a sîrnit în lumea întreagă sentimentele de admirație și înaltă prețuire. K. Gatland, vicepreședintele Societății interplanetare britanice a declarat că noua veste constituie o surpriză și este ceva cu totul nou. «Lansarea în Cosmos a unei greutăți mari dovedește în mod evident că în prezent Uniunea Sovietică dispune de rachete mari cu mai multe trepte». Corespondentul din Cape Canaveral al agenției United Press Internațional, a anunțat că «racheta cosmică perfecționată și distanța cosmică complexă pe care aceasta o are de parcurs, au asigurat Uniunii Sovietice un nou succes, poate chiar cel mai impresionant din cei trei ani și jumătate de cînd durează întrecerea în domeniul cuceririi Cosmosului». Ziarul francez «Les Echos» a scris cu privire la lansarea stației spre Venus : «Trimițînd în direcția planetei Venus de pe un Sputnik deja plasat pe orbita sa, un laborator interplanetar, sovieticii au demonstrat enormul avans pe care îl au față de americani». Ziarul american «New York Herald Tribune», într-un articol redacțional, arată că plasarea stațiunii interplanetare pe o traiectorie în direcția planetei Venus «va constitui un nou jalon în zborurile omului care tinde să ajungă tot mai departe de planeta sa. Această stație lansată de pe un satelit care se rotește pe orbită, promite să joace un rol important în viitoarele zboruri îndepărtate în Cosmos. Uniunea Sovietică a dovedit încă o dată că se situează pe primul loc în ce privește crearea uriașei forțe de tracțiune necesară pentru plasarea pe orbită a unor nave cosmice mari și pentru ca, în cele din urmă, omul să se poată desprinde de pe pământ. Avem pentru ce-i felicită pe oamenii de știință care au făcut posibilă această nouă realizare sovietică». Ziarul francez «La Croix» a consacrat o întreagă pagină «remarcabilei realizări a înțelepciunii umane», cum numește el lansarea stației și o califică drept «o acțiune fără precedent și oamenii de știință din lumea întreagă o aplaudă frenetic». Un ziar vest-german serie că «Rușii au lansat un satelit care eclipsează tot ce s-a realizat pînă în prezent și care înfăptuiește în practică ceva din ceea ce americanii nici n-au inclus încă în planurile lor pentru viitorii cinci ani». Ziarul «Unita» serie : «Au cuvîntul din nou oamenii de știință sovietici. Uimește și entuziasmează tot mai mult revoluția pe care cetățenii sovietici o înfăptuiesc cu calm, depășind întru totul și nu numai în sens figurat, calculele cele mai cutezătoare de care este capabilă imaginația umană. Zborul Pământ-Venus nu constituie un scop în sine, ci un fapt pur științific, care miine va avea consecințe istorice, sociale și economice, și în fața căruia pălesc toate marile descoperiri.

Crearea unor rachete tot mai puternice și a unor sateliți din ce în ce mai grei, fac parte din vastul program de cercetare a Cosmosului și apropie ziua cînd primul om își va lua zborul în jurul pământului. Pe bună dreptate, un membru al Camerei Reprezentanților afirmă că «ultima realizare sovietică este un pas foarte important pe calea trimiterii în spațiu cosmic a unui vehicol cu echipaj uman». Stația interplanetară va completa cunoștințele extrem de limitate ale oamenilor despre Venus. Ce știm noi despre această planetă? Venus, numit și *Luceafărul de seară și Luceafărul de dimineață*, e o planetă inferioară, mișcarea sa în jurul Soarelui se face în interiorul curbei desenate de pământ. Venus se află la o distanță de 108 milioane km. de Soare, avînd o mișcare de rotație de 35 km. pe secundă. Luceafărul e cel mai strălucitor din corpurile cerești, după Soare și Lună. Afeliul său (cea mai mare depărtare de Soare) e de 109,11 milioane km, și cel mai aproape, se află la 107,53 milioane km. O altă planetă inferioară

e Mercur, a cărui distanță față de soare e de 57,93 milioane km., avind o viteză mijlocie de 47,9 km. pe secundă.

În sistemul nostru avem 9 planete: Mercur, Venus, Pământul, Marte, Jupiter, Saturn, Uranus, Neptun și Pluton cu sateliții lor. Ele se învârtesc în jurul Soarelui, avind o viteză cu atât mai mare cu cât sînt mai aproape de Soare, și mai slabă cu cât sînt mai depărtăți de el. Luceafărul era numit de greci «Phosphoros», iar românii l-au numit «Lucifer», purtător de lumină. În timpul mișcării în jurul Soarelui, Luceafărul sau Venus, ne apare ca o stea de seară după conjuncția superioară cu Soarele, cînd se apropie deci de noi, — și ne apare ca o stea de dimineață, după conjuncția inferioară, cînd se depărtează de noi. Cînd se găsește în conjuncție inferioară cu Soarele, distanța ei față de pămînt e mai mică de 40 milioane km. și e întoarsă spre noi cu partea ei neluminată. Distanța mijlocie a lui Venus față de Soare e de 108 milioane km., avind o orbită circulară. Perioada de revoluție a acestei planete în jurul Soarelui e aproximativ de 225 zile. Deoarece se află mai aproape de Soare ea primește mai multă lumină și căldură decît pămîntul (de două ori și ceva mai mult).

Ca mărime și masă Venus, aproape că nu se deosebește față de Pămînt. Are diametrul de 12.600 km., adică 0,99 din diametrul Pămîntului, Venus nu are sateliți, volumul, densitatea medie și forța de gravitație sînt puțin mai mici decît ale Pămîntului. Lomonosov a descoperit atmosfera plantei Venus. Condițiile de pe Venus sînt apropiate de cele care au precedat apariția vieții pe Pămînt. Venus face parte din planetele inferioare, împreună cu Mercur, Venus și Marte. Din cercetările făcute pînă acum, reiese că există pe Venus bioxid de carbon.

Mercur, o altă planetă inferioară, cea mai apropiată de Soare, e un glob iluminat de Soare, avind o atmosferă extrem de rarefiată, cu o emisură veșnic zi, iar cealaltă veșnic noapte. Temperatura atinge 40°C., iar volumul lui e de 20 ori mai mic decît al Pămîntului. Planeta Marte e de șapte ori mai mică decît Pămîntul și realizează mișcarea de revoluție în timp de doi ani.

Jupiter e cea mai mare planetă a sistemului solar, de cinci ori mai departe de Soare decît Pămîntul, iar volumul lui e de 1300 de ori mai mare decît cel al Pămîntului, executîndu-și mișcarea de revoluție în jurul Soarelui, în 12 ani. Se află la o distanță de 778 milioane km. față de Soare. Planeta Saturn ceva mai mică decît Soarele, are în jurul său un sistem de inele.

Alte planete mai sînt Uranus, Neptun și Pluton (la 6 miliarde km. de Soare și ceva mai mic decît Pămîntul).

Pămîntul are un satelit, Luna, Jupiter are 12 sateliți, Saturn 9 sateliți, iar Mercur, Venus și Pluton nu au.

În afară de acestea, în sistemul nostru solar se mișcă peste 1800 planete mici sau asteroizi (între Marte și Jupiter) și un mare număr de comete și corpuscule meteorice, stele căzătoare. Volumul Soarelui e de 1.300.000 de ori mai mare decît Pămîntul, avind o compoziție de gaze incandescente, situat la o distanță de 150 milioane km. de Pămînt. Stelele nu-s decît sori îndepărtați, iar lumina care ne vine de la unele din ele, parcurge, zeci, sute, milioane de ani. (Lumina parcurge 300.000 km. pe secundă). Lumina Soarelui ajunge la noi în 8 minute. Sistemul nostru solar e o Galaxie conținînd peste o sută de miliarde de stele, dintre care cele mai îndepărtate se văd sub forma Căii Lactee, o fișe de lumină slabă. Dincolo de Galaxia noastră alte sisteme solare, de dimensiuni uriașe umplu la infinit universul. Soarele e centrul dinamic al lumii noastre, dînd viață pămîntului și la rîndul său se mișcă și el într-un vast proces al veșniciei. Zădarnic lumea obscurantistă a ars pe rug pe Giordano Bruno în anul 1600, deoarece susținea concepția heliocentrică a lui Kopernic (1473-1543). Adevărurile științei, adevărurile descoperite și verificate de genul uman au triumfat de atunci, și la 4 octombrie 1957, primul satelit artificial al Pămîntului, lansat de cea mai avansată știință din lume, a înconjurat Pămîntul cu inelul lui de foc. La 2 ianuarie 1959, prima rachetă cosmică lansată de aceeași știință sovietică, înscrie pe firmamentul universului: *cea de a zecea planetă a sistemului solar*, planetă construită și înălțată de mîntea și înalta gîndire a savanților sovietici. Ea se învîrtește în jurul Soarelui în 450 de zile.

Omul pătrunde din ce în ce mai mult în univers, care deși îl depășește ca dimensiune, îi devine supus, subordonându-i-se și ascultînd de comenzile gândirii și geniului tehnic. Omul e stăpînul naturii, al pămîntului, și calea spre stele, cercetarea imenselor spații, a grădinilor albaste, ce se află dincolo de orizontul nostru, devine accesibilă, astăzi prin mijloacele minunate ale științei.

Omul prin forța minții și înfinitatea sufletului său își creiază posibilități de explorare a universului, înaintînd cît mai adînc în tainele materiei, iar secolul nostru deschide o nouă pagină în istoria lumii: călătoria omului spre aște.

Sîntem în pragul clipei cînd omul va parcurge cu puternice nave cosmice oceanele de azur, ajungînd pe alte planete ale sistemului nostru solar. Acest fapt confirmă măreția sa de stăpîn al lumilor și exprimă în planul realităților vizibile, forța sa infinită, spirituală. Legenda Icarului, ca un vis permanent a hrănit imaginația fierbinte a popoarelor, dar aripile omului nu rezistau zborului legendar. Astăzi lumea socialistă, clădită pe virtuțile eroismului civic, pe respectul față de om și creînd condiții excepționale dezvoltării multilaterale a personalității umane, dă primul exemplu de forță uriașă de care e capabilă rasa umană, de nelimitatul elan și geniu științific, puse-n slujba omenirii întregi.

4. «O MARE BUCURIE PENTRU TOȚI OAMENII DE PE PĂMÎNT». La jumătatea lunii februarie 1961, premierul Hrușciov răspunzînd felicitărilor trimise de președinte S. U. A., John Kennedy, cu prilejul lansării de către Uniunea Sovietică a navei cosmice în direcția Venus, a reconfirmat viguroasa încredere a lumii socialiste în principiile etice superioare de care trebuie să fie animați factorii politici superiori și a reînnoit dorința sinceră de înțelegere între Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii. «Dacă am realiza o asemenea înțelegere, a spus premierul sovietic, — aceasta ar constitui o mare bucurie pentru toți oamenii de pe pămînt, o mare fericire pentru întreaga omenire». Cuvintele acestea au o vibrație și un patos profetic, înscrisînd în agenda evenimentelor politice, un maximum al conștiinței umaniste și al înaltei etici. Numai un conducător de guvern aparținînd lumii socialiste putea atît de lapidar și concentrat să exprime, ceea ce mulțimile de oameni, indiferent de concepțiile lor de viață, simt și doresc în modul cel mai arzător: necesitatea urgentă de a apăra pacea, de a o întări prin toate actele și gîndurile vieții noastre. Nu e oare concludent în acest sens rezultatul unui sondaj al opiniei publice americane, efectuat recent de Institutul american Gallup, care arată că 55% din americanii întrebați, au răspuns că cea mai importantă problemă este menținerea păcii? Conștiința întreprinderii unor acțiuni urgente pentru toate popoarele, de a purcede la dezarmare, de a prezenta un tablou real al urmărilor catastrofale ale unui eventual război atomic, exprimă în cea mai mare măsură neliniștea, îngrijorarea fiecărui om de pe tot globul.

Congresul pentru pace și dezarmare, convocat în februarie la Weimar, din inițiativa oamenilor de știință, de litere și de artă din cele două state germane, a pus ca primă condiție a unei înțelegeri, «găsirea drumului ce duce spre adevărata omenie».

Au participat 680 de membri din R. F. Germană și 260 din R. D. Germană, oameni din toate categoriile sociale, exprimîndu-și în unanimitate îngrijorarea și necesitatea dezarmării și pășirea pe o nouă cale, aceea a înțelegerii între popoare, a tratativelor și a excluderii războiului din viața contemporană.

În Marea Britanie conștiința vie, luciditatea expresă, spiritul dragostei de pace se manifestă din ce în ce mai mult pe scară publică, antrenînd inițiativele unor oameni de mare cultură și sensibilitate. Mii și mii de oameni se ridică la luptă împotriva bazelor militare, protestînd împotriva submarinelor atomice americane, înzestrate cu rachete «Polaris», împotriva amplasării de baze ale Bundeswehrului pe pămîntul britanic. Marșul organizat de partizanii dezarmării nucleare, la Londra, la care au participat mii de oameni, în fața Ministerului de Război, arată cît de acută e și ce rezonanțe profunde și îngrijorătoare capătă problema înarmărilor, cursa nebună a stocării de bombe hidrogenice. Ce-l face pe Bertrand Russel, în vîrstă de 88 de ani, să se situeze în fruntea celor mai lucizi apărători ai păcii, pe pastorul Michael Scott să predice necesitatea dezarmării, «pacea evanghelică»?.

Desigur că fenomenul spiritual, care determină oameni de înaltă cultură, ca și pe oamenii simpli, să parcurgă kilometri pe jos demonstrând și antrenând și pe alții, e rodul unui proces adânc ce se petrece în conștiință. Simțul unei înalte răspunderi pentru cauza păcii, aprecierea obiectivă a pericolului care planează asupra tuturor popoarelor trezesc sentimente și determină acțiuni, care reflectă amploarea ce o ia în sufletele și inimile oamenilor, problema problemelor din zilele noastre: dezarmarea.

Ce reprezintă oare cazul pilotului american Claude Eatherly care a aruncat bomba asupra Hiroșimei?

Sentimentul de vinovăție îl obsedează, conștiința îi e cuprinsă de spectrul monstruoasei crime pe care a făcut-o. El a declanșat mecanismul bombeii de la Hiroșima, dar niciodată nu și-a închipuit dezastrul apocaliptic pe care l-a determinat. Conștiința umană își reclamă dreptul de a nu fi integral eclipsată și extirpată din om!

Raportul de forțe configurat pe arena mondială impune excluderea oricărui fel de război, din metodele de rezolvare a problemelor litigioase între state, între cele două lagăre, acela al capitalismului și acela al socialismului.

Cunoscutul om de știință american și laureat al premiului Nobel, profesorul Linus Pauling, cere cu prestigiu său remarcabil «interzicerea experiențelor cu arme nucleare», iar numeroși reprezentanți ai intelectualității vest-germane, adresează opiniei publice un apel, în care se spune: «Războiul atomic amenință viața întregii omeniri... Chemăm guvernul federal să renunțe la înarmarea atomică» Chester Bowles, secretar de stat adjunct al S.U.A., a amintit în martie a. c., într-un discurs adresat fermierilor din Washington că «condițiile politice și sociale din multe regiuni ale lumii, devin tot mai favorabile lumii socialiste», și înțelege «caracterul catastrofal al războiului modern, necesitatea de a nu admite ca divergențele și neînțelegerile să ducă undeva în lume, la acțiuni militare».

Omul, cea mai înaltă valoare din toate ierarhiile de estimări, de pe toate meridianele, cu civilizația și cultura sa milenară, cu tot ce a creat și realizează în aceste vremuri de în calculabilă superioritate a veacului socialist, cere să fie apărat împotriva spiritului canibalic, împotriva celor care ar încerca să prefacă în ruine rodul a mii de ani, și să extermine zeci și sute de milioane de vieți. Forțele păcii devin din ce în ce mai numeroase, în fața amenințării cercurilor militariste revanșarde se ridică uriașa forță a lagărului socialist, iar ideea apărării păcii a devenit ideea hotărâtoare, ce determină aproape întreaga viață a tuturor oamenilor cinstiți de pretutindeni. Interzicerea producției și experimentării armelor atomice, dezarmarea, constituie o extremă urgență, avînd profilul unei probleme de viață și de moarte.

REDACȚIA

DIN VIAȚA BISERICII SUEDEZE

Sub acest titlu este publicat în Revista Patriarhiei Moscovei nr. 8/960, un articol de P. Urjumțev, licențiat în Teologie, cunoscător al Bisericilor din Europa.

Biserica Suediei, deși luterană, a păstrat multe elemente canonice și liturgice, care o apropie foarte mult de Biserica Anglicană și a Vechilor catolici. Așa, ea a păstrat episcopatul, cu toate că pînă acum a rămas nelămurit în Ortodoxie, dacă hirotoniile anglicane sînt sau nu valide.

Biserica Suedeză este Biserică de Stat. În diferite chestiuni bisericești, Parlamentul hotărăște, însă hotărârile nu intră în vigoare pînă ce nu sînt

aprobate de cel mai înalt for bisericesc: Sinodul național, format din episcopi, preoți și mireni.

În ultima vreme, în această Biserică a izbucnit un conflict care frământă întreaga creștinătate. În anul 1958, Sinodul Național a hotărît ca și femeile să aibă drept de a fi hirotonite preoți! Și în primăvara aceluia an, hotărîrea a fost adusă la îndeplinire, cu tot protestul multor grupări bisericești din țară și de peste granițe, în special al Bisericilor considerate surori: Anglicană și a Vechilor catolici.

Problema aceasta fusese pusă încă din 1956, cînd Sinodul a respins-o cu mare majoritate de voturi. La începutul anului următor, Parlamentul a hotărît primirea femeilor în preoție, însă Sinodul a rămas pe poziția sa de respingere. Peste numai un an, în 1958, Parlamentul votează din nou și Sinodul Național, cu o neînsemnată majoritate de voturi, a hotărît — după cum s-a menționat mai sus — ca și femeile să aibă dreptul de a fi preoți și trecîndu-se la executarea hotărîrii, au fost hirotonite trei femei! Această hotărîre se datorește în special — spune autorul articolului — faptului că între votanții mireni nu sînt puțini cei care sînt departe de Biserică. Contra acestei hotărîri s-a format un front de luptă, sub conducerea episcopului de Göteborg, Görtz, și în manifestul publicat se cere preoțimii să refuze de a sluji împreună cu «femeile-preoți», iar mirenilor să nu asiste la nici o slujbă săvîrșită de asemenea «preoți», care sînt instituți contra voinței lui Dumnezeu. Numai din eparhia Stockholmului, 90 de preoți au semnat o petiție contra hirotonirii femeilor. Însă, cu toate protestele venite din toate părțile, Sinodul Național n-a revenit asupra hotărîrii sale.

Pr. AL. N. CONSTANTINESCU

